125
години
БЪЛГАРСКА ТЕЛЕГРАФНА АГЕНЦИЯ

1898

ЛИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА

Издателство на БАН
„Проф. Марин Дринов“
София 2023

125 години
Българска телеграфна агенция

ЛИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА

София, 2023

125 години Българска телеграфна агенция
ЛИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА

© **Панайот Денев**, съставител и редактор

©Богдана Димитрова, дизайн
© Данаил Алексиев, корица
Симона Колева, Маряна Петрова, предпечат
Евелина Стефанова, коректор
Анета Паунска, координатор проект

© Издателство на БАН "Проф. Марин Дринов", 2023
Бивалвия ООД, печат

ISBN
978-619-619-245-289-6

Снимки: „Пресфото“ БТА и личен архив на авторите.

Съдържание

Увод 3
Аглика Маркова 4
Александър Алексиев 6
Асен Агов 8
Борислав Чалъков 11
Боян Трайков 13
Валери Найденов 14
Венелин Митев 16
Вера Ганчева 17
Вера Генова 19
Веселин Сейков 21
Веселин Янков 22
Вечеслав Тунев 23
Георги Ведроденски 24
Горан Готев 26
Дима Шопова 27
Димитри Иванов 28
Евгения Бобева 30
Елена Гаврилова 34
Елена Дикова 36
Елисавета Шамрай 38
Елияна Генчева 39
Елка Робева 40
Златна Костова 42
Зоя Христова 44
Ива Тончева 47
Иван Попов 49
Иво Инджев 50
Ирена Данаилова 55
Йосиф Хербст 57
Калин С. Тодоров 58
Калина Л. Стоева 60
Кирил Вълчев 62
Колю Колев 65
Лилия Тодорова 67
Лозан Стрелков 70
Любомир Гигов 73
Любомир Михайлов 76
Максим Минчев 78
Малин Решовски 80
Мариана Мелнишка 81
Марта Иванова 83
Мира Тодорова 86
Начо Халачев 88
Никола Захариев 91
Нина Венова 93
Панайот Денев 95
Пенка Момчилова 101
Петко Бочаров 103
Петя Александрова 108
Румяна Лечева 109
Светослав Терзиев 100
Сергей Наков 111
Стефан Марков 113
Стефан Продев 115
Филип Панайтов 116
Фотографите на БТА 119

125 ГОДИНИ БТА

Тази книга съдържа 55 лични свидетелства на бетеанци, хора, прекарали дълги или по-кратки години, но значими за тях през живота им като труженици в колективното дело новините на Българската телеграфна агенция.

Част от текстовете се съдържат в безценната книга на Георги Ведроденски (1933 – 2022) „Бетеански дни и нощи“ (Сибия, 2001) и в двата тома „БТА – Зад кулисите“ (ICC Agency Masters, София, 2013, 2017), съставени и редактирани от Начо Халачев. Някои са в книгите им (Йосиф Хербст, Петко Бочаров, Асен Агов, Боян Трайков, Филип Панайотов). Има някои в архивите, които свидетелстват за духа на времето и за случващото се в агенцията. Други са написани или разказани за учебното издание „Школата БТА“, съставено и подготвено за печат от стажанти от първия випуск в школата и техните ментори в агенцията през 2022 г. Неколцина написаха за годините си в БТА специално за тази книга. Други предпочетоха да замълчат.

Списъкът с лични свидетелства би трябвало да е доста по-голям, но си давам сметка, че през годините не са много бетеанците, които са напирали публично да говорят за себе си, за делата и мислите си. Зависи от характери и лични преживявания, от емоции, от атмосферата и труда в агенцията. Днес в позицията да се пише история на институцията това е значима непълнота.

Събраните текстове, наречени „Лични свидетелства“, по различен от документите начин допълват, осветляват строгата суха история, която излиза в поредицата „125 години Българска телеграфна агенция“. Те ще направят по-разбираем за читателите труда по търсенето, намирането и писането на „Новините“, каквато пък е целта на третата книга.

Както всяка друга история, и историята на БТА нормално ще очаква своето допълване, притуряне, обогатяване. Това – през следващите поне 125 години…

Панайот Денев

АГЛИКА МАРКОВА:
21 август 1968 г.

Завършила е английска филология в СУ с диплома по английски, немски, руски. В БТА от 1968 до 1981 г.: репортер, редактор в МИНФ. Редактор в сп. „София“. Превела е над 60 книги английска и американска художествена проза: ИвлинУо, Кърт Вонегът, Джон Голзуърти, Бърнард Шоу, Оскар Уайлд, Конан Дойл, Марк Твен, Антъни Бърджис, Джордж Оруел, Дж. М. Кутси, В. С. Найпол, Джеймс Мориър, Надин Гордимър, Айрис Мърдок, Стела Римингтън. Работила е в българското посолство в Лондон. Дългогодишна синхронна и консекутивна преводачка.

Тежък е споменът за този ден за всички, достатъчно възрастни, за да са имали осъзнати реакции към новината за навлизането на „силите на Варшавския договор“ (и на първо място по азбучен ред – България) в тогавашна Чехословакия. Останал е в паметта ми като слънчев и мирен ден, внезапно пресечен от жестока буря, неотзвучала до ден днешен.

Преди да постъпя в БТА, през пролетта на същата година работех като преводачка в Научноизследователския институт по стоматология, където бяхме заети с подготовката на световен конгрес по стоматология. Независимо от новата си работа, продължавах да участвам като техническо лице в организационния комитет. Конгресът трябваше да се състои през септември във Варна. Всеки знае какво означава българско домакинство на такова значително световно събитие. Поради това – срам ме е да си го призная дори след толкова години – на този ден изобщо не се вълнувах от текущите новини, камо ли да осмислям значението им.

В агенцията бях на работа втора смяна. Преди това отидох на заседанието на организационния комитет и едва там потресът на останалите, известни професори и научни работници, тяхната тревога и, горда съм да го кажа сега, тяхното възмущение и гняв, изразени въпреки партийната им принадлежност, ме стреснаха и ми подсказаха колко късогледо съм реагирала на новината. На всичкото отгоре закъснях за работа и първото, с което ме посрещна Маслара – нашият ръководител смяна Димитър Масларов, светла му памет, беше горчивият упрек: „Точно днес не трябваше да закъсняваш!“.

Колегите ми вече работеха: пишещите машини тракаха, телетипите не спираха да бълват информация – още са пред очите ми тези хартиени ленти, които течаха безспир; коректорите получаваха и връщаха изработените материали, куриерките кръстосваха, носейки ги на замглавите, на Стрелков, на специалния отдел; „Справочна“ даваше изчерпателна информация: цялата добре организирана, добре смазана, дисциплинирана, компетентна, всеотдайна бетеанска машина действаше безотказано. Имаше една-единствена разлика: всички работехме с обичайния стегнат ритъм, но в пълно мълчание. Не помня друго събитие, отразявано, въпреки тракането на машините и телетипите, в такава дълбока, натегната, напрегната, покрусена тишина.

Работех както с английските и американските, така и с двете германски агенции, АДН – на ГДР и ДПА – западногерманската. Мисля, че пълното значение на събитието ми се проясни, когато осъзнах, че дори АДН, подлизурски предпазливата източногерманска телеграфна агенция, не спестява осъдителния тон. Западните агенции бяха в стихията си: освен фактологията, те ни заливаха с покъртителни човешки истории, които изобилстваха от първия час.

Саможертвата на Ян Палах[1] тепърва щеше да потресе Европа. Но съзнанието за перфидността на световната политика ме смрази при съобщението на „Юнайтед Прес Интърнешънъл“, според което няколко часа преди нахлуването тогавашният съветски посланик предупредил тогавашния държавен секретар на САЩ и го попитал дали САЩ възнамеряват да реагират по какъвто и да било начин. Отговорът бил отрицателен…

…А иначе – след бурни дебати в Лондон „за“ или „против“ просъветска България като местоположение, конгресът по стоматология въпреки всичко се проведе във Варна. Участвах като синхронен преводач. Пристигнаха само трима съветски участници: елегантни, изтънчени, с много научни титли след имената си и без доклади. Не разговаряха с никого. Други съветски представители нямаше. Затова пък във всички ресторанти имаше многобройни групи съветски летовници, които, очевидно по чия воля, пееха „Широка страна моя родная“, където седнеха и където станеха, независимо дали в ресторанта свиреше оркестър или пееше певица: просто не спираха. При поредния изблик на „…Я другой такой страны не знаю“ един от полските участници каза нетърпеливо:

– Я – тоже. Но это зависит от точки зрения.

Позасмяхме се предпазливо, но в това време единият от съветските делегати се наведе от съседната маса към нас с думите:

– Если вы русских ругаете, то мы из Украины.

Последва взрив от смях и до края на конгреса тримата бяха част от компанията. Как се повтаря историята, дано, Господи, не се повтори напълно!

А като се върнах в София... някъде около „Петте кюшета“ бяха сложили безнаден некролог за българска жертва в тази инвазия – вероятно не единствената, но единствената, за която научих. Синът ни изпълни своя интернационален дълг, бяха написали злощастните родители!

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

1 Ян Палах (1948 – 19.01.1969) е чешки студент по философия, който се самоубива, като се самозапалва в знак на протест при окупацията на Чехословакия от войските на Варшавския договор. (Бел. ред.)

АЛЕКСАНДЪР АЛЕКСИЕВ (1929 - 2022): **Реформата на Стрелков**

Завършил право в СУ. В БТА от 1960 до 1989 г.: репортер, редактор и зам. главен редактор в МИНФ, кореспондент в Белград, наблюдател в „Политически анализи“, зам. главен редактор на отдел „Печат“ в МИНФ.

Тогава, в мрачната и много студена утрин на този януарски понеделник, 21 януари 1963 г., в различните звена на агенцията започна първата смяна по новата схема на работа. Идеята за промени очевидно на първо място трябва да се търси в смяната на ръководството на БТА, станало на 1 август 1962 г. (когато Лозан Стрелков сменя Елена Гаврилова). Промяната не се оказа самоцелна. Всеки ден той обхождаше главните производствени звена, четеше внимателно бюлетините, опозна най-активните и резултатни журналисти, проумя на място колко безнадеждно е остаряла техническата база и колко тъткава е организацията на труда във всички звена. Всъщност технологичният застой бе налице, защото новината от получаването ѝ в най-голямата редакция „Международна информация“ (МИНФ) например до предаването ѝ на основните абонати пътуваше срамно бавно – 48 часа. В тази сметка влизаше огромното разпиляване на време в техническите служби, защото информацията в МИНФ се получаваше чрез различни способи (Хел, телекс, радиослушане, стенографски записи), но и защото се сортираше от преводачите и се докладваше на съответния ръководител, след което новината се превеждаше, правеше се техническа обработка за отпечатване на циклостил и накрая куриерите отнасяха на абонатите разпечатките. А големият капитал на агенцията бе, че във всяко нейно звено имаше закалени и ревностни хора, които се стараеха и успяваха да се справят с всяка сложна и заплетена ситуация.

…С една дума, налагаше се тежка реформа. Преди всичко обаче трябваше да се изработи формула на реформата, а това не можеше да стане без участието на бетеанци или на тези, които щяха да я реализират. Ето защо към края на септември 1962 г. на общо агенционно събрание главният директор обяви дискусия за начините, по които трябва да се извършат преобразованията. И призова всеки, който има някакви идеи, да ги изложи във вътрешния бюлетин „Антена“. До края на 1962 г., включително и от проучвания за организацията на работата в световни агенции, се уточни формулата за промените в БТА.

В МИНФ, където бях на щат, репортерът (с минимум два западни езика) се поставяше до източника на информация; изискваше се нейното обработване да става максимално бързо; вече само с един подпис (на ръководител на смяната – зам. главен редактор) тя трябваше да се придвижва и след това технически най-бързо да се изпраща на абонатите. В същата редакция информацията пък от слушане на чуждестранни радиа и преводът на материали от

чуждестранния печат се поверяваше на нови звена. Като самостоятелна и специфична единица остана „Балканският отдел“, където едновременно се обработваше информация от телекса, от радиата и от печата. Така или иначе новата структура на БТА си гарантира също достатъчно гъвкавост, за да запази и постигнатия ускорен темп на работа.

…Докато МИНФ, „Вътрешна информация“ (ВИНФ) и „Информация за чужбина“ (ИНФЧ) бързо свикнаха с новата формула на работа, по-трудна се очерта реформата в редакция „Справочна“. Пролича, че там не могат да се правят бързи справки, особено за нуждите на МИНФ, защото през годините не е била съставяна картотека на събитията за отделните държави и се е разчитало изключително на изрезки от вестници и бюлетини. Създаването на такава картотека обаче бе изключително трудоемка, бавна и продължителна работа. Още по времето на Елена Гаврилова начело на „Справочна“ бе поставен опитният журналист Емануил Чолаков, който положи големи усилия да попълни празнините в работата на тази редакция… Бяха привлечени млади и езиково образовани хора. Постепенно изоставането бе преодоляно, премина се към нови техники (например към микрофилмиране, а след това и към електроника), така че днес тази редакция е истински национален справочен център.

…Дейността на агенцията преминаваше в условията на *цензура*. Тя бе многолика, наложена бе още в първите дни след 9 септември 1944 г. и променяше своите форми и интензивност. Но след нея се получаваше черно-бяла информация и се изграждаха изкривени представи за едни или други събития като „Пражката пролет“, Чернобил и др. Нейната задача бе да проверява предварително всяка информация и снимка и да спира или да променя съдържанието им.

Известно е, че БТА създаваше два вида информация – *явна* за широката публика, и *служебна* – за ползване от значителния административен, стопански, културен и обществен апарат. Мисля, че ролята на *служебните* (черните) бюлетини на БТА специално не е оценена достатъчно. В тези бюлетини се публикуваха в превод без никаква цензура онези оригинални материали, от които се изготвяше информацията с марка БТА за медиите. Така че заедно с т. нар. явна информация и четирите седмични издания до широката общественост и чрез тях достигаше солиден поток от данни по всички актуални международни проблеми. Затова продължавам да вярвам, че няма важно събитие в Европа и в света, за което БТА да не е дала информация.

Специалните (червените) бюлетини бяха предназначени за партийното и държавното ръководство, доставяха се по три списъка и отиваха в ръцете на ограничен брой хора. За първия списък от *абонати* се отправяха два бюлетина (обеден и вечерен), в които имаше максимално кратки информации за станалото по света и у нас през деня. Наричахме ги *сводки*. В бюлетина за втория списък се помещаваха по-обширни материали, а понякога и кратки статии с критично съдържание за НРБ и за други социалистически страни. *Абонатите* в този списък бяха твърде малко. За третия списък се издаваше бюлетин по конкретен повод и само в няколко екземпляра за съвсем тесен кръг партийни и държавни ръководители.

Събитията от 1967 и 1968 година показаха, че реформата в БТА е дала добри резултати, притокът на млади хора откри енергични и талантливи личности, ускорено бе разширяването на кореспондентската мрежа в страната и в чужбина, много бе направено за материалното стимулиране, а технологичната дисциплина бе заздравена. Едно нещо обаче продължаваше да тежи като воденичен камък на основните редакции МИНФ и ВИНФ – задължителното публикуване на дълги речи и доклади на висшите български и съветски партийни и държавни ръководители.

…Когато започна реформата и се засили притокът на нови колеги, лично главният директор Лозан Стрелков представяше *зайците* и следеше тяхното творческо развитие.

А за редовния обход на Лозан Стрелков в оперативните редакции МИНФ, ВИНФ и ИНФЧ, както и в полиграфическата база сигурно се е говорело много във всички медии. Този обход ставаше поне два пъти дневно - сутрин и вечер. А преди да напусне агенцията в края на деня – около 22 часа, Лозан Стрелков задължително минаваше и през дежурните екипи в залата на последния етаж. Тогава той се спираше до някое бюро, за да се осведоми за последните новини, след това влизаше за една цигара в стаята на зам. главните на МИНФ, откъдето се командваше част от информационния *парад*, и тогава започваше най-интересното. Започваше непринуден разговор, в който той даваше някой пример от деня, като дискретно избягваше да сочи имена, ако не бе необходимо.

В периода, в който работех в БТА, имената на агенционните журналисти не бяха известни, всички материали завършваха с инициалите на техните автори. Това водеше до поголовно крадене на труда на бетеанци, а интервенциите в тяхна защита на агенционното ръководство до главните редактори на вестниците, радиото и телевизията не даваха резултат. Строг закон в БТА бе да не се измислят събития, които не са станали, или да се разкрасяват случки и действия на хора и особено да се отправят лични обиди и квалификации към когото и да било.

Сега БТА е една стара, солидна информационна къща, която притежава две много големи богатства: огромна информационна памет, създавана през изминалите години, и творчески състав, способен да модернизира и умножава полученото наследство.

(Халачев, Начо – съставител-редактор. „БТА зад кулисите. Сборник“. ICC Agency Masters, София, 2013)

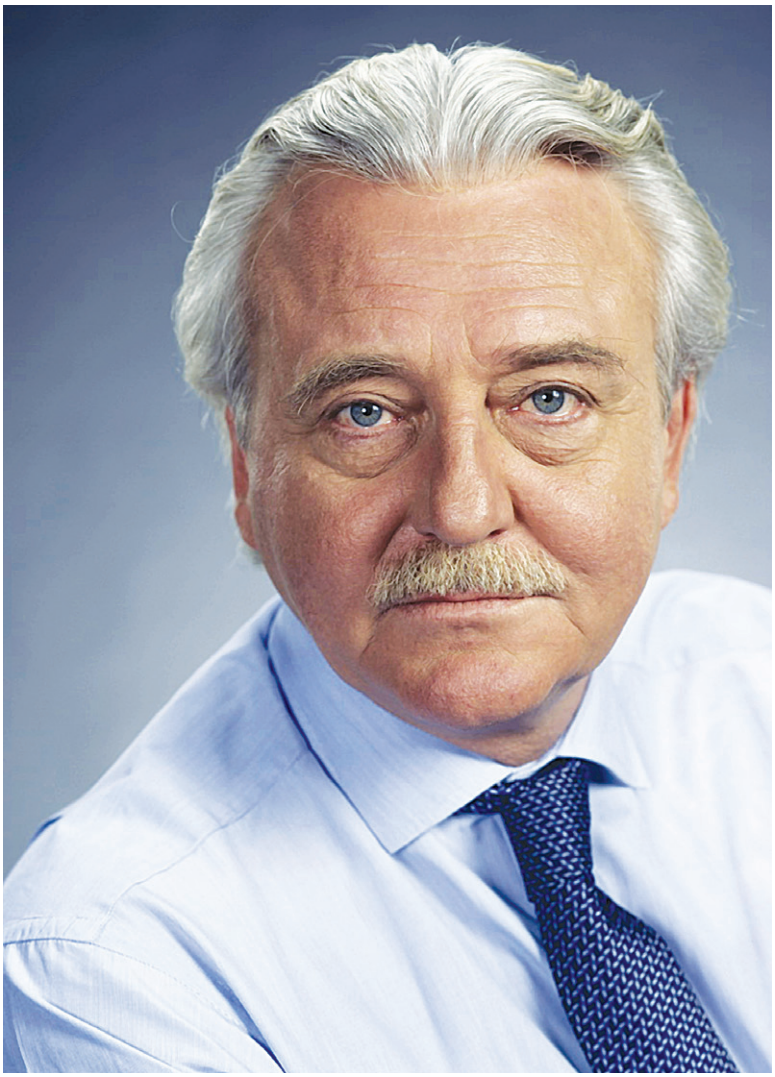

АСЕН АГОВ (1948): **В БТА научих български**

Журналист и политик (СДС, ДСБ). Завършил специалността „Икономика на външната търговия“ във ВИИ „Карл Маркс“ (от април 1990 г. УНСС). В БТА от 1971 до 1985 г.: репортер, редактор в МИНФ. Редактор новини в БНР (1985 - 1987), спец. кореспондент на БНТ в Африка и Близкия изток, водещ на „По света и у нас“ с Нери Терзиева (1990 г.), директор на новините, главен директор на БНТ (1991 – 1993); народен представител в XXXVII, XXXVIII, XXXIX (зам. - председател), XL и XLI Народно събрание.

…Колежка ми каза, че в БТА има конкурс за репортер с два западни езика и руски в редакция „Международна информация“. Реших да се пробвам, явих се и се класирах за мястото. Кадровичката, строга жена на около петдесет, ме уведоми, че ще ме назначат, щом се дипломирам. Не й казах, че ме чака задължително разпределение, защото не мислех да започвам работа в агенцията.

Само че върху ми се стовари пак *четвъртата категория.* Бях единственият в курса, когото освободиха от разпределение. Не ми дадоха обяснение – било решение на ректорския съвет, което нямах право да обжалвам. От предишната година в моята специалност можеше да се кандидатства само с писмено уверение за извършена кадрова справка от градския комитет на БКП.

Започнах работа в главна редакция „Международна информация“ на Българската телеграфна агенция на 1 юли 1971 г. На входа ме посрещна кадровичката, която ми каза, че първо трябва да се подстрижа. По стълбите слизаше главният директор Лозан Стрелков. „Пусни го и го заведи на работното му място“, нареди той и излезе от агенцията, за да се качи на служебния мерцедес.

Нашите гледаха скептично на новата ми работа. Смятаха, че нямам перспектива в нея заради семейния ми произход, който, както узнах 13 години по-късно, бе предизвикал възраженията и на кадровичката. Въпреки тях Стрелков ме бе назначил просто защото се нуждаеше от хора за работа. Трябваше да мине време, докато осмисля иронията, че с отказа да ме разпределят, пазителите на партийните привилегии бяха ми направили услугата на моя живот. Посветих се на професия, която щеше да ми донесе огромно удовлетворение.

Отчаян до степен да се откажа – така се чувствах в първите месеци на работата ми в залата на последния етаж на БТА, която беше подредена по съвременните стандарти за *newsroom*. Дежурните заместник главни редактори Тодор Вълчев, Димитри (Джимо) Иванов и Александър Алексиев връщаха всеки мой материал, бил той превод или собствена информация по чуждите агенции, нашарен със стилови и граматични поправки.

Шефовете бяха добронамерени, не се правеха на началници и веднага минахме на *ти*. Обясняваха поправките с необорима логика. Известни и много търсени преводачи на британска и американска литература, Тошо и Джимо бяха стилови педанти и граматически екстремисти, които разкриваха пред мен богатството на българския език[1]. От тегоба, водеща до отчаяние, боравенето с него се превърна в удоволствие.

БТА бе информационна фабрика, озвучавана от постоянно характерно тракане на телетипите, смесвано с шума на пишещите машини на бюрата ни. В източния край на залата бяха телетипите, на които получавахме четирите световни агенции – *Reuters, Agence France Presse (AFP), Associated Press (AP)* и *United Press International (UPI)*. До тях бе политкомисарят – *Телеграфное Агентство Советского Союза (ТАСС)*. Разположени във формата на П, те бяха тръбата, наследен ведомствен жаргон от времето, когато емисиите бяха се пускали по тръба до долния етаж и оттам се бяха разпределяли по стаите с редакторите и репортерите.

Продукцията на тази фабрика се състоеше от седем бюлетина – явен за вестниците, радиото и телевизията, служебен за средната номенклатура, специален по първи списък за номенклатурата на ЦК на БКП, по втори списък с допълнителна информация за началниците на отдели в ЦК и министри, по трети с още информация за секретарите на ЦК и членовете на Политбюро и четвърти само за Живков и председателя на Министерския съвет. Служебният отиваше всекидневно и до всички от списъците.

Дежурният редактор, който на същия жаргон беше тръбач, имаше пред себе си осем клетки на бюрото. В седем разпределяше новините за нашата продукция, а в осмата – спортните, които дежурният спортен редактор прибираше на всеки половин час. Лелите, както наричахме заради възрастта им редакторките в отдел Специален, прибираха своите материали в същия ритъм. Вратата на отдела им бе с надпис "Вход забранен". Той имаше още един източник, пак с "Вход забранен" на долния етаж, където осем западногермански професионални магнетофона записваха автоматично емисиите на радио "Свободна Европа", "Гласът на Америка", българската служба на Би Би Си и на "Дойче веле", западногерманската държавна радиостанция. Стенографи ги дешифрираха, а лелите ги издаваха в отделни бюлетини по трети и четвърти списък със заглавие "Чуждата пропаганда против България". Редактори с турски, гръцки и сърбохърватски

1 51 години по-късно Асен Агов ми каза: Аз в БТА всъщност научих български… (Бел. ред.)

език от отдел "Балкански страни" захранваха седемте ни продукта с информация от агенциите и радиостанциите на съседите ни.

Явният бюлетин съдържаше информации, пратени от кореспондентите на БТА в чужбина или собствени от залата с позоваванията на световните агенции, както и преводи от ТАСС. Публикуваха се с подпис на заместник главния редактор, който седеше в изолирана от шума стая, свързана с гише със залата. Само явният се разпространяваше по телетип до получателите му. Останалите се печатаха с пишеща машина на восъчни листа и се извъртаха на циклостил. Сутрин пристигаха черните волги на номенклатурата и шофьорите ги прибираха в запечатани кафяви пликове от експедицията на БТА. Те поглъщаха 70 на сто от издателските разходи на агенцията.

Главна редакция „Вътрешна информация“ осигуряваше всичко от обстойно режисираните официални и партийни събития в страната. Вестниците, радиото и телевизията бяха освободени от тази грижа с изключение на няколкото въвеждащи реплики на радио- и тв репортерите.

Фабриката за информация осведомяваше задоволително няколко хиляди души и отлично едва няколко десетки. Те се възползваха от тази привилегия, за да вземат решения, с които да подсигурят властта си, а не в полза на обществото. Останалите българи, които плащаха с данъците си за нея, оставаха в неведение защо се вземат определени управленски решения, кои събития у нас и по света влияят върху всекидневието и бъдещето им, кое е истина и кое пропаганда.

Ние, тридесетината международници, поне научавахме всичко за света от първоизточниците. Естествено, бяхме толкова неосведомени, колкото останалите за онова, което става в страната. Огромен анонимен труд бе цената, която плащахме за този прозорец към истината. Нямаше да мине много време, преди да установя, че той единствено щеше да държи главата ми на повърхността на живота.

…Първото поклонение на папа Йоан-Павел Втори бе в родната му Полша… В събота, 2 юни 1979 г., ме извикаха на извънредно дежурство. Стрелков бе в стаята на заместник главните редактори до залата в БТА. Пушеше цигара от цигара и искаше да му докладваме посещението стъпка по стъпка. Нареди всичко от световните агенции да влезе само в специалните бюлетини. В явния бе публикувано краткото съобщение на ТАСС за апостолическата визита.

Към осем вечерта излезе пълният текст на папската проповед. Стрелков ме извика да му я преведа. Тя отдаваше почит на мъченика свети Станислав, епископа на Краков… Йоан-Павел Втори призоваваше сънародниците си да се уповават на вярата, а Светият дух да се яви, за да обнови лицето на тази земя.

Стрелков слушаше заедно с Тодор Вълчев и коментатора Петко Бочаров. Помоли ги да му разтълкуват проповедта. Тодор се пошегува, че като по-възрастен Петко повече разбира от религиозните дела. Това е политика, облечена в религия, реагира веднага Петко и добави: В Москва и Варшава ще берат ядове с този човек. Стрелков се зачуди защо поляците изобщо са допуснали това посещение. Петко обясни: Защото не можеха да откажат. Той беше проследил подготовката на поклонението и бе прав…

…Късно вечерта си тръгнахме заедно с Петко. Бяхме се сприятелили, макар той да бе три години по-стар от баща ми. Вървяхме бавно през парка в топлата юнска нощ и се опитвахме да си обясним случилото се в Полша. Петко беше убеден, че от разстояние сме станали свидетели на историческо събитие. То ще промени всичко, моето момче, заключи той. Нямаше как да знаем, че личността на папа Йоан-Павел Втори щеше да предизвика тежки проблеми и на нашите управници.

…Предсказанието на Петко Бочаров от онази вечерна разходка в парка придоби реални измерения, когато през юли в няколко завода в Полша избухнаха стачки…

…Лозан Стрелков беше постоянно в стаята на редакцията. Пак нареди всичко да се отразява само в специалните бюлетини, а за печата да се използват съобщенията на ТАСС. С Петко се опитахме да обясним, че собствени информации върху обективни факти ще бъдат по-полезни за обществото, защото ще ползва нас, а не други източници за истината. Той ни се накара, нарече ни полски агитатори и тръшна на излизане вратата на стаята. Не бяхме го виждали така изнервен, каквито вероятно бяха и лидерите на комунистическата партия, защото публично не проронваха и дума за събитията в Полша.

…Кончината на Стрелков на 9 януари 1981 г. дойде някак внезапно, както обикновено става с хората, задържали се дълго на даден пост. За деветнадесетте години на неговото управление той бе изградил противоречиво наследство. От една страна, строго спазваше пропагандните и номенклатурните правила на режима. От друга, той налагаше търпимост към хора, които не споделяха възгледите му или произлизаха от семейства, засегнати от комунистическия терор. Някои отдаваха това на брака му с Елка, елегантна и възпитана дъщеря на бивш софийски фабрикант.

(Агов, Асен. „Добър вечер, дами и господа! Бягството на България към свободния свят“. Сиела, 2020)

БОРИСЛАВ ЧАЛЪКОВ (1954): **Максим Минчев – 17 години всеки ден крачка напред**

125 ГОДИНИ БТА

Роден в София. В БТА: репортер и ръководител екип във ВИНФ (1995 – 2003), зам. генерален директор по информационната дейност (2003 – 2021). Работил във в. Демокрация.

От пролетта на 2003 г. БТА бе поета от новия генерален директор Максим Минчев.

Агенцията беше изтерзана, разединена, докарана на ръба на оцеляването. Той започна с най-големия капитал на БТА – хората. На свиканото общо събрание всички разбраха какво могат да очакват: стабилизиране на БТА, работа в спокойна атмосфера, уважение към всеки. Той ясно даде да се разбере, че критерий за стойността на всеки ще бъде професионализмът. Последваха срещи с всеки отдел, с всеки човек. Първите му действия бяха да нормализира атмосферата и да формира екип от съмишленици с качества, способни да вземат решения и да отговарят за тях. Такива бяха завеждащите отдели, редакторите. Аз имах честта и привилегията да бъда заместник генерален директор от началото до преждевременната кончина на Максим.

Създаден бе и Агенционен съвет, включващ завеждащ отделите. На него веднъж седмично се обсъждаха всички проблеми, изискващи решение. Заложихме на всекидневния свободен обмен на мнения и идеи. Бумащината беше сведена до необходимия минимум. Знаехме, че тя задушава, убива творческото у човека, прави живота казионен.

Резултатът беше изненадващ – често от няколко на пръв поглед странни предложения изкристализираше нещо изненадващо оригинално, полезно и осъществимо. Казано накратко, Максим Минчев даваше възможност и поощряваше всеки да даде най-доброто от себе си.

Такава бе и атмосферата на всекидневните сутрешни планьорки, които предишното ръководство смяташе за ненужни… А на тях отделите координираха работата си, даваха идеи как през деня да се развият определените за водещи теми с участието на всички от репортерите и Фотоотдела до „Справочна“ информация.

Още от първите дни стана ясно – БТА няма да бъде управлявана по телефона, няма да се поддава на натиск бил той политически, корпоративен или

на някой от силните на деня. Бързо всякакви опити за „съвети“ и въздействие спряха. Екипът на БТА израстваше, добиваше самочувствие и съзнание за собствената си стойност. За това допринесе и фактът, че беше сложен край на анонимността на репортерите, отразяващи събитията. Вече нямаше нищо незначещи инициали под информациите – в началото на всяка от тях стоеше името на автора.

Максим Минчев последователно правеше това, което бе негово мото – всеки ден малка, но крачка напред. Обиколи всички кореспонденти в страната. Започна разширяването на кореспондентските центрове, които се превърнаха в пресклубове и в медийни центрове на политическия, икономическия, обществен и културен живот по места. Ежегодно в различни градове на страната се провеждаха срещи на кореспондентите, на които те излагаха своите проблеми и даваха идеи за решаването им. Репортерите в по-големите области получиха автомобили и мобилни телефони, а фоторепортерите нова техника.

Родиха се и нови рубрики „Българска община“, а малко по-късно „Анализи и коментари“, която се радваше на изключителен интерес и нямаше материал от нея, който да не бе ползван от средствата за масова информация. Пуснат бе нов, съвременен сайт на БТА, изработен от Ай Ти екипа на агенцията, който получи награда на БАИТ.

Въпреки ограничения бюджет, периодично БТА се обновяваше и технологично. През 2003 г. се роди и Националният пресклуб, който за няколко месеца придоби популярността и авторитета на най-значимото медийно средище в столицата. Така се трупаше и опит, който очевидно бе забелязан, защото през последвалите години организацията по изграждането и функционирането в НДК на Международен пресцентър във връзка с парламентарни и президентски избори бе възлагана на БТА – признание, но всъщност черна и неблагодарна работа, свързана с претенции и дори капризи от страна на политически сили, медии и т.н. Но екипът беше сплотен и вече можеше да посрещне всяко предизвикателство все по-професионално.

Започна възраждането на списание ЛИК. В сборника „Вечери край Цариградското“ събрахме поезия и проза, създадени от Николай Лилиев, Йордан Йовков и други от плеядата светли умове, работили в БТА и вдъхновявали със своят талант и ерудиция.

През 2014 г. започна работа Студио БТА с ръководител Уляна Пръмова, която бързо сформира екип от професионалисти. БТА за първи път започна да излъчва видеоматериали.

Кореспондентите бяха обучени да работят с нова техника, която им беше осигурена. Така БТА разшири още повече възможностите си да излъчва информация от столицата и страната.

Желанието ни да дигитализираме безценния текстови и фотоархив на агенцията беше приветствано от депутати, политици, министри, но оставаше неосъществимо – нямаше пари. Все по-остър беше и друг проблем – агенцията бе безпардонно ограбвана от сайтове, вестници, кабеларки и конкуренти, помещаващи се в един апартамент. Информацията ни се препираше и източникът – БТА, изчезваше. Да продаваме информация ставаше все по-трудно. Но оставаше удовлетворението – знаехме, а и всички други знаеха, че БТА остава най-надеждният източник на обективна, точна и проверена информация от България и света, предлагаща всички гледни точки. Това обясняваше и растящия престиж на агенцията.

БТА се радваше не само на уважение, но и на истинско приятелство. Това разшири хоризонтите пред нас. Максим Минчев и Юри Лазаров – зам. генерален директор по печатните издания, направиха това, което държавата отдавна би трябвало да е свършила. От 2005 г. агенцията организира провеждането на петнадесет Световни срещи на българските медии по света в София, Чикаго, Рим, Мадрид, Виена, Хага, Букурещ, Босилеград и Цариброд, Атина, Прага, Кишинев, Скопие, Тирана с участието на повече от 40 български медии зад граница и 30 от България. Особено ценна помощ за тематичното разнообразие на срещите оказа доц. Георги Лозанов. Организирахме ги със собствени усилия и средства, предоставени от спонсори, които оцениха смисъла на идеята. Президентът Георги Първанов нарече срещите „институция“. Учредена бе и Асоциация на българските медии по света (АБМС), източник на нова информация за света и българите в него.

Агенцията стана домакин на редица международни медийни форуми, най-значимият от които бе Шестият световен конгрес на информационните агенции, проведен в София и Пловдив с представители от близо 150 държави – събитие от най-висок ранг, останало почти незабелязано от улисаните в собствения си свят политици.

БТА набираше скорост. Растеше международният й авторитет. Подписани бяха нови договори с редица световни агенции, а чужди посланици, световноизвестни журналисти и интелектуалци бяха гости на агенцията.

През тези 17 години под ръководството на Максим Минчев БТА си възвърна престижа на национална информационна агенция, доби международно признание. Тя създаде и утвърди високопрофесионални стандарти на агенционната журналистика в България и допринесе за изграждане на информационната среда у нас и зад граница.

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

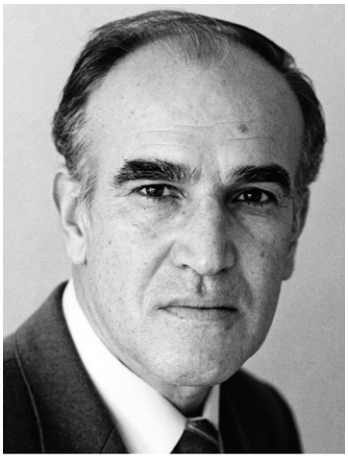

Роден във Варна. Завършил журналистика в СУ. Работи във вестниците „Народна младеж“ и „Поглед“ при възстановяването му през 1966 г. Кор. на БТА в Полша (1965) и на КТР в Париж (1969 – 1973), генерален директор на Българското радио (1973 – 1981), главен директор на БТА (1981 – 1990), председател на СБЖ (1986 – 1989), член на ЦК на БКП (1981 – 1990), депутат в три последователни Народни събрания.

БОЯН ТРАЙКОВ (1932 – 2014): **Решихме го в ЦК на БКП**

…Решихме го в ЦК на БКП заедно с шефа на отдел "Деловодство" Продан Стоянов: Да се прави седмичен обзор, който съвсем обективно – едно към едно, да представя неодобренията сред обществото по конкретни поводи и изобщо от политически, социален и икономически характер. Установи се основен принцип – никакви имена, никакво упоменаване на източници, абсолютна анонимност и дискретност. Начинът на писане да изключва и пряко, и косвено досещане за източника на информация. Обзорът да е в два екземпляра – единият за Тодор Живков, а другият за секретната документация на БТА. Платиха ни, нали сме на самоиздръжка, и започнахме.

Не искам да премълчавам, че имаше журналисти в БТА, които не бяха възхитени от това начинание. Твърде скоро въпросните обзори бяха назовани доносите, което не отговаря на истината. Донос е тайно злепоставяне на определено лице или институция. А в случая, повтарям и подчертавам, не се визират никакви имена, не се дават или подсказват координати, които могат да заподозрат някоя личност. Направихме широко обсъждане. Бяха изказани съгласия, направени препоръки, споделени и опасения да не се получи злоупотреба и някой да пострада. Такова нещо не можеше да стане и наистина не стана.

Свойствена ли е тази дейност за БТА? И да, и не. Събирането на всякакъв вид информация е общоприета агенционна и въобще журналистическа дейност. Предоставянето ѝ на ограничен брой и само на едно лице не се практикува по света. Но в социалистическите страни това е задължително. На техните агенции, както и на БТА, е поръчано да издават специални бюлетини за строго регламентиран кръг от получатели, диференцирани по ранга на длъжностите. И в зависимост от това кой колко трябва да знае, едни четат бюлетин със знак С-1, други С-2 и само членовете на Политбюро – С-3.

Главната цел на седмичните обзори – желанието да бъдем полезни и да съдействаме горе да се знае как ги виждат и оценяват от долу, преодоля смущенията. Не се заблуждаваме, че ще предизвикаме някаква промяна, но се надяваме да повлияем за подобрение.

Какво съдържат тези обзори? Какво ли не! Протестиране, несъгласие и иронизиране на: псевдореформите, които довеждат до хаос в икономиката и управлението; грандоманията в преструктурирането на селското стопанство и породилата се безстопанственост; лошите техника и качество на производството, оттам и големи загуби при износа; загробването на стотици милиони долари в Радомирското поле и други подобни недомислени строежи; неоправдано поддържане на излишни институти и организации, пренадути щатове; превишаване правата от партийни секретари, партийни комитети и бюра; незачитане правата на гражданите от различно естество; оплаквания от самозабравили се местни големци, от безобразия на администрацията… и в допълнение бисери от нашия нов фолклор – политически вицове, обективно отражение на реалната действителност…

…Озовах се в центъра на събитията на атентата срещу папата. Точно бях станал шеф на Българската телеграфна агенция. Петър Младенов ми се обажда, че трябва да направим пресконференция, да я организираме. Питах, кой ще я води. Оказа се, че шефът на отдел “Печат” във Външно министерство е в чужбина. Предложих да я води Веселин Йосифов, тогава председател на СБЖ. Обадих му се, заминавал за Кипър. И така стана накрая, че аз трябваше да водя пресконференцията. Чуждите журналисти вече напираха яростно. Избрах Парк-хотел „Москва“ заради голямото помещение. Не знам колко часа продължи. Зад гърба ми имаше врата на релси, там инкогнито слушаха Петър Младенов и други началници. И като свърши всичко, прибирам се в БТА и звъни най-специалният телефон – ВеЧе, чрезвичаен. Обажда се Петър Младенов да ме поздрави. Докладвал на Тодор Живков как е минало и той казал тази вечер да се излъчи по телевизията целият запис. Както бях капнал, в буквалния смисъл на думата, тръгнах за телевизията и започнахме да подготвяме предаването. До полунощ го гледаха хората. Днес на това му викат рейтинг. Сигурно рейтингът ни в този ден е бил сто. Трябваше да минат години, за да разбере светът, че е лъжа.

(Трайков, Б. „Превратът. 10 ноември“. Труд, 1999)

ВАЛЕРИ НАЙДЕНОВ (1947): **Бетеанското куче**

Роден в София. Завършва гимназия в Ню Йорк, където баща му Георги Найденов е кореспондент на БТА, и английска филология в СУ. През 1973 г. е репортер в БНТ, през 1974 – 1980 г. – репортер във в. „Антени“, през 1980 – 1983 г. завежда отдел във в. „Отечествен фронт“. През 1983 – 1989 г. е кореспондент на БТА в Москва. През 1989 – 1990 г. за кратко е зам. гл. редактор в „Информация за чужбина“ в БТА. През 1990 г. е зам. гл. редактор на вестниците „Дума“ и „168 часа“. През 1990 – 1996 г., както и за известен период след 1997 г. е главен редактор на вестник „24 часа“. През 1990 – 1997 г. е главен редактор на вестник „Континент“. От 1983 г. е сътрудник на ДС, Второ главно управление.

През 80-те работих в БТА общо 6 години и 5 месеца, но от тях точно 6 години прекарах като кореспондент в Москва. Така че е много съмнително дали съм истински бетеанец, или съм външен наемник, един от кооптираните парашутисти, могулите (виж Хари Потър), които понякога вършат работа, но не заслужават пълното доверие на откърмените с бетеанско мляко и в бетеанска люлка люлени.

Чувал съм, че посвещението в бетеанството се извършвало със странен масонски ритуал, при който кандидатът се явявал по гащета *Agugac*, проливал кръвта на една черна котка върху бетеанския олтар (един стар телекс от времената на Иван Вазов) и произнасял секретна клетва, която още се пази в секретната секция (спецотдела), но никой не помни в коя точно папка. Нито пък къде точно е секретната секция. А в нея дремят секретните досиета на събитията и чакат следващите, още по-секретни поколения, които са чисти откъм досиета до десето коляно. През 1989 г. вратата на тази секция стана невидима за могулите, както входът за магическия перон, от който тръгва влакът за Хогуартс (виж отново Хари Потър). Най-вероятно това са митове и бабини деветини, но факт е, че в района на БТА дълги години не можеше да се види нито една котка, докато в съседство комбинатът „Димитър Благоев” винаги е бил убежище на столичните мацки, особено от мига, в който там старши портиер стана Петьо Блъсков.

Но да се върнем към сериозния тон. Когато се прибрах от Москва през размирната есен на 1989 г., попаднах в едно разбунено учреждение, изпаднало в състоянието на перманентно партийно събрание. Това бе бетеанският отговор на Троцки. Той е настоявал за перманентна революция, ние му отговорихме с перманентно партийно събрание. Само да напомня, че тогава всички бетеанци бяха партийци, с изключение на безпартийния секретар Панчо Денев, с когото имах честта

и удоволствието да работя в една килия. На него дължа първото си запознанство с компютъра. По онова време в международната редакция бе възникнало движение на лудитите, хората изхвърляха компютрите през прозорците, така че ние с Панчо просто отидохме с едно одеяло и си хванахме един. И добре, че държахме здраво одеялото, защото заедно с компютъра изхвърча и един от директорите. Както казах по-горе, времената бяха размирни и всичко се разхвърча като есенни листа на вятъра. Аз също се разхвърчах, но това стана през зимата.

Човек идваше на работа и влизаше на партийното събрание, както селяните на Радичков влизат в Суматохата. След 8-10 часа се прибираш, общуваш със семейството, наспиваш се, отиваш пак на работа и отново попадаш на партийното събрание. Ще попитате, а кой вършеше работа? Естествено, че имаше кой – безпартийният секретар Панчо Денев. Той се отличаваше със ситно къдрава и червеникава коса, така че не ставаше за шпионин. Днес вече става, но пък влакът отдавна замина.

Но стига шеги. Макар и да бях недостоен бетеански могул, всеки един от моите 77 месеца в БТА бе изпълнен с вълшебни събития и чудеса. Когато тръгнах за Москва, там по принцип не се случваше нищо, ако не броим поредното погребение на поредния генерален секретар. На капиталистическите кореспонденти даваха специални еднократни покани, а на братските - постоянен абонамент. И ето че изведнъж на власт дойде безсмъртният Горбачов, абонаментите ни умряха и Москва се превърна в центъра на световните катастрофи. Ускорение, Перестройка, Гласност, Чернобил, Елцин, Афганистан – като погледна назад, всичките тези нечувани чудеса са като безкраен низ от светкавици и гръмотевици, взривове и експлозии, сред които вашият кореспондент тича като луд на зиг-заг, за да намери телефон и да си изпее информето на чудесните бетеански стенографки.

Говорейки за тичането, не мога да забравя как последният съветски войник, генерал Борис Громов, напусна Афганистан през оня исторически мост на река Аму Даря на 15 февруари 1989 година. На мястото се бяха събрали над 200 чуждестранни кореспонденти, сред които и няколко българи – от радиото, телевизията и три вестника. И разбира се, моята бетеанска милост.

И така, генерал Громов мина моста пеша, произнесе своите исторически слова (никой не ги чу, така че можете сами да си ги измислите)[1] и пред цялата тази кореспондентска паплач възникна основният философски въпрос – а откъде да предам новината? Тогава нямаше интернет, нямаше и сателитни телефони, нито пък из храстите се забелязваше слушалка, закачена за международна жица. Само дивотия и пустош по средата на никъде. Закараха ни до едно военно летище, където се мотахме около самолетите поне 4 часа. После ни свалиха на летището в Душанбе и с 6 огромни автобуса ни подкараха към централния хотел на „Интурист“, който винаги бе окабелен. Помолиха всички да останат в седалките си и да слязат само тези, които имат куфари в хотела. Аз обаче бях предвидил събитията и очаквах старта прав на стъпалата до шофьора. Вратата се отвори и една тълпа от световни кореспонденти хукна към хотела, нахълта през портата като полудяло стадо бизони и се засили нагоре по широкото официално стълбище, като че ли ще превзема Зимния дворец. По-слабите паднаха по стъпалата и викаха за лекарска помощ, но аз, като истински бетеанец, нямах време за жалостиви действия, защото удрях с лакти, блъсках и хапех, за да си пробия път. Горд съм да съобщя, че първата световна кореспондентска ръка, която се подаде от човешкия бульон и сграбчи слушалката, беше моята.

След като си изпях съчинението на чудесната бетеанска стенографка, се обърнах към притаената световна кореспондентска тълпа в позата на Конан Варварина и видях в очите ѝ почит и възхищение, което граничеше с обожествяването. Слязох тържествено по стълбището, където санитарите помагаха на падналите, и бавно се отправих към автобуса. Там моите български колеги тъкмо палеха цигарите и се питаха кое какво. Кореспондентът на Труд ме изгледа със съжаление:

– Докато кацнем в Москва, после още час до бюрото и ще стане 2-3 през нощта. Всички редакции са затворени, вестниците вече се извъртени. Айде ние, вестникарите, можем да напишем нещо художествено на другия ден. Но ти, като си от бетеато, какъв смисъл имаше изобщо да се разкарваш?

– Няма проблем, вече предадох – отговорих лаконично аз.

– пък кореспондентът на телевизията ме изгледа изпитателно и изтърси:

– Предал. Айде стига бе, няма как да си предал! – възмути се колегата. Но е, по очите му виждам! Ей, голямо си куче! Пес!

В отговор аз вдигнах рамене и изрекох:

– Не съм куче! Нито съм пес! Аз съм просто един обикновен бетеанец!

(Халачев, Начо – съставител-редактор. „БТА зад кулисите. Сборник“. ICC Agency Masters, София, 2013)

1 В различните версии генерал Громов е казал: „Това е една малка стъпка за човека, но огромен скок за човечеството“, „Ще изковем от калашниците плугове“ и „Как можах да си забравя дънките в Кандахар?“. (Бел. авт.)

ВЕНЕЛИН МИТЕВ (1942 – 2021): **Да овладееш автоцензурата**

Завършва българска и френска филология в СУ. В БТА от 1967 до 1991 г.: репортер във ВИНФ, кореспондент в Москва (1969 – 1976), зам. главен редактор на „Информация за чужбина“, кореспондент в Париж (1979 – 1984), главен редактор на „Паралели“ (1984 – 1993). Директор на издателство „Прес-Есперанто“, гл. редактор на сп. „Панорама Есперанто“, автор и преводач на есперанто. Редактор във в. „Отечествен вестник“, в. „Жена“, гл. редактор на „Жълт вестник“, сп. „За жената“, в. „Женски тайни“. Автор на книги: „Двойници и самозванци“, „Големите любови на български поети и писатели“, „Големите любови на български артисти, музиканти и художници“, „Прогонените гении на България“, „Българи, за които говори светът“ и др. Секретен сътрудник на ДС (1979 – 1987).

Научих от мой познат за обявен конкурс в БТА и се явих, макар че дотогава не знаех абсолютно нищо за агенцията. Конкурсът, на който се явихме 12 души за две места, бе в два тура. В първия трябваше да пишем по зададена тема, да направим кратко резюме на речта на някакъв партиен функционер и да редактираме оъркан текст. Във втория тур провериха знанията ни по чужд език.

Веднага дойде и следващият стрес: агенционното репортерстване се оказа изключително напрегната и изтощителна работа – ненормиран работен ден (няма делник, няма празник), висене с часове понякога само за 5-6 реда в разни институции, съгласуване с партийни и държавни величия, хабене на много нерви, свързани с предварително осигуряване на доклади и речи на високопоставени персони. Всеки ден до редакционната летучка в 14 часа треперехме дали не сме сгафили някъде и дали някой не се е обадил на шефа Лозан Стрелков да накаже или уволни някого от нас. Най-кошмарни бяха часовете късно вечерта, когато се чакаха указания отгоре, а те не идваха. Дежурните от редакциите на вестниците звъняха до полуда и изнервяха още повече смазаните и без това от умора репортери, редактори, телеписки и техници.

На всичкото отгоре, колкото и парадоксално да звучи, в онези години всички репортери имахме норми за минимум информации на месец – толкова събитийни, толкова проблемни. Най-малко 25. Проблемни ще рече информации на най-различни теми, но без конкретен повод, които се заплануваха още в началото на месеца. Изготвяше се месечен план на редакцията по отдели и по дни и началниците следяха дали се изпълнява.

…В агенцията по онова време имаше специално звено, което отговаряше за държавната тайна, но всеки репортер и без това бе длъжен да знае темите табу, по които не биваше да се пише: за убийства и грабежи, за губещи предприятия, за външния дълг, за броя на затворниците, за заплатите на големците и т.н. Така че най-важното нещо, което един репортер трябваше да овладее в БТА, беше автоцензурата.

…Информациите се пишеха на допотопни пишещи машини Континентал и, след като се редактираха от шефовете с молив и химикалка, се преписваха от телеписки и после по телетипа се изпращаха до редакциите. Бюлетините на БТА тогава се размножаваха на циклостил.

Да не говоря какъв кошмар беше осигуряването на информация за високайше посещение в провинцията. Придружаваш, да речем, някой министър, съгласуваш с него или с някого от помощниците му текста и бързаш да се добереш до най-близкото кореспондентско бюро или пощата, за да го предадеш оттам на стенографите в БТА. А най-често с фоторепортера се качвате на служебната кола и пътувате 200-300, че и повече километри, за да пристигнете в София и на място, понякога късно вечер, да предадете материалите.

…Приятелската атмосфера и възможността да имам денонощен достъп до новините от цял свят, без тази информация да бъде подбрана, редактирана и идеологически насочена, ме задържа толкова години в БТА. Нито за миг не се измъчвах от комплекс за малоценност, който колеги от други медии, особено вестникарите, се опитваха да внушат на бетеанци – че сме знаели да пишем само шаблонни протоколни съобщения за официални прояви и не сме били в състояние да сътворим по-жива, по-оригинална информация, репортаж, статия, очерк.

(Халачев, Начо – съставител-редактор. „БТА зад кулисите. Сборник“. ICC Agency Masters, София, 2013.)

ВЕРА ГАНЧЕВА (1943 – 2020): **Участвахме в зараждаща се културна революция**

Завършва славянска филология в СУ. От 1965 до 1968 г. учи история на скандинавските литератури, шведски и норвежки език в Стокхолмския университет. В БТА от 1966 до 1976 г.: репортер в МИНФ, репортер, зам. главен и главен редактор на ЛИК. Зам. главен редактор на сп. „Отечество“, гл. редактор и директор на издателство „Народна култура“ (1978 – 1989). Основава издателство „Хемус“ и е негов управител (1991 – 2001). Директор на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (1996 – 1997). Професор в СУ по скандинавски литератури, староскандинавска митология и по културна история на Скандинавския север. Преводачка на книги от шведски език.

Постъпих като репортер в редакция „Международна информация“ (или МИНФ) на БТА през отдавнашната 1966 г. след изпит по три езика: превод на статии от чуждестранния печат с политически сюжети, както и подготовка на сборен материал по актуален проблем въз основа на новини и техни интерпретации, изтекли по телекса.

Бях пътувала из Европа, запознах се с доста нейни забележителности, с образци на класическата и модерната ѝ култура, срещах интересни хора, най-вече творци, а с разкази за тях и изкуството им дебютирах в нашия печат, където публикувах и първите си преводи от шведски език. С други думи, не допусках, че в самото начало това работно място ще ме изненада със свои изисквания за ерудираност и качества, каквито се оказа, че не притежавах, поне не в достатъчна степен, макар изпитът да мина успешно, аз не се заблуждавах – представянето ми не беше на особена висота.

Не ми беше лесно да се нагодя към динамиката на бетеанския делник – нямаше време за

умуване над информациите и статиите, за консултации със специалисти, за прелистване на речници или справочници, за предварително нахвърляне на чернови или за ровене в архиви. Всеки репортер и редактор в БТА, а като че ли най-вече в невралгичния сектор, където започна трудовата ми дейност, трябваше задължително от раз да отговаря на очакването за стабилно владеене на материята, обхващаща целия събитийно–политически спектър на планетата, научно–техническите и военните му специфики, както също имената, биографиите и позициите на главните актьори по многобройните му сцени, да реагира бързо, ако не и мълниеносно, на известията за международни инциденти от всякакъв род, но също така и да ги предугажда със сетивата на експерт, да съзира отраженията им в процесите на световния и отечествения живот.

…Прекрасни и толерантни хора ми помогнаха със съпричастие и деликатност да превъзмогна неувереността си, преди да е станала комплекс, посветиха ме в похватите на агенционната журналистика и превод, в тайнствата на БТА и постепенно ме приеха като равна в екипа си, което беше за мен награда, толкова по-голяма с оглед на онзи звезден състав.

По-късно ми липсваха бетеанските скорости и ентусиазъм, романтичното усещане, че съм пулсираща частица от Вселената, неповторимо в самотните нощни дежурства край тръбата, бълваща без прекъсване новини, вълненията, с които изготвяхме поредните броеве на ЛИК от цели камари издания за литература и изкуство

Бяхме не само свидетели, но и участници в една зараждаща се културна революция …

(Халачев, Начо – съставител-редактор. „БТА зад кулисите. Сборник“. ICC Agency Masters, София, 2013)

В БТА шега нямаше

…Това беше един много стегнат, казармен, бих казала институт. Начело беше драматургът и публицист Лозан Стрелков – приятел и на двамата[1], които смятаха, че той ще ме направи човек. Не, че не съм била човек, така се изразяваха просто защото бях малко отвеяна и според тях капризна. Все се палех по трудно осъществими идеи като например да следвам куклена режисура в Прага. Младите хора обикновено не гледат реалистично на себе си и на действителността, в която живеят, а и пребиваването в чужбина ми беше подействало, та за мен се оказа голям шанс, че попаднах именно в дисциплиниращата и отрезвяваща атмосфера на БТА.

Там шега нямаше и видях колко е важно да се превежда не само творчески, а и точно, за едно отклонение от смисъла на статиите, които превеждахме за целия български печат и за многобройните бюлетини на агенцията, ни грозяха сурови наказания. Трудно ми беше, но много ми помагаха моите първи колеги: Тодор Кюранов, Тодор Вълчев, Александър Радев, Петко Бочаров, Димитри Иванов, Даниела Кънева…

Това ме формира професионално, а и личностно. По време на нощните дежурства, например, оставах съвсем сама в залата, където от една голяма тръба непрестанно се сипеха свитъци с новини от цял свят – за войни, космически постижения, преврати и пр., което ми помогна да си изработя трайни рефлекси да свикна с голямата отговорност и към езика, и към задълженията си.

Това бяха десет години, през които аз научих много и общувах с много надарени, начетени и сериозни хора. С благодарност към съдбата си спомням за приятелството си с Александър Шурбанов, Кръстан Дянков, Стефан Продев, Руси Божанов, за строгата доброжелателност на Мира Тодорова, зам.- директор на БТА…

…БТА беше един много важен период за мен. Забелязала съм, че 10 години изкарвам на дадено работно място. След това става нещо, което трябва да ме изтласка насилствено оттам, за да не се предам на комфорта на рутината, да не стана пленница на навици и да се изпълня, макар и принудително, с куража да започна съвсем отначало…

1 Вера Ганчева припомня първото си работно място – репортер в редакция „Международна информация“ на БТА. Постъпила там с конкурсен изпит по настояване на баща си (дипломата и общественик Лалю Ганчев) и на съпруга си Владимир Башев. Из разговор със Зелма Алмалех в сайта Въпреки.com, 2014.

ВЕРА ГЕНОВА (1963 – 2020): **Качеството бетеанска школа**

В БТА от 1992 до 2004 г.: репортер в редакция Печат, репортер и редактор в списанията „Паралели“, „БТА100%“ и „Още“.

…Знаех за триковете: ако на официалната снимка липсваше физиономия на някоя високопоставена особа, тя можеше да бъде монтирана допълнително и в ерата преди фотошопа, макар и с по-сложни манипулации – чрез изрязване, залепване и преснимане.

…Вече бяха внедрили компютрите. Всички пишещи бяха изкарали курс за компютърна грамотност, гледаха с опасение огромните монитори на бюрата си и час по час звъняха на компютърния отдел с вопли за помощ: Изчезна ми текстът!, а инженерите търчаха като финикийци в търсене на изгубени файлове… Бюлетините все още излизаха на хартия и се разпращаха по пощата, ксероксът работеше денонощно като луд, за да размножи тиража на абонамента. Сутрин първата работа на всеки бе да прочете бюлетините, за да е в течение на събитията, после да прегледа вестниците и да предложи на редактора информациите за деня.

…Епична бе борбата за съкращаване на цикъла от замисъл до печат. Когато дойдох в Паралели, от летучката, на която се планираше броя, до излизането на списанието минаваха четири седмици. Имаше опасност междувременно звездата от корицата да умре, похваленият политик да бъде свален, процъфтяващата туристическа дестинация да бъде помета от цунами...

…У нас рекламният пазар тъкмо се образуваше. Свиквахме със законите му постепенно. Струваше ни се възмутително да сваляме готова страница с интересен материал заради дошла в последния момент реклама. С неохота пишехме поръчкови материали за скрита промоция, стараейки се все пак да станат четивни. Но бе ясно: зависими сме от рекламата.

Въпросът с размера на списанието предизвикваше периодични бури. В края на XX век повечето издания по света започнаха да намаляват форматите си. Хартията поскъпна, машините се промениха и размерът на списанията започна да клони към машинописен лист… И след дълго теглене на за и против неизменно надделяваше традицията.

Постепенно страниците станаха повече, всичките цветни. Рубриките варираха, всеки нов главен редактор се опитваше да промени към по-добро, кой по-интелектуални, кой по-популярни, всеки нов художник даваше свой отпечатък в дизайна. А качеството се дължеше на бетеанската школа: Пиши увлекателно, дай воля на въображението си, но бъди точен. Може да си мислиш, че го знаеш, но си длъжен да провериш. Всяко име, всеки факт, всяка цифра… За справки – телефон 217.

…Особени страсти се вихреха около избора на корица. Първата корица с мъжка звезда (как звучи само!) бе преживяна като революция – май беше Брад Пит, после проби Джордж Клуни, нашумял в сериала "Спешно отделение", изредиха се Челентано, Бандерас, Хю Грант... Но статистиката бе безмилостна: жена на корицата продава в по-голям тираж от най-красивия мъж. Така и не ми стана ясно защо, при положение че по-голямата част от читателите са жени и се води семейно списание. Но всеки дежурен, харесал някой актьор за броя си, трябваше да се въоръжи с неопровержими аргументи защо именно сега, именно това лице би трябвало да има успех. С ентусиазма на Румен (Михайлов) в ролята на главен "Паралели" се гмурна във вихъра на светската суматоха. Обявихме конкурса Момичето на Паралели и кашони не стигаха да поберат писмата със снимки на кандидатките за слава. Комисии от експерти в модата, стилисти коафьори, дизайнери и светски знаменитости бяха свикани да оценяват момичетата. А победителките наистина преживяваха своя звезден миг във фокуса на прожекторите.

Трябваше да се направи нещо и заминах на стаж в издателство "Мондадори" в Милано, за да вникна на място как правят списанията си те. Оказа се, че ги правят горе-долу като нас, но малко по-бързо, защото припокриват етапите, имат строга схема на подаване на части от списанията и работят с модули на отделните страници. Стегнахме се и ние и от четири сведохме цикъла на две седмици. Е, опасността от внезапен развод на някоя представена в броя уж щастливо омъжена звезда си остана, но шансът

друго издание да ни изпревари с интересна тема и да трябва да сваляме готова страница значително намаля.

…Епопеята "100%БТА" стартира по идея на Румен Михайлов. Бе видял специални издания, посветени на горещи теми в Италия. Нашето трябваше да излиза всеки месец и да взима във фокус нещо сензационно, важно и интересно, случващо се по света, като го разнищва по формулата Всичко за...

Едно от първите бе за завърналия се в България Симеон II, друго за нашумелите Кукувици преди да се разделят... После се занизаха обичани от публиката звезди – Клаудия Шифър, Спайс Гърлс, любимците от сериалите – Корайма Торес и Освалдо Риос покрай идването им в България... Колко е преходна славата: днес за мнозина тези имена са далечен спомен, а други изобщо няма да се сетят за кого става въпрос. Но в най-бляскавия си миг те продаваха зашеметяващи тиражи.

Превръщането на трагедия в сензация и в бизнес удар преживях, когато загина принцеса Даяна. Пет минути след новината за смъртта ѝ звънна телефонът и прозвуча гласът на Румен: Вероник, идвай, утре трябва да излезе брой. След един час паралелци се събраха в редакцията за брейн сторм. Какво може да се направи за една нощ? Добре че страньорите пазеха в компютрите си броя, който бяхме посветили на лейди Ди. Огледахме го критично – беше чудесно списание за живота ѝ, блясъка, тежестта на короната, неоправданите надежди, неотразимия ѝ чар, цената на славата. От емисиите валяха материали и снимки. Дописахме края на историята на последните няколко страници, оставихме съспенс около причините за катастрофата и на другия ден излезе експресното издание 100% Даяна с лаконична лентичка: приказката свърши. Беше попадение в десетката. Дълго звъняха в редакцията развълнувани хора, които искаха да си го купят.

Визитата на папа Йоан-Павел Втори у нас даде идея за друг брой. Работихме заедно с представителството на Ватикана у нас. Там много търпеливо отговаряха на безкрайните ми въпроси, много отговорно прочетоха всички страници, много харесаха списанието и усетих смущение във въздуха само когато в стремеж да изясня популярно на читателя различията между католицизма и православието, задълбах във въпроса за индулгенцията.

Посещението на датската кралица Маргрете Втора у нас пък бе повод да разкажем за Дания, за кралското семейство, за датските успехи в екологията, с които те се гордееха. А юбилея на НДК вдъхнови брой в рамките на Салона на изкуствата.

Наред с холивудските, искахме да разкажем и за наши звезди. Представихме "Клуб НЛО", когато бяха на гребена на славата си. Тогава оцених професионализма на Попйорданов-старши, който след директорството в телевизията бе станал техен мениджър. Дойде в редакцията с комплект от снимки на всеки от групата, точно каквито искахме - от личните албуми, от всички етапи в живота на Велко Кънев, Мамалев и другите... А синът му Чочо ни бе предаден в кадър като бебе на гърне за радост и умиление на почитателките си.

Посветихме брой на "Тоника", когато се завърнаха на сцената. Дамите от групата напразно молеха нашите компютърни гении да заличат бръчиците около очите им във фотошопа и поне леко да ги вталят. В никакъв случай, трябва да са естествени, отсекоха неумолимо дизайнерите.

А за мен предизвикателството бе всеки път да съставя правилния екип – да открия и въвлека в начинанието хората, на които темата ще бъде интересна и ще успеят да се включат с ентусиазъм, въображение и талант. Така измислянето на списанието ставаше вълнуващо. Всеки брой беше различен, имаше свой живот – едни по-сериозни, други по-лекомислени, едни по-познавателни, други по-жълти, но никога скучни, винаги увлекателни и елегантно оформени.

На борото ти има археологически пластове, отбелязваше Панчо (Денев), когато се отбиваше в стаите на списанието да каже някоя лакърдия. Така си беше – снимки и текстове за новия брой затрупваха материалите от предишния. Сред любимите ми са списанията за "Хари Потър" и "Властелинът на пръстените", за култовия сериал "Приятели" и за филмовата поредица "Междузвездни войни", "Идолите на XX век" в чест на милениума и Коледа за традициите на този празник по света… Интересно ми бе да нищим интригите около Оскарите в навечерието на холивудската гала. На прага на новата година пускахме "Хороскоп" и се чувствах като врачка – по коридорите ме питаха: как е, какво казват за Лъвовете? И макар че превеждахме прогнозите на прочути астролози, усещах, че се намесвам и цензурирам, смекчавайки по-острите заплахи, внасяйки условност и надежда, защото бях твърдо убедена, че на прага на новата година всеки трябва да е щастлив и позитивен.

Истината е, че всеки следващ брой поглъщаще цялото внимание, мобилизираше цялото въображение, изстискваше цялата енергия, за да може да си кажеш, разлиствайки още миришещите на печатарско мастило страници: Стана!

Понякога ни награждаваха - на Салона на изкуствата в НДК, на медийния фестивал в Албена за "Хари Потър"... Но най-голямата похвала бяха читателите, които се обаждаха в редакцията с надежда да си купят от нас брой, след като по сергиите свършваха.

По едни или други причини "Паралели" и "100% БТА" вече не излизат. Когато научих това, признавам, заболя ме. Утешавам се с мисълта, че и най-големите световни списания са спирали в труден миг, минавали са онлайн, а после пак са заемали мястото си на сергиите в традиционния вид на скрепени, приятни за разлистване, реални страници. Дано.

(Халачев, Начо – съставител-редактор, „БТА зад кулисите. Сборник“. ICC Agency Masters, София, 2013)

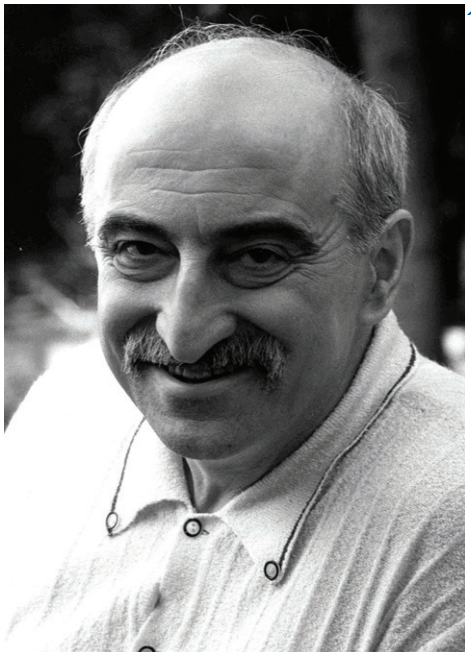

ВЕСЕЛИН СЕЙКОВ (1936 – 2018): **Да бъдеш чистокръвен бетеанец**

Завършва журналистика в СУ. В БТА от 1959 до 1999 г.: Фотосътрудник, зам. главен и главен редактор на „Пресфото“*, кореспондент в Делхи, главен редактор на „Наука и техника“, редактор в МИНФ – „Печат“ и „Забава и знание“. Автор на книгите „Индия – реалност и стремежи“ (1981), „Афганистан – промените и хората“(1984).*

Попаднах в „Пресфото“, когато се осъществяваше модернизация и активиране на взаимодействието с чуждестранни източници. Това наложи да се пренасоча към работа, а после и като зам. главен редактор с главни редактори Стефан Петков и Антони Величков. Тогава заедно с инженерите Св. Савов, Петков, Готуранов, Малинков, М. Ланзов и други участвах в първото внедряване на телефото технологиите в България, респективно в БТА, т.е. за бързо разпространяване на фотоинформация по радио- и телефонен канал, на видеовръзка за предлагане на снимки за всекидневниците и телевизията.

През тези години „Пресфото“ се превърна в доходоносен източник за самоиздръжката на БТА, включително с разпространяването всеки месец до абонати в цялата страна на фотовитрините „По света и у нас“ и „Спорт“, а също и с валутните си постъпления от продажбата на снимки.

Започна да се развива мрежата от щатни и хонорувани фотокореспонденти в окръжните градове. Нарасна и се разнообрази големият архив от чернобели снимки, негативи и цветни диапозитиви, който се превърна в национална ценност.

Именно седмичните списания на БТА и особено „Светът в снимки и карикатури“ („Паралели“) станаха локомотивът, който изтегли БТА от бремето на държавните дотации и откри пред нея простора на самоиздръжката.

Друг голям пробив по времето на Стрелков бе телевизионното студио за пряко предаване от БТА. Чрез него, а и по-късно като добри на телевизионния екран, се откроиха Петър Кожухаров, Димитри Иванов, Петко Бочаров, Венелин Митев, а и други.

В БТА винаги е имало различни хора със своите характеристики и изяви, с плюсовете и минусите си. След 1990 г. се откроиха различия и в светогледите. В същото време има и една обща спойка и прилика между тези, които са дали не малко от себе си за агенцията, както и тя е дала за тях. Това е възделението да бъдеш този чистокръвен бетеанец, който носи добрите традиции и дава личен принос за честта на марката БТА. Именно благодарение на такива колеги в годините на прехода БТА не рухна, въпреки че силно се разклати. Агенцията ограничи своята дейност, но оживя въпреки жестоката конкуренция и липсата на средства. Но разрухата на прехода я засегна тежко.

(Халачев, Начо – съставител-редактор, „БТА зад кулисите. Сборник“. ICC Agency Masters, София, 2013)

ВЕСЕЛИН ЯНКОВ (1949 – 1995): **Да чуеш солените думи на Стрелков**

Завършил българска филология в СУ. В БТА от 1970 до 1991 г.: циклостилист в отдел „Експедиция“, технически сътрудник в „Справочна редакция“, репортер и зам. гл. редактор ВИНФ, завеждащ кореспондентско бюро в Москва (1981 – 1985), кореспондент във Варшава (1989 – 1991). Автор на книгите „Две пиеси за флейта“ и „Русите идат“.

Стрелков не само ни учеше на азбуката на агенционната журналистика, той ни насърчаваше, подкрепяше и въпреки че често ни наказваше, посвоему ни обичаше. Имаше някакъв магнит в този човек, нещо, което ни привличаше неудържимо. Знаехме, че ще ни ругае, когато сме направили гаф, но не се криехме, а се стремяхме да чуем солените му думи. Някак неусетно той ни приобщи към най-сериозните проблеми на агенцията, успя да ни внуши мисълта, че без нас БТА… ще пропадне!

Това самочувствие, което той непрестанно градеше у младите и често с лозанстрелковска безцеремонност унищожаваше, се създаваше с годините и заедно с него укрепваше вярата в професията, която макар и почти анонимна, ни носеше удоволствие, изпълваше ни с амбиции.

(Ведроденски Г. „Бетеански дни и нощи“, Сибия, 2001)

ВЕЧЕСЛАВ ТУНЕВ (1948): **Горбачов направо ни стопяваше лагерите**

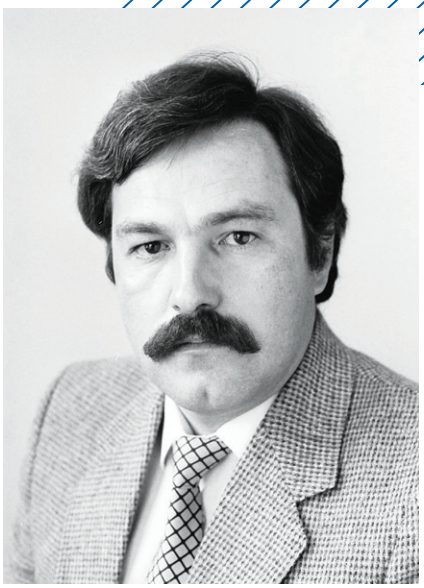

Завършва международни икономически отношения в Икономическия университет във Варна. Работил в Комитета по туризъм. В БТА от 1976 до 1998 г.: репортер във ВИНФ, кореспондент в Атина (1977 – 1983 и 1988 – 1992), зам. главен и главен редактор на МИНФ, зав. отдел „Анализи“ на в. „24 часа“, генерален директор на БНР (1995 – 1997).

Зад инициалите БТА бяха събрани хора, които умееха да работят качествено, хора с висок професионализъм и ерудиция. По понятни причини до 10 ноември 1989 г. най-мощното звено в БТА беше главна редакция „Международна информация“ (МИНФ). Тя беше най-многобройната, единствена в агенцията излъчваше 24 часа в денонощието 7 дни през седмицата, издаваше най-много бюлетини. През периода, когато имах честта да ръководя редакцията (от началото на 1986 до септември 1988 г.) нейният структурен модел включваше пет големи отдела: „Социалистически страни“, „Капиталистически страни“, „Развиващи се страни“, „Балкански страни“ и „Специален“, заедно със звената „Стенографи и Машинописци“. В някои периоди към МИНФ бяха придавани звената на телеписките и коректорките. За кратко съществуваше и отдел Кореспонденти в чужбина, които по мое време бяха 28 в 26 страна, но по принцип те бяха ръководени от съответните отдели. Неведнъж е писано, че в МИНФ работят хора с най-малко два чужди езика, с вкус към новинарството и оперативната журналистика, които умеят да намират и избират новините. В онези години хората от МИНФ имаха възможност да знаят повече от другите, а често и първи научаваха за скрито събитие у нас, тъй като някоя агенция или радиостанция изстрелваха подробности за него. Почти през всичките тези години, за които говоря, неизменно течаха няколко много трудоемки и сложни за отразяване събития. Две от тях, и многобройните и безкрайни речи на Горбачов, често ни принуждаваха да мобилизираме не само сътрудници на МИНФ, но и специалисти от други звена на БТА. Но именно големите натоварвания и експедитивната работа ни сплотяваха, превръщаха ни в един бързореагиращ на информационната обстановка екип. Този период беше много благоприятен и като кадрово оборудване. Тогава в редакцията имаше представители на всички поколения – от колеги, натрупали солиден професионализъм, до млади ентусиазирани многоезичници, но никога не работили като журналисти. Взаимно се обучавахме, по-опитните пасяха по-младите и след първите едно-две самостоятелни нощни дежурства те започваха да се развиват сами. Добре беше, че цялото тогавашно ръководство на МИНФ бе от колеги преминали през всички стъпала на редакцията и никой не си придаваше важност, когато се налагаше поради липса на хора да тракне едно РТ (кратка информация за радиото и телевизията), да замести някого или да преведе част от реч на Горбачов. А последният направо ни стопяваше лагерите. За разлика от предишни съветски лидери, които никога не се отклоняваха от предадения предварително от ТАСС текст на тяхна реч, Михал Сергейч много обичаше да импровизира. Стигнахме до положение да треперим при всеки излъчен от ТАСС анонс за поправка в негова реч. Обикновено се съобщаваше за поправка на един ред в някоя част, като следваше указание този ред да се чете в нова редакция, която много често надхвърляше три-четири страници… Ще допълня, че по онова време на перестройката речите на М. С. Горбачов се публикуваха у нас в пълен размер и често запълваха вестниците. Именно заради тях беше премахната чертата, знакът, с който обикновено в 22-22,30 ч. се слагаше край на емисиите на МИНФ за печата и редакцията започваше да предава само за радиото… През тези години беше създадено едно суперспециално звено. От висшите етажи на ЦК на БКП проявиха интерес към емисиите на Си Ен Ен. На покрива на БТА беше инсталирана сателитна чиния и няколко души от МИНФ имаха задача да преглеждат и прослушват записаните от вечерта на видеокасета новини на електронната медия и рано сутринта по канала на ЦК правеха кратки анотации на съдържанието им. Докъм 10 ч. от ЦК се обаждаха и съобщаваха коя тема искат да им бъде изцяло дешифрирана, преведена и изпратена заедно с картинката… Колкото и откачалска да бе тази идея, беше ни много интересно да работим по нея, защото в онези години почти никъде в България хората не можеха да гледат този Голиат на електронната журналистика… Спомням си също, че през 1986 - 1988 г. в БТА започна компютъризацията и често се налагаше да работим при полеви условия, тъй като телетипната зала беше прокопана с канали за кабели.

(Ведроденски Г. „Бетеански дни и нощи“, Сибия, 2001)

ГЕОРГИ ВЕДРОДЕНСКИ – МОРТУС (1933 - 2022):
Бюлетините гъмжаха от журналистически постулати

Роден в с. Кипилово, Сливенско. Завършва журналистика в СУ. Работи в местни и централни вестници. В БТА от 1963 до 1993 г.: репортер, редактор, зам. главен и главен редактор във ВИНФ, кореспондент в Москва (1969 – 1974) и Будапеща (1981 –1985). Като поет и художник карикатурист създава образа на Трендафил Акациев – първия колективен псевдоним в българската литература, с който са се подписвали повече от 50 поети. Издал е книгите: „Зелник в понеделник“ (1993), „Под път и над път“ (1994), „Коронясване“ (1996), „Слънчева система“, „Спомен“, „Издълбано в камък“, в 2 кн. (2000 – 2010), „Бетеански дни и нощи. 100 г. БТА“ (2001), „В крак с времето“ (2001), „Решетката“ (2005), „Облаче крилато“ (2007), „Михалогон“ (2009), „Държавна сянка“ (2011), „Черешово топче“ (2011), „Трицветен пейзаж“ (2012). Съставител на „Вечери край Цариградското шосе. Поезия и проза в БТА“ (2011).

…На истинска инквизиция е подложена редакция „Вътрешна информация“. Първата поръка на агенционните шефове към репортера, определен да отразява политическо събитие, е: „Съгласувай всичко на място!“. Думи, които репортерът знае наизуст. Но за всеки случай те му се казват отново, тъй като ако не съгласува на място, се отваря работа на началниците – те трябва да вртят „петолъчката“ (специалният телефон за връзка с партийното и държавното ръководство) и да си нарушават спокойствието. А нахокването на репортера му е „в кърпа вързано“…

Подобна тирания преживяват и другите две редакции – „Международна информация“ и „Информация за чужбина“. Те също са длъжни да съгласуват всичко – МИНФ как да „сглоби“ някаква информация, каква насока да й се даде, какъв да бъде тонът и какво изобщо да остане от няколкото реда коментар, даден от чуждата агенция, и на кои вестници да се предложи… А ИНФЧ съгласува и вече съгласувани от ВИНФ информации, тъй като тя разпространява материали в различни геополитически райони… Но тези редакции са далеч по-спокойни от ВИНФ при евентуален пропуск, защото тя е винаги на „острието на бръснача“, все е пред очите на управляващите. Нашите вождове моментално звънят, искат „поправка“, която често води до сурови наказания и на репортери, и на редактори, искат възмездие…

По-улеснена е редакция „Пресфото“ – казано с други думи, на фоторепортерите е забранено сами да питат какви снимки да се поместват. Тази работа е възложена на представителя на ВИНФ, който е ръководител на агенционния екип… В отговор на репортерско запитване със съгласуващия как да

се отрази дадено събитие, често може да се чуе: „Като миналия път!“.

…Обкръжението на Тодор Живков възторжено прокламира, че Димитровското ядро в БКП, предвождано от него, провежда последователна политика за пълното преодоляване на вредните последствия от култа към личността, но всъщност е направена крачка на „умерен прогрес в рамките на… комунистическата партийност“ и е трасиран пътят към култа на новия „първи“.

Оттогава, та чак до края на 1989 г., все ще се изтъква тази „линия“ и информациите и репортажите за проявите с участието на Тодор Живков ще изпълват бюлетините, а оттам ще се появяват на първите страници на вестниците и ще бъдат уводни в централните емисии на радиото и телевизията;

Оттогава, та чак до края на 1989 г., неговите речи (написани от помощници и съветници) ще се публикуват в пълен текст, а импровизираните му изказвания в обширни резюмета, изготвяни с участието на бетеански репортери и редактори. Оттогава, та чак до края на 1989 г., стават задължителни дългите репортажи за манифестациите в София и страната по случай 9 септември, 7 ноември, 1 май, за тържествените събрания по повод рождения ден на Ленин (22 април) и рождения ден на Георги Димитров (18 юни) и пр. (А какво може да се каже за станалата традиция – сурвакането на партийните и държавните ръководители, сред които винаги е поредният съветски посланик, който е сурвакан „за здравейца“… Впрочем, той се изкачваше на мавзолея на Георги Димитров на споменатите празници, заставаше до Тодор Живков). Оттогава, та чак до края на 1989 г., агенционните бюлетини гъмжат от журналистически постулати от рода на „дружба от векове за векове“, „нерушимо единство между партията и народа“… Това може да се прочете в материалите за последвалите през тези години други политически събития като Седмия и Осмия конгрес на БКП, състояли се съответно през 1958 и 1962 г., за многолюдни събрания, митинги, събори и т. н

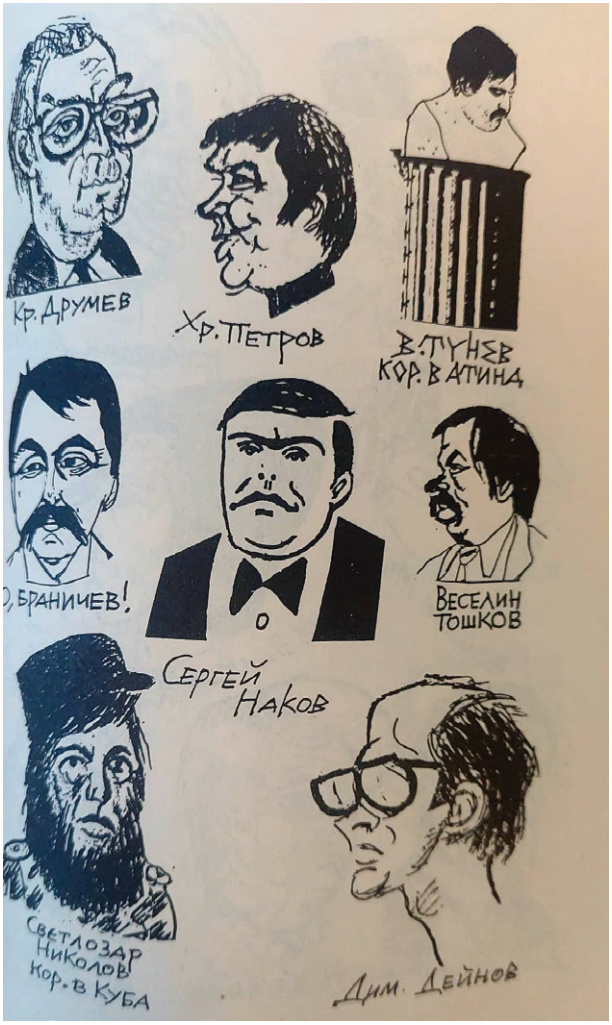

Шаржове: Мортус

…Изпращането на кореспонденти в чужбина едни наричат „отговорна“ работа, други - „деликатна“, трети – „тъмна“. Тя е била повече работа не на агенционното ръководство, въпреки че в отделни случаи се е чувала и неговата дума. (Лозан Стрелков е изпращал по своя лична преценка не един кореспондент.) По принцип обаче всичко е решавано от висшия „службодател“ – от Политбюро, респективно от Секретариата на ЦК на БКП. Не е останало тайна, че на пратениците на БТА в западните страни са били поставяни и специални задачи. Те е трябвало да изпращат секретни материали до БТА или Политбюро, или директно до Държавна сигурност. Това някои от тях сега не скриват. Напротив, смятат, че са вършили полезна работа, действали са „в полза роду“. (Впрочем, това не бива да учудва - знае се, че всички кореспонденти по света имат такива „поръчения“ – и на Изток, и на Запад.) Никой не е изчислявал какъв е ефектът от тази „странична“ (за някой основна) дейност. Но най-малкото е неоправдано – поне в случаите, когато в материалите не е имало злепоставяне на България, те да бъдат адресирани само до управниците. До тях са изпращани и т. нар. обзори – месечни доклади, в които се прави анализ на проблемите на страната, в която работи кореспондентът. (Такива материали не са искани само от кореспондентите в Москва.) Не е давана публичност дори на материалите, в които се говори за опит в икономиката, търговията, услугите, в развитието на местната власт и в соцстрани като Полша, Унгария, Чехословакия. Защото този опит не е... съветски! А ако беше прилаган, сега сигурно нямаше да ги догонваме по всички посоки... В чужбина сигурно са изпращани сътрудници на ДС, или както тихомълком са наричани „лейтенанти“. Част от тях са „парашутисти“, спуснати в БТА „отгоре“. Само след няколко седмици те стават „бетеанци“ и отлитат някъде с щъркелите. Това са чиста проба мними кореспонденти. Изпращани са предимно членове на БКП. С такава награда са отличени почти всички партийни секретари (без В. Оляновв, Г. Даковски и А. Велкова).

(Ведроденски Г. „Бетеански дни и нощи“, Сибия, 2001)

ГОРАН ГОТЕВ (1935 - 2014): **Моят университет бе БТА**

Завършил журналистика в СУ. В БТА от 1961 да 1991 г.: кореспондент в Стара Загора, репортер, редактор и гл. ред. във ВИНФ, кореспондент в Кайро, Алжир, Букурещ, Белград. Бил е зам. главен редактор на „Работническо дело“ („Дума“), гл. редактор на в. „Земя“. Автор е на книги за Египет, Либия и Алжир, за Румъния и на „Живях при диктаторите на XX век“.

Бях в чужбина почти цели 25 години. Първата ми командировка на Запад бе с Българската народна опера в Белгия. Когато ми съобщи, че ще замина за Брюксел, моят главен редактор в БТА Велчо Чанков[1] , на когото дължа и назначаването си в агенцията, ме запита зная ли френски. Отговорих му, че съм го учил в гимназията, но никога не съм го говорил. Но Велчо беше категоричен: Когато утре в Дирекционния съвет те запитат знаеш ли, ще отговориш, че знаеш. Защото тези, които ще питат, не знаят.

Тогава бях кореспондент на БТА в Стара Загора, но след Брюксел ме оставиха на стаж в София и ми казаха да уча арабски. Наеха ми и учител – сина на иракския военен министър, който бе избягал от Ирак със семейството си, за да се спаси от кървавия диктатор маршал Ареф. За съжаление, когато ме изпратиха в Кайро, класическият арабски не ми помогна и се наложи да уча египетски. После пък ме прехвърлиха в новоосвободения Алжир и египетският също не ми помогна.

Прекарах дълги години в чужбина, но винаги с чувството, че мога веднага да се завърна в родината си, че в Кайро, Алжир, Букурещ, Белград или Москва съм само командирован, че там пребивавам, но си живея в България, макар и да съм далеч от нея, дори когато това далеч е Япония, Китай, Виетнам, Лаос или Камбоджа.

Наследих от баща си, който почина на 49-годишна възраст, голяма библиотека и още като гимназист изчетох и българските, и руските класици. Мечтаех да стана писател, но когато ме приеха в българска филология, брат ми – инженер от първата копка на „Марица – Изток“ до завършването на целия гигантски енергиен комплекс, побесня: „Ти какво, учител ли ще ставаш, като мама и татко. Не видя ли колко тежък бе животът им?“. И направи всичко, за да ме прехвърли в току-що откритата специалност „Журналистика“ в Софийския университет.

Но журналист не станах от университетската подготовка. Моят университет бе Българската телеграфна агенция. Там овладях професията репортер – най-важната журналистическа професия, на която дължа и професионалното си дълголетие – цели 55 години.

В БТА ме научиха как да събирам информация, как да правя от нея новина и как да не ламтя нито за слава, нито за пари. Защото ние, бетеанците, бяхме скрити зад инициалите на агенцията, а хонорарите ни бяха чисто символични. И известността, а и парите дойдоха чак като започнах работа във Вестник, но никога няма да съжалявам за годините в моята Алма Матер – Българската телеграфна агенция.

Радвам се, че в нея ме наследи дъщеря ми Светла[2]. Още повече се радвам, че синът ми Георги не само продължи по моя път, но и далеч ме надмина. Първо спечели международен конкурс и стана говорител на Пакта за стабилност в Брюксел, а след това, пак след спечелен конкурс, бе назначен за заместник главен редактор на „Евроактив“ – електронната медия, която отразява огромната дейност на Европейския съюз в Брюксел.

…Моето поколение не учеше езици, защото и през ум не ни минаваше, че можем да се озовем зад граница. Имах обаче шанса мой учител по френски да е бивш френски военнопленник, който говореше отличен френски. И той ме запали да не бягам от час, а да очаквам уроците му, защото те бяха пронизани и от френски хумор. Великолепни преподаватели по английски имах и в университета – Жана Молхова и Владимир Филипов.

(Из интервю на Г. Готев за в. „Земя“, 7 януари 2013)

1 Велчо Чанков – Служител на ДС, следовател по време на процеса срещу Трайчо Костов (1949), награден с орден и пари за извършеното, санкциониран с партийно наказание при реабилитацията на Трайчо Костов (1963), гл. редактор на ВИНФ, кореспондент на БТА в Париж, гл. редактор на в. „Поглед“. (Бел. ред.)

2 Светла Готева (Митева) – дългогодишен репортер и редактор в „Дирекция Балкани“ в БТА. (Бел. ред.)

ДИМА ШОПОВА: **Бързай бавно, но да си пръв**

Родена в Тополовград. Изучавала бизнес администрация в Европейски колеж по икономика и управление. Работила в Радио „Пловдив“. В БТА от 2004 г: кореспондент в Пловдив.

Двадесет години работя като кореспондент на БТА в Пловдив. Най-важното, което научих е, че няма по-стойностно от това да кажеш истината, проверената истина. Да предоставиш възможност на всички страни, засегнати от дадената информация, да изкажат своята позиция и да оставиш читателя сам да намери истината. Да не бързаш, защото трябва да провериш всичко, а в същото време да се стремиш да бъдеш пръв в изнасянето на информацията. Метафората, с която бих описала агенцията, е: Бързай бавно, но да си пръв! Това, което е съхранило БТА толкова дълго време е проверената информация! Точната информация!

В агенцията постъпих в момента, в който колегите в София, подкрепяни от кореспондентите, стачкуваха срещу тогавашния генерален директор Стоян Чешмеджиев. Разбрах, че в екипа на БТА в Пловдив се е освободило място и подадох документи. Започнах работа и нямаше кой да се занимава с мен и да ме учи. Работех и се учих в движение от дописките на колегите в София и кореспондентите, които четях непрекъснато. Помагаха ми много и редакторите. Първият урок, беше да съм точна. Да предавам точно думите на хората, които са говорили пред мен. Да проверявам информацията си. Да не се предоверявам на колеги. Остава страхът, че няма да напиша всичко, както е било и някой ще ми се обади и ще каже, че това не е вярно. Страхувах се, да не се наложи да пиша опровержение. И в същото време бях много горда, когато видях името си под текст, публикуван на първа страница на вестник!

Работата в БТА ме направи въздържана. Научи ме, дори и в живота, да търся мнението на всички страни по даден проблем. Да разговарям с хората, когато има проблем. Приемствеността е много важна. Винаги съм казвала, че няма по-хубаво нещо от това да можеш да почерпиш опита на твой колега. Това спестява време и усилия. Нямам спомен някой от БТА да си е спестил знанията и да не ми е отговорил на въпроси. Ползването на опита предпазва младите колеги и от изкушението да работят, използвайки бомбастични новини и заглавия, които впоследствие се оказват, че са далеч от истината. Много се радвам на новата политика агенцията да привлича студенти и млади хора. Хубаво е периодично да се подмладява личният състав. Един екип трябва да има и млади и опитни хора. Младите хора носят заряда на неуморимостта, желанието да намерят новината навсякъде, без да се притесняват от времето и срещите си с много хора. Те не са обременени от информация от миналото. За баланс обаче е необходимо и опитни колеги, които със знанията си, с преживяното да показват на младите след тях, че е необходимо въздържане и проверка на всичко, което минава през главата и ръцете ти.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. БТА 2022)

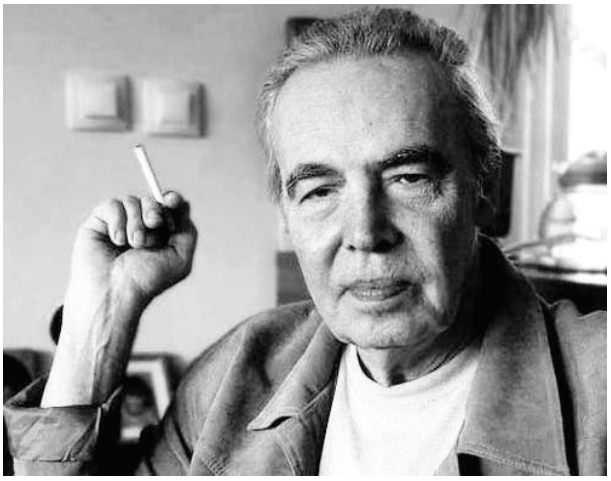

ДИМИТРИ ИВАНОВ – ДЖИМО (1932): **Мисля, че пиесата на Стрелков „Човекът от досието“ беше за мен**

Приет е в СУ специалност „Френска филология“ и е изключен след два месеца (1951). Приет е и учи английска филология в СУ, работи в „Предавания за чужбина“ на БР (1953 – 1955). Изключен от СУ, преди да завърши, защото погрешно е избран за комсомолски секретар. Завършва задочно специалност „Международна търговия“ във ВИИ „Карл Маркс“ (1962). В БТА от 1957 до 1977 г.: репортер, редактор и зам. главен редактор в МИНФ. Представя новините в предаването на БНТ „Всяка неделя“. Сред водещите на седмичното политическо предаване „Панорама“. След 1989 г. заедно с Тома Томов води по БНТ „Наблюдател“. Дълги години е колумнист във в. „Сега“. Превел е от английски език много творби на американски писатели. Автор е на предговори и послеслови към романи, повести и сборници с разкази.

Когато постъпих в БТА, получих достъп до 28 чуждестранни осведомителни агенции, но моят умен началник Стойне Кръстев ме съветваше да се съсредоточа върху Ройтерс. Асошиейтед прес, Франс прес и останалите агенции предаваха на радиотелетип, а консервативната Ройтерс още караше на Хел.

Тошока, преводачът Тодор Вълчев, превеждаше вкъщи „Писма от Земята“ на Марк Твен, Кръстан Дянков – „Зимата на нашето недоволство“ от Стайнбек, аз – „За кого бие камбаната“ на Хемингуей, Петко – „Приказки от страната Алабашия“ (Rootabaga Stories) на Карл Сандбърг, където героите са Дайми Брадвата и Няма Дакажа. Стефан Продев беше в немилост, пишеше есета вкъщи, Лозан го взе на работа. Искаше БТА да мине на стопанска сметка и да се издържа без държавна дотация. Ще правим седмични издания и ще ги продаваме. Но как да се казват. Кръстан каза „Литература“, аз казах „Изкуство“, Тошока каза „Култура“ и вместо да се караме, сляхме трите заедно и от началните букви стана ЛИК. Сполучливо название, но не се сетихме да го патентоваме и после куцо и сляпо, и снобско взе да се именува ЛИК. Журналистът международник Димитър Костов ще прави седмичника „По света“, Любо Ментата (Любен Стоилов) „Наука и техника“. Аз ще правя „Светът в снимки и карикатури“, което после стана „Паралели“. Несполучливо название, но неволно сполучих да причиня неприятности. „Паралели“ се търсеше. Един ден Големия Володя, който превеждаше бюлетина на БТА на руски, влезе в стаята с непознат руснак, когото развеждаше из агенцията и му обясняваше къде какво се прави. Непознатият беше от агенция „Новости“. От дума на дума и от чашка на чашка на него му хрумна: „Защо не превеждате „Паралели“ на руски, пък „Новости“ ще го разпространява в СССР? Там такова списание няма“. Обясних му, че аз на руски чета много, говоря малко и хич не превеждам. „Нищо“, рече той. „Володя ще превежда. То колко текст е, нищо работа. Какво мисля за начален тираж от пет милиона? „Какво? Что?“, не повярвах на ушите си. – „Добре, десет“, каза той. „После може и повече, ама

първо да задвижим нещата“.

Той ги задвижил, не знам как, но след месец в стаята влетя директорът ни Лозан Стрелков. Макар че виновният бях само аз, ако имаше виновен, Лозан направи на бъзе и коприва Кръстан, мен и Стефан Продев, който отговаряше за нас. Как смеем да се договаряме със съветските другари през главата на отдел „Печат“ в ЦК. Лозан идваше от някакъв партиен пленум.

…Мен квадратните хора ме бяха уволнили от всички български медии, макар че и аз бях квадратен, конформист, не бях дисидент, да ме бяха искали за партиец, щях да стана с цел кариера, но не ме искаха, та като ме уволниха отвсякъде, останах свободен артист без щат – преводи, тук-там статии за книги или за музика и така си хранех семейството.

Че имах дебело досие, имах. Колкото и да са го прочиствали, и сега ще да са останали стотици или хиляди доноси, сведения, характеристики за мен. Но не заради досието ме уволниха. Моят началник беше Лозан Стрелков. Той настояваше да е главен директор на БТА, не генерален, щото генерален идвало от генерал, а главен идвало от глава. Той като член на ЦК на БКП можеше да ни чете досиетата и да ги прочиства. Като ме видя, се разсмя: „Днес не си се обръснал. Да се обръснеш, щото ще станеш страшен като в досието“. Той пишеше пиеси, поставяха ги в Народния театър. Мисля, че пиесата му „Живият въглен“ беше за Даниела Кънева, а пиесата му „Човекът от досието“ беше за мен – как един го правят началник и той, за да опознае хората от колектива, им чете досиетата и вижда, че хората с лоши досиета не са много лоши, а средно лоши и не ги уволнява.

Когато Лозан стана шеф на БТА, партийните активисти в БТА му дали списък на десетината служители, които той първи да уволни. Аз съм бил начело в списъка. Но на Петко Бочаров Лозан казал, че той бил начело и аз не знам всъщност кой е бил начело. Мисля, че аз, понеже той мен накрая все пак ме уволни. Но вината беше само моя, Лозан беше доброжелателен. Петко и аз бяхме „тръбачи“. „Тръбачът“ седеше до тръбата, по която радистите от горния етаж пускаха рула с разпечатки на радиоемисиите на 27 чужди осведомителни агенции. Само Ройтерс не на телетип, а все още на системата Хел – едни лентички като на музейните морзови апарати.

Когато в ефира ставаше нещо от слънчеви изригвания ли, или не знам от какво, телетипният текст ставаше – вместо букви – цифри, скоби, препинателни знаци. Когато си опитен „тръбач“, знаеш шифъра – всъщност никакъв шифър – ами кой препинателен знак на коя буква отговаря, и пак прочиташ текста. На ройтеровия Хел пък радиосмущенията като точици, от които никакви думи не виждаш, но като примижиш, откроват ти се думи. Като ги знаеш тези работи и разумееш по няколкото езици, на които предаваха 27-те информационни агенции, ставаш за „тръбач“.

Седях си аз до тръбата, едно хвърлях в коша, друго да се преведе и тъй нататък. Петко още не беше застъпил на смяна, още половин час имаше той да прегледа текущите и предстоящите събития, докато аз стана и той седне. Но той разбрал, че ще ни посети Първия, и Лозан, естествено, ще му покаже тръбата и „тръбача, който прави еди-какво си“. Петко ме излъга: „Ами те вика да ти каже нещо“. Хубавица беше телеписката Ами. Харесвахме я Петко и аз, но не се ревнувахме. „Кажи й на Ами след половин час“, казах аз. „Ама тя бърза, аз ще те заместя“, каза Петко.

Така Петко ме замести и се снима с Първия, пък аз не се снимах с Първия. Полезно беше да имаш снимка с Първия. Слагаш си я между документите на колата. Като те спрат за проверка катаджиите, виждат снимката и не те глобяват. Другият номер беше: Набавяш си генералска фуражка, паркираш, където паркираш, оставяш фуражката на задното стъкло и не те закачат. Но за фуражката могат да те разобличат, а за снимката не могат. Веднъж почуках на вратата на кабинета на главния (не генералния!) директор Лозан Стрелков. „Какво искаш? – Една-две цигари, щото моите ги свърших. – Абе, ти що се отдалечаваш от тръбата, аз нали тръбач те назначих тебе“, изпъди ме той. След малко ми донесе три кутии цигари.

Лозан ми прочисти досието от клюки и най-смешните идваше да ми ги каже, но не ми ги показваше, за да не видя кой ги е писал. В един донос пишеше, че съм обратен, а в друг, че съм ненаситен женкар. Той искаше да стана публицист. Преди БТА Лозан беше главен на в. „Литературен фронт“: „Напиши нещо бе, покажи го, заедно ще го доизкусурим, после аз ще им се обадя на „Литературен фронт“ и ще ти го отпечатат“. Но аз си правех оглушки, предпочитах да превеждам. Заяждах се на дребно. „Похвали се с нещо бе, Джимо“. – „Никога не съм писал поезия…“ (знаех, че той е бил поет на младини).

После Лозан сложи макет в нашата зала на преводачите и се караше и трепереше да не изцапаме макета. Аз, понеже тогава превеждах „Старецът и морето“ на Хемингуей, почнах да му викам „старецът и макето“ и то стигна до ушите му. Той пък, щото всички ме знаеха, че съм небрежен, ме направи отговорник по реда и чистотата по профсъюзна линия. Звъняха от ЦК и казваха: „Кой?“ На такъв въпрос („Кой?“) Аглика Маркова отговаряше: „Баба Меца“. Аз, тръбачът, казвах: „Отговорникът по реда и чистотата“. И всички се хилехме. После прекалих. Имах японска играчка Bag of laughter, една торбичка, като натиснеш бутончето - неистово кикотене, и аз като я сложа до слушалката, онзи отсреща чува щур смях.

Не му се сърдя на Лозан, че ме уволни от всички български медии. Само Николай Хайтов и Наско Свиленов казаха в „Литературен фронт“ да не ме свалят от телевизионния екран.

(Халачев, Начо, съставител-редактор.“ БТА зад кулисите. Сборник“. София, 2013 –2017)

ЕВГЕНИЯ БОБЕВА:
Да работиш в БТА е привилегия

Завършила фотография в Техникум по полиграфия, германистика в СУ и следдипломна квалификация по фотожурналистика. В БТА – „Пресфото“, от 1966 г. в продължение на 39 години: лаборант в позитивна и в негативна лаборатория и репродукции, фоторепортер, билдредактор, зам. главен редактор.

Фотографията не беше моята детска мечта, а се оказа целият мой професионален живот – близо четири десетилетия.

След като завърших гимназия, кандидатствах специалност „География“ в Софийския университет. Не бях в първите списъци на приетите, и докато чаках евентуално второ класиране, моите родители ме насочиха към фотоучилището – в Техникума по полиграфия бяха открили специалност „Фотография“ – двугодишен курс след гимназия с приемен изпит рисуване. Трябваше бързо да се подготвя с няколко урока по рисуване – композиция с молив на глинени съдове със светлосенки.

През есента започнах обучението и тъй като никога не бях хващала фотоапарат и нямах понятие от снимане, филми, проявяване и копиране, с много голям интерес, с любопитство и прилежност започнах този курс. Безспорно голяма роля имаха преподавателите, които ни обучаваха в различните области на фотографията: авторитетната, неуморна Янка Кюркчиева, Мери Дойчинова, Мария Танева, Лили Ахтарджиева. Лектори ни бяха Никола Стоичков, Борис Юскеселиев, Васил Кацев и Божан Тодоров.

Още през първата ваканция ни изпратиха на стаж не къде да е, а в списанията „България“ и „Наша родина“ при вече известните, опитните фотожурналисти Стоичков, Юскеселиев и Николай Щерев. Списанията бяха елитни за времето си, с цветни снимки, с добър печат. Но и маниерът на снимане беше различен – корици с репортажни портрети едър план, красиви пейзажи и разбира се, снимки, илюстриращи „процъфтяващия“ социалистически строй.

През 1966 г. започнах работа в БТА. Първоначално в позитивната лаборатория, а след две години в негативната лаборатория и репродукциите.

Няколко години по-късно започнах да следвам задочно немска филология в Софийския университет и след завършването на висше образование бях назначена за заместник главен редактор на редакция „Пресфото“.

След десет години доц. Божан Тодоров организира двугодишен курс по фотожурналистика към Факултета по журналистика в СУ. Тогава се нарича-ше следдипломна квалификация. Около 30 колеги от цялата страна слушахме интересните му лекции по основи на журналистиката и образната журналистика, доц. Георги Лозанов ни запознаваше със съвременните проблеми на изобразителното изкуство и разбира се, говореше много за фотография, имахме и изпити по психология, художествено оформление на изданията.

За да завърша тази специалност, трябваше да напиша дипломна работа. С доц. Божан Тодоров избрахме темата „Особености на агенционната фотожурналистика – поглед върху качествата опе-

ративност и актуалност“.

Когато през 1966 г. постъпих в БТА, попаднах в една изграждаща се модерна фоторедакция.

„Пресфото“ е създадена през 1952 г. Първият главен редактор Стефан Петков – самият той фотограф, поставя основите на фоторедакция към информационна агенция. През снимачната група са минали такива известни имена на фотожурналистиката като Любен Антонов, Никола Стоичков, Рачо Стоянов, Георги Викентиев, Варвара Кирилова и други. Когато аз започнах работа, фоторепортери бяха Владимир Иванов, Виолета Попова, Симеон Ненов и по-късно постъпилите Веселин Сейков и Божидар Тодоров. Те двамата бяха завършили журналистика и след време последователно станаха главни редактори. Димитър Дейнов започна като фоторепортер, след това заместник главен и последните 3-4 години като главен редактор, преди да започне работа в Асошиейтед прес.

Тридесет години в редакцията работеше със завидна енергия и пробивност една от първите жени фоторепортери Виолета Попова (майка на Олег Попов). Симеон Ненов обикаляше България неуморно, навсякъде със своя мотопед и наред със събитийните снимки остави красиви изгледи от градове и села и пейзажи с художествена стойност.

В началото на 1965 г. в „Пресфото“ започва да се издава списанието „Светът в снимки и карикатури“, предшественик на „Паралели“. Идеята е на тогавашния директор на БТА Лозан Стрелков, широкоскроен ръководител с мениджърски усет. Концепцията е възложена на Кръстан Дянков, редактор в „Международна информация“ и виден преводач от английски език. Целта е да се използва потокът от чуждестранни издания, получавани в БТА. Пряко ангажирани в издаването на това необичайно за времето си илюстровано дайджест издание са Стефан Петков, Веселин Сейков, художникът Любо Пашкулски и редактор-преводачът Мария Генова. По-късно към този екип работи и Богдан Веселинов. Списанието се издава от „Пресфото“ повече от една година, преди да го оглави Стефан Продев.

В началото на 70-те години се създаде един много добър снимачен екип в редакция „Пресфото“. И това не стана изведнъж и случайно. Имаше приемственост. Важно условия беше всички фотографи и лаборанти да имат специалното образование от фотоучилището. Повече от двайсет години аз поддържах контакти с Кюркчиева за кадрите, които ни трябваха. В редакцията се усъвършенстваха. Тук роля имаха и главният и заместник главните редактори в „Пресфото“, защото те бяха и билдредактори и фоторепортери. Ние всички попивахме и от западните фотожурналисти, които често идваха да отразяват политически и спортни събития. Правеха ни впечатление някои нови модели апарати или вариообектив. Но и нашите фоторепортери вече имаха „Никон“, сменяема оптика, светкавици „Метц“, в негативната лаборатория се проявяваха повече филми наведнъж в „Киндерман“ и “Йобо“ и модерни сушилни шкафове. А установката за репродукции на „Лайц Репровит II А“ беше с чудесно качество и работеше безотказно десетилетия. В позитивната лаборатория имаше съвременни фотоувеличители „Лайц Фокомат II це“ и най- добрите гланцови машини „Герстер“. С всички новости се запознавахме на „Фотокина“ в Кьолн, Германия - най-голямото изложение на фототехника в света, което се провежда на всеки две години.

Ще се опитам да изброя фоторепортерите, които са работили в редакцията до 1992 г.:

Стефан Тихов, Живко Ангелов, Руслан Донев, Димитър Викторов, Олег Попов, Емил Иванов, Евелина Андреева, Георги Казаков, Любомир Стоянов, Петър Ганев, Петър Жеков, Владимир Янев от Пловдив, Георги Дерменджиев, Алексей Димитров, Росен Братоев, Димитър Божинов от Варна, Пламен Петров, Димитър Алтънков, Тодор Ставрев от Бургас.... По-късно Георги Генчев във Варна, който през годините допринесе за намиране и обучаване за специфичните изисквания на редакцията на фотокореспонденти, не само от Варненска област. Изброените от мен не са работили едновременно. Снимачният отдел обикновено беше от 8-10 души. В тези години в редакцията работеха около 40 души.

Фоторепортерите с желание участваха във фотоконкурси и вземаха награди. Най-висока награда от най-престижния конкурс „Уърлд прес фото“ взе Стефан Тихов със снимката си от Виетнам „Свален с ракета“. Направи изложби и фоторепортажи от африкански и латиноамерикански държави, като че избираше да са достатъчно опасни.

Майстор на репортажната фотография – така ще определя Живко Ангелов. Отговорен, добре информиран, мислещ. Той е единственият фоторепортер заснел пленума на ЦК на БКП на 10 ноември 1989 г. – тази показвана често и до днес снимка от края на управлението на Тодор Живков. Няма да е справедливо да спомена само това събитие. Живко беше един от първите фотожурналисти, заснел масовото изселване на българските турци през лятото на 1989 г. на българо-турската граница. Когато в средата на 1990 г. Великото народно събрание заседаваше и изготвяше новата конституция, Живко беше там, понякога до полунощ, снимаше бурните заседания и дебати и на другия ден показваше снимки от най-важните и оспорвани моменти. Беше еднакво добър в политическия репортаж, театралната снимка, улавянето на върховия момент в спортното събитие, в репортажния портрет, разкриващ най-добре човешкия характер. Остави хиляди чудесни кадри. Добър и честен човек. Не позволяваше да го похвалят.

Иска ми се да спомена и снимката „Бягаща под куршумите“, която Емил Иванов направи, наистина под куршумите, в Букурещ през декември 1989 г. Заминаха двамата със Стефан Тихов, носеха и телефото предавател и техните снимки, които БТА препредаваше, буквално за часове заляха света.

Преминал школата на „Пресфото“ - БТА Олег Попов беше дългогодишен фотокореспондент и фоторедактор на световната агенция "Ройтерс". В много от горещите точки по света, в центъра на опасни сблъсъци.

Още тогава цел и задача на ръководството на редакцията беше да се разшири мрежата на фотокорespондентите в цялата страна. Ценя работата на Владимир Янев, дългогодишен фоторепортер в Пловдив, неговата опитност в репортажа. В последните години особено ми допадат едни по-човешки, с много настроение моменти от ежедневието на града и с чудесно използване на светлината, понякога феерични. Тодор Ставрев е неуморен и не пропуска нищо от Бургас до Резово. Мехмед Азис винаги намира интересни събития в неговия регион на Разград и Исперих – оригинални обичаи, самобитни образи. Въпреки че съм пенсионер, аз гледам в сайта на БТА всеки ден поне избраните снимки.

През май 1992 г. директорите на БТА съкратиха целия снимачен екип, закриха целия снимачен отдел. Абсурд! Трудни години за редакцията. Работехме само с Руслан Донев и двама колеги фотографи, които в този момент нямаха ангажимент с други вестници и списания. При събитие ги търсехме по домашния им телефон, нямаше мобилни. И така до средата на 1995 г., когато новите директори назначиха Мартин Георгиев, по-късно и Бистра Бошнакова. През пролетта на 1997 г. за главен редактор назначиха журналиста Ивайло Данаилов. Едва през есента на същата година започнаха работа в редакцията фоторепортерите Тихомир Пенов, Светлана Бахчеванова и Емануела Захариева.

Приемствеността се беше загубила.

След 2000 г. Емануела Захариева стана главен редактор.

Питат ме дали в ония времена, преди 1989 г., е имало цензура. Да, имаше, но и силно развита автоцензура. Понякога, като избирах с лупата кадрите от политическото събитие, очаквах на края на филма да има някои кадър, момент, в който партийните ръководители например стават от столовете си. Е, нямаше такъв кадър – това не се снимаше. Само Митко Викторов е имал възможност да снима нещо необичайно. През 1980 г. той отразява посещение на Тодор Живков във Враца за Ботевите тържества. Колите спират на площада и в момента, в който Живков слиза от колата, от тълпата един млад човек се затичва към него, и въпреки охраната, успява да го хване за ръката и той пада на земята. Това става за секунди. Опитният Викторов заснема няколко добри кадъра, но служителите от УБО веднага му вземат филма. За този инцидент тогава не се съобщава нищо в медиите. Доколкото си спомням, част от филма и няколко снимки бяха върнати в редакцията след години.

Имаше снимки с „указание“ (трябваше да ги публикуват всички ежедневници), обикновено с Първия, които дежурният редактор трябваше да покаже на дежурния директор и той да избере от три една.

Имаше снимки, които се криеха, но всичко се запазваше. Да, много снимки, защото потокът от телефото беше при нас. Така от покушението срещу папа Йоан-Павел II и от последвалия процес срещу Сергей Антонов снимките се прибираха. Даваха само определени от директора за изданията по тази тема. Всъщност се прибираха снимките на папата въобще за неговата дейност и преди покушението. Дълги години се прибираха снимки от митингите в корабостроителницата в Гданск, проявите на профсъюза „Солидарност“, речите на Лех Валенса, въвеждането на военно положение в Полша през 1981 г. И много други теми. След промените всички тези снимки са в архива на БТА.

Известно е, че архивът на „Пресфото“ е изключително богат и ценен. Наред с отразяването на събитията от фоторепортерите от 1952 г., редакцията събира и подрежда уникален архив, в който има и репродукции от най-важните исторически моменти от края на 19-и и началото на 20-и век. От 70-те години на миналия век се архивират богати подборки от снимките, получени по телефото. Приемат се фотоемисиите на Асошиейтед прес, Ройтерс и ФИ – Фотоинтернационала (обединение на фоторедакциите на социалистическите агенции, съществувало над 20 години). През 1987 г. тогавашният генерален секретар на ФИ Иржи Правда от Чехословакия подписва договор с новосъздадената фотоагенция ЕПА за размяна на снимки по телефото. Европейската фотоагенция е създадена през 1984 г.

Още от края на 50-те години на миналия век международният отдел на редакцията осъществява снимков обмен по авиопоща с десетки световни и национални агенции по света. В международния отдел трийсет години работеха редактор-преводачите Мария Генова и Елена Панамска. Всяка владееше по няколко езика. Веднъж в месеца изпращахме репортажи и снимки за тези агенции, без политика. Разнообразни теми от живота, културата, образование, понякога репортажи за изявени български спортисти с подробни уводни текстове на английски.

Дигиталният архив на „Пресфото“ е от средата на 1997 г. и постоянно се допълва.

Като говорим за архива ще разкажа за най-дълго скритият архив в БТА. Мнозина знаехме, че в продължение на десетилетията е запазен архив от снимки от преди девети септември 1944 г. Открили го след 1961 г., когато БТА се премества в новата сграда на бул. „Ленин“ („Цариградско шосе“). Пренесени са от помещенията на агенцията на площад „Народно събрание“ с документите на „Справочна редакция“.

Немислимо е било в онези времена да се появят и публикуват снимки от царско време.

Подредени старателно в хартиени пликове и в малки кашони те престояват много години на тавана на БТА или скрити в някой шкаф. Запазени са и два луксозни кожени албума със снимки от онова време. Никой не си е позволил да изхвърли нещо. Първо в началото на 90-години бяха репродуцирани стотина снимки на царското семейство – портрети на цар

Борис III, царица Йоанна и децата – Мария Луиза и Симеон, княз Кирил и княгиня Евдокия. За останалите над 1800 снимки трябваха познание за събитията и много уточнения, тъй като текстовете към снимките бяха много кратки, а и на места липсваха. Тематиката на снимките беше разнообразна и обхващаше периода от 1925 до 1944 г. За мен събитията и образите на тези исторически снимки бяха почти непознати, с изключение на няколко лица, които бях виждала в книги. Прерових много документи в „Справочна редакция“, енциклопедии и книги в библиотеките и постепенно почнах да се ориентирам. В средата на 2003 г. нямаше достатъчно информация в Гугъл. Реших да отида в Народната библиотека и започнах да преглеждам вестниците от онези години – „Утро“, „Дневник“, „Слово“, „Зора“, „Мир“, „Заря“.

В тях имаше всичко – политика, култура, спорт, криминални случаи, реклами, клюки и всички тези теми с качествени репортажни снимки. Някои се намираха, други не или бяха преснимани на големи ролки микрофилм, трудни за четене.

Успях да обработя над 1200 исторически снимки по 140 теми. Ще спомена само няколко теми, за да се разбере разнообразието: Навлизането на българските войски в Южна Добруджа – септември 1940 г. (над 80 снимки), Освещаване на бюст-паметника на Пейо Яворов в Борисовата градина – август 1935 г. (4 снимки), Откриване на паметника на Васил Априлов в Габрово – 1 ноември 1935 г. (8 снимки), Внушително шествие при посрещане по централните улици на София на чешкия футболен отбор "Славия" преди мача с българския "Славия" – август 1925 г. (15 снимки) ... Единият кожен албум е изцяло от посещението на югославския крал Александър I Караджорджевич – 27-29 септември 1934 г. (42 снимки), а другият албум съдържа 15 красиви изгледа от София и забележителности от страната.

Чели сме много мнения, какви качества трябва да притежава добрият фоторепортер. Творческото начало се съдържа в способността да реагираш на света около теб, да избереш и да уловиш онзи най-характерен момент в развитието на събитието, който най-убедително разкрива неговата същност и много често е неповторим. Задължително условие за висок професионализъм е добрата обща култура, разностранност на интересите, наблюдателност и бързи рефлекси и способност за лаконично „изразяване“, добро владеене на техниката. Фоторепортерът трябва да се научи да осъзнава огромната сила на фотографията като социален документ и емоционалното въздействие върху зрителя. Има и много личностни качества – чувство за отговорност, съобразителност, воля и дори смелост. Понякога е необходим и шанс, професионален шанс. Следната случка го доказва: специален фотокореспондент на БТА беше изпратен да отрази международния космически полет с българина Александър Александров. Предстои кацането. Трябва да се направи снимката – кулминация! До мястото се лети с два хеликоптера. В първия съветските колеги поканват нашия фоторепортер и журналиста от Националната телевизията. Те трябва да кацнат минути преди втория хеликоптер, където се качва фоторепортерът на тогавашния "Работническо дело". Летците не успяват да пуснат в ход двигателите на първия хеликоптер и са принудени да извикат друга машина. Тя се оказва с повреден радиомаяк и трудно открива групата. Най-накрая уж привилегированите журналисти от БТА и БТ пристигат. Точно 20 минути след кацането на космическия екипаж. Вече откарват космонавтите към медицинския пункт. Най-важният момент за снимка е отминал. И това ако не е липса на шанс!

Но не мога да пропусна доброто здраве и физическата и психическа издръжливост.

Задължително всяка снимка трябва да има текст, верен на известното журналистическо правило 5 W – по началните букви на въпросителните местоимения на английски - Кой? Кога? Къде? Какво? Защо? Професията на фоторепортера, макар много привлекателна за млади хора, е трудна професия.

Достатъчно разказах за редакцията и колегите. Сега накратко за мен. Имам публикации от 1968 г. – най-много в „Паралели“. Все красиви неща – репортажи на цяла страница, с мой текст от Амстердам, Стокхолм, Люксембург, музеят „Пергамон“ на острова на музеите в Берлин, Киев – там бях през юни 1986 г., 40 дни след аварията в Чернобил ...

Често снимах и публикувах в „Паралели“ модни ревюта на български дизайнери, но и пищни спектакли на френската модна къща „Нина Ричи“, на известната фирма „Бурда моден“, на популярния Слава Зайцев, конкурси за прически, красиви шапки, дрехи от рисувана коприна от художници, накити, дантели – все произведения на изкуството... Имам материали в ЛИК и „По света“, във вестници и списания. Имам и публикации в чужди издания.

В годините съм правила и портрети, предимно на хора на изкуството – на певиците Александрина Пендачанска и нейната майка Валери Попова, пианиста Иван Дреников, художника Енчо Пиронков, цигуларя Минчо Минчев, пианистката Антонина Бонева, певицата Олга Гюрковска, композитора и пианист Виктор Чучков, писатели. Няколко месеца преди кончината му успях да направя репортажни портрети на Павел Вежинов.

Направих две изложби: „Децата по света“ – 30 черно-бели репортажни портрета на деца, които бях снимала години наред в страните, които съм посещавала, и много деца от България. През юли 1990 г. подготвих изложбата „Берлин – юни‘90“ – 40 цветни и чернобели репортажни снимки край Берлинската стена в последните дни от съществуването на този зловещ символ на разделението.

Може да прозвучи патетичното днес, но мога гордо да кажа, че да работиш в БТА, е престижно! Или привилегия…

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

ЕЛЕНА ГАВРИЛОВА (1915 – 2000): **Исках дори невъзможното...**

Родена в Пещера. Завършва Дойче шуле и право в СУ. От 1931 г. е член на РМС, от 1935 г. и на БКП. От 1935 до 1938 г. е интернирана в Несебър. В периода 1936 – 1944 г. е член на ЦК на РМС. Между 1942 и 1944 г. е в нелегалност. Завежда Секретариата на Вълко Червенков (1946 – 1948), отговорен секретар на КНИК (1948 – 1951), директор на БИБ при БТА (1951 – 1952), директор на Главлит (1952 – 1955), зам. директор, главен директор на БТА (1952 – 1962), зам. завеждащ отдел "Външна политика и международни връзки" на ЦК на БКП, зам. постоянен представител на НРБ в ООН в Ню Йорк (1967 – 1972).

...Да, бях много взискателна – и към себе си и към другите. Не бях груба, но повтарям: бях много взискателна! Навярно някои са пъшкали от режима, който бях наложила в агенцията – като се работи, да се работи! Не можех да понасям лентяйството, пилеенето на време! Исках дори невъзможното – бързината на информацията да бъде светкавична, а точността – стопроцентова!

Политически, методически и организационно БТА е ръководена от ЦК на БКП, а от правителството получава само бюджета... Тъй като БТА стана прецизно учреждение и го оглавяваше една жена, а в България не бяха и все още не са на почит жените, започнаха да се проявяват апетити за ръководното място в агенцията. От Централния комитет тогава ни ръководеше непосредствено Митко Григоров[1]. Дълги години – и преди, и след работата ми в БТА, аз бях член на Централния комитет на БКП. Митко Григоров се опитваше така безпринципно да се бърка в работата на агенцията, че това ме отвращаваше. И намесата беше не по съществени въпроси, не по идеологически и политически, а по кадрови въпроси и по някакви съвсем дребнави поводи. Например, когато вървяха дебати в Народното събрание или направо или от сектор Печат се обаждаха по негово поръчение и заповядваха: От речта на другаря Тодор Живков ще пуснете материал за четири вестникарски колони, от речта на другаря Антон Югов, тогава министър-председател, за половин колона, а от всички други изказвания – по 3-4 реда... Е, това политическо ръководство ли е? А нямаше как да не бъдат изпълнявани тези указания – Митко Григоров бе секретар на ЦК по идеологията... Ясно, че съображенията бяха културовски.

Как започна раздорът? В „Справочна" редакция работеше една семпла женичка, по професия

1 Митко Григоров (1920 – 1987) е член на Политбюро и секретар на ЦК на БКП в периода 1961 – 1966 г. До 1967 г. е смятан за втори човек в партията след Т. Живков. Кум е на Лозан Стрелков. (Бел. ред.)

акушерка. Работеше добросъвестно, но получих указания от Митко Григоров да я направя редактор, да я преместя в някоя друга редакция. Но тя нямаше никакви възможности – нито професионални, нито културни за такава работа, но понеже заплатите на редакторите бяха по-високи, аз съответно трябваше да я повиша, защото съпругът ѝ бил приятел на М. Григоров!… отказах категорично. Казах, че по Кодекс нямам право и че тя не притежава необходимата подготовка за редакторска работа. Но Григоров ми се обади няколко пъти по телефона, като последния път ми заяви: Сега ти нареждам да я повишиш! Аз му отговорих: Нито ти си ЦК, нито аз съм извън ЦК! (Тогава все още бях член на ЦК на БКП.) Затворих телефона и разбира се, не се подчиних. Но той намери опора в партийния секретар. Той беше вербуван като доносник и съобщил в ЦК, че аз толерирам безпартийните и гоня комунистите в БТА. Разбира се, ако имаше обективна проверка, щеше да установи, че тогава на всички ръководни места бяха все членове на партията. И не защото аз ги подбирах, а защото те имаха качества. Ще спомена имената само на главните редактори Велчо Чанков, Сия Дойчева Марко Игнатов, Иван Константинов, Блага Еникова[2]…

…Помещенията[3] бяха непригодни за денонощна работа. Не проникваше достатъчно светлина, не достигаше въздух. Хората често боледуваха. И в тези много трудни за страната години започна истинска битка за разрешение да се построи сграда на агенцията. Това беше голяма авантюра от моя страна, защото имаше няколко постановления на Министерския съвет, с които се забраняваше строителството на каквито и да било административни сгради. Битката продължи две години и половина! Често осъмвах пред кабинета на Георги Чанков (член на Политбюро на ЦК на БКП, зам.- председател на Министерския съвет и председателя на Държавната планова комисия), който беше мой стар приятел от нелегалните години. Така накрая омръзнах и на него, и на сътрудниците му и той каза: Хайде да дадем на тази Елена шест милиона лева и да ни се махне от главата!…

След като получихме средствата и Софийският градски народен съвет ни даде строително „петно“, помолих колектива да участва в свободното си време в разчистването на терена. Там са били кавалерийските казарми, разрушени от бомбардировки по време на войната… Строителството започна бързо. Един млад талантлив архитект – Евгени Зидаров, който бе много ентусиазиран, направи хубав проект, но аз като по-консервативна започнах да споря… И се получи хибрид между неговия модернизъм и моя консерватизъм. Но всичко все пак завърши добре. Постройката според мен е като фина дантела в сравнение с Полиграфическия комбинат. Сякаш че влязохме в санаториум…

(Ведроденски Г., „Бетеански дни и нощи“. Сибия, 2001)

2 Спомен, разказан на Ведроденски от колегата от агенцията Виолета Мицева, публикуван в книгата му, стр. 92.

3 Сградата на площад Народно събрание (Молловата кооперация), където се помещава БТА до 1962 г. (Бел. ред.)

ЕЛЕНА ДИКОВА: **През обектива**

Завършва художествена и приложна фотография в НАТФИЗ. В БТА от 2003 г.: фоторепортер, фоторедактор. Работила е в списанията The Insider и Glaamour. Изложби в София, Будапеща и на Аполония в Созопол. Лауреат на национални и международни награди.

Сделката

Винаги съм възприемала отразяваната среща като много важна. Срещата на НАТО в Лисабон обаче, която ми предстоеше да регистрирам, дойде да покаже наистина изключителна значимост. На нея щяха да са всички лидери на блока начело с Обама, Меркел и т.н., щеше да е и президентът Георги Първанов. Покрай него и аз, както и представители на всички световни агенции, на национални и местни медии. Срещата се провеждаше в голям конгресен център от типа на НДК при драконовски мерки за сигурност. Подобни ,,преслушвания" съм имала само в Израел и Русия. Но дотогава. При влизането цялото съдържание на чантите се изваждаше и фотографската техника се разчленяваше на всички възможни отделяеми части. После се събираше и с нея се правеше кадър, за да се докаже, че това е работещ фотоапарат. (Проверяващата полицайка намери кестенче в дамската ми чанта – честно казано, не предполагах, че е там.)

Веднъж влязла в центъра, беше безсмислено да го напускам – усилията бяха твърде големи. Пък и вън валеше дъжд. Бях оставила компютъра, якето и чадъра си на един стол в голямата зала. Тя гъмжеше от журналисти, оператори, фотографи и служители на сигурността. Притеснявах се, естествено, някой да не ми задигне лаптопа. Но нямаше как да търча с него из залите и да се бутам с останалите снимащи колеги. И реших, че ще поема този риск. Пък и не вярвах, че колега може да причини това на себеподобен.

Денят беше напрегнат. Първанов имаше срещи и участваше в множество панели. Постоянно тичах от зала в зала и после обратно до компютъра, за да пратя снимки в София. Апогеят все пак бе „семейната снимка". За нея ни дадоха само един пул, т.е. едно място, за фотограф. Личният фотограф на Първанов ми го отстъпи, като ме помоли да направя кадри и с неговия фотоапарат. Час преди груповата снимка, всички снимащи вече бяха събрани в помещение, родеещо се по големина със Зала „България". Накараха ни да оставим всичката си техника в центъра и да се отдалечим до стените. Никога не бях виждала стотици хиляди левове, а може би – милиони, под формата на толкова много фотоапарати и камери, струпани само на едно място! Планина от пари! После пуснаха кучетата. Немските овчарки започнаха да нюхат обстойно техниката. Обожавам кучето, но знам как му текат лигите понякога...

Когато приключиха, ни беше разрешено да си вземем апаратите обратно. И започна дългото чакане. В края на залата имаше врата с големи-

ната на тази в моята спалня. Прогнозирах, че за общата снимка ще трябва да се изнижем оттам. Всичките! И направих възможното, за да се пласирам по-близо до нея. Защото простата практика показва, че който влезе пръв, може да избере централна, а значи – и най-добрата позиция за снимане. Така имаш възможност не само да заснемеш цялата група от най-добрия ъгъл, но да направиш и кадри на малки групи от присъстващите, и портрет, на когото ти трябва.

В един момент вратата бе отворена и всички 150 човека се втурнаха да минат през нея. Бях сред тях с два фотоапарата с дългофокусни обективи в ръце и с още един на колана ми. Естествено, най ме бе грижа за апаратурата – не исках нещо да пострада в мелето. Но все пак се бутах и аз редом с мъжете да мина най-отпред. Няма кавалерство в тази работа – хлябът ти зависи от това! По едно време, вече бях в рамката на вратата, когато, държейки по апарат във всяка ръка, усетих остра болка в ухото. Не й обърнах внимание, защото вече бях вътре. Заех една от най-добрите позиции. Снимките ми бяха от класата на световните агенции! Сетих се за болката по-късно. Оказа се, че обецата ми, закачила се за не знам какво или кого, бе разпрала ухото ми! А бе малка – мъничко сребърно топченце! Е, всяко нещо си има цена. Разпрано ухо за централна позиция бе моята сделка!

Доволна, отидох да изпратя последните снимки. Пресзалата вече беше полупразна. Големите ми страхове – някой да не си тръгне с лаптопа на агенцията, се оказаха напразни. Но само. Някой междувременно беше си тръгнал с чадъра ми. Практично – навън валеше пороен дъжд! И май – доплащане за сделката! В София се върнах със смесени чувства. Да, от една страна, бях доволна, че се справих добре. Но пък, от друга, осъзнах, че имам нужда да продължа напред. Защото редовата репортерска работа се превръщаше в рутина, че всичко бе „дежавю“. Приличащи си места, сходни действия, повтарящи се актьори. Ръкостискания, рязане на лента, ливване на менче, пресконференция, дебнене, портрет, общ план, ниска или висока гледна точка... За щастие в този момент се освободи място за фоторедактор. И продължих в агенцията. Но по друга писта.

Жега при минус 20

Вече няколко години работех като фоторедактор. От време на време обаче ми липсваше и фоторепортерската тръпка. Да, не съм престаряла да снимам и за момент, но други неща – портрети, пейзажи, индивидуални проекти. В това обаче няма същия адреналин! Поговорката „Внимавай, какво си пожелаваш...“ ми се случи през зимата на 2015 г. От парламента се обадиха с молба да отразим посещението на председателя му в Казахстан. Засърбяха ме ръцете, буквално. Щях да бъда и със стари колеги, които от агенцията отидоха в пресцентъра на Народно събрание. Шефът разреши и ето ме в Астана. Първия ден станах, за пореден път прегледах техниката, изпробвах я и тръгнах към първата проява от деня. Беше нечовешки студено.

Казахстан е известен с една от най-големите температурни амплитуди на Земята – от плюс 50 до минус 50 по Целзий! В случая – около минус 20 със силен, студен бръснещ вятър. Когато Цецка Цачева пристигна, вдигнах апарата за първия кадър – на фона на интересна кула. Вместо характерното дигитално щракване, апаратът изписа „грешка“. Искаш ли да се стоплиш в студа – паникьосай се! Започнах да го включвам и изключвам, да сменям обективи, да вадя батерията... Нищо не помогна. Тогава се сетих, че операторът от БНТ носеше със себе си едно доста любителско „каноче“. Обясних му набързо какво става и че имам нужда да ми услужи с неговия апарат. Иначе нито парламентът, нито вестниците щяха да имат снимка. Пепи се оказа чудесен! Жертва снимките си за спомен от Астана в името на колегиалността. От този миг насетне аз бях тази, която разполагаше с неговия апарат. А снимки за спомен не се правеха, защото имахме само една батерия към апарата, но не и зарядно. Част от проявите в програмата беше посещение на мемориал на жени, жертви на комунизма. Потресаващо място! Жените са били пращани в лагер, само защото са били съпруги на ,,народни врагове“ (или на такива, единствено заподозрени). Децата също са ги придружавали. Спели са на въпросните минус 50 градуса, гладували са и са измирали в името на комунизма! Отвън на мемориала бяха изписани имената на жертвите.

Председателката на парламента тръгна да поднася цветя. Избързах с фотоапарата на колегата в ръце, за да я хвана точно в момента на тяхното полагане. Да, ама не – беше ми убягнало, че целият, в момента затрупан със сняг, монумент е изграден от мрамор. От полиран мрамор! И със стъпването върху него полетях напред, после назад, опитвайки се да не падна, после... Помислих, че ако падна, ще разбия единствения работещ фотоапарат и после – няма спасение. Така, докато се стремях да запазя равновесие и да не се разплюкам върху мокрия лъскав мрамор, усетих нечия подкрепяща ме ръка. Стабилизирах се и като се обърнах с благодарност към спасителя си, видях, че това бе г-жа Цачева. – Добре ли сте? – попита загрижено тя. – Да, благодаря Ви!

Е, не беше гладко преминало пътуване. Но положението беше спасено. Снимки от визитата имаше. Разбрах, че добри хора има навсякъде – и колеги, и политици! А за Пепи от БНТ имаше голяма благодарност от мен и бутилка уиски!

(Халачев, Начо – съставител-редактор, „БТА зад кулисите“. Сборник, София, 2013-2017)

В БТА през 1965 – 1988 г. и 1991 – 1999 г.: репортер, старши-репортер и редактор в отдел и редакция „Печат“, работи с английски, френски, руски, шведски език.

ЕЛИСАВЕТА ШАМРАЙ: **Деляха ни на наши хора и чужди елементи**

Голяма част от притаилото се в пожълтелите страници на бюлетините и другите издания на БТА отпреди 1989 г. не е повод за особено удовлетворение, защото тогава, според мен, журналистиката изживяваше най-мрачните си мигове: грижливо се филтрираха всички новини, безапелационно се приемаха само поднасяните от ТАСС. Само те бяха предназначени за обществена консумация и намираха място в явния бюлетин, понякога комбинирани с повече или по-малко безобидни части от информации, излезли в западните източници. Най-малката критика, дори съвсем невинна, излязла в западните източници, например за не особено чистите улици на София, отиваше в служебния или секретния бюлетин, изпращани директно в ЦК…

Както е известно, работата в една телеграфна агенция, още повече агенция – монополист, каквато беше БТА преди 1989 г., предполагаше наличие на високообразовани, многоезични кадри, достатъчно компетентни в областта на политиката и културата. Работата в отдела, където работех, изискваше умел подбор на релевантните публикации в чуждия печат и прецизен превод. „Времената обаче бяха такива“, че много по-важни бяха ходатайствата и връзките. Тези фактори едва ли допринасяха за нравствения климат в институцията.

Красноречив пример за атмосферата в БТА тогава беше свикването веднъж в годината на общо събрание, на което се изтъкваше, че от ЦК не са достатъчно доволни от работата на агенцията, че виновни за това са около 40 души, за които ръководството знае кои са (а и те са наясно, че става дума именно за тях). И че тези хора предстои да бъдат уволнени. Това създаваше напрегната, болна атмосфера.

С оглед на специфичните характеристики на агенция, принудена да отразява позициите на Големия брат, при подбора на кадрите значение имаха само факторите, осигуряващи тяхната правоверност. Това неизбежно водеше към деление на служителите на наши хора и чужди елементи.

Като правило хората от тези различни категории имаха различна професионална съдба. Нашите хора, т. е. правоверните, бяха насочвани (без оглед на квалификацията и уменията им) към повече или по-малко ръководни длъжности, осигуряващи им добри доходи и предпазващи ги от каквато и да е било интелектуална преумора, те бяха предвидени за растеж и редовно изпращани на командировки по линия на безвалутния обмен.

Показателен е и следният факт, красящ стажа ми в БТА: Както неотдавна научих от тогавашния директор на личен състав, след смъртта на Лозан Стрелков (който не преследваше никого по политически съображения или по силата на доноси) в началото на 80-те години съм била предложена, наред с други колеги, за уволнение въз основа на доноси, базирани главно на неподходящия ми произход. До уволнение не се стигнало, само благодарение на случайната намеса на моя съученик Христо Малеев, който по онова време беше завеждащ отдел в ЦК на БКП. За съжаление, разказите на очевидец за атмосферата в агенцията отпреди 1989 г. не могат да не поведат читателя по колкото тъмни, толкова и тъжни пътеки.

(„БТА зад кулисите. Сборник“, Халачев, Начо – съставител-редактор, София, 2013 – 2017)

ЕЛИЯНА ГЕНЧЕВА: **Достойно и необходимо занимание**

Завършва английска филология с втора специалност френска филология в СУ. В БТА от 1977 до 2021 г.: репортер, редактор, зам. главен редактор и главен редактор на МИНФ.

Онова, което ме накара да остана през целия си професионален път в БТА, бе убеждението, че агенционната журналистика е достойно и необходимо за обществото занимание. Та нима да информираш за най-важните събития, които се случват по света и то бързо и точно, на правилен български език, не е нещо много отговорно, интересно и смислено. Първоизточниците, с които предимно работят колегите в „Международна информация“, са световните информационни агенции. И макар че едва ли съществуват абсолютно безпристрастни медии, според мен най-близо до това определение са именно тези агенции, които са и най-добрият учител в занаята на журналиста международник. След десетилетия на идеологически контрол върху информационния поток и неприятното усещане, че Големият брат те наблюдава, днес агенцията е изворът, от който обществото е свободно да черпи онова, от което има нужда.

Информациите на БТА са предназначени главно за ползване от другите средства за масово осведомяване. Важно е това да става при спазване на нормите на професионалната етика, на придържане към фактите и позоваване на източника. След 1989 г. се родиха много нови медии, настъпиха съществени промени в медийната среда, повечето от които бяха за добро. Преструктурирането на тази среда продължава и досега, понякога съпроводено от сътресения и дори от уродливи образувания. БТА остава и надявам се, ще остане стабилна на медийното поле. Здраво стъпила на професионалните норми, тя следва правилата, създадени и съблюдавани от десетилетия, а именно точна, навременна и обективна журналистика, без търсене на евтина сензационност, особено опасна насред изобилието от фалшиви новини и хибридни информационни атаки.

В деня, през март 1978 г., в който влязох за първи път в тогавашния информационен отдел на МИНФ, сега нюзрума, някой, който следеше информационния поток, извика: “Отвлекли са Алдо Моро!“. Премиерът на Италия Моро бе отвлечен от терористичната групировка „Червените бригади“. Беше време, когато проявите на международния тероризъм в Европа и по целия свят – а именно отвличания, убийства, насилие за постигане на политически цели – се множаха. Адреналинът, при отразяване на подобни събития, ме сграбчи за гърлото и никога не ме пусна. Представяте ли си какво означава да научиш пръв за исторически събития като падането на Берлинската стена през 1989 г., атентатите от 11 септември 2001 г. срещу кулите близнаци в Ню Йорк, началото на войната срещу Ирак през 2003 г., кръвопролитните сътресения в редица арабски държави след 2010 г.… И не само да прочетеш, а и да напишеш новината на български, да натиснеш един клавиш и да я изпратиш в информационното пространство в България.

В БТА преди всичко задълбочих познанията си за случващото се по света. В края на 70-те години, когато медийният пазар в България бе свит до няколко еднакви, по същество и съдържание, вестници, една телевизия и радио, работата в „Международна информация“ на БТА бе като огромно око към случващото се по света. В редакцията попаднах сред колеги като Петко Бочаров, Тодор Вълчев, Желяз Янков, които ми разкриваха тънките настройки и майсторството в нашия занаят, като същевременно непрекъснато четях безценния архив на агенцията, съхраняван в „Справочна редакция“.

И до ден днешен си спомням за едни от най-тежките ми моменти като главен редактор. През 2004 г. направихме голям конкурс, явиха се много кандидати, убедена съм, че подбрахме най-добрите. Попълнихме редакцията с нови, умни колеги. Ала не след дълго, с перспективата за предстоящото членство на България в Европейския съюз, много колеги насочиха поглед към Брюксел. И в рамките на една-две години Брюксел засмука някои от най-свежите и обещаващи попълнения на МИНФ. Месеци наред едва успявах да скърпя графика за работа. Организирахме още конкурси и постепенно съставът на редакцията се стабилизира. Не мога да не споделя и онова, което БТА ми даде в емоционален план. Сериозната работа в редакция МИНФ учи на екипност, колегиалност, създава и условия за изграждане на хубави приятелски връзки със сродните души сред колегите. Чудесни приятелства имам, които ме топлят и до днес. И най-важното в съвсем личен план – в БТА срещнах голямата любов на моя живот.

За приемствеността и предаването на опита – та това са двете условия sine qua non, без тях е невъзможно една уважаваща себе си институция да поддържа стабилен и надежден работен процес. Когато аз постъпих в БТА, бях „прикрепена“ към колега, работеща с английски и френски. Бях въведена в работата от нея и винаги можех да се обръщам с въпроси към нея.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. Първа част. София, 2022)

ЕЛКА РОБЕВА:
Името на репортера е част от марката БТА

Завършва специалност „Икономика и организация на промишлеността“ във ВИИ. Работи във Вестник в Перник. В БТА от 1991 г.: нещатен кореспондент, кореспондент в Перник.

Свързах живота си с БТА в периода на демократичните промени от края на миналия век. Започнах работа първо като стрингер, по-късно и като щатен кореспондент. Както се случват хубавите неща, всичко стана случайно, неангажиращо, без да подозирам и да планирам, че тази крачка ще превърне БТА в моя съдба. Бях избрала журналистиката за свое поприще и още 28-годишна работех в окръжния вестник „Димитровско знаме“. Чувствах се удовлетворена от работата си, още повече че пишех предимно по икономически теми, каквато е специалността ми. Един ден ми се обади кореспондентката на БНР Снежана Димитрова и каза, че е дошъл представител на БТА и търси кореспондент в Перник. Доста години след пенсионирането на Христо Гатов БТА нямаше кореспондент в региона. Снежана предложи на мен и още двама колеги да донесем публикации и автобиография. По този начин в кореспондентския пункт на БНР в Перник се запознах с Георги Котаров от БТА. След около 2-3 месеца телефонът вкъщи звънна и любезен мъжки глас ми съобщи, че ръководството на БТА е избрало мен, като ме покани на среща в агенцията. Това беше Любомир Димитров, който тогава оглавяваше „Вътрешна информация“ – изключително фин и възпитан човек, когото безкрайно уважавам.

С много голям респект и страхопочитание прекрачих за първи път прага на БТА. Така започнах като стрингер. Оказа се, че не е страшно, напротив – много приятно и интересно е. Запознах се с ерудирани и етични хора, които

с поведението си, макар и от разстояние, бяха пример за подражание за мен. Това и до днес ме изумява в БТА – етиката се запази през всичките години, винаги и ръководството, и колегите от ВИНФ са подхождали с огромно разбиране към всеки, атмосферата в агенцията е прекрасна и стимулира процеса на работата. Няма да забравя вълнението, когато чух за първи път своя новина в централна новинарска емисия на БНТ. Там често чувах, ако ще и едно изречение от моите новини. Така се чувствах удовлетворена и това донякъде компенсираше анонимността, която първоначално бе проблем за мен. Бях свикнала името ми да излиза на първа страница на вестника, успях да се наложа като автор в региона и затова ми беше странно, че в БТА правилата са по-различни.

Една вечер Бетина Жотева прочете по Ефир 2 цялата ми информация от начало докрай за предстоящ фалит на Стоманолеярния завод в Перник. Това беше от първите ми новини като стрингер. Бях се позовала на експерт, информацията беше вярна, но поднесена от телевизионния екран предизвика смут в ръководството на завода. Още на следващия ден ме потърси тогавашният директор с въпроса как аз предрешавам бъдещето на завода. Като начинаещ сътрудник в БТА не бях спазила едно основно правило – да потърся становището и на засегнатата страна. Този завод отдавна не съществува, не само че фалира, но и беше сринат до основи. У мен обаче остана огорчението за допусната грешка. Това беше „бойното ми кръщение“ в БТА като млад журналист. Оттогава не съм имала подобен случай, защото винаги търся и другата страна.

Отговорността на журналиста в БТА е задължителна. Няма как да не провериш десет пъти информация, преди да я изпратиш, като знаеш, че те четат най-големите медии и най-добрите професионалисти. Още повече, ако новината бъде цитирана, достига до огромна аудитория. Така преодолях и усещането за анонимност. Всъщност името на репортера е част от марката БТА и това е чест за всеки журналист, имал шанса да работи в агенцията.

То е обаче и задължение да защитиш престижа на институцията. Според мен БТА винаги е била водеща медия, независимо от отправяни към нея упреци във времето. Съдя за това от факта, че при важни събития сериозните, уважаващи себе си медии, чакат и се съобразяват с БТА. Нещо повече, БТА с новините си пренасочва медийното внимание. Не са един и два подобните случаи за Перник. Най-много ме впечатли обаче отразяването на убийството на едно невинно момиче в Перник – Мирослава. Случаят потресе цяла България, в Перник денонощно стояха всички телевизии, кореспондентите им предаваха директно, на пресконференциите нямаше къде да си поставя диктофона. И въпреки струпването на цялата медийна общност, БТА имаше своето запазено място. Учудих се, че въпреки специалните си пратеници, медиите ползват БТА (познах диктуваните ми през сълзи за момичето новини). Нещо повече – след съдебни заседания, дори и да ни изпреварят други агенции, голяма част от колегите чакаха какво ще съобщи БТА и едва тогава публикуваха. Мога да посоча много подобни примери. Това е доказателство за изграденото с години от БТА доверие на медиите за вярна и точна информация. И то страшно много задължава!

Всяко посещение на висш държавник е свързано с особено вълнение на кореспондента на БТА. То е нещо като изпитание на професионализма му – да успее да извади силна новина, да я предаде бързо и да бъде цитиран. Така при едно посещение на Сергей Станишев като министър-председател бързах след официалната част да предам новината. Тогава нямаше мобилни телефони, нито лаптопи, диктувахме на стенографи. Беше късно вечерта, дотичах до първия стационарен телефон, набрах номера на стенографите и щом чух *Ало* светкавично започнах да диктувам. Момичетата бяха много квалифицирани, пишеха бързо, затова диктувах на един дъх. По едно време ми се стори странно мълчанието отсреща, понеже те винаги се шегуваха, затова попитах *Чувате ли ме?* Последва отговор *Да*. Аз продължих да диктувам, накрая като приключих облекчено въздъхнах и казах *Ами, това е.* От другата страна не отговориха нищо, затова попитах: Момичета, днес случило ли се е нещо, че сте толкова мълчаливи?

Отсреща се чуваше само дишане. Тогава се усъмних и попитах Стенографите на БТА ли сте? Последва провлачено Не на възрастна госпожа. Защо не казвате?, почти се разплаках на телефона. Ами беше ми интересно, слушах ви, каза жената. Не ми се мисли какво щеше да се случи, ако не бях разбрала, че съм диктувала на погрешния телефон.

Работата в БТА е интересна, динамична, всеки ден е различен, защото отразяваш живота, а той е наистина неповторим. Важното е да съумееш до извадиш от ежедневието най-интересните факти и да ги поднесеш по начин, по който да заинтригуваш читателя...

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. София, 2022)

ЗЛАТНА КОСТОВА:
На летучките разбрах каква ходеща енциклопедия е Максим

Завършила английска гимназия в Русе и английска филология в СУ. Била е преподавател по английски в ИЧС и на дипломати. Координатор и журналист в Радио „Свободна Европа“ (1993 – 2004). В БТА от 2006 до 2023 г.: Ръководител „Международна дейност“. Превела е над 1000 игрални и серийни филми и пиеси. Автор на книгите със стихотворения „Врабче в черупка“ (2012) и „Отмъстителна поезия“ (2016).

…В студиото на Свободна Европа, където се запознахме през 1993 г., Максим Минчев водеше предаването Балкански компас. Винаги весел и в добро настроение. Винаги разказва за някое свое пътешествие.

С всички колеги, с другите гости в студиото говори по теми от техните области – със съответната лексика, огромни познания и от личен опит. Доста смайващо беше това!

…Аз не съм от най-близкия му приятелски кръг. Докато ми беше шеф, сме имали и спречквания, несъгласия, повишаване на тон, вдигане на кръвно от форсмажорни обстоятелства и неотложни задачи, разочарования и неизпълнени обещания. Но в крайна сметка всичко е завършвало с присъщия на Максовите истории хепиенд. В един момент ми стана ясно, че за него БТА стои над приятелствата поради огромните отговорности за толкова много хора, които един добър ръководител носи. И какво по-нормално от това, така и трябва да бъде. Защото как се ръководи национална медия, а? Какви качества трябва да притежаваш, за да се нагърбиш с такава тежка задача? Вероятно са много повече от това, да си професионалист, да имаш енциклопедични познания, да си ерудиран, да имаш информация от първа ръка, да си любопитен, да имаш енергия и желание за работа, да познаваш всичките си подчинени, да имаш ръководни умения, да си безконфликтен, да имаш чувство за хумор, да можеш да разчиташ на себе си… И ако дори едно от тези качества ти липсва… по-добре не се захващай.

…Когато започнах работа в БТА, Максим ме покани на ежедневните редколегии (летучките), за да се запозная с колегите и да видя какво правят отделните звена. Споменаването на думата летучка ще предизвика мигновена усмивка на лицата на всички, които са присъствали на нея. Останалите просто малко ще подразня, но знам, че те ще ми простят. На тези летучки аз разбрах каква ходеща енциклопедия е Максим. Всичко, което главните редактори и ръководителите на отдели съобщаваха като предстоящо и текущо, за него вече беше чуто, видяно, прочетено или преживяно. Сякаш работеше в съответната редакция. Обсъждаше с Борето (Чалъков – зам. генерален директор по информационната политика – бел. ред.) кой репортер къде е отишъл, с Аля (Генчева – главен редактор на МИНФ) – горещите новини пристигнали от световните агенции, с Райна (Асенова – зав. отдел „Балкани“) – всичко за Балканите, с Руми (Вълчева) – зав. отдел „Икономика“) – големите и малките икономики в света, с Милена (Георгиева – гл. редактор „Справочна“) – историческите събития и годишнини, от тях, със Стоян (Кирчев) – най-любопитното от „Забава и знание“, трупнеше за спортните победи и загуби с Митко (Вельов – гл. ред. „Спорт“) и винаги можеше да даде прогноза за предстоящите спортни срещи (с точност до 50%). До започване на летучката Максим вече знаеше какви кадри от страната ще пусне Влади (Шоков от „Пресфото“) и какви видеа са подготвили хората на Борянчето (Димитрова). Често пъти, докато се обсъждаха темите на летучката, той даваше допълнителна информация за предишни Нобелови лауреати, наградени филми, постижения в Космоса, рекорди в спорта и разкази за места, току-що разтърсени от природни бедствия. Често пъти, взел повод от информацията на Забава и знание, завършваше летучката с виц или весела история, след което, аз поне, излизах разплакана от смях.

Всичко знаеше, ВСИЧКО. И българска, и преводна литература! Филми. Музика. Театър. Математика. Физика. Химия… И помнеше всичко! Цитираше изречения и пасажи от любими книги, изкарваше докрай стихотворение или песен, която някой – случайно или не – е подхванал.

Една интересна случка! Повтаряща се. Пътуваме служебно нанякъде. Максим се качва в самолета с всички вестници, за които е абониран.

Страната, в която отиваме, за мен е непозната. Той е бил поне два пъти там. Аз съм се заредила със справочници и пътеводители – няма да ми потрябват, нали ще се грижат за нас, но все пак искам да се подготвя по време на полета. Докато аз се образовам, Максим изчита подробно всички вестници. След това взима обратно вестниците, един по един, и решава всички кръстословици, без да засече нито веднъж! След като е свършил и това, издърпва книгата от ръцете ми и започва да ми разказва за страната всичко, което трябва да зная и което ще запомня завинаги. Когато пристигнем на място, той знае какво, извън официалните посещения, да ми покаже и разкаже…

(„Усмихнатите лица на Максим Минчев“. Извънредно издание на ЛИК, февруари 2021)

ЗОЯ ХРИСТОВА: **БТА при управлението на Стоян Чешмеджиев**

Родена в София. Завършила турска филология в СУ. Работила е само в БТА – от 1973 до 2010 г.: репортер, редактор, завеждащ отдел „Балкани“, ръководител на МИНФ и зам. главен редактор на БТА. Автор на стотици коментари в медии и в радиопредавания.

Назначаването на Стоян Чешмеджиев за генерален директор на БТА беше неочаквано и светкавично. За причините за избора му имаше различни слухове, според един от които става въпрос за сделка между НДСВ и ДПС за назначаването на Васил Иванов - Лучано за министър на спорта. Това, което стана ясно през шестте месеца на престоя му в агенцията, беше, че се ползва с пълната подкрепа на ДПС и специално на Емел Етем, която беше на един от ръководните постове в партията тогава. Цялата процедура – от решението на медийната комисия до гласуването в парламента, бе приключена за два дни, но въпреки изненадата и озадачеността от това назначение, взето „на тъмно“, което предизвика недоволство сред голяма част от бетеанци, не мога да кажа, че в агенцията го посрещнахме лошо.

Панайот Денев посрещна Чешмеджиев така, както би следвало да се посрещне колега, на когото предаваш поста си. Представи му ръководството на БТА, предостави му документи, разведе го из агенцията и му разказа за работата. Вечерта Чешмеджиев ни повика в кабинета си – заместник генералния директор Румяна Кинкина, главния секретар Яна Кожухарова и мене, в качеството ми на заместник главен редактор на агенцията, и ни изложи своите виждания. Бях шокирана от това, което чух, не можах да разбера какво прави този човек в БТА.

Бяхме стреснати и изненадани от неговата некомпетентност и дори неадекватност в определени моменти. Независимо, че идваше от медия – от Радио Варна, той беше инженер по професия и нямаше представа какво представлява БТА. Единственият му интерес бяха имотите на агенцията и възможността да я превърне в телевизионен (аудио-визуален) център. Говореше се, че той притежава мрежа телевизии в Северна България и има необходимост да бъде произвеждан качествен телевизионен новинарски продукт. Не искаше да повярва, че БТА е на самоиздръжка, беше шокиран, че статутът на имотите на агенцията в Балчик, Шкорпиловци и на Витоша не му позволява да се разпорежда с тях по своя преценка. Казваше, че агенцията е изостанала и работи лошо. Според него трябваше да пишем по-цветисто, с повече епитети, нещо недопустимо за агенционната стилистика.

Следващите седмици се опитахме да го въведем в работата и нейната специфика, да се запознае с какво се занимават отделните редакции. Той не проявяваше голям интерес, дори не посети всички редакции. В един момент му омръзнаха тези срещи и на тях започна да идва заместник-директорът Кремена Недялкова. Първо се обнадеждих, защото тя непрекъснато си водеше бележки, но уви – и това не даде резултат. Работата в агенцията вървеше и нямаше големи проблеми, докато Чешмеджиев не започна да се меси по-пряко. Започнаха назначения на хора отвън, повечето от които нямаха общо с журналистиката. Дойдоха и колеги от други медии, които обаче не познаваха спецификата на БТА. Решенията и изискванията им объркваха колегите и затрудняваха работата.

При всеки един контакт, който съм имала с него, ставаше ясно, че Чешмеджиев не знае какво точно се прави в агенцията, какво са задачите и целите й. Ето два примера – една от първите му идеи беше да закрие спортна редакция, а журналистите да предават спортни новини – тези от България във ВИНФ, а международните в МИНФ. Успях да го разубедя с перспективата да си сътрудничим с гръцката агенция АНА на предстоящата олимпиада. Разговори за това беше водила в Атина главният секретар Яна Кожухарова.

През ноември 2002 година България получи покана за членство в НАТО – дългоочаквано събитие, за което бяхме подготвили предварителни материали, обзори и справки. Петко Азманов от МИНФ се занимаваше специално с процеса на присъединяване на България към НАТО и трябваше да отиде на срещата в Прага, на която се взе решение България и още шест страни да започнат разговорите. Отидох при Чешмеджиев, чието разрешение беше нужно за акредитирането на Петко Азманов. Той беше много изненадан и се опита да ме убеди, че въпросът е уреден, тъй като БТА изпраща на срещата на НАТО Тома Томов (бивш тогава журналист от Българската телевизия – бел. ред.), той ще остане две седмици там и ще направи филм. Едва го убедих, че на нас ни трябва човек, който да предава актуална информация от събитието, а не да получим филм след две седмици.

В края на годината напрежението в агенцията започна да нараства. Излезе нова структура, която предвиждаше в творческите звена да се създадат междинни постове, от което процесът на работа се усложняваше и забавяше. Назначено бе ново ръководство – сменени бяха ръководителите на редакциите, бяха направени разместванията на хора, появиха се нови длъжностни характеристики с неясни формулировки, пенсионирани бяха голяма част от служителите, навършили пенсионна възраст, без да се отчита дали са необходими за работата. В някои отдели бяха направени съкращения. Така например, в „Балканския отдел“ бяха съкратени шестима души, въпреки че Чешмеджиев бе обявил като един от приоритетите си балканската информация и развитието на отдела. Даваше за пример новата тогава агенция „Фокус“, в която се появяваха всекидневно информации от балканската емисия без „Фокус“ да е абонат. Какви са били връзките му с „Фокус“ не знам, но по-късно Максим Минчев ми каза, че е имало договор за предоставяне на балканската емисия, като при това БТА е плащала на „Фокус“ 10 хиляди лева месечно за мониторинг.

В интерес на истината трябва да отбележа, че Чешмеджиев предложи на мен и на заместник генералния директор Румяна Кинкина да си изберем каквато поискаме длъжност в новата структурна

Протестът на бетеанци, февруари 2003

схема, но ние отказахме. Вече бяхме наясно, че не бихме могли да работим с новия ръководен екип. Румяна Кинкина напусна агенцията, а аз се върнах в „Балканския отдел“ и станах завеждащ. Конфликтът ми с генералния директор по въпроси, свързани с работата, продължи и през февруари Кремена Недялкова ме повика в кабинета си, за да ми връчи заповед за уволнение. Тя ми показа огромна папка, в която, по думите ѝ, били събрани доказателства за дейността ми срещу агенцията. Така и не разбрах какво съдържа тя, но единственото, което си бях позволила по това време, бе да дам, както и други колеги, гласност в медиите за това, което се случва в БТА.

Получихме безпрецедентна подкрепа от журналистическата гилдия и специално от БНР. Колеги от радиото, по инициатива на Силвия Великова, се присъединиха към ежедневните ни протести пред БТА. Съюзът на българските журналисти, чийто председател тогава беше Милен Вълков, бивш директор на БТА, също ни оказа подкрепа, а Милен и Панайот Денев участваха заедно в предаване на БНТ, посветено на БТА, и бяха единодушни в защитата на нашите искания. Явор Дачков, в чието радиопредаване гостувахме с колегата Калина Л. Стоева, ни каза, че нашият протест и подкрепата, която получаваме, е белег за зараждане на гражданското общество.

Около седмица след уволнението аз и още десет уволнени колеги бяхме върнати на работа под натиска на протестите и след намеса на някои депутати. Ситуацията в агенцията обаче вече беше много напрегната. Започнахме ежедневни протести пред сградата на булевард „Цариградско шосе“ с искане за оставката на Стоян Чешмеджиев. Тези протести срещу действията на Чешмеджиев обединиха колеги от различните редакции и служители от администрацията, хора с различни политически убеждения. Всеки правеше, това, което е по силите му. Имаше дори случай, когато чистачките ни донесоха документи, които извадили от кошчето на Кремена с надеждата, че могат да ни помогнат.

Започнахме всеки ден да протестираме в два часа пред сградата на БТА. Преди това подготвяхме материали за емисиите, за да не причиняваме неудобства на абонатите ни заради отсъствието ни от работните места. Във всяка редакция оставяше дежурен, за да не пропуснем събития. Към протестите се присъединяваха наши колеги, пенсионирани и работещи в други медии. Специална подкрепа получихме от синдикатите, като много активна беше КНСБ, която предложи на уволнените безплатна защита в съда. На един от протестите Желязко Христов, тогавашният лидер на КНСБ, докара миньори от Перник, които протестираха заедно с нас.

Няколко журналисти от различни редакции на БТА започнахме офанзива в парламента, търсейки подкрепа от политическите сили и Медийната комисия, за смяната на Чешмеджиев. Срещахме се с депутати, с членове на комисията, на които разясняхме причините за нашето недоволство. Депутатът от НДСВ Явор Милушев се ангажира да свика Медийната комисия, срещахме се няколко пъти с Емил Кошлуков и Борислав Цеков от „Новото време“. Те ни съдействаха за срещите в парламента с други депутати, а Емил Кошлуков участва в един от протестите пред БТА, когато бяхме решени да не пуснем Чешмеджиев вътре. Получихме подкрепа и от част от депутатите от СДС. Асен Агов, който беше преди години наш колега в БТА, произнесе пламенно слово пред Медийната комисия, което допринесе за по-голямото разбиране към нашите искания. С каузата ни се ангажираха и неправителствени организации - Българският Хелзинкски комитет и специално Юлияна Методиева и Българската медийна коалиция с лидер Димитър Сотиров, която организира форум, на който бяха обсъдени възможностите за преодоляване на кризата и бъдещето на БТА.

Говорителят на НДСВ Димитър Цонев и прессекретарят Цветелина Узунова поканиха мен и редакторите от ИНФЧ и ВИНФ Ива Тончева и Лили Тодорова на среща в Министерския съвет, на която повече от два часа разговаряхме за проблемите и конфликта в БТА. Други колеги се срещнаха с президента Георги Първанов.

В дните, в които заседаваше Медийната комисия, започнахме протести и пред парламента.

След срещи на ДПС и НДСВ с Чешмеджиев беше предложено на свикаме общо събрание на агенцията, там да обсъдим проблемите и да постигнем споразумение, за да бъде прекратен конфликтът. Чешмеджиев не дойде на събранието. Дискусиите бяха много бурни, стана ясно, че позициите ни са непримирими. Обществеият съвет, в който влизахме представители на почти всички редакции и на двете журналистически дружества, решихме от 12 март в полето на заглавието на информациите на агенцията да бъде изписано „БТА е за незабавната оставка на Стоян Чешмеджиев и неговия екип“. Вместо незабавна оставка, последваха незабавни уволнения, този път дисциплинарни, сред уволнените бях и аз. Следващата стъпка бе обявяване на ефективна стачка – безпрецедентно събитие в историята на БТА. Стачката не продължи дълго, тъй като САЩ започнаха военна операция в Ирак и колегите от „Международна информация“ се върнаха на работа, защото такова събитие не можеше да бъде пренебрегнато. Тя обаче послужи като катализатор депутатите да гласуват оставката на Стоян Чешмеджиев. За това изиграла роля и обръщението, което изпратихме до Съвета на Европа и други европейски институции. При посещението на премиера Симеон Сакскобургготски в Страсбург му бяха задали въпроси за ситуацията в БТА и той поискал приемането на оставката на Чешмеджиев да бъде ускорено.

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

ИВА ТОНЧЕВА:
За БТА с любов и благодарност

Завършила гимназия с изучаване на немски език и журналистика в СУ. В БТА от 1987 до 2011 г. и от 2021 г.: стажант-репортер, репортер, ръководител на редакторски екип в ИНФЧ, ръководител екип „Социални мрежи“. Работила за българската секция на Би Би Си, Лондон. От 2009 г. е ПР и комуникационен експерт по проекти в ключови за България сфери: устойчиво развитие, съдебна реформа, социално включване, опазване на природата. Експерт по ПР и комуникации към Посолството на Швейцария и Българо-швейцарската програма за сътрудничество, ПР и комуникации към проекта „Домино“ (2016).

Списание Spiegel и много чужди вестници: достъпни на масата в редакцията. Това е първото, което си спомням от Българската телеграфна агенция. Попаднах тук в края на 80-те още като студентка след среща на главните редактори на основните редакции и студенти от Факултета по журналистика. Агенцията се отваряше - и винаги е била отворена – към младите.

Не си представях да работя в агенция и точно в БТА, виждаше ми се във „Вътрешна информация“ официозно, бюрократично, дори скучно и направо тегаво. А всеки завършващ журналистика мечтае да покори света с бляскави репортажи и разследвания като изучавания Егон Ервин Киш или популярните тогава Ориана Фалачи и Гюнтер Валраф. Но реших да видя агенцията отвътре след стаж в няколко вестника, дори централни, където по-малко време пишех, но по-голямата част от времето в дежурствата ми минава да чакаме „как БТА ще го даде“. Недоумявах, нали съм била на събитието и с очите си съм видяла какво е станало. Но не биваше, трябваше да се сравняваме и равняваме с БТА.

Защо ме впечатлиха чуждите издания?

Живелите преди началото на демократичните промени знаят защо. Чуждата преса не бе достъпна с малки изключения в читалнята на Народната библиотека. А в БТА ги имаше, но по-важното: бях окуражавана да ги чета. Тази достъпност до информация – и множеството чужди вестници и секретните бюлетини – беше впечатляваща в затвореното време, в което живеехме. Тогава нямаше интернет, даже Гугъл го нямаше още.

Но ми се видя странно: четат водещи западни издания, а пишат скучно. Оказа се, че не е така.

Срещнах изключително интелигентни и начетени колеги, от които се уча и днес. Да се направи допирката на сух и на пръв поглед бюрократичен език във ВИНФ си беше особено умение.

Имаше случаи, когато можеше да се чете между редовете. Извън казионната информация колегите разказваха в редакцията истинското събитие, каквото не можеше да бъде описано. Знаеха много, напълно наясно бяха какво се случва и не се бояха да го коментират в разговорите ни, говореха по няколко езика, чели и превеждали бяха много, много повече от една книга.

А редакцията „Информация за чужбина“ беше

като истинска агенция: новините каквито са и каквито трябва да бъдат написани, нищо общо с ВИНФ. И затова, когато започнах да предавам за Би Би Си, получих комплименти, а аз си пишех като за „Информация за чужбина“, както са ме учили Панайот Денев и Мария Велковска. Помня първия си урок там: за външната политика се пише по изказването на министъра на външните работи, а не на тъкачката. За тези, които не знаят или не искат да си спомнят: тогава тъкачки и шлосери – герои на труда, се изказваха по партийни конгреси, заклеймявайки капитализма. И още уроци, които и днес „преподавам“ на младите колеги: българско-френска комисия (не българо!), политикът няма как спонтанно да сподели нещо, не го казва Петров, а министър Петров…

И до днес смятам, че независимо какво е правил, истинският журналист трябва да е писал и да може да пише новини. И затова агенционната журналистика е една от най-трудните, най-прегарящата професия заради вечното надбягване във времето, нуждата от бърза преценка за важното, умението да се подредят фактите и насложи развитието.

Източниците

Един от най-големите ми уроци от БТА е проверката на информацията и източниците (поне два): винаги и за всичко. Случи ми се да го видя още преди 1989 година, когато трябваше да проверя име от указ на тогавашния Държавен съвет и от „Справочна“ хванаха грешка. И днес това е първият урок, който давам на новите млади колеги. И те са впечатлени, когато го научат с конкретни примери, дори когато става дума за на пръв поглед очевидни факти в информацията. Проверка на фактите или по новому fact checking не е нещо ново под слънцето, винаги го е имало в БТА. „Справочна“ е мястото, където всеки журналист трябва да е влизал и поне веднъж да отвори кутия с изрезки публикации. И ако си мислите, че можете да намерите всичко в интернет, грешите. В прашните кутии – и надявам се скоро дигитално – има много повече история.

Професионалисти и личности

БТА е мястото, където можете да срещнете големи професионалисти, само на един етаж има хора, които общо владеят до съвършенство 15-20 езика. И не само знанията са важни, но и усетът за детайл, за изпипването на всяка подробност в публикацията. Дори и да се наложи да се преровят десетки книги, за да проверя на кого точно е преводът на поема на Гьоте, а те са много. За fact checking говорим. Такъв, какъвто в БТА винаги го е имало.

Личностите: вече сте прочели в тази книга десетки имена. Но да напомня едно специално: Лили Тодорова - кореспондент, репортер, редактор и главен редактор във ВИНФ. Журналистката, отказала да пише доноси от срещите с хора по работа, за което трябваше да излезе от професията в последните години на комунизма. И никога не направи капитал от това решение във времето на демокрацията.

Предизвикателствата

Журналистиката, медиите, новинарските агенции се променят и трябва да се променят във времето на много и всякакви промени, на конкуренция на риалити формати и социални мрежи. БТА е изправена пред дори повече предизвикателства: вече е отворена към широката публика. Но колко я четат? И колко са младите хора, които се информират от БТА за международни и вътрешни новини?

Сигурно е, цената на информацията и истинската журналистика ще расте и хората ще плащат за нея. Въпросът е как БТА да е част от тази тенденция, както и да прави журналистика на решенията, а не просто да отразява събитията.

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

ИВАН ПОПОВ (1890 – 1944): **Независимите агенции право или криво се ползват с по-голямо доверие**

Дипломат и журналист. От 1914 г. работи в БТА. Директор на Дирекция на печата от 1925 до 1933 г. Завършва романска филология във Франция и Германия и право в София. Управляващ легацията в Будапеща (1933 – 1935), пълномощен министър в Прага (1936 – 1937) и Белград (1937 – 1940). Външен министър в правителството на Б. Филов (1940 – 1942). Противник на присъединяването към Тристранния пакт. От 22 януари до 5 септември 1944 г. е посланик в Румъния. На 29 октомври се самоубива в болница в Букурещ. Посмъртно осъден от „народния съд“ с конфискация на имуществото. Присъдата е отменена през 1996 г.

…Самостоятелна, телеграфната агенция ще бъде по-свободна, следователно по-гъвкава в изпълнението на своята задача и преди всичко ще се освободи от обичайната досега пасивност, която е в противоречие с модерната журналистика.

Много са преимуществата на една независима телеграфна агенция, организирана на търговски начала, и тук аз ще изтъкна само две: 1. Днес независимите агенции право или криво се ползват с по-голямо доверие. 2. Те могат по-свободно да работят и с това са по-добри оръдия за защита на интересите на своите страни.

Особено за една малка и слаба държава като нашата това от голямо значение, защото когато телеграфната агенция е официална, отговорността за всяка нейна телеграма, която би била неприятна на някоя чужда държава, пада винаги върху официалната власт, вследствие на което службата на агенцията става повече или по-малко пасивна.

Колко пъти досега БТА се е въздържала да лансира интересни и от полза за страната съобщения само защото те биха били неприятни за тази или онази от съседните държави! Не е ли това една слабост?

…Практиката ме е убедила, че досегашната организация на Дирекцията на печата и БТА е била пакостна за развитието на българския вестник. Години наред всеки можеше сам или с един-двама души да основе вестник и да го пълни с телеграми на БТА и сведения на Дирекцията на печата, както и с извадки от прегледа на чуждия печат, като прибави само една нескопосна уводна статия, няколко непроверени вътрешни новини или някои партийни съобщения. За съществуването на големия брой вестници и вестничета в София доста е допринесла Дирекцията на печата, която дава цялата си информация почти безплатно и с това е правила твърде лоша услуга на българския вестник, защото в София няма място за повече от 3-4 сериозни вестници.

Една самостоятелна телеграфна агенция ще може по-лесно да иска от своите абонати да заплащат поне по-голямата част от разноските на нейната служба. Това не ще позволи да възникват и вреят несериозни вестници, а същевременно и самата служба в агенцията ще може постепенно да се подобрява.

(Архив на МВнР. Из доклад на директора на печата до главния секретар на МВРИ. 7 декември 1929 г. Министър-председател е Андрей Ляпчев, министър – Атанас Буров. Писмото остава без последствия.)

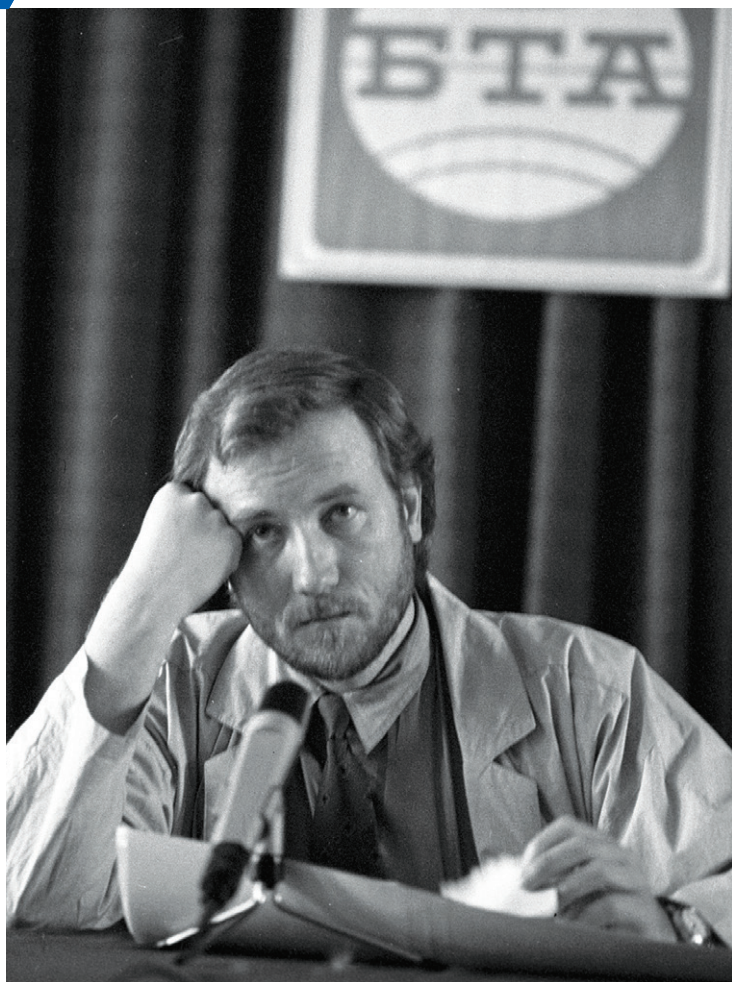

ИВО ИНДЖЕВ (1955):
Стар, но надежден танкер за достоверна информация

Роден в София. Завършва специалност „История на Азия и Африка“ в Московския държавен университет. В БТА от 1981 г. е репортер в МИНФ, кореспондент в Бейрут (1983 – 1987), зам. главен и главен директор (1990 – 1993). Главен редактор на в. „Експрес“ и в. „Демокрация“, коментатор в Радио „Свободна Европа“ и bTV, в печатни и електронни медии, автор на блог, автор на книги: „Мълчанието е злото“, „Президент на РъБъ“, „Течна дружба“, „Ядрената лин“, „Измамата Сан Стефано“ и др.

Как ви промени БТА – казват, че веднъж бетеанец си цял живот бетеанец, защо?

- По-точно е да се каже, че БТА ми помогна да се изградя, особено в езиково отношение. Аз все пак бях завършил само българска гимназия, а българският език се превърна в основното ми средство за производство, фундамента на живота ми в професионално отношение. Беше съдбоносно важно. Катедрата по българистика в един германски университет (в Дрезден) издаде научен труд, базиран върху играта на думи, използвана от мен като автор на всекидневната рубрика „Статия на свободата“ във в. „Демокрация“. А през 2019 г. академичен екип на Бургаския университет посочи блога ми ivo.bg като най-влиятелния спрямо промените в българския език. Отдавам този успех и на моите първоучители в БТА – за съжаление повечето от тях са покойници и няма да прочетат за моята благодарност. Поне на бай Петко, както дружно наричахме Петко Бочаров, който доживя до преклонна възраст, успях да кажа това.

Вие сте били генерален директор на БТА в началото на демократичните промени у нас. Към какъв тип промени бяха насочени тогава усилията ви?

Започнахме с гласуване на общо събрание да бъде отстранено старото ръководство. Разпуснахме партийната организация. Бяхме сред първите, които го направиха в българските институции. Свалихме секретността от всички бюлетини, издавани като такива преди. Отворихме вратите на агенцията – бившият служебен вход от лявата страна на сградата стана вход за клиенти на продукцията на БТА. Превърнахме голямата зала на последния етаж, предназначена за партийни, комсомолски и пр. събрания в зала за пресконференции. Отворихме и двете вили на БТА за външни хора, желаещи да си плащат и да почиват. От автомобилите на кореспондентите в чужбина, които върнахме в България, направихме парк за обслужване на дипломатическия корпус. Превърнахме старата миризлива и окаяна столова в модерен за времето си ресторант, привлекателно място за журналистически срещи. В стария двор, който приличаше на сметище, монтирахме внесената на лизинг от Австрия и най-модерна за онези години машина за цветен печат.

Но истинската голяма промяна беше в междучовешките отношения. С голямото мнозинство бетеанци си останах приятел. Това се видя, когато правителството на Беров се опита да ме уволни неправомерно. Бетеанци направиха отново подписка в моя защита, но властите бяха твърдо решени да отстранят камъчето от тяхната обувка. Много ги дразнех, че имам собствено мнение. Спечелих делото срещу опита да бъда уволнен в нарушение на конституцията и чак след това парламентарното мнозинство на БСП, ДПС и сините отцепници спря да крие политическия си мотив и ме уволни с гласуване в пленарната зала през лятото на 1993 г. Спази най-сетне конституцията. Успях да го принудя и в този смисъл бях победител.

Каква е ролята, която БТА е имала в миналото?

Фундаментална беше по времето на комунизма. Каквото се съобщаваше от БТА, не се оспорваше от потребителите. Когато получихме свобода след 1989 г. изведнъж се оказахме в ситуация, когато дългогодишните абонати на информацията на агенцията се разбягаха с идеята да са независими и различни. Мога да разказвам дълго как се опитвахме да задържим клиентелата, от която ни зависеше издръжката. Защото БТА не получаваше стотинка от държавата. Изкарваше си парите от продажби на информация, което не беше трудно в годините на узаконен монопол. Гордея се, че като директор не отстъпих от самоиздръжката. Измислихме нови начини да печелим на пазарна основа и получих личен комплимент от американското списание „Нюзуик“ като „първия български бизнесмен“ на този терен. Апропо, в тази трудна битка на избухналия пазар бетеанците по мое време бяха по-добре платени от колегите си в другите медии. Някои помнят това славно време. Станах им директор по тяхна воля, защото това се реши на общо събрание на БТА и чрез подписка, масово подкрепена от колегите. Да, това си беше политически избор. След като бях поискал публично оставката на Тодор Живков на един форум в НДК (в днешното кино „Люмиер“), бях се обявил в защита на арестувания по политически причини поет Петър Манолов, бях се противопоставил на смазването на китайския продемократичен бунт в Пекин и т.н., в мое лице бетеанците припознаха алтернативата на старото време и делегираха правото да ги ръководи един 35-годишен младеж без никакъв управленски опит. Избирането ми от колегите е най-ценният за мен „електорален триумф“ в живота ми, сравним само с начина по който станах вицепрезидент на Асоциацията на Европейските журналисти на форума в Хелзинки през 1994 г. с гласовете на стотици европейски колеги.

В едно свое интервю казвате, че правенето на информация не се влияе от разпореждания. По света виждаме примери точно в обратна посока. Как да защитим професията от дебаркирането ѝ единствено в услуга на властта?

Това е много личен въпрос. На мен никой не посмя да ми разпорежда. Когато закрих кореспондентската мрежа в чужбина с един подпис, за да спра изтичането на безценната валута и да я оптимизирам с помощта на сътрудници на свободна практика (както практикуваха отдавна други европейски агенция от нашия мащаб), се обадих на външния министър Виктор Вълков да го информирам за решението си. Той само въздъхна и не посмя да ми възрази. Каза само „ох, такива са времената“. Никой друг ръководител на българска институция не направи нещо подобно през годините.

Г-н Инджев, коя е метафората, с която бихте описали БТА?

Стар, но надежден танкер за захранване на информационните складове с достоверна информация. БТА се оказа моето пристанище, в което започнах професионалния си път.

Какво е значението на приемствеността и опита. Вие от кого научихте своите първи уроци в БТА?

От Петко Бочаров, Александър Алексиев, Тодор Вълчев, Желяз Янков – всичките до един ерудити, професионални преводачи от английски на художествена литература. На властта ѝ трябваха знаещи и можещи хора от старото поколение, учили в разни колежи. Те пък обучиха ново поколение. Първото указание, което ми връчиха в писмен вид, беше списък с русизми, забранени за употреба в БТА. Ако щете вярвайте. Ето някои по памет: мероприятие, считаме (на български смятаме), касае се (на български се отнася), следва да (на български е трябва) и т.н. И до днес спазвам тази бетеанска хигиена.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция. 1898 – 1998 г. БТА, 2022)

Какво мога да добавя към това кратко интервю? Какво ли не. Мога доста да удължа споделянето. Лично е. Все пак става дума за близо 13 години от (началото на) професионалната ми кариера. За мен тя започна в БТА през януари 1981 г.

Постъпих на работа буквално ден след погребението на легендарния дългогодишен директор на агенцията по комунистическо време Лозан Стрелков. Видях се с него само веднъж през декември 1980 г. на емблематичната вита стълба, запазена марка за сградата на бул. „Ленин“. Бях в групата на кандидатстващите за работа дузина смелчаци, надяващи се да се преборят за престижната работа в „Международна информация“. Предстоеше да преминем през няколко изпита – превод от и на няколко езика, редактиране на текст и т.нар. Неколцина от групата прескочихме тази бариера, която за мен беше най-висока по отношение на английския. Имах само общо гимназиална подготовка и бях по-скоро самоук, знаейки десетки текстове на песни на английски, които се бях постарал да разбера в превод. По онова време бях напомпал преводачески мускули предимно като преводач с арабски език. Така се препитавах, докато си търсех постоянна работа. Удрях на камък навсякъде без обяснение повече от половин година след завършването на университета в Москва, оказал се в моя случай пренебрежима величина за тогавашните държавни работодатели въпреки вълчия апетит за кадри с арабски език в НРБ. Защо? За мен обяснението беше във факта, че на практика бях се противопоставил на забраната да се оженя за чужденка, наложена от ДС (не само на мен, а като правило, за което бях предупреден). Предполагам, че този епизод от живота ми, без да го превръщам в някаква изповед, интересува читателите най-много, макар да съм го споделял публично отдавна и съм ако не единственият, то между много малкото хора в България, които са предприемали изпреварващо инициативата за такъв разказ, без да чакат да бъдат разкривани от комисията по досиетата.

В БТА пречката по линия на ДС някак си беше преодоляна. Не знам дали Л. Стрелков има някаква заслуга да бъда допуснат до конкурса, но той се славеше с факта, че търсеше образовани кадри и чрез личната си близост с Живков си беше извоювал екзотична за времето си форма на независимост за ведомството, което ръководеше. Изпитах положителния ефект от това по-късно като кореспондент в Бейрут. Пренебрегвах демонстративно опитите на посолството там да ме ползва за свои цели в писането на свои доклади, позовавайки се на документ, подписан от Стрелков. Старият комунист се беше изхитрил да извоюва особен статут на своите кореспонденти и да блесне с тяхната дейност в информирането на партийното и държавното ръководство чрез издаването на специални бюлетини на базата на техни съобщения от 26 държави. Тези бюлетини съдържаха истината, вместо обичайната пропагандна интерпретация за нея.

Как стана така, че след като са ми ударили черен печат в досието от ДС с резолюция, че не мога да работя в органите на МВР, не само ме приеха в БТА, където гъмжеше от кадрови и нещатни служители на ДС и ГРУ, но и много бързо ме повишиха неимоверно в кореспондент в чужбина, без да имам никакъв практически журналистически опит?

За назначаването вече изказах необосновано предположение. Но за предложението по-малко от три години по-късно да замина като кореспондент в Бейрут няма нужда да предполагам нищо. Просто се оказах пушечното месо, което не само не отказа да отиде на фронта, но и с радост се съгласи да бъде спуснато с парашута на своята абсолютна неопитност в центъра на една многолика война на принципа всеки срещу всеки, наричана с клишето „гореща точка“. Не можех да повярвам на късмета си да попадна като журналист в Мекката на събитията, тревожещи целия свят. Според разбиранията ми за истинска журналистическа работа това беше все едно млад дипломат с най-нисък ранг и стаж от две години на бюро да бъде катапултиран като посланик. Ливанската тема беше сред водещите за световните медии и се оказах в окото на перфектната новинарска буря с амбицията да поря тези предизвикателни вълни, знаейки преди това, че никога няма да бъда изпратен като кореспондент в чужбина.

Незабравим за мен е разговорът ми със заместник-директора на БТА Ненчо Хранов, който, както се разбра след превратa от 1989 г., е отговарял в БТА за всички тайни комунистически служби. Извика ме в кабинета си, за да ми заяви, че мога да замина като кореспондент в нарушение на правилото да съм партиен член, но ръководството на БТА гарантира за мен пред ЦК на БКП. Не каза защо се налага това бързане до степен, че нямам време дори да изкарам за своя сметка шофьорски курс. Едва години след това научих, че кадровите офицери от комунистическите служби до един са отказали да запълнят кадровата дупка в кореспондентското бюро в Бейрут при прекратяването на мандата на предишния кореспондент Васил Василев.

Бюрото наистина беше дупка. Над главата ми в спалнята зееха прозорци, пробити от шрапнели. Бяха достатъчно големи за врабчетата, които си бяха свили гнездо. От него ме делеше само половин найлонова пазарска торбичка, прикрепена с лепенки за мазилката от моя предшественик. Семейството пернати ме будеше безпогрешно

в 6 часа сутринта за първите емисии новини по радиото. Мина почти година, преди да ми позволят от София да направя ремонт. Икономическият директор Ачков подписа молбата ми по време на лятната ми отпуска през 1984 г. и въздъхна съжалително за този харч – имало опасност пак да падне бомба и разходът да се окаже неоправдан.

Изобщо за мнозина в София беше изненада, че се прибрах жив и здрав след 4 години на война без правила, в която отвличаха масово бели хора, всекидневието ми минаваше в отразяване на атентати с коли бомби на места, където терористите залагаха капани на медици и твърде чевръсти журналисти с вторични взривове на мястото на кървавото меле. И прочее гадости…

Резкият завой с огромни последици за живота ми се дължеше на отказа на едни професионални българскиченгета да се направят на журналисти на толкова опасно място – както и на факта, че В. Василев си беше уредил вече да се премести в Париж като кореспондент на радиото и телевизията, което изискваше да му бъде намерен заместник, бързо и явно на всяка цена. Доказаните ми умения по арабски език също са били важни, но само с тях и щях да си остана на бюрото в БТА, ако не беше възникнала ситуацията, в която съм бил нужен за „отбиване на номера“. На БТА и на държавно-партийното ръководство им беше нужна запушалка, която не е жалко да бъде пратена да се оправя в онзи пъкъл без грам подготовка, инструкция, шофьорски умния дори, без които в Ливан не можеш да си напазаруваш, какво остава да си вършиш репортерската работа (западни кореспонденти са ми споделяли, че са обучавани за оцеляване, освен това някои бяха снабдени с каски, бронежилетки, че и с въоръжена охрана с мобилни радиостанции). Къде по-ценни са били онези с пагоните, които са били обучавани и готвени да бъдат на фронта, но когато на хоризонта наистина се появява най-буквално фронтът, се оказва, че не желаят да приложат професионалните си умения. Някои, произхождащи от генерални семейства, са отказали честта да се прославят като герои на информационния (?) фронт по семейни причини – в превод, съпругите им предпочитаха да живеят и пазаруват в столиците на загнилия Запад или дори в не толкова гнилата Будапеща, но не и в постоянно бомбардирания Бейрут, където жилището ти на последния етаж се тресе постоянно от прелитащи снаряди, в отсрещната сграда на 10-ия етаж е монтирана установка за залпов огън по християнската част на града (откъдето отвръщат на огъня), а под прозорците ти час по час се водят улични боеве между местните партийни банди, т.е. между сирийски „умиротворители“ и палестинци, между сунити и шиити от двете просирийски и проирански военни групировки Амал и Хизбуллах и т.н.

Това е накратко истината за „привилигированото“ ми минало на кореспондент на БТА, заради което вече десетилетия търпя упреци и откровени клевети, че съм се бил съгласил да ставам доносник. Този универсален донос ползват срещу мен всички, които се опитват да ме удавят в капка мастило от досието ми, проявявайки пълно доверие към неговите съставители с пагони, на чиито оценки и доноси по мой адрес (къде съм бил, какво съм казал, с кого съм се срещнал) се позовават като на факти, които не подлежат на съмнение.

Който иска да научи повече по темата, нека бъде така добър да издири другарите офицери, които са се подписали над досието ми като негови автори. Никой от тях не е бил потърсен от желаещите да ме дискредитират. Не е ли малко странно да вярват на офицерите от ДС до такава степен, за да преследват мен, техния обект, за чието следене (наричано за благозвучие „водене“) те са си получавали заплатите?

Апропо, не само документът, подписан от Л. Стрелков ми осигуряваше независимост в Бейрут. Не бях партиен член и не ходех на партийни събрания, което автоматично ме изключваше и от дежурства в т.н. секретна секция в посолството, до която не бях допускан. Там дежуряха по веднъж на месец нощем до радиостанция за връзка със София само партийните членове, работещи в Бейрут. Нямаше и комсомолска организация в Бейрут, която да ми губи времето. Единственото ми задължение беше да спазвам нормата за брой кореспонденции за БТА на месец, но по каква тема и как да бъдат написани си решавах сам. Бях по-свободен от огромната част от трудещите се в България без нито един началник над главата. Вкусих от тази свобода и толкова ми хареса, че стремежът ми към нея се превърна в част от моята същност до ден днешен.

Тук е мястото, на което би трябвало да се опитам да обясня с какво съм заслужил честта след завръщането ми от Ливан да бъда припознат от колегите си в БТА като единствена кандидатура за директор на БТА, алтернативна на др. Боян Трайков, член на ЦК на БКП, председател на СБЖ и не на последно място – син на Георги Трайков, заслужил деец на комунизма като земеделска патерица на БКП (или бухалка, помогнала да бъде разцепено земеделското единство в полза на диктатурата, наложена от СССР в България), че чак цял град бяха кръстили на него. Как така за толкова кратко време прескочих за втори път, както при назначаването ми за кореспондент, много стъпала в кариерата си по онази вита стълба в сградата на агенцията?

Надявам се колеги, които са били свидетели на моята „алтернативност“ на презрелия и доста презрения по онова време комунизъм, да посочат причината за този пореден невероятен обрат

в живота ми на публична личност, когато от репортер се превърнах в директор на БТА, признат от хората, които най-добре ме познаваха и с много голямо мнозинство ми делегираха чрез подписка и гласуване на Общо събрание отговорността да оглавя агенцията в най-бурното време в нейната близо стогодишна към онази дата история. При това чудото се осъществи въпреки волята на силните на деня, олицетворявани от властелина на страната Андрей Луканов. От него зависеше да уважи волята на бетеанците и да предложи на президента (първо на Петър Младенов, а след това на Желю Желев) да подпишат указ за назначаването ми. Като не можа да селектира някой удобен мой съперник, той просто бойкотираше БТА с каквото можеше. Например с отказ да отпуска валута и консумативи от държавното производство, необходими за нормалната работа на агенцията. И преди пишехме на обратната страна на употребявани листа, но по време на Лукановото царстване съвсем го закъсахме. Моят личен принос в това отношение беше, че така и не отидох да му се поклоня, за да го склоня да спре да ни бойкотира. Стигнах в тази конфронтация дотам, че призовах от екрана на телевизията по време на информационна емисия българските журналисти да не му се подчиняват и да пренебрегнат заканите му да бъдат дадени на прокурор, ако пишат за предстоящата обща стачка срещу управлението му. Самият той пожела в телефонно обаждане по късна доба до мен БТА да разпространи това предупреждение. Опълчих му се публично от телевизионния екран. Два дни по-късно той си подаде оставката и новият премиер Димитър Попов скоро предложи на Желев да бъда назначен за директор на БТА.

В интервюто си по-горе съм маркирал някои основни промени, които настъпиха в агенцията след това. Има много за добавяне и се надявам на приноса на съставителя на книгата Панайот Денев и на онези, които е поканил за допълнителен поглед към това минало със собствени текстове или като цитат от техни авторски изяви по темата. Както и да го представя, изброяването на позитивите от времето, когато бях директор на БТА, ще изглежда като самохвалство.

Но ако трябва да откроя главното и да го подчертая още веднъж за финал, то беше във факта, че БТА беше сред държавните институции, в която по силата на своята осведоменост работеха някои от най-просветените българи, избрали да работят за демокрацията. Несъгласните се ометоха, макар някои да се притаиха в ролята на вътрешна опозиция в очакване да се върне тяхното време. Дочакаха го през 1993 г., когато на власт беше монтирано мафиотското (без преувеличение) управление на „Мултигруп“ с мандата на ДПС, което в крайно сметка сложи свой човек начело на БТА. Реабилитирани бяха офицери от комунистическите служби, уволнени от мен или напуснали сами.

Резултатът го видях на празненството във връзка със 110-годишнината на БТА. Приличаше на реваншистки триумф. Напуснах го след като станах свидетел на целувка уста в уста пред телевизионните камери между един покоен вече директор на БТА и руския посланик Потапов. Българско-съветската дружба беше победила отново.

Това беше моето второ напускане на БТА. Този път доброволно. Самият факт, че вече съм на вълната на „мемоарите“ означава също, че е окончателно.

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

В пресклуба на БТА, 2007 г.

ИРЕНА ДАНАИЛОВА:
Живот и съдба завинаги

Завършила специалност „Икономика и организация на вътрешната търговия и туризма“ и „Икономическа журналистика“ във ВИИ. В БТА от 1988 г. – нещатен кореспондент, от 1992 г. – кореспондент във Видин. Автор на книгата „Аферата „Хан Кубрат“ и на няколко фотоизложби – „Белоградчишките скали – уникално природно чудо“, „16 фотоесета. Другото лице на войните“ (изложба и книга в съавторство с Георги Генчев), „Непознати фотографии от голямото наводнение преди 80 години във Видин“. Учредител на наградата на регионалния пресклуб на БТА във Видин за значим обществен принос „Бялата птица“.

125 ГОДИНИ БТА

БТА е достоверност, безпристрастност, гласност. БТА за мен е безкористност, отдаденост, любов и съдба. БТА е институция, доказала се във времето в ролята си на безспорен лидер в медийното пространство на България. В своя професионален път от самото му начало съм се занимавала само с журналистика – първите години в окръжен вестник, а от средата на 1988 г. съм част от екипа на БТА. В агенцията ме заведе дългогодишният кореспондент на БТА във Враца Цветана Евгениева. Явих се на конкурс, спечелих го, но последва ново административно деление в страната и Видин мина към област Монтана. Мястото за щатен кореспондент във Видин бе замразено до средата на 1988 г., когато ме назначиха за нещатен кореспондент, а от януари 1992 г. вече бях на щат.

Работата в агенцията ми даде шанс да се срещна и да се уча от опита на забележителни хора, които завинаги останаха мои приятели: Лили Тодорова, Яна Кожухарова, Мария Велковска, Христофор Загоров – Фори, Любомир Димитров, Георги Котаров, Веселин Константинов, Георги Ведроденски – Ведрото, Максим Минчев, Борислав Чалъков, Аглиада Маринова, Милена Георгиева, Бистра Бошнакова, Милен Вълков, Атанас Матев, Емануела Захариева, Панайот Денев, Емо Михайлов, Пламен Цветков, Петър Бакалов, Цвета Евгениева, Малин Решовски, Мариана Димитрова, Валя Йовова и още десетки хора.

За да я има БТА вече повече от век, го дължи на хората, свързали живота си с работата в агенцията. За да я има БТА в бъдеще, днешните журналисти трябва да предават опита си на по-младите, да го правят с достойнство и чест, носейки отговорността пред обществото, народ и родина и никога да не забравят, че пишат историята ни.

БТА е памет, съхранявана вече повече от век и пазена грижливо в масивите на „Справочна редакция“ и „Пресфото“. БТА ме научи да съм отговорна към думите, към случващото се, към оценките и анализите, които трябва да съберeш в няколко изречения. Работата в БТА ми даде познание за живота, обществото и посоките, към които се стремим към по-добро. Неслучайно преди 12 години във Видин учредих наградата на регионалния Пресклуб на БТА за значим обществен принос „Бялата птица“, препратка към Йовковата бяла лястовица, като стимул за духовните лидери във Видин и Северозападна България.

Моят живот и път е неразривно свързан с ценностите, отстоявани вече 25 години от БТА и журналистите, работили в нея – честност, достоверност, обективност, безпристрастност, книжовност и лоялност. БТА за мен е живот и съдба завинаги.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. София,2022)

ЙОСИФ ХЕРБСТ (1875 – 1925): **Не се кланяй на този, който дръзне да посегне на Свободното Слово**

Журналист, издател. Ръководи отделението БТА през 1908 г. Първи директор на основаната Дирекция на печата с отдел БТА (05.12.1913 – 15.01.1918). Роден в Одрин. Завършва Военното училище в София. Служи в Първи пехотен софийски полк и в Статистическо-топографското отделение на Министерство на войната. Сътрудничи на български и чужди вестници. Участва в Балканските войни, ранен. Издава и списва вестници и списания (1923 – 1925), автор на книгата „Вчера, днес и утре“ (1923). Изчезва безследно на 16 април 1925 г.

...Несъмнено патриотичното държане на българския печат в дните, когато войските на България смело тръгнаха да изпълняват въжделенията на нацията, спомогна за укрепване редовете на фронта и в тила и като израз на обществената мисъл даде на чужденците да почувствуват единното сърце и единната воля на народа.

Войната обаче лиши българската журналистика от пресата на страните, които така брутално ни обявиха война, за да защитят цинизма и безчестието на Сърбия. Това обстоятелство постави българските вестници в твърде стеснително положение.

Дирекцията на печата, която преглежда по-главните европейски вестници, издава, както ви е известно, два „Прегледа“ – един с предназначена за публикация на материали и друг поверителен свитък, в който се събират всички нелепи съобщения за вътрешното и външното положение на България, както и всички закани към нашето отечество. Тези материали не могат да бъдат публикувани освен при съответното осветление и коментарии, които, парализирали зловредното им влияние върху слабите измежду нас, ще представят работата в нейния действителен вид и във формата, която ще предизвика сред нашите бойци и в тила тъкмо противоположен на очаквания от противника ефект.

За тази цел разпоредих да ви се изпраща от четвъртък, 25 май, този поверителен свитък с молба да бъдете много предпазливи в използването на материалите, които най-често ще служат за Ваше лично осветление и ориентировка. Вие ще принесете една истинска услуга, ако подигравате и опровергавате – всеки по свой начин и разбиране – ония съобщения за положението в България, които така много изобилстват във френските и руските вестници. Ще трябва обаче да обърнете внимание на своите редактори върху обстоятелството, че голяма част от нашата публика възприема много примитивно всичко „писано във вестниците“. Затова аз си позволявам да ви помоля да не допускате освен грижливото преработване на съобщенията

и извадките в поверителния свитък, като имаме предвид, че цензурата не бива да бъде отрудняване и че тя има в край на краищата върховното право да унищожава неуспешно преработените извадки.

Убеден съм, че с това се прави една безспорна услуга на българския печат, от който в замяна се иска съответно и патриотично използване на споменатите материали.

(Из писмо на Директора на печата запасния капитан Й. Хербст – помощник началник на Информационно-цензурната секция към Щаба на армията до редакциите на всички български вестници. 22 юни 1916 г.)

Интервюто е американско изобретение, пренесено в европейската журналистика. Горд, съзнателен и образован вестникар, който може и има да каже нещо, предпочита да го каже сам, без да го влага в устата на това или онова величие на предния или на утрешния ден. Вестникар, който е постоянно по лов на интервюта, си е преместил ума в краката: по-добре може да тича, отколкото да мисли.

Между интервюерът и интервюираният обикновено се сключва следната спогодба: кажи ми ти какъв н е с и, и аз няма да кажа, к а к ъв с и.

* * *

Господин Иван Евстатиев Гешов почти никога няма да попадне в неприятното положение да о п р о в е р г а е едно интервю, защото: 1) по п р и н ц и п не дава интервю, 2) ако го даде, няма да разреши публикуването, преди да е прегледал интервюто и 3) предпочита да го диктува или собственоръчно да го напише. Той не се подвежда по народната поговорка: дума дупка не прави.

* * *

Кажи ми, к о м у, к о г а си дал интервю, и ще ти кажа, к о л к о струваш.

* * *

Дискретният и достоен вестникар с факта, че е „получил“ интервю, не поема задължението да го обнародва. Често пъти най-лесното нещо е да „извадиш червей из носа“ на това или онова суетно високопоставено лице, което криво или право, мисли, че вестникът създава славата, но помни, че ти можеш във века на ротационната машина да му създадеш с л а в а т а н а е д и н д е н, а да напакостиш на две поколения.

* * *

Ето едно интервю (по рецептата на г-н Ив. Евстатиев Гешов – рецепта най-препоръчителна за всички обществени, които не разполагат с дирекции на печата:

„Интервюто, за което ме питате и което, по устните Ви забелязвам, че с право кавичкосвате, не е интервю, а е – ако желаете, простете изражението, ако не желаете, все ми е едно – едно незапомнено в нашето вестникарство безобразие.

Вие прощавате това изражение. Нека додам: то е едно безчестие.

Един министър–председател, който почива нейде в планината, може да каже частно на един свой приятел не две–три, но много излишни приказки, ей тъй само от радост, че се е отървал за известно време от прашните книжа на още по-прашни бюрократи. Дълг е на истинския приятел да му каже: приятелю, не дрънкай, защото аз и да не съм новинар, от где ме знаеш, че не бълнувам на сън; такива работи, каквито ти брътвиш, днес за днес не са за пред хората.

Ама все едно, че не си ми ги казал.

Не би така.

Министър-председателят добросъвестно си послужи с Дирекцията на печата, за да опровергае „интервюто“. И да Ви кажа още нещо: министър председателят трябваше да разгони цялата Дирекция на печата, щом тя по каквито и да било причини, не е могла да прокара опровержението в в с и ч к и в е с т н и ц и. Между една Дирекция на печата и в с и ч к и вестници трябва да съществуват такива отношения, щото за официалните й съобщения всякога да се намира място и всеки вестник, защото ръка ръка мие, а двете ръце мият често лицето на родината. Директорът на печата не само че е прав, но е длъжен да налага санкции против вестници, които се отнасят неколегиално към Дирекцията.“

(Из книгата „Вчера, днес и утре. Из спомените и бележките на един публицист“. София – 1923. Стр. 64–67)

Йосиф Хербст със семейството си

КАЛИН С. ТОДОРОВ (1953): **Два спомена**

Роден в София. Завършил право в СУ. В БТА от 1979 до 1984 г.: Репортер и старши-репортер в „Информация за чужбина“. Редактор в „Отечествен фронт“, гл. редактор на „Отечествен вестник“. Водил е рубрика в предаването „Световна икономика“ на БНТ. Автор на книгите: „Кой уби Георги Марков“, „Зад завесата на соца“, „Зад завесата на прехода“, „Зад завесата на демокрацията“, „Зад завесата: Големия брат“, „Завесата падна“.

Стига с моя Ненчо Хранов

Един ден секретарката на генералният директор на БТА Боян Трайков ме повика в кабинета му. Заварих там главния редактор на „Информация за чужбина“ Алфред Криспин – моя пряк шеф. Двамата бяха доста объркани. Току-що АНСА – телеграфната агенция на Италия, беше съобщила, че в Рим е арестуван Сергей Антонов. Разследвали представителя на БГА „Балкан“ за съучастие в атентата срещу главата на Римокатолическата църква, папа Йоан Павел Втори. Няколко месеца преди това „сивият вълк“ Мохамед Али Агджа беше стрелял срещу Светия отец и го беше ранил. Турският терорист очакваше присъдата си в затвора „Ребибия“ и като „гръм от ясно небе“ падаше новината, че българин може да му е помагал.

Трайков и Криспин още не си даваха ясна сметка каква буря се задава, но видимо бяха разтревожени. Решението нашата редакция да поеме първия удар изглеждаше логично. Материалите й не достигаха до българските медии, вървяха само в световния информационен обмен. Затова редакцията не робуваше на идеологически клишета. Така че, докато не се изясниеше дали българин и България не са забъркани в нещо опасно и незаконно - тероризъм, търговия с оръжие, трафик на наркотици - или са попаднали в „операция под чужд флаг“, „Информация за чужбина“ изглеждаше най-удачният пропаганден вариант.

А пък и Алфред Криспин беше точният човек за тази работа. Той наскоро се беше завърнал от успешен кореспондентски мандат в Лондон, познаваше добре Западния свят, владееше перфектно английски и имаше широка обща култура. Заедно с хора като Димитри Иванов – Джимо и Кръстан Дянков, Фреди беше от категорията високи български интелектуалци, намерили спокоен пристан в БТА.

Аз не бях опитен журналист, сигурно ме бяха избрали да отразявам като репортер събитията около „Случаят Сергей Антонов“ заради баща ми. По онова време той беше на високи позиции в държавната и партийната йерархия. И ако станеше някой тежък информационен гаф, отделите „Печат“ и „Идеологически“ на ЦК на БКП може би щяха да бъдат по-снизходителни.

Много по-късно си дадох сметка, че, както за

агенцията, така и за мен самия, този случай ще се превърне в страхотна професионална възможност. От дълбоката европейска информационна провинция, ние изведнъж се озовахме в „окото на световната буря“. Работихме редом с журналисти от най-големите световни телевизии, радиа и вестници. Наложи ни се да контактуваме с политици, следователи, съдии, хора на „секретните служби“ от СССР, Италия, Турция, САЩ… Истинска лудница беше.

Минаха няколко месеца. Фреди ми съобщи един ден, че италианецът Иларио Мартела, съдията по „Делото Сергей Антонов“, пристига в България. Трябваше да го посрещна в късен час на аерогара „София“, да го доведа в агенцията и да му „взема“ интервю. Не беше първата вечер, в която щях да закъснея да се прибера вкъщи. За бетеанеца с основание тогава казваха, че „яде претоплени гозби и спи със задрямали партньори“. Повечето събития – политически, икономически, културни – се случваха вечер и беше обичайно с колегите - репортери от редакция „Вътрешна информация“, да замръкваме. Съпругата ми с основание се дразнеше, защото грижите по двегодишната ни дъщеря – вечеря, къпане, приспиване – падаха само върху нея. Когато й се обадих, че ще закъснея и тази вечер, тя обаче не протестира много. Интервю с превърналия се в световна звезда Иларио Мартела си беше повод за гордост. Към него неуспешно се домогваха легенди в журналистиката, като италианката Ориана Фалачи или американеца Джеймс Рестън. Съпругата ми веднага се „изфукала“ на приятели и роднини, накарала ги да гледат и слушат късните информационни емисии на телевизията и радиото.

С редакционната кола взехме Мартела от летището и пристигнахме в агенцията. Тук ми съобщиха, че е решено и Ненчо Хранов да участва в интервюто. Той беше от „тежката идеологическа артилерия“. Беше дошъл в БТА от „Работническо дело“ и веднага го бяха направили заместник на Боян Трайков. Като към всеки „парашутист“ и към него се отнасяхме подозрително и дори леко подигравателно. Беше излязъл лаф: „Добре пийнахме и се ненчохранихме“.

Хранов нямаше заслуги за интервюто. Въпросите ги бяхме измислили с Криспин, зададох ги аз и „свалих“ интервюто. Ненчо участваше като статист. Когато обаче пристигнах вкъщи и включихме телевизора, говорителката на „По света и у нас“ – май беше Анахид Цонева, като първа новина гордо съобщи, че съдията Иларио Мартела е дал интервю на българския журналист… Ненчо Хранов. Жена ми побесня, загаси телевизора и гневно изсъска: „Стига с този Ненчо Хранов“.

Минаха няколко месеца. Бяхме с родителите ми на почивка в правителствената резиденция в Евксиноград. На закуска, през столовата премина Боян Трайков. Тодор Живков го беше извикал да му докладва как върви „Случаят Сергей Антонов“. Баща ми го покани на нашата маса, да разкаже и на нас. В един момент Боян спомена за нещо Ненчо Хранов. Двегодишната ми дъщеря изпълзя изпод масата и гневно изсъска: „Стига с този Ненчо Хранов“.

Никсън в България

През юли 1982 г. от БТА ни изпратиха да отразяваме частната визита на Ричард Никсън. Вълнуващо беше да видя на живо 37-ия президент на САЩ – със същия дълъг нос, познат ни от аферата „Уотъргейт“. Негови хора бяха монтирали „бръмбари“ в предизборния щаб на демократите в хотел „Уотъргейт“ по време на президентската надпревара. Скандалът го принуди да подаде оставка.

Какво търсеше Никсън в България? Интересно е изказването на шефа на КГБ Юрий Андропов по време на срещата му с българска делегация в Москва: „Никсън е наш враг. Но когато се налага, трябва да разговаряме с него, за да намалим международното напрежение“.

Визитата на Никсън беше държана в строга тайна. От всички български медии, да я отразяваме бяхме допуснати само ние с моя приятел, фотографа Митьо (Димитър) Викторов от „Пресфото“. Репортажите ни видяха „бял свят“ само в секретния „червен бюлетин“ за Политбюро и емисиите за чужбина.

В хеликоптера, с който Никсън прелетя над Добруджа, Химическия комбинат в Девня и курортите Албена и Слънчев бряг, бяхме само ние с Митьо, зам.- министърът на външните работи – разузнавачът Любен Гоцев и преводачката Елена Поптодорова.

След разговорите стана ясно, че Никсън е дошъл тук, за да предаде на Тодор Живков послание от Роналд Рейгън: „Америка не държи България, Полша и Чехословакия да бъдат откъснати от социализма и от съветската орбита. Тя само настоява, те да се превърнат в „отворени общества“.

После разбрахме, че няма как „отвореното общество“ да не е срещу „съветската орбита“.

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

КАЛИНА Л. СТОЕВА: **Бяхме силни, защото нашата кауза беше БТА**

Завършила френска гимназия в София и френска филология в СУ. В БТА от 1978 до 2019 г.: репортер, завеждащ отдел „Развиващи се страни“ в МИНФ, гл. редактор „Международни връзки и реклама“ , зам. главен редактор МИНФ. Работила е за кратко в българската редакция на Би Би Си – Лондон, в МВнР (1997) и като външнополитически експерт към НКС на СДС (1995).

Единствен път в 125-годишната си история БТА бе разтърсена от криза - в края на 2002 и началото на 2003 г.

Искрата, разпалила кризата, беше опитът на тогавашната управляваща коалиция на партиите НДСВ и ДПС да ликвидира БТА като национална информационна институция и да я сведе до „апортна вноска“ на материалните й активи, за да я запрати в небитието. Инструмент на този замисъл стана назначеният за директор на БТА Стоян Чешмеджиев, тогава шеф на Радио Варна, който обяви, че заминавал за София, за да стане началник „на БТА ли, БТК ли“. И със самото си влизане в БТА посегна да наложи фатмашки произвол в националната информационна агенция с над 100-годишна история. Оказа се, че в близо половингодишното си битие на неин „мениджър“ той нито веднъж не си е включил компютъра, по данни на системния администратор.

Нашата кауза беше да попречим БТА да бъде унищожена. За да продължим да изпълняваме професионалната си мисия – да произвеждаме достоверна, бърза и проверена информация – една от най-скъпите стоки – и така да отстояваме правото на гражданите да бъдат информирани. На тази кауза се дължеше светкавичната и небивала подкрепа, която гражданският ни протест получи от най-различни групи в обществото. Подкрепа, разпозната веднага като най-внушителната до онзи момент изява на гражданското общество в България в новата й демократична история.

За развоя и развръзката на кризата в зимата на 2003 г. се изписа и изговори океан от думи. Преживени бяха лични сътресения, премеждия и тревоги, към които мнозина от нас се връщаме с неохота.

Но сега, 20 години след тези събития и в навечерието на 125-годишнина на БТА, горчилката отстъпва на яркия спомен за солидарността, която нашата кауза привлече като мощен магнит от всички посоки. Колеги от медиите – радиа, телевизии, интернет и печатни издания – от самото начало на протестите осветиха кризата и с всекидневна информация, репортажи, интервюта и анализи насочиха към нея вниманието на цялото общество, разобличавайки опитите на управляващите да я представят като синдикален спор или политическа интри-

га. Почти всеки ден излизахме на протести, които протичаха под звуците на Let It Be и придобиваха различни форми, включително фарсово-сценични – като „измитането на боклука“ пред сградата на БТА в неделна сутрин, когато излязохме с кофи, метли и престилки да изринем символично боклука на невежеството от нашата агенция. В протестите, които в повечето случаи бяха следобед и привечер в делнични дни, участвахме, продължавайки да работим – всеки в смяната си – и стриктно изпълнявайки професионалните си задължения.

Кризата отразяваха кореспондентите на чуждестранни агенции и медии, мнозина от тях – наши бивши колеги. Изказвам лично благодарност на кореспондентката на Агенция Франс прес Весела Сергева, която ни предостави Устава и Закона за АФП за дискусията с участие на журналисти и депутати. Какъв закон за БТА на 7 март 2003 г.

След издаването на заповеди за уволнение на 11 журналисти от БТА, целият юридически екип на КНСБ обяви, че е готов да ни защитава безвъзмездно в съда. Медийни шефове предложиха веднага работа на мнозина от нас. Лично благодаря на г-н Емил Стоянов, тогава основател на ТВ Европа, където започнах работа на граждански договор в деня след издаването на заповедта ми за уволнение, защото не можех да лиша семейството си от доходи.

На всекидневните протести в зимата на 2003 г. пред сградата на БТА и пред парламента идваха да подкрепят каузата ни наши възрастни родители, колеги в майчинство с бебета на ръце, представители на различни професионални гилдии. На наш протест пред БТА дойде покойният д-р Желязко Христов, тогава лидер на КНСБ, с група миньори от Перник!

„Аз съм бетеанец!“, заяви в изказване на едно от обсъжданията за кризата в БТА в парламентарната Медийна комисия тогавашният депутат от ОДС и наш бивш колега Асен Агов.

Назовах толкова малко от хората, които бяха с нас в месеците на кризата, а всичките са неизброими...

Развръзката дойде след наше отворено писмо до Парламентарната асамблея на Съвета на Европа за събитията в БТА, след което парламентът избра за генерален директор Максим Минчев, светла му памет.

С това настъпи финалът на кризата, оставила траен отпечатък не само в медийната сфера в България, като злополучно посегателство над правото на информираност и свободата на словото.

(Текст написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

КИРИЛ ВЪЛЧЕВ (1973):
След първата ми седмица като генерален директор на БТА

Роден в София. Завършил е НГДЕК „Константин-Кирил Философ“. Магистър е по право на СУ „Св. Климент Охридски“. През 1995 г. е завършил професионален курс по радиомениджмънт в "Дойче Веле". През 2000 г. е стипендиант в Програмата за европейски лидери на "Джърман Маршъл Фонд" в САЩ. Изкарал е и стаж в Българската секция на "Би Би Си" в Лондон. Дългогодишен автор и водещ е на обзорните публицистични предавания „Седмицата“ (от 1994) и "Годината" (от 1996) по Дарик радио. Пътешественик – посетил 185 от 193 държави, които са членове на Организацията на обединените нации (ООН), както и всички континенти.
От 2000 до 2004 г. е хоноруван асистент по гражданско право в СУ. От 2005 г. е управляващ съдружник на адвокатско дружество, специализирано в областта на медиите и интелектуалната собственост.
Като адвокат е участвал активно в живота на БТА като юридически консултант. През 2001 г. и 2011 г. е правен консултант при изготвянето на проект на Закон за БТА. От 1993 до 1995 г. е работил в Редакция “Информация за чужбина”.
На 27 януари 2021 г. е избран от 44-тото НС за генерален директор на БТА.

Стоварили ми се огромна отговорност, когато парламентът ме избра за генерален директор на БТА без нито един глас против или въздържал се, и затова веднага реших да отида пеша по жълтите павета на „Цар Освободител“ и после по „Цариградско шосе“ до емблематичната сграда със сините прозорци. Вече отговарях за нея и още по пътя поръчах по мобилния на главния юрисконсулт да подготви заповед за почистване на снега и ледените висулки. По-късно получих текст в страдателен залог – снегът да се чисти, висулките да се махат. Поисках поправка с отговор на въпроса кой отговаря за чистенето на снега, понеже снегът не се чисти сам. Разбрах, че трябва да внимавам много всяка заповед да има подлог, сказуемо и допълнения със срок, място и начин.

Първи извод от седмица във властта – трябват ясни команди.

Седнах на маслено-зеления диван, за чиято покупка преди 20 години писах договор като тъкмо завършил юрист, тъй като тогавашният директор Панайот Денев ми се беше доверил да стана правен консултант на БТА.

Около мен бяха снимките с велики личности от целия свят по стената на покойния Максим Минчев, когото наследих. Аз също съм бил по целия свят и имам доста подобни снимки, което беше поводът Максим да ми каже, че трябва да го наследя, като му изтече мандатът в края на 2022 г. “БТА разказва на света за България и на България за света. Начело ѝ трябва да е някой, който познава света”, обясняваше ми той.

Не можех да се обадя първо на Максим и затова позвъних на съпругата му Натали, после и на Панайот Денев и по-късно и на Иво Инджев, който също е бил генерален директор на агенцията в зората на демокрацията.

Приемствеността във властта е рядкост в България. Помните ли вица за трите плика – как някой си, като влязъл в началнически кабинет, получил от предшественика си три плика със съвет да ги отваря последователно в моменти на затруднения и в първия намерил бележка „Оправдай се с предшественика си!“, във втория – „Оправдай се със заместниците си!“, а в третия съветът бил: „Пиши три плика!“. Аз съм лишен от първия плик с оправдания – тези с предшествениците, защото съм работил и учил от тях.

Исках да поговоря с Панчо и Иво как им изглеждат емисиите на БТА, а те ми отговориха, че нямат пълен поглед, защото нямат пароли за достъп. Взех първото решение по ръба на закона – генералните директори на БТА ще имат достъп до емисиите и след края на директорството им, за да могат да съветват наследниците си на поста.

Вторият извод от седмица във властта – не трябва да забравяш, че нищо не започва от теб…, но има риск да свърши заради теб.

Иначе законът, който писах и беше приет преди десет години, позволява свободен достъп до информацията на БТА без пари само на 13 групи институции. Всички други държавни и общински организации, чужди държави и медии, българските

медии и всеки гражданин, който плаща с данъците си за издръжката и на БТА, трябва да плати за достъп до нея, за да се дофинансира с около четвърт от парите за издръжка.

Дойдох в този кабинет, за да променя това и всеки да има свободна информация за България от БТА.

Третият извод от седмица във властта – важно е да знаеш за какво искаш власт.

Но най-важното все пак е какво ще прочетат хората, когато БТА се отвори.

Затова големият риск е да се изолирам в огромния кабинет с маслиненозелените мебели и развален климатик, без всеки ден да обикалям нюзрума, откъдето БТА предава новините си.

Писателят Лозан Стрелков, който бил генерален директор на БТА от 1962 до 1981 г., го правел два пъти на ден и го наричали "Тихата стъпка" заради безшумния начин, по който се озовавал пред редовите си подчинени. Максим не обикаляше, но събираше всеки ден в 11 сутринта шефовете на различните звена в агенцията. На моите шеговити заплахи на адвокат, че ще го свалят, ако бързо не подпише някой нов правилник, отвръщаше, че за това никога няма да го свалят, но за грешна информация от БТА много бързо ще го махнат, и затова поддържаше всекидневна връзка с работещите в агенцията.

Четвъртият извод от седмица във власта – когато влезеш в голям кабинет, не се изолирай в него, заобиколен от други началници.

Но в първата си обиколка из агенцията се оказах само със заместник-директора, който изпълняваше длъжността на генерален директор след смъртта на Максим Минчев. В пенсионна възраст е, но го помолих да остане на работа още известно време, защото друг проблем на властта в България е, че лесно се лишава от опита на опитните, а Борислав Чалъков е от години в БТА. Той продължава с всички права в информационното всекидневие. Това ме лиши и от втория плик – да се оправдавам със заместника си.

Но още при първата ми обиколка като генерален директор разбрах, че – макар и прекарал години тук като репортер и юрист – открих неподозирани места в агенцията. Замислих се как ли се оправят служебните министри, които си тръгват, още преди да са научили не само в коя стая кой служител работи, а и къде са тоалетните.

Петият извод от седмица във власта – не трябва да се лишаваш от опита на хората край теб, а да им се доверяваш.

Нюзрумът на последния етаж на БТА, който сте виждали да свети цяла нощ, в първия ми работен ден се оказа празен. На бюрата си бяха само дежурните в МИНФ и ВИНФ – такива са съкращенията на „Международна информация" на „Вътрешна информация". Това беше обяснимо, защото втора заповед, която трябваше да подпиша, беше за продължаване на противоепидемичните мерки срещу Ковид-19 – за дистанционна работа до 30 април, заради новата заповед на здравния министър.

Върнах се в огромния кабинет и вече можех да определя първото усещане за власта с една дума

– самота.

Помислих си дали да не пиша трите плика.

Шестият извод от седмица във властта – не трябва да позволяваш отчаянието да те откаже, колкото и сам да се чувстваш.

На втория ден в кабинета на генерален директор на БТА самотата вече беше прогонена. Системата ме пое. Не аз я управлявах, а тя започна да управлява мен.

Дребнотемието на ежедневието ме заля и затрупа цялата ми стратегическа концепция.

Отказах предложението да сменя огромния климатик на тавана в кабинета, който едва тръгва, страшно тракa и трудно спира.

Връхлетяха ме нерешени стари спорове по вече станали спешни въпроси – от това само една помпа или цяла инсталация трябва да се смени, за да се оправи почти неработещото парно, до това дали водят до изкривяване на информацията пълните емисии на световни агенции, от които БТА купува по-евтино, на фона на орязани емисии на други световни агенции, които продават скъпо.

На третия ден делегирах права за решения на заместник генералния директор и главния секретар, за да се разтоваря от бремето на дребни въпроси на фона на голямата цел – отварянето на БТА.

Седмият извод от седмица във властта – не трябва да позволяваш дребните въпроси да те накарат да забравиш за големите решения.

На четвъртия ден открих колко наивни са били очакванията ми информацията от БТА да стане свободна три дни след обнародването на промяната в закона. Директорът за техниката обясни, че сървърите за заключената с пароли информация на БТА ще спрат, когато в тях започне да се влиза свободно, и трябват нови сървъри. Така се роди преходната разпоредба в проекта за изменение на закона, който ще предложа другата седмица да бъде внесен от депутатите – информацията на БТА ще стане напълно свободна до една година от обнародването на промяната, за да има време за поръчки на нова техника и програмни продукти, промени в сайта и нови мобилни приложения, реорганизация на екипите и обучението на хората.

Междувременно открих, че „Справочна редакция“ е затрупана с архивите от 1898 г. досега, които, преди да бъдат дигитализирани, както смело обещавах на изслушването на визията ми пред парламентарната комисия по културата и медиите, трябва да бъдат подредени. Трябват нови помещения и модерни архивни и библиотечни системи, за които досега не е имало пари.

Осмият извод от седмица във властта – не бъди припрян и си поставяй реалистични цели.

Като журналист реших да не отказвам интервюта – „24 часа“, „Дневник“, „Нова Нюз“, „Хоризонт“ на Българското национално радио, Дарик радио, „Панорама“ на Българската национална телевизия, Телевизия Европа, „Банкер“… и, разбира се, Студио БТА.

Спомних си колко просто с две думи преди години ми обясни работата на министъра Трайчо Трайков – координация и комуникация.

Деветият извод от седмица във властта – не трябва да спираш да обясняваш всичко важно, което правиш.

На петия ден във властта вече кристално ясно знаех, че всичко важно, което искам да направя в БТА, зависи много от други хора.

Трябва да науча 221 имена – част от тях все пак зная – от които завися.

И да предам на колегите си в БТА от моя хъс.

Десетият извод от седмица във властта – вместо аз, ние.

Регалиите на властта – голям кабинет със знаме и герб плюс заседателна зала, две секретарки заради дългия работен ден, личен шофьор… който отказах, защото мога да си карам и сам служебната кола, а и предпочитам да ходя пеш, макар бързо да си дадох сметка, че при срещи нагъсто няма как да не използвам шофьор с някоя от свободните репортерски коли …

Но и пълното отричане на всякаква представителност не е добро. Вчера първият ми чуждестранен гост беше директорът на МИА – Медийната информационна агенция на Република Северна Македония Драган Антоновски, на когото исках да покажа славната традиция на 123-те години на БТА – една от най-старите агенции на света. Но за резултатите от срещата ми с него ще ви разкажа, когато подпишем договор в Скопие.

Единадесети извод от седмица във властта – властта е работа и усилие, не облагодетелстване.

В понеделник след работа отидох в Рилския манастир, за да бъда заранта на празника Сретение Господне в началото на църковната служба. Игуменът дядо Евлогий ми подари икона на свети Иван Рилски за кабинета в БТА.

„На новата работа те е устроил свети Йоан“, ми каза отец Йосиф, докато осветяваше иконата, докосвайки мощите му.

„Преди всичко трябва разсъдителност. Един светец го поканили на обяд с месо в петък. Той ял, за да не обиди домакините. Но други го упрекнали, че в петък не се яде месо. Не знаех, че е петък – отвърнал, за да не разочарова вярващите. Това значи разсъдителност“, обясни ми отец Йосиф.

И добави: „Трябва да обединяваш, не да разделяш. Бъди безпристрастен. Всеки началник като тебе трябва да носи мир. Една дума с любов да кажеш на хората и те ще те последват. И най-вече имай доверие на Бог!“.

Това е дванадесетият извод независимо дали си във властта – имай доверие на Бог.

(Коментар за Дарик радио)

КОЛЮ КОЛЕВ (1926 – 2017): **Посятата омраза хвана дълбоко корен**

Роден в с. Кръвеник, Севлиевско. Завършил Юридическия факултет на СУ. Като репортер е работил в БТА (1949 – 1951), вестниците „Народна младеж“ и „Работническо дело (заместник главен редактор), сътрудничел е на радиото и телевизията, както и на чуждестранни издания. Повече от 20 години е преподавател и декан на Факултета по журналистика в СУ. Професор д-р на филологическите науки. Автор на научни публикации в областта на журналистиката, икономиката и социалната политика. Книги: „Мечти, планове и действителност“, „Съюз за боева публицистика“, „Журналистика и общество“ (1986), трилогия, включваща „Мамини песни“ (2007), „Ластовиче гнездо“ (2008), „Бащини неволи“ (2008), „Изповеди за словото“ (2012), „Писмена за три епохи“ (2014), „Живата поезия на Пеньо Пенев“ (2015).

Най-трудният момент, който взриви всичко в моите представи за журналистиката, за видимото и невидимото в този свят, бе процесът срещу Трайчо Костов. Спомням си, че в залата на Централния дом на народната армия, сега Военния клуб, на първия ред бяха подсъдимите и свидетелите. Съдът зае своето място и отдясно от коридора милиционери въведоха Трайчо Косов. Залата онемя. Той беше облечен в черен костюм, беше изискан и видимо спокоен. Намести очилата си и седна. След прочитане на обвинителния акт ясно и силно произнесе: Не се признавам за виновен!... Никога не съм бил агент на чуждо разузнаване!.

На репортерите беше казано, че няма нищо да пишат! Така ние останахме неми свидетели на една от най-големите трагедии на нашето време. Излязох от залата потресен. Десетилетия оттогава нося в съзнанието си тези думи. Те не бяха вик за оправдание. Те бяха обвинение към всички, които мълчаха. Т.е. и към нас, репортерите!...

Международната информация на Дирекцията на печата се събираше главно от чуждите агенции. Цяла група радиослушатели (на такъв щат бяха репортерите стенографи) записваха и дешифрираха новините за деня. Много рядко явление беше да се изпрати специален кореспондент за някакво събитие в чужбина. Редица вестници също имаха подобна технология за събиране на международни новини. Шеф на редакция „Международни новини“ беше Радослав Горненски. Във вестниците на чужди езици, които Дирекцията издаваше, редактори или преводачи бяха Ерик Андрейчин, Карл Слониевски, Филип Филипов - Гришата, Иван Мусаков, Борис Петков (той беше коментатор), Гено Холевич, Недялко Николов, Софи Барух, Антон Коен, Веса Осиковска, Хенрих Шпетер, Александър Белковски. Те имаха контакти с чуждестранните кореспонденти, акредитирани у нас. Веса Осиковска се омъжи за известния английски журналист Уилфред Бърчет, който дойде у нас във връзка със съдебния процес срещу Трайчо Костов. Съвсем нормално бе една институция като Дирекцията на печата да бъде място за официалните контакти на чуждестранните журналисти. По този начин се обогатяваха опитът и професионалното умение на българските журналисти. Така и правителството имаше възможност да представя своите позиции по редица проблеми. Но тези контакти по-късно станаха повод за подозрение към много колеги, че поддържат връзки с чужди

разузнавателни служби. Обвиненията стигнаха дотам, че директорът на печата Владимир Топенчаров беше арестуван... Не можехме да повярваме, че той има друг образ, друго мислене, друго политическо поведение. И досега смятам, че тези клевети и скалъпени обвинения са едни от най-подлите инсинуации срещу нашата журналистика... През 1949 г. започнаха чистките в комунистическата партия. Началото постави Вълко Червенков, дейно подпомаган от своето обкръжение.

Една от партийните организации, нарочени за обследване от ЦК, беше и нашата. По това време аз бях в партийното бюро и замествах от лятото на 1949 г. секретаря Виолин Олянов, който отиде да следва в Киев заедно с Кирил Василев от „Вътрешна информация“. Обвиненията за отделни партийни членове бяха за сътрудничеството им с проправителствени вестници в миналото, за някои... изречения, в които се съдържа името на царя или на премиера, или възхвала за обединена България. Етикетите царски слуга, великобългарски шовинист, националист, враг с партиен билет се лепяха наляво и надясно. Натрупана неприязън, интелигентско самолюбие, завист и тем подобни отрицателни качества взимаха политически израз срещу неудобни, нелицеприятни журналисти. Почти никой не бе пощаден. Специалните комисии към районния партиен комитет, към Градския и Централния събираха компромати, клевети, доноси. (Неща, близки до сегашната атмосфера на противопоставяне в обществото и в медиите.) На събрания комисиите излизаха с обобщения и предлагаха изключване от партията, освобождаване от работа и други наказания. В тази обстановка се поляризираха много ясно отношенията в колектива на Дирекцията.

Комисията от ЦК първоначално се оглавяваше от Александър Обретенов, висококултурен човек, който добре разбираше накъде водят тези чистки, и не се намеси, нито пък зае някоя страна. Той беше заменен от тогавашния секретар на ЦК Тодор Живков, който бе подпомаган от Контролната комисия и от членове на ЦК. Те се заеха да нанесат тежък удар и го сториха, като твърдяха, че има групи, фракции и т.н. Разделянето обаче не беше на идейна основа, нито пък се създаваше някаква антипартийна структура. Имаше едно партийно бюро, актив от отговорници по определени задачи и отделно – партийни членове, които атакуваха партийното бюро. (По това време – месец май 1951 г., аз получих повиквателна за отбиване на редовната си военна служба и затова не присъствах на събранието, на което Тодор Живков е свършил по свой маниер работата си и е прочел решението на Политбюро за наказания, главно на ръководни журналисти и членове на партийното бюро.)

Посятата тогава омраза хвана дълбоко корен. Някои умряха с нея, други още я носят... Никой не надживя своите настроения и да каже, че това бяха до голяма степен привнесени противоречия от общото състояние на комунистическата партия, че чистките бяха изпитано сталинско средство за запазване на личната власт, че в тези противоречия се разчистваха сметки и се проправяше път към някакъв пост! Партийното бюро се мъчеше да намали тези противостояния, но беше между два или три огъня, и това не бе по силите му. А в него влизаха интелигентни, уравновесени хора, като Сталко Сталев, Димитър Шишманов, Крум Босев, Недялко Николов. В началото на 1950 г. имаше отчетно събрание и бе избран друг партиен комитет със секретар Георги Даковски...

Уроците от този период бяха тежки и за цял живот. Събитията не бяха съществени, но бяха вредни за работата на тази отговорна институция. Защото незаслужено бяха очернени и оклеветени много хора!...

(„Ведроденски Г. „Бетеански дни и нощи“. Сибия, 2001. Стр. 62 – 63, 71 – 72)

Тодор Живков и членове на ПБ на ЦК на БКП на посещение в БТА

125 ГОДИНИ БТА

ЛИЛИЯ ТОДОРОВА ЦИНЦАРОВА (1955 – 2019): **Моето бетеанско наследство**

Родена във Велинград. Завършва английска гимназия в Пловдив и журналистика в СУ. В БТА е от 1974 до 2005 г. Кореспондент в Пазарджик, репортер, редактор и ръководител на екип във ВИНФ и редакция „България“. Напуснала БТА два пъти – през 1988 г. (до 1991 г.) след отказ да доносничи и през 2005 г. след конфликт и съдебно дело с ген. директор М. Минчев. Докторант в Богословския факултет на СУ. Дългогодишен доброволец в стационара за наркомани и алкохолици в Суходол.

Забранените думи

Списъкът на забранените думи – нямам друг толкова отчетлив спомен от първата си среща с БТА. Попаднах в агенцията от любопитство между трети и четвърти курс, след като вече бях карала лятна практика в регионален вестник и в телевизия. Сергей Наков беше дошъл само година преди мен по същата пътечка от Журналистическия факултет, но вече беше фактор във ВИНФ. Подаде ми списъка без много обяснения, а внушението беше ясно: ако искаш информациите ти да влизат в емисията, избягвай тези думички.

След толкова години колонката, не по-дълга от страница и половина, ми се губи, но помня обясненията - паразит, канцеларски израз, русизъм, няма такава дума в българския език и т.н. След време Мария Велковска възстанови списъка и в края на 90-те с него посрещахме всеки новопостъпил в БТА. И досега изпитвам съжаление към пишещи или ронещи мъдрости по телевизиите, които провеждат разни неща. Има поне 6-7 нормални думи и изрази, с които тази чуждица може да се замести. Дори изборите не се провеждат, а се произвеждат. За съжаление езиковедите от БАН предадоха фронта и вкараха този глагол в речниците.

Втриса ме и от други езикови плевели, като церемония по посрещането, тече проверка, в заключение, относно, но надеждата да изчезнат отдавна се стопи. Забраненитe думи днес са като монограм от елитен колеж – безполезен и носталгичен спомен за класата, която ни е отличавала от другите.

Агенционният стил

Стилът на писане е само отражение на мисленето, с други думи – на интелектуалния багаж. А в БТА по онова време летвата бе много високо. Някои смятаха, че това се дължи лично на Лозан Стрелков, защото избирал хората по реални качества, не по препоръки. Имаше и обратни мнения. Аз не мога да взема страна, защото съм запомнила единствено разходките му привечер, когато отваряше всяка врата, разговаряше с всеки и знаеше дори домашните проблеми на чистачките. Но е факт, че въпреки близкото положение на агенцията до партийното и държавно ръководство, някои от известните бетеанци са олицетворение на свободомислието. Да спомена само Кръстан Дянков или Димитри Иванов, а този списък би могъл да стане много дълъг.

Доста по-късно си дадох сметка, че именно стандартите на световните агенции, с които влизахме в съприкосновение, четейки служебните бюлетини, ни даваха възможност да се шлифоваме. Уверих се в това по време на дългия стаж преди дипломирането. Докато си пишех дипломната работа в „Справочна редакция“ (за доктрината Картър-Бжежински), попивах стила на най-добрите анализатори от най-тежкарските световни издания. Подражавах несъзнателно и така се изпедепцах, че на защитата все едно говорех от подиум в Белия дом. После много неща разбира се изветряха и когато след около година се отвори място и ме назначиха за окръжен кореспондент на БТА в Пазарджик, вече си говорех нормално.

Един урок обаче пазя като особено ценен и с радост го предавам нататък при всяка възможност: задраскВайте прилагателните. Научих го от Фори (Христофор Загоров). Той казваше: „Отвори която и да е книга на Хемингуей и виж, че там няма нито едно прилагателно“. Проверих – така беше. Въпрос на дисциплина е подробностите и обстоятелствата да се предават без украшения.

Да си кореспондент на БТА

Бетеанското ми битие е съставено от два ясно отграничени периода – преди и след промените. Много неща от първия период сега просто няма как да се обяснят. Например съперничеството с кореспондентката на БНР Радка Милева: и двете си бичехме нормите с едни и същи новини, но постоянно си дишахме във врата да не би едната да изпревари другата. В началото около две години бяхме в обща стая и телексите ни тракаха в пълен синхрон. Радка развиваше теорията, че не може аз да пускам информации за БТА, преди тя да ги е съобщила за радиото, защото шефовете й щели да я санкционират. Общо взето й вървях по гайдата, но от време на време пусках по нещо хитро и чак тогава й казвах – така между другото. Лицето й ставаше каменно, а аз бързах да туширам напрежението, защото всъщност не исках война. Но веднъж на нея й се удаде възможност да ми върне тъпкано за всички номерца. Бях се запиляла из окръга и не щеш ли тъкмо този ден дошли от София и сменили първия секретар на окръжния комитет (на БКП). Тогава нямаше мобилни телефони и нямаше как да си сигнализираме за спешни случаи. Една бележка под вратата щеше да свърши работа, ала Радка пасува. След този случай в БТА решиха, че пропускът е, защото не съм партиен член и командироваха Надежда Соколенко (по това време зам. главен редактор на ВИНФ) да увери новото ръководство в Пазарджик, че може да ми се има доверие.

Аз в действителност нямах проблеми да си говоря с хората от партийния апарат. По това време на кореспондентите бяха дали самостоятелни кабинети в сградата на окръжния комитет и моята стая се беше превърнала в читалня. Любознателни сътрудници от разни отдели се отбиваха заради служебните бюлетини на БТА с международни новини, които получавах всеки ден от София. За удобство започнах да нареждам свитъците на една масичка във фоайето, но някой ме изгаде и получих строго писмо от БТА. Върнах отново бюлетините в стаята и я държах отключена – да влиза кой когато иска. За мен новините от света вече не бяха най-интересни. Ставаха разни неща в държавата и за тях можеше да се научи само от радиостанциите късно вечер.

Когато решиха да използват кореспондентите на БТА за събиране на информация за това какви са настроенията на хората и как народът коментира събитията, не се разбра чия е инициативата – дали от ЦК така са поискали или някой от ръководството на агенцията се е натегнал с това предложение. Но това нямаше кой знае какво значение. Примката се затегна доста бързо. На едно общо събрание в агенцията пробвах да разбия новата линия с аргументи и смятах,

че добре съм се справила, защото изтъкнах как не е редно да работим за малък кръг хора, докато в същото време всички говорят за перестройка, свобода на словото и т.н. Следващите един-два месеца бяха тягостни. Не само не пишех въпросните доклади, ами спрях да пускам и обичайните допуски. Правех си нормата само със спортни информации. Последва логичен резултат.

Следващите около две години до преломната 1989 г. прекарах като преводачка в акумулаторния комбинат. И това си имаше плюсове, защото си ошлайфах английския. Но от дистанцията на времето сега виждам нещата доста по-самокритично. Отношенията ми с началствата са като латиносериал. Сигурно съм рекордьор по тежки наказания – само Стоян Чешмеджиев (за кратко генерален директор на БТА през 2002 – 2003 г., вече покойник) ме е уволнявал два пъти. По-късно Максим Минчев (генерален директор на БТА след 2003 г.) ми пусна две дисциплинарни наказания, аз го дадох на съд. Най-точна за тези неща е скъпата ми приятелка Драга, която вече има трийсетина години стаж в агенцията. Тя казва: щом директорът е разпоредил нещо, то трябва да се изпълнява. Драга е възпитана в семейство на военен и поставя дисциплината на първо място. Аз така и не се научих да поставям мнението на началника над моето лично мнение.

Репортер

Най-хубавите години в агенцията за мен си остават тези между 1991 и 2001 г., когато всичко се променяше и непрекъснато се учехме - на истинска журналистика, на нови технологии, на равно разстояние от центровете на влияние. Емоциите със сигурност са били в повече, но нямаше как да се контролират. Заражданше се някакво състезание с новите медии и желанието да направиш удар с информация, да ги накараш да те цитират понякога ни тласкаше в необичайни ситуации.

От шемета, в който живеехме през този период, изкристализира една зависимост: щом си свършиш работата както трябва, чакай неприятности. Или пък: тръгнат ли да ти се карат, значи си уцелил десетката. Веднъж хванах началника на кабинета на премиера Жан Виденов на летището, минути след като бе изпратил шефа на „Газпром“ Рем Вяхирев до стълбичката на самолета. Чиновникът въодушевено изкоментира с най-големи подробности всички скандали, съпътствали визитата, нападна Луканов, обвини руснаците в нечестна игра. Като свалих записа, стана интервю за чудо и приказ, ,,24 часа“ го пусна пълен текст. На другия ден зам.-директорът на БТА Наско (Атанас) Матев ме викна и предложи да отидем до Министерския съвет. Там се разрази скандал. Владимир Жеглов, съветник на премиера, крачеше напред-назад и обясняваше, че сме нанесли удар върху българско-руските отношения. Като че ли не колегата му Красимир Николов, а ние бяхме изговорили всичко, което го е паникьосало. Докато не оставих на масата касетата със записа, не ми позволиха да изляза от кабинета. След това ми спряха акредитацията за Министерския съвет.

Сходни ситуации няколко години по-късно, вече при управлението на СДС, затвърдиха впечатлението ми, че администрацията, независимо от цвета й, е една константа, защитава се по един и същи начин. От пресцентъра на МВР започнаха да се заяждат за наши информации. Публикувахме часовника на престъпността (статистически модел, показващ примерно, че на всеки втори час от денонощието се извършва взломна кражба, на всеки пети час - физическо насилие, на всеки десети час – убийство) – наказаха служителя от Института по криминалистика, който ни беше дал данните. Пуснахме информация, че на областните дирекции на МВР е разпоредено да докладват за приватизационни сделки – уволниха служителя, от когото бяхме разбрали за това, макар да криехме името му. Не помня какъв беше третият повод, но след него изригнаха с обвинение, че се опитваме да клатим държавата. Една вечер ми се обади генералният директор Панчо (Панайот) Денев, тогава вече имах мобифон, и каза: „Лили, искам да напуснеш БТА. Гледай си работата“, отговорих му. Ослушах се за реакция, но той вече бе затворил. Повече не повдигнахме този въпрос, чак след време разбрах, че облаците не са били над моята глава, а над неговата, защото вътрешният министър всъщност е искал оставката на шефа на БТА. Аз въобще нямах усещане, че създавам проблеми. Беше ми кеф да работя така, защото по този начин разбирах световните стандарти на професията.

(Халачев, Начо – съставител-редактор, „БТА зад кулисите. Сборник“. София, 2013 – 2017)

ЛОЗАН СТРЕЛКОВ (1912 – 1981): **Бъдете влюбени във вашата професия**

Журналист, драматург. Главен директор на БТА от 1962 до 1981 г. Роден в с. Скомля, Белоградчишко, като Лозан Иванов Богданов. Член на РМС от 1928 г., на БКП от 1930 г. Изключван заради прогресивна дейност от Врачанската гимназия, която завършва през 1934 г. Излежава присъди през 1933 г. и 1936 г., интерниран в лагери (1938 – 1943), нелегален през 1943 – 1944. След 1944 г. е редактор във в. „Свобода“, редактор и кореспондент в Париж на „Работническо дело“, директор на в. „Свят“, зам. главен редактор на в. „Литературен фронт“. Автор на две книги стихове, на десет пиеси, стотици статии по обществени, вътрешнополитически въпроси, международни събития и факти, проблеми от литературата, театъра и киното. Избрани съчинения в 4 тома (1982).

...Качеството на нашата работа няма да се подобри, ако ние само повтаряме: да се подобри, да се подобри и съвършено спокойни, с килнати шапки, с тананикане и подсвиркване си вървим по старите коловози и не гоним качество, а нещо друго, което на всички е много добре известно и как се нарича.

Какво е необходимо, за да стане прелом, да стане поврат в нашата работа, да се извърши дълбоко и всестранно преустройство на творческата, организационна, ръководна и цялостна дейност на БТА?

Първо

За да има качествен поврат в нашата работа, трябва да има налице онова, което се нарича възможност, дарба, талант или, както още се нарича, искра божия. Естествено, че те няма да бъдат равни по големина и степен. Но практиката е доказала, че там, където се работи, и при малкия талант се получават големи резултати и обратно – при големия талант с малко работа нищо не се получава или съвсем малко се получава.

Ако вие работите върху себе си, не се безпокойте, че вашият талант е по-малък, отколкото на други. Вие, като работите всеотдайно, ще направите повече, отколкото онези, които имат голям талант, но не работят над себе си. А тези, които имат голям талант и работят върху себе си, ще постигнат високи върхове.

Трябва да признаем горчивата истина, че за думите творчески възможности, дарба, талант не се говори, като че ли те са забранени. И това никак не е случайно.

Това прави странно впечатление. Крайно време е да започнем повече, по-често и сериозно да говорим, да дискутираме за възможностите, за дарбата, за таланта.

Второ

Трябва да се познават до най-малки детайли и нюанси въпросите, по които се пише. По-точно казано, да се владее до съвършенство жизненият материал. Вие много добре знаете, че когато една случка – да кажем, сбили се в една кръчма, видели сте всичко: и причината за този бой, и развитието на боя, и последиците от боя, и се върнете в своите семейства или приятели, вие ще разкажете по-уверено, по-живо, по-вдъхновено, по-ярко, по-убедително. Но ако това ви е разказано от други, вие ще го предадете само с общи, бедни, неточни думи и изрази, фалшиво, вяло, неубедително и няма да предизвикате необходимото въздействие. Така че, ако не сте били свидетели, ако познаването на въпроса не е влязло в кръвта ви, във всяка ваша клетка, ако не е проникнало до дъното на съзнанието ви, не ви е дълбоко засегнало и развълнувало, то информацията ще бъде анемична, бледа и хилава.

Следователно трябва да познавате всички проблеми, така че когато седнете да пишете за тях, всичко да ви е ясно, да ги усещате с всяка клетка, да пулсира по цялата ви кръвоносна система и то така, че да чувствате огън, горене с висок градус. Не може да се пише без горене. И тогава всичко, което трябва да притежава една информация, кореспонденция, коментар или статия по невидими пътища ще си дойде само на мястото и ще роди в пълна степен въздействието.

Трето

Когато сядате да пишете, трябва добре да се определи ъгълът, от който вие ще вземете на прицел събитието или проблема, откъдето ще видите онова, което е най-характерното; от ъгъла, който дава възможност да уловите същността, от ъгъла, от който най-ярко ще го осветлите. В театъра това се нарича мизансцен, в киното – ракурс. Още веднъж повтарям: това значи да уловите характерното, същността, неповторимото, което дава възможност да се постигне синтезираното, оригиналното, яркото, въздействащото.

Четвърто

Трябва да умеете да композирате. Трудно е за едно голямо художествено или журналистическо произведение като разказ, повест, роман, очерк и статия да се намери архитектурното и композиционното решение. Но значително по-трудно е да се намери това композиционно решение в кратките жанрове – в една информация, кореспонденция и коментар. Тук е нужно много търсене, много мислене, много труд и много фантазия. Но всички тези неща се добиват чрез всекидневен творчески труд, за да може, както казва Маяковски, от тон руда да получиш грам злато.

Пето

Трябва да се знае съвършено български език, огромното богатство от думи, изрази, образи. А за да се получи това, е необходимо да се записва всичко онова оригинално, свежо, остроумно, ярко, което говори народът. Особено вие, репортерите и кореспондентите, имате това щастие да бъдете сред хората. Впрочем странно е, че вие сте сред такова огромно езиково богатство, а пишете с толкова беден, скучен и мъртъв канцеларски език. Това се отнася и за тези, които работят с чужди езици. БТА получава богата информация от чуждите агенции, абонирана е за най-добрите вестници и списания. А и в чуждите агенции, и в чуждите вестници и списания пишат талантливи журналисти, и то пишат така, че и когато никак не си съгласен с техните позиции, завиждаш им на това как са го написали: с богат език, остроумно, много фино, с особена яркост и въздействаща сила, която е насочена доста принципно към определена цел.

Но как се превеждат? Неточно, грубо, бедно, скучно, безизразно, обективистично, безцелно, лошо, много лошо.

Защо? Дали не знаят добре чуждия език, или не знаят добре български език, или се кара през куп за грош.

Разберете, че сте много богати. Притежавате богати езикови рудници. От тези рудници вадете скъпоценния метал. И всички усвоявайте богатия, яркия и свеж език до степен да стане лично ваш и бъдете сигурни, че когато седнете да пишете или превеждате, всичко необходимо само идва и само блясва като светкавица и информацията ви ще действа като гръм.

Трябва всеки ден да се чете. Трябва да се чете научна, политическа, икономическа, художествена литература, да се обогатявате непрекъснато. Без много и всестранни знания, без богат език не може да има високо качество. Може да вземете много сензационна тема, но с беден език нищо няма да излезе, ще унищожите дори и сензацията. Но ако я направите с богат език, с богати изрази, с богати образи, вие ще предизвикате истинска сензация в добрия смисъл на тази дума, която не зная защо е така обругана, а тя така силно въздейства на читателя.

Всяка дума има няколко синонима. Вземете онзи синоним, който е най-подходящ. Няма шаблонни думи и образи, а има шаблонен начин на употреба на думите, изразите и образите, шаблон на тяхното композиране, конструиране и т. н. Вие знаете композиторите с колко ноти работят и правят симфонии, опери и песни.

Защо вие при такова богатство от думи да не можете да ги композирате така, че да зазвучат като песен? Хайде, да не е чак като песен, а като нещо хубаво. Неслучайно Станиславски е карал своите актьори по 40 пъти да повтарят по различен начин „Добър вечер“. „Добър вечер“ шаблонно, но изразено по различни начини, звучи оригинално: радостно, тъжно, тревожно, дори смайващо.

Шесто

Трябва широка обща култура. Не само познаване на проблемите, по които пишете. Без тяхното познаване не можете, както не можете без въздуха, без хляба, без водата. Но не може и без обща култура. И по история, и по география, и по литература, и по театър, и по музика, и по астрономия, и по логика, и по психология, и по всичко. Не става дума да бъдете специалисти, но да имате обща култура. Като имате тази широка култура, вие ще можете да пишете далече по-хубаво.

Вземете Иля Еренбург. Къде е ключът на блясъка в неговите статии, репортажи и кореспонденции?

В неговата широка култура.

Да вземем кореспонденциите му от фронта на Отечествената война. Те са от кратките журналистически жанрове. В тях не личи, а блести неговата голяма обща култура. Освен конкретното събитие, факт, явление той ще намери нещо от историята, ще намери нещо от изкуството, ще намери някой герой от литературата, дори от митологията, ще го вплете в своите кореспонденции. И това ги прави неповторими.

Седмо

За цялата тази работа се изисква изключително много труд. Когато говорим за възможности, за дарба, за талант, ние трябва да си припомним онова, което е казал Едисон: „99 на сто е тежък, уморителен труд, а останалото е талант“. И затова трябва да се работи много, с приятност, с вяра в себе си, разбирате ли – много, до приятно премаляване. И вие ще бъдете и доволни в себе си, и ще притежавате голяма вяра. Медицинската наука е вече доказала, че приятният труд, удовлетворението от този труд, от вярата в него, това са постоянно действащи фактори на голямата жизненост и на дълголетието.

Имате прекрасна, велика професия – използвайте я докрай, за да станете и големи журналисти, и големи личности, и ако искате да бъдете дълголетници.

И още нещо.

Когато седнете да пишете, трябва да можете да видите читателя, за който сте предназначили вашата информация, кореспонденция и коментар, да видите как той реагира. И въобще – реагира ли той, или не реагира. Като седнете на масата да пишете, представете си една читателска аудитория, която реагира или не реагира на това, което пишете. Ако не реагира – свалияйте това, което пишете, от машината, късайте го и започвайте наново, докато видите реакцията на читателя. Иначе няма успех.

Осмо

Когато решите да пишете, трябва да пристъпвате с високо чувство на гражданска, на идейна и професионална отговорност. Трябва да помислите какво ще извършите с тази ваша работа, какво ново ще кажете, как ще го кажете, защо го казвате. А не дали сте изпълнили или преизпълнили норматива, какъв хонорар ще вземете.

Девето

Трябва да сте влюбени до побъркване в професията си. Толстой казва, че талантът – това е любов. Погледнете влюбените – за тях няма нищо невъзможно.

Бъдете и вие влюбени във вашата професия.

Десето

Всичко, което изложих дотук, трябва до най-висша степен да се притежава от ръководителите, особено от главните и заместник главните редактори. Те трябва повече да могат; те трябва значително по-добре да владеят идейното и професионалното майсторство; те на всяка цена трябва да притежават значителни организаторски качества, прозорливост и предвидливост; те трябва да бъдат безусловно принципни и етични; те трябва да бъдат добри педагози и добри психолози; те трябва да служат във всичко за пример на подчинените си. Това е изискването днес за съвременните ръководители, особено за главните и заместник главните редактори в БТА. Без тези качества те са непригодни за ръководители, защото не могат да създадат онзи климат, в който единствено могат да растат и цъфтят тези, които те ръководят, те няма да могат да дадат оня важен принос, така необходим, да се извърши онзи поврат в нашата дейност, който обективните закони на непрекъснатото социалистическо развитие безкомпромисно ни налагат днес…

(Из заключително изказване на Л. Стрелков пред съвещание на състава на „Вътрешна информация“. Публикувано във в. „Смяна“, издание на комсомолската организация и журналистическото дружество в БТА, бр. 5/ юли 1979 г. Архив на БТА.)

ЛЮБОМИР ГИГОВ (1959): **Изгубени и намерени в превода**

Завършва английска гимназия и английска филология в СУ (1985). В БТА постъпва на 1 август 1984. Репортер, преводач, редактор, ръководител на екип в „Информация за чужбина“.

Всичко започна в средата на 1984 г., когато се явих на два почти едновременни конкурса за вакантно място: в Радиото и в БТА. В радиото бях изкарал стажа си преди завършване на университета и вече работех като извънщатен преводач–говорител на хонорар. Познавах хората и работата и те ме познаваха.

БТА беше terra incognita.

Всъщност това не бе първият ми досег с агенцията. Десетина години по-рано, като ученик в прогимназията ми бяха възложили да направя стенвестник за годишнината от обесването на Левски. Някъде около Централната поща забелязах фотовитрина по темата, която още на следващия ден ме отведе на указания адрес: бул. „Ленин“ (днес „Цариградско шосе“) №49. Там, в приемната на „Пресфото“ една любезна леличка ми помогна да подбера фотосите. Подредени на лист кадастрон с няколко подходящи надписа – и задачата бе изпълнена. В училище се впечатлиха от моята находчивост и даже ми възстановиха парите за снимките. И така, явявам се на конкурса в БТА заедно с още двайсетина кандидата за едно място на преводач в „Информация за чужбина“. Изпитът се състоеше в превод на няколко откъса от реални агенционни информации, чиито теми съм забравил, с изключение на една: „Бе-

лене – второ сърце на атомната енергетика“. Явно една от вечно актуалните теми в нашата действителност.

Конкурса в Радиото спечели друг кандидат, а аз, за добро или за лошо, се оказах класиран на първо място в БТА.

На паметната дата 1 август 1984 г. се явих на първия си работен ден в агенцията. Прие ме тогавашният главен редактор на ИНФЧ Алфред Криспин и, след като ми каза, че и той, и другите членове на изпитната комисия (включително и Тодор Вълчев – не банкера, а великолепният преводач) са оценили високо моето представяне, ме заведе в стаичката, където се разполагаха английската и немската секции. Предавайки ме на новите ми колежки, Криспин заяви с неподражаемия си стил и тембър: „ето ви го, изтезавайте го!“

До изтезания не се стигна, но, както се полага на чирак, първоначално ми възложиха да преписвам на чисто редактираните преводи на седмичния бюлетин.

Чиракуването ми приключи буквално на следващия ден. Бях сутрешна смяна и тъкмо се готвех да залегна над пишещата машина, когато телефонът иззвъня. Колежката Иглика Василева (която, впрочем сътвори преводачески подвиг с превода си на „Одисей“ от Джеймс Джойс през 2004 г.) на път за работа паднала от велосипеда и си счупила крака. Тогава се работеше на емисия и прегледът на печата трябваше да е преведен и предаден до 10 ч. Нямаше време за паника. Направих превода и с трепет го връчих на Криспин, който го прочете, върна ми го без коментар и само се усмихна загадъчно. След малко първото ми агенционно произведение излетя по телетипа.

Това беше бойното ми кръщене в БТА – и първият от безброй инфарктни моменти в моята кариера.

„Добрата новина не е новина“

Твърдят, че медиите живеят от кризите (по-циничният вариант е, че „добрата новина не е новина“). До голяма степен дължа назначаването си в БТА на една такава криза – делото „Антонов“, което през 1984 г. бе в разгара си. Тогавашният директор на БТА Боян Трайков и цялата агенция, особено ИНФЧ, бяха начело на кампанията за разобличаване на „българската следа“ в атентата срещу папа Йоан Павел II. Някои колеги преводачи не бяха издържали на напрежението и бяха напуснали и така се беше освободило мястото, което заех аз.

Едва затихна аферата „Антонов“ (впрочем, ако не го бяха оправдали, се готвеше контрапроцес, за който аз и още един колега бяхме превели огромно количество предварителни материали), и се зададе нова криза – „възродителният процес“. Там трябваше да обясняваме на света колко правилна е партийната политика на насилствена смяна на имената на българските мюсюлмани (май много не ни и повярваха).

После се разрази демокрацията и предишните кризи ни се видяха като лятна ваканция.

На 10 ноември 1989 г. бях на работа следобед. Новината на деня вече се знаеше, но официално беше „под ембарго". Когато „мълнията“ замина, в редакцията започнаха да звънят чужди кореспонденти и да питат какво става. Главният ни редактор Христо Петров отговаряше с известно притеснение: „We have a new general secretary."

До входа за тавана

При постъпването ми на работа преводачите на ИНФЧ се помещаваха в няколко тесни съседни помещения на третия етаж на БТА. С типичния си черен хумор ги наричаха „,дома на покойника". По-късно ни преместиха в една по-голяма стая на същия етаж и накрая – в две съседни стаи на най-горния етаж, непосредствено до входа за тавана. Повечето бетеанци вероятно смятат, че там чистачките си държат метлите и парцалите.

Не зная дали трябва да се гордея или не, но държа два рекорда в преводаческия екип. Първият е изпълнението на ролята „и сам воинът е воин“ в продължение на цяла седмица. Историята е следната: през летните месеци, когато всички искат да са в отпуск, работещият състав се свива до „санитарния минимум". В един период преди около 20 години един колега се очакваше да се върне от отпуск, а на друг му предстоеше сватбено пътешествие. В последния ден от отсъствието си обаче първият колега претърпял инцидент, който го извади от строя поне за седмица. Не ми оставаше нищо друго освен да поема всички смени - и оцелях, с кратки обедни почивки. Все пак тогава нямаше нощни дежурства, а новинарският поток по това време бе далеч по-умерен.

Другото първо – и надявам се, последно такова преживяване е през нощта на 31 декември 2006 срещу 1 януари 2007 г., когато посрещнах Новата година „на трудова вахта“. Причина бе влизането на България в ЕС и свързаното с това изключване на първите четири блока на АЕЦ „Козлодуй“ (пак мази атомна енергетика!)…

Преводачът като „машинописка с латиница“

Преводът е рядка професия (според някои - отмираща), която малцина действително вла-

деят, малко повече си въобразяват, че владеят, а за всички останали това е или мистериозно алхимично превръщане между езици, или досадна и чисто техническа, механична дейност. Вероятно поради липсата на разбиране за тази специфика, а и с оглед на неизменно ниския социален статус на това занимание преводът винаги се е чувствал някак несвойствен в БТА. Преди години, в многотиражката „Репортер“ се появи статия, гордо озаглавена ..БТА не е преводаческо бюро“. Това е странно, като се има предвид, че от самото създаване на агенцията именно преводът е бил, ако не цел, то основно средство за постигане целите ѝ. Ако погледнем първия бюлетин от 16 февруари 1898 г. ще видим, че повечето от новините несъмнено са преведени от чуждоезични източници. Преводът (и в двете посоки) съставлява доста голяма част от дейността на БТА. Открай време в агенцията са работели плеяда от най-видни български преводачи: Хенрих Левенсон, Цветан Стоянов, Владимир Мусаков, Кръстан Дянков, Нели Доспевска, Димитри Иванов, Петко Бочаров, Тодор Вълчев, Вера Ганчева, Александър Шурбанов, Драгомир Петров, Борис Миндов, Аглика Маркова, Никола Захариев, Георги Дзивгов, Нино Нинов, Светослав Пиперов, Нина Венова, Иглика Василева, Мариана Мелнишка, Владимир Левчев, Георги Шарабов и още много други, широко известни в професионалните среди. Тук се превеждат не само новинарски текстове, но и публицистика, и художествена литература (в списание ЛИК). Що се отнася до превода от български на чужди езици (който с основание се смята за ,,висш пилотаж“ в писмения превод), до 1997 г. на практикуващите го в агенцията даже им бе отказван статут на преводачи – по щат ги водеха „репортери“, „сътрудник Документация“, ,,секретарки“ или, при ранния тоталитаризъм, „машинописки с латиница“! Успяхме да извоюваме признание едва при директорството на Панайот Денев, когато за пръв път получихме и адекватни трудови характеристики. Едва тогава се прекрати и порочната практика внимание да се обръща главно на редактирането, сверяването, съгласуването и доизкусуряването на българските оригинали, т. е на суровината, а преводът, т.е. крайният продукт, да стига до клиента на „прима виста“, без каквато и да е редакция и корекция.

За „неуютното“ съжителство на преводачеството с останалите дейности в БТА свидетелства и непрекъснатото организационно разместване на ИНФЧ от 1952 г., откогато съществува като самостоятелно звено, ту като отделна редакция, ту като част от „Вътрешна информация“, ту като „обособен екип“ или нещо друго.

Без излишна скромност мога да твърдя, че в ,Информация за чужбина" са събрани едни от най-добрите, високо ценени и търсени специалисти в българско-английския превод в национален (да не кажа международен) мащаб, със солидна ерудиция, завидна квалификация и богат професионален опит. Те успешно се справят и с чисто журналистически задачи - взимане на интервюта и писане на авторски материали направо на английски език. Във времето отделни членове на преводаческия ни екип са ползвали и руски, френски, немски, испански, норвежки и китайски език. Поради прекалено специфичния набор от изискваните професионални и лични качества, преводачите, които идват и остават на работа при нас, са продукт на жесток естествен подбор. Останалите отпадат безапелационно. Въпреки агресивната и привлекателна конкурентна среда, дори хора, напуснали екипа по различни причини, по-късно се връщат пак при нас. Косвено доказателство за мълчаливото признание от страна на агенционното ръководство на достойнствата на преводаческия екип на ИНФЧ е фактът, че всички технически нововъведения в БТА се изпробват първо при нас – и първите електрически пишещи машини, и първите електронни текстообработващи устройства (телепринтери с малки монохромни дисплеи), и първите истински компютри, и новите софтуерни продукти.

Информацията за чужбина се материализира чрез циклостилно размножаван машинопис, морзова телеграфия (от 1947 г.), 20 редовни радиотелетипни емисии на руски, английски, френски и испански език и отворен канал (от 1959), електронни емисии на същите езици (от края на 80-те години) и Интернет (от декември 1997). По примера на полската агенция ПАП (и с графичен дизайн ,,зает" от нея) през 1984 г. започва да се печата ежедневен хартиен бюлетин на английски и руски език направо от перфолентата на дневната емисия, за разпространение чрез абонамент. В средата на 90-те години английската версия на този бюлетин (Daily News) доби сегашният си вид, като практически изпълнява функциите на първия (и все още единствен) англоезичен ежедневник у нас, даващ широкообхватна и балансирана информация от и за България. За повечето чужди посланици у нас Daily News и нашият преглед на печата са първото им четиво за деня със сутрешното кафе. Седмичният бюлетин на английски, реформиран и прекръстен през 1992 г. от Information Bulletin на Bulgarian Economic Outlook, се вля в ежедневния бюлетин през 2010 г. Пак оттогава Daily News премина изцяло на електронен pdf формат, с качествено оформление и цветни снимки. Той стига до абонатите онлайн…

(Халачев, Начо – съставител-редактор, „БТА зад кулисите. Сборник“, София, 2013 – 2017)

Завършил българска филология в СУ. Работил като литературен сътрудник в сп. „Текстилна промишленост“ и в. „Вечерни новини“. В БТА от 1971 до 1995 г.: редактор и зам. главен редактор в МИНФ, кореспондент в Кайро и Ню Йорк, редактор в „РТ Монитор“.

ЛЮБОМИР МИХАЙЛОВ (1941): **БТА – синоним на професионализъм**

Бетеанец завинаги

Не само етикетът национална агенция отличава БТА от другите средства за масова информация в България. Както в по-далечното минало на соцпериода, така и сега БТА е еталон за професионализъм. В много случаи съм имал възможност да се убедя в това. Най-ярко обаче съм запомнил и по-късно много пъти съм разказвал на по-млади колеги и приятели една история от 1971 г. Бях вече постъпил на работа в редакция „Международна информация“ на агенцията, където ме покани главният редактор Йордан Божилов. Главен директор бе Лозан Стрелков, който привличаше млади хора и им даваше път в професията, докато във вестниците и електронните медии по това време млад човек трудно можеше да припари.

Преди да прекрача прага на националната агенция, бях в международния отдел на несъществуващия вече в. „Вечерни новини“. Това беше много жив и разчупен по тематика и начин на писане всекидневник в сравнение с другите по-консервативни вестници, повечето от които бяха партийни издания. „Любо, не отивай в БТА“, опитваха се да ме разубедят приятели тогава. Аргументът им беше, че агенцията е паметник на незнайния журналист и само суровинна база за печата, радиото и телевизията. „Във вестника името ти се вижда почти всеки ден под авторски материали, а в БТА под информациите ще се подписваш само с инициалите ЛММ“, казваха ми колеги.

Аз обаче бях твърдо решил да работя в агенцията. Виждах в това възможност да си усъвършенствам чуждите езици, а и да натрупам знания за международната политика от всекидневната работа с много и разнообразни източници. Не на последно място БТА ме привличаше като магнит и защото в МИНФ по това време работеха едни от най-добрите български журналисти международници като Петър Кожухаров, Димитри Иванов, Петко Бочаров, Тодор Вълчев, Димитър Масларов, Александър Алексиев и други. А сред кореспондентите в чужбина се открояваха Алфред Криспин в Лондон, Георги Тодорчев в Ню Йорк, Стефан Тихчев в Москва, Горан Готев в Румъния, Димитър Шишманов в Турция, Алеко Големанов в Гърция, Георги Тодоров в Италия и др. На всеки от тях съм дълбоко благодарен за споделения професионализъм, за предадения опит и стил в писането.

Но да се върна към историята, която започнах да разказвам. На 15 юли 1971 г. телексите на БТА изтракаха сензационна новина. Тогавашният президент на САЩ Ричард Никсън смая света, като обяви от Белия дом, че през следващата 1972 г. ще посети Китай. Това бе драматичен обрат в подхода на САЩ към КНР, която Вашингтон не бе признал при основаването ѝ през 1949 г. Атмосферата между Вашингтон и Пекин бе напрегната и враждебна в продължение на повече от две десетилетия. А това напрежение в отношенията между двете велики сили се отразяваше зле и на международните връзки. И перспективата за нормализиране на отношенията между тях предизвика земетресение и прогнози за разместване на пластовете в геополитиката. По това време между Пекин и Москва също се беше установил период на силна враждебност по

идеологически и други причини, довела през 1969 г. до военен сблъсък за остров Даманski в граничната река Усури.

В този драматичен за света и медиите момент проличаха големият потенциал на БТА като информационна агенция, журналистическият и мениджърският талант на главния директор Лозан Стрелков и високият професионализъм на водещите агенционни журналисти.

Първоначалната възбуда от новината още не беше отзвучала и веднага след като БТА осведоми абонатите си, които по това време при липсата на интернет и собствени информационни източници разчитаха само на агенцията, Лозан Стрелков събра на спешна планьорка, наричана тогава летучка, асовете на медията. Решено бе по най-бързия възможен начин да се направи голям обзор, в който да се обясни как се е стигнало до това събитие и какви ще са последиците му за световната политика. Основният въпрос беше как в бъдеще ще се префасонират отношенията в големия триъгълник на международната сцена САЩ – Китай – Съветски съюз.

Формиран бе оперативен екип и започна работа. Аз също имах късмета да бъда включен в писането на материали по темата. Всички страници, които сътвориха мобилизираните за спешната задача колеги, отиваха при Лозан Стрелков. Той лично ги редактираше и подреждаше в едно цялостно съдържание. Якото и бързо писане не беше проблем за майсторите на перото в БТА. На базата на информационните потоци от световните агенции, възбудени от международната сензация, с данните от богатата документация на БТА и натрупаните в главите ни през годините факти и знания за основните тенденции в американско-китайските отношения се раждаше съавторска книга за голямото събитие и неговото значение. Книгата, както читателите може би се досещат, бе предназначена за първите фигури по това време в България – първия секретар на ЦК на БКП и председател на Държавния съвет Тодор Живков, шефа на неговия кабинет Милко Балев (впоследствие секретар на ЦК и член на Политбюро на ЦК на БКП) и още няколко лица от този ранг. Същевременно цялата редакция МИНФ усилено работеше за предоставяне и на другите абонати на агенцията на продукт според установения тогава диференциран подход: чрез явни бюлетини - за медиите и широката публика, и чрез служебни - за различните нива на партийната и държавната администрация.

Спомням си, че направената от американския президент Ричард Никсън сензация дойде в следобедните часове на петъка. Още същия ден в БТА започна и работата за събирането на информацията и за нейното обобщаване и анализиране за замислената оперативна книга.

В заключителния етап на мен като на най-млад в групата и още чирак в занаята освен писането бе възложена и задачата да нося готовите страници на Лозан Стрелков. Той правеше последната редакция на материалите и ги подреждаше според предвидената структура на изданието. След това те отиваха в експедицията на БТА, където се отпечатваха на хромова хартия. Този процес продължи почти две денонощия, по време на които участниците в проекта, общо взето, почти не излизаха от агенцията.

В неделя около обяд книгата с анализи и прогнози бе готова. Занесох я в кабинета на шефа, който седеше на кресло пред ниска масичка. Той я пое със задоволство, което видях да се изписва на лицето му от успешно приключилата задача. Понечи да стане от креслото, но загуби равновесие и леко политна на една страна. Бе доволен, но очевидно бе и много изморен. Успях да го подкрепя за рамото, за да не падне. Знаех, че има високо кръвно налягане и взема лекарства. Въпреки това от работа, дори и тежка, не се щадеше, заради което вероятно не можа да доживее и до дълбока старост.

„Нищо... нищо. Важното е, че свършихме добра работа!“, каза публицистът, чиято кариера е започнала от борсата за новини, съществувала преди 9 септември 1944 г. за журналистите от тогавашния печат. От онзи период, както сочи и историята, греят ярки имена на репортери и коментатори, достигнали най-високо ниво на професионализъм. Лозан Стрелков бе един от тях.

„Сега трябва да седна в колата и да занеса тази книга, където трябва. Сигурен съм, че още никоя институция не е успяла да направи това, което ние направихме толкова бързо“, каза шефът. Погледнах го с уважение и същевременно с притеснение да не му прилошее, докато шофира. „Да извикам ли шофьора ви, другарю Стрелков“, попитах го аз. „Не, сам ще отида, днес е неделя, да не разкарваме човека в почивния му ден“, отговори той. Придружих шефа до входа на агенцията. Той седна в мерцедеса, махна за поздрав и потегли. Изпратих го с поглед, докато излезе от двора на агенцията. Остана ми притеснението да не му стане лошо по пътя, защото видимо беше изтощен от 48-часовата непрекъсната работа, каквато преди това БТА едва ли бе виждала.

На другия ден, в понеделник, главният директор се яви на работа бодър и видимо много доволен. Разбра се, че бяхме изпреварили всички институции, които трябваше да информират подробно и бързо ръководството на държавата за многозначителната промяна в световната политика. Чиновниците от Външно министерство и другите държавни служби си бяха почивали в събота и неделя и тепърва, от понеделник нататък, щяха да се заемат с обяснението на това какво се беше случило и какво означаваше то за света и за България.

БТА бе първа!

(Халачев, Начо – съставител-редактор, „БТА зад кулисите. Сборник“, София, 2013 – 2017)

МАКСИМ МИНЧЕВ (1953 – 2020):
Аз съм човек на каузите

Завършва факултет „Журналистика“ на Лвовското военно-политическо училище (ЛВПУ) в СССР (1976) и педагогика във Военната академия „Г. С. Раковски“ (1986). Стипендиант на НАТО (1993 – 1996). Кореспондент на в. „Българска армия“ (1976 – 1980), редактор в сп. „Български воин“ (1980 – 1986), в. „Народна младеж“, в. „Диалог“ (1986 – 1989), в. „Темпо" (1990 – 1992), зам. главен редактор в програма „Христо Ботев“ на БНР (1989 – 1998), редактор и водещ в Радио „Свободна Европа“ (1991 – 2000). Един от основателите и пресдиректор на Атлантическия клуб в България. От 10 април 2003 г. в продължение на 17 години е генерален директор на БТА. Преизбиран на 19 декември 2012 г. и на 18 октомври 2017 г. Инициатор на световните срещи на българските медии по света (2005). Обиколил като пътешественик близо 140 държави. Автор на книгите „Седмата мина“ , „Въоръжените сили по време на прехода от тоталитаризъм към демокрация“ , „Джунглите на Шри Ланка“, „XVIII Екватора“ , „Трите мусона“, „Възторгът на Марко Поло“, „Атлантически пасианси“, „Lipton's Luck“, „47 по Гринуич“, „Aloo Boo Safari“, „Търсачи на миражи“, „Дюна 45“.

...За Националния пресклуб в София няма смисъл да говоря дълго – вече всички колеги са усетили предимствата от появата му. Чуждестранните ни гости също му дават високи оценки. Въобще в работата си досега се насочихме преди всичко към преструктурирането и оптимизирането на разходите. Преди да решим от какво имаме нужда, внимателно проучихме състоянието и проблемите на БТА. Стабилизирахме финансовото й състояние, за което ни помогнаха всички контролиращи органи в държавата. Преценихме внимателно всички приходи и разходи, проучихме всички дейности. Потърсихме резерви във всички ниши. Ориентирахме се кои сме, къде сме, за какво отиват парите, които държавата ни отпуска и които сами печелим, и поумувахме как да умножим вторите. Това беше особено важно за нас като предприятие, което освен държавна институция носи всички елементи на частната фирма – има мениджмънт, работи на пазара, продава информация, стопанисва имоти. Така се роди и идеята за пресклубовете.

...През тази година „Паралели“ навлезе в 40-ата си годишнина и просто нямаше как да не помислим за обновяването и осъвременяването му. С него е израснало не едно поколение българи и никой в БТА не забравя, че в миналото списанието е било най-широко отвореният прозорец към света. Мога да кажа, че „Паралели“ започна да връща стария си престиж. Не водим състезание, но вече успяхме да го качим на второ място по тираж сред седмичните списания в страната. Увеличаваме българската тематика, дайджест публикациите, ориентираме го още повече към цялото семейство, сменихме рекламната политика. Предстои ни кардинално да променим и цялостната му визия, с което то ще стане още по-привлекателно.

БТА изпитва конкурентен натиск, пазарът непрекъснато предлага нови и нови неща, с които трябва да се съобразява. Трябва да ставаме непрекъснато по-добри на нашето ловно поле – търсенето на новини. Да бъдем максимално бързи, макар че аз не съм привърженик на състезанието кой ще спечели и ще пусне новината с минута преднина. Тази минута

няма толкова голямо значение, важното е бъдем прецизни, точни и на първо място – обективни.

В момента сме абсолютно независими по отношение на информацията и мисля, че всеки ще се съгласи с това. Не залитаме политически, не принадлежим нито на правителството, нито на президента, нито на парламента, принадлежим на държавата. Всякакъв клиентелизъм ни е абсолютно чужд.

Голямото предизвикателство пред БТА е информацията ни да е бърза и в същото време проверена. За разлика от други, които искат да са наши конкуренти, ние сме национална институция, отговаряме и носим отговорност за казаното и написаното. Не можем да пускаме бомби без проверка и без източник – такива новини не са ценни за нас. Всеки друг може да пусне патица, да блъфира и после да се коригира – ние нямаме право на това. Затова някому може да се стори, че сме малко по-бавни от другите.

Но е едно да съобщиш, че някъде има атентат, при който са загинали 50 българи и после да уточняваш, че всъщност не става въпрос за наши сънародници. А съвсем друго е да огледаш източниците си отвсякъде и едва тогава да пуснеш проверена и сигурна информация.

…Аз съм човек на каузите. Независимо дали каузата е влизането на България в НАТО и приемането ни в ЕС, дали става въпрос за първата в историята ни визита у нас на американски президент.

Световната среща на българските медии по света се превърна в подобна кауза. Тя започна като едно интелектуално предизвикателство – хайде да открием нашите медии по света, знаейки, че те съществуват. Оказа се, че те са страшно много, че непрекъснато се увеличават и са много динамични, вършейки своята макар наглед скромна, но апостолска дейност сред българските общества.

Българите по света се увеличават непрекъснато и това е в унисон със световните процеси, свързани с настъплението на интернет, глобализацията, падането на границите. Искаме да направим така, щото българските общности по света да запазят жива своята връзка с родината, защото това е най-важното.

Трудно е да съпоставим българските медии зад граница и медийните среди там и тук. Този паралел е труден, по силата на това, че говорим за медийна конюнктура в много различни държави. Една е ситуацията в САЩ, където имаме големи български общности, което е предпоставка да се появят повече български медии, които да са конкурентни. Картината е съвсем друга, ако отидем в Молдова или Украйна, където има традиционно българско население. Значение за медиите има и мощната финансова криза, която, както знаем, не е български патент. В момента те произвеждат информация в конкурентна среда. Това са вечните опасности, които кореспондират с намеренията на отделната медия: доколко тя иска да бъде сериозна, доколко тя иска да влияе върху обществото.

В последно време като че се наблюдава едно настъпление на т.нар. жълта преса към т.нар. сериозна преса във всичките й разновидности, но тази граница е много тънка. Мисля че, когато говорим на тази тема, е много важно да има ясни и точни изходни позиции и критерии. Защото става дума за яснотата по отношение на собствеността на медиите, на тяхната независимост и прозрачност, за техните рекламни приходи, за влиянието им и най-вече за тяхната отговорност. И ясни правила за конкуренцията и критерии за качеството на продукта.

Европейският алианс на информационните агенции има такива стандарти на оценка. ЕАНА е една от най-старите медийни организации в Европа, в която членува БТА. Тя обединява информационните агенции на държавите от Европа по един много точен признак – те да бъдат националните агенции на всяка страна. Там се определят, но не се налагат много точни и ясни правила на особената агенционна журналистика. В крайна сметка нито една от агенциите, членки на алианса, не е пострадала много в последните години. Тези национални информационни институции – Франс прес, ДПА, ИТАР-ТАСС, ЕФЕ, Анадолската агенция, тук поставям смело и БТА, не само не са намалили качеството на продукта си, но и продължават да бъдат основни и достоверни.

Ние продължаваме да произвеждаме огромно количество информация (над 1000 информации и над 600 снимки на ден), да не забравяме, че ние сме и основната институция, излъчваща информацията от България за чужбина. Ето това е голямата ни отговорност като държавна медия. БТА по статут е независима и тя трябва да остане такава, ако иска да е по европейските стандарти.

Второ, говори ли се за конкуренция, мисля че трябва да се каже, че са необходими ясни правила. У нас възникнаха други структури, които наричат себе си агенции, но нека да се знае ясно – какъв е произходът на средствата, пред кого се отчитат те, чия е собствеността и т.н. Според официалния си статут БТА трябва да получава първа информация от всички държавни институции и ведомства, което обаче често пъти не се случва на практика. Знае се, че агенцията има смесен статут на финансиране – бюджетна субсидия и собствени приходи от продажба на информация и реклама.

Ние, особено сега в условията на криза, държим на тенденцията по-голямата част от бюджета ни да се формира от собствени приходи. Като цяло държавната субсидия е скромна, а и на два пъти ние загубихме по 10% от нея, което ни върна към нивото на бюджета от 2003 - 2004 г. Няма как, стискаме зъби и търсим нови пътища.

…Оптимист съм. За всяка страна проблемите пред информационните агенции са различни – те са свързани с местното законодателство, с локалната медийна среда, с традициите и т.н.

(Из интервюта на М. Минчев в различни медии.)

МАЛИН РЕШОВСКИ (1952): **Бързината не е най-важната, а достоверността**

Роден в Бяла Слатина. Завършил АОНСУ, специалност „Управление на идеологическата дейност“. Работил в отделите „Култура“ на общинските ръководства на ДКМС и БКП, на градската, общинската, окръжната и областната администрация (1978 – 1992). От 1992 г. е журналист във в. „Новини“ и в. „Факт“ – Плевен. Бил е кореспондент на в. „Пари“. От април 1995 г. нещатен сътрудник, а от 15.05.1995 г. кореспондент на БТА в Плевен. Продължава да работи след пенсионирането си през 2022 г.

БТА се превърна в моя съдба, защото в екипа на агенцията съм близо 30 години. Моят живот в обществото и семейството беше съобразен с това, че работя в националната агенция и нямам право на издънки. Голяма е отговорността. Да си част от БТА означава да си по-отговорен от журналистите в другите медии. Нямаш право на пропуск или залитане по политически убеждения. Винаги трябва да търсиш обективната истина и да си безпристрастен. Това е много трудно, но си заслужава да се постига заради каузата БТА. Моят съвет към младите журналисти е да търсят достоверен и проверен източник и да не разчитат на анонимната информация. Това беше първото, което научих в агенцията. Така се старая да работя и до днес.

За мен най-важното е чувството за отговорност. Журналистът трябва да допринася за добротата между хората – да я подкрепя и поощрява. Да бъдеш полезен на обществото с твоята работа е нещо изключително ценно и хубаво.

Всяка позитивна личност, с която съм се свързал заради работата си в БТА, е оставила следа в мен. Правил съм интервюта с много известни хора, за което имах голямата подкрепа от екипа на БТА.

Случайно открих малка част от тези интервюта и ги издадох в книга. В тях се казват важни неща. Затова ги запазих на хартиен носител, за да останат и след нас. Опитът и приемствеността са изключително важни. Знанията трябва да се предават.

Искам БТА да продължи да се развива и да прилага най-доброто от световните медии. Да се противопоставя на манипулациите и фалшивите новини. Да продължи да показва обективната истина, колкото и трудно да е това. Да представя водещите личности. Хората, които имат качествата да водят обществото благодарение на своя ум, знания постигнати резултати в кариерата и живота. Чрез навлизане в познанието, до което са достигнали умните хора, ще обогатяваме и останалите. Една от задачите на журналистиката е да образова – може да е старомодно, но смятам, че е вярно.

БТА трябва да отстоява своите принципи – надпартийност, точност, обективност и хуманизъм. Бързината не е най-важната, а достоверността. Хората трябва да знаят, че щом е излязла от БТА, информацията е истинска и достоверна.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. София, 2022)

МАРИАНА МЕЛНИШКА:
БТА е прозорец към света

Завършила английска филология в СУ. В БТА от 1974 до 1992 г.: репортер, редактор в МИНФ и ЛИК. Началник на Пресцентъра на Народното събрание (1993). Ръководи за България международната програма за експеренциално образование Outward Bound (1997 – 2001). В НБУ води курсове по специализиран английски и ръководи магистърска програма „Управление на туризма“. Превежда „Портокал с часовников механизъм“ от А. Бърджес, „Вечерните новини“ от А. Хейли, три романа за Хари Потър от Д. Роулинг и др. Автор на книгите (заедно с Ал. Н. Геров) „Къщите говорят“(2016), „Къщите още говорят (2018), както и на „Видин – портал към Европа“.

Завърших филология с два езика в зората на 70-те. Явих се на конкурс в Радио София за емисиите им за чужбина. Представих се успешно, но се оказа, че хора с моя произход не се допускат до микрофона. В БТА не гледали произхода, ако покажеш знания, посъветваха ме приятели. Конкурсът изискваше знания, чужди езици, обща култура и интелигентност. Мина почти година след явяването ми през 1973 г., докато се убедя, че приятелите ми не ме бяха заблудили. Тогавашният директор Лозан Стрелков се оказа достатъчно съобразителен, за да предпочете умствения потенциал пред партийното членство. По негово време имаше доста като мен.

Конкурсът, ежегодна процедура, беше за най-ниската в йерархията длъжност – репортер с два чужди езика. Не питаха към коя редакция има предпочитания успешно класиралият се: казваха му къде има нужда от него. Разпределиха ме при международните новини в голямата зала на най-горния етаж, където отиваха най-добрите. Аз не исках да съм най-добра, исках да работя в ЛИК, на партера. Скоро разбрах, че не само нямах избор, нямах и шанс. Бях ничия, а репортерските бюра в ЛИК бяха заети от деца на писатели и други интелектуалци – възхищавах им се, способни бяха, всички станаха имена в своите поприща.

БТА се различаваше от другите идеологически обременени информационни институти, защото беше до голяма степен монополист на информацията от страната и от чужбина, а за да се приемат и обработят обемите информация, беше нужно наистина да се работи, с много знания и почтеност. Пропагандата се правеше извън БТА, затова ние бяхме мотивирани да създаваме информация, а не да я изопачаваме, както се изискваше в радиото и по вестниците. В стила на работа влизаше и правилото за безкористното въвеждане на новопостъпилите колеги – всеки им помагаше с каквото може.

На колко колеги съм благодарна за колко много научени неща! Сред тоновете хартия, бълвана от телексите, се учех как и какво се превежда и предава за различните властови нива и пропагандни медии, стараех се, трупах опит, но ме потискаше изопачаването, автоцензурата в началото на деветото десетилетие на XX век, донесло края на комунизма, а аз се случих нощна дежурна точно тогава, нямаше никой по веригата от горещи телефони и не посмях да предам новината дори на радиото, докато дойде сутрешната смяна – за кураж и съвет.

Две са най-важните неща, които научих в БТА. Най-напред, изключителна прецизност и взискателност към работата (главно текстова, поради спецификата на информационния институт) – винаги да се съмнявам в правотата си и да проверявам! Второто е, че светът е наистина голям и спасение дебне отвсякъде, но Истината е най-податлива на злоупотреби и манипулиране, та има нужда от постоянно спасяване от пипалата на лъжата.

Първият урок – всяка информация да се проверява поне два пъти, като я приемаш, и най-малко три пъти, като я предаваш.

Споменът от агенцията – взаимопомощ, каквато на малко други места имаше по онова време, и безгранично много източници на знания

за света в прекрасната „Справочна редакция“, създавана с десетилетия като библиотека. Радостта от оцененото добро свършване на работата и относително по-доброто заплащане, отколкото на други места. Опитът – второто по важност в професионалното израстване след образованието. В БТА властваше неписаното правило, че новопостъпилият поема опита на (тогавашните) колоси в превода и… писането на информативно есе – не като контрол, а като издигане до стандартите на необходимите умения в една или друга специфична дейност.

Обичайна практика беше репортери и от други редакции да превеждат възложени им материали от четирите седмични списания, стига да имат склонност към специфичната тематика. И това използвах за своята почти безнадеждна лична битка в подстъпите към ЛИК. Минаха повече от десет години, преведох няколко книги, станах член на Съюза на преводачите. Общото оживление на интелектуалния фронт (така се говореше тогава) към средата на 80-те пренасочи амбициите на някои колеги от ЛИК към държавните издателства за преводна литература и в екипа на изданието се отвори място за човек с немски и английски – моите езици. Най-после, един ден през 1985 г., сбъднах мечтата си да работя в ЛИК.

През 70-те години се пишеше на обикновени електрически машини, бавни и шумни, редактираше се на ръка, а после секретарката на изданието преписваше всичко на чисто, за да е прегледно при макетирането. Последни (нежелателни) поправки можеше да се нанесат непосредствено преди печатницата. През 80-те години постепенно започнаха да заместват старите електрически с нови полуавтоматични машини, големи и тежки като танкове. Не беше по-лесно, може би само малко по-бързо. Компютрите навлязоха веднага след 1990 година, но до интернет мина още много време. А справките си правехме тогава от енциклопедии, от дебели албуми с живопис, от литературни алманаси: за да назовеш един факт с точната дума или да провериш кога, къде и при какви обстоятелства се е случило споменато събитие, изчиташ много страници от други източници.

Това беше вторият ми университет. БТА не ме направи кариерист, защото нямах идеологическия шанс за това, но ми разшири кръгозора, научи ме на професионализъм в избрания път. А работата ми в и за ЛИК стана второто ми висше образование – по история на изкуството и… социология.

Гордост беше за мен, когато ми възложиха – като началник на Пресцентъра на Народното събрание – да създам една малка БТА за дейността на новия демократичен законодателен орган в началото на 90-те години. Тогава приложих някои информационни подходи на БТА, но и отворих Пресцентъра за чуждестранни журналисти, както бях научила от западните списания, че се прави в парламентите на свободните държави.

ЛИК се е появил като един малък експеримент със законите за пазарната икономика в условията на социалистически централизъм. Купища чуждестранни списания и вестници заедно с емисиите на информационните агенции пристигаха преди половин век само на едно място в България – в сградата на информационния монополист БТА на бул. „Ленин“ („Цариградско шосе“). Чрез секретни и служебни бюлетини новините се препращаха до единственото радио, единствената телевизия и единствения вестник (който имаше различни имена, но почти едно и също съдържание).

Българската периодика за изкуства, литература, техника и други професионални области също трябваше да знае какво става по света, но й липсваха актуалните източници. Тогава, с малко находчивост и доста смелост, в БТА започнали да публикуват едни тънки списания – без гланц и фотоси, които да дават представа за онова, което се случва по света в изкуствата, в науката и техниката, в сферата на любопитното и развлекателното и в някои политически среди.

…Като репортери спазвахме текста и духа на оригиналната статия, подхождайки към всяка мисъл в нея с разбиране и точност. Не опосредствявахме нищо, за да го направим по-достъпно – от читателите се очакваше да настигат авторите, а не да ги дърпат към себе си.

Чувствахме се отговорни към високото ниво на знаменитите личности и творците, за чието дела информирахме българската публика. Етикетът упадъчно западно изкуство не ни спираше. Всъщност цензурата си беше автоцензура, в която ме тренираха още при международните новини, където всяка информация и за най-незначителното събитие се гледаше под лупа от още трима отговорни и главни редактори по йерархията.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. София, 2022)

МАРТА ИВАНОВА: **Справочната на БТА от ерата на Гутенберг до ерата на Гугъл**

Завършва българска филология в СУ. В БТА: сътрудник в Документация, репортер в Международен отдел на „Справочна редакция“ (1972 – 1982), ръководител на екип „Справочна информация“ (1997 – 2003). Сътрудник по въпросите на документацията на Националната комисия за ЮНЕСКО (1979 – 1982), редактор стилист в Секретариата на МНП (1982 – 1984), редактор на Енциклопедичен справочник „Странджа-Сакар“ със седалище в Свиленград (1984 – 1987), редактор в „Българска енциклопедия“ при БАН (1982 – 1991), завеждащ документация на БИП (1991 – 1992), секретар на управителя на БНБ (1993 – 1995), редактор в отдел „Маркетинг и реклама на ценните книжа“ (1995 – 1996), секретар на главния ревизор (1997) и началник на отдел „Обща канцелария“ в БНБ (2004 – 2010). Езиков редактор на сборници с научни доклади, медицински книги, художествена литература.

Въпросът не е в състезанието по години, а в откриване на истинността и публикуването на фактите, в осмислянето им, в бързината, най-вече в достоверността на данните. В това, че се следва стандартът БТА – всичко да е вярно. Този стандарт е на възраст век и четвърт.

А дали е по стандарт във всички ери зависи и от този, който първо пита, а после пише, и от този, който му прави справката. Няма място за съмнения и импровизации, иде реч за работа в екип. Екипът на БТА.

Ерата на Гутенберг

Близо 40 години са необходими на Дирекцията на печата (днес БТА) да узрее за създаване на Службата по документация – тематичен архив с историческо значение. След още 30 години – през 1962 г. – бива утвърдена системата, по която да работи това звено на БТА, задължително вписано в нейния състав.

На основата на тази систематика са въведени правилата – назначаване на хората, технология на работа, създаване на хранилища за картотеки и изрезки. Построена е Къщата на „Справочна“. БТА беше получила оборудването на един разкостен влак – масички с лостче, една плъзгаща се врата от купе с плексигласов прозорец.

Справките

Справки търсят за всичко – постове, имена, местоположения, територии, понятия. Искат се непрекъснато. За това има картотеки. Като отвориш картотеката или справочника – може да си го правил преди 2 или 15 минути за друг колега, но отново повтаряш движението. Трябва да е било отегчително за дежурния, навярно не е виждал ползата да проверява едни и същи неща за различни хора.

Справки се правят по всякое време, иска се мигновена реакция, търсят се бързи отговори. Човекът на телефона в „Справочна“ не знае защо го

питат, но следва да отговаря почти веднага.

За „Справочна“ е валидна аксиомата: ако те питат как се казваш, първо си погледни паспорта. (В аналите е записан случаят със Стоян Томов, пенсиониран офицер от ВВС на Н.В. Царя, който имаше феноменална памет и на въпрос кога едно социалистическо величие е посетило България, отговорил наизуст – 15 октомври, вторник. Въпреки че отговорът бил съвсем точен, заради вторника го наказали, едва не го уволнили. След това никой/никоя не си позволяваше да каже нещо наизуст.)

Основното задължение на секторните отговорници е да попълват картотеките – име, дата, източник. А на отговарящия по телефона – да прочете това, което е написано на картончето.

Книгите

По-сложно е с книгите – да отвориш този справочник, в който ще намериш търсеното от теб и от колегата. Да отидеш бързичко до библиотеката и да получиш консултация в коя книга да откриеш доказателството за факта. Когато през 1974 г. в Етиопия свалиха от власт Хайле Селасие, потомък на Савската царица, зададоха въпроса, „С колко риби, с колко хляба и къде Христос е нахранил вярващите“. Как да отговориш, ако не си отварял Библията? Библиотекарката услужливо ти подава Свещената книга – дар от Нели Доспевска на библиотеката на БТА.

А и книгите трябва да се четат внимателно. Годината е 1999-а. На Справочната на БТА е възложена проверка на личностите във мащабната Енциклопедия на българското кино от А до Я от Александър Янакиев. Срещу името на знаменития режисьор проф. Георги Димитров Дюлгеров, роден 1943 г., са нанесени данните на инженера в циментовата промишленост Георги Николов Дюлгеров, роден 1938 г., депутат във Великото народно събрание от БСП. Лъжичка катран в кацата с мед…

Хората

През 70-те и 80-те имаше наказание Понижава се на длъжност сътрудник в документация за провинили се репортери от ВИНФ, МИНФ, ИНФЧ… Дори незавършили висше образование младоци се стремяха да получат пагона репортер в „Справочна“. Не заради заплатата, а заради званието. Проблемът не беше в длъжността, а в престижа. Дали са подценени? Или са надценявани?

Тук е моментът да се каже, че професията е 90 % феминизирана, за 50 години в „Справочна“ са работили петнайсетина мъже: главните редактори Каменов, Вулов, Йорданов, замглавът Адамов, в отдел „България“ – Богдан Веселинов – най-старият действащ журналист, Методи, Людмил, Милко, Петя Григориев; Милен Вълков и Росен Янков – в Международния отдел, Стоил Мортев в специалната документация, сътрудникът в документация Веселин Янков, Пламен Раданов – отговорник за спортната документация.

В ерата на Гутенберг репортерите от „Справочна“ отговаряха за сектори. Секторните репортерки пишеха фишове – те вършеха това, след като началникът е прочел бюлетина и отбелязал къде в информацията за кого какъв фиш има. Секторните прелитат над отбелязаните страници, гледат си тяхната цифричка, написват на машината фиша, после някой го одобрява… Всички имат работа – до пенсионирането, секторно профилирани. От никого не се изисква да знае отвъд фактите, да се навлезе в дълбочина.

Като стане някъде преврат или драматична смяна – фишове много. Имаше норма, хонорари даваха за превишаването ѝ на принципа фишче – левче. Нямаше разговори за политика. Само един път, когато се оплаках, че всеки път, като замествам някоя колега, в сектора става я преврат, я смяна на ръководството на държавата (даже в СССР махнаха Косигин от министър-председателския пост, заемал го от 1964 г.), някой плахо попита: Защо не дойдеш да работиш за малко в отдел „България“?

Трудното идваше с изрезките – на практика бюлетините и вестниците се нарязваха целите, сътрудниците в документация (истинските, ненаказаните) лепяха с кафяво канцеларско лепило напечатани в печатницата на БТА етикетчета на изрязаните и отбелязаните със син и червен молив информации и статии. Щом е отбелязано, някой е преценил, друг го е изрязал и секторният репортер трябваше да го вложи в съответната папка.

Усилен физически труд кипеше при влагането на изрезки. Измъкваш кутията, намираш съответната папка в нея, пъхаш листчето с етикета. Влагалището беше душно помещение с ниски тавани – за ужас на по-високите!

При едно основно прочистване се оказа, че за Иво Карамански има много кутии с изрезки, а за Райна Кабаиванска – недебела папка.

Войните също пълнеха ден по ден кутии – от информациите за Йом Кипур, Ливан, Иран - Ирак, Персийския залив, се трупаха камари от изрезки от по 4-5 реда, с етикетчета.

Имаше и парадокси: годината е 1949-а. Емил Коралов публикува рецензия в „Отечествен фронт“ от 29.6.1949 г. за постановката на Кр. Мирски в Народния театър на пиесата „Тия, които са в морето“ от Борис Лавреньов. Търсят изрезката, няма я. „Ами, сложих я в папката „Морски транспорт“, оправдава се човекът от „Справочна“. „На Съветския съюз ли?“, язвително репликира някой.

На прага на дигиталната ера

Ставаше страшно, когато през 70-те, 80-те, 90-те години радиото, телевизията, Комитетът за култура, Външно министерство и пр. институции възлагаха на БТА прогностичен календар за след 1, 5, 10 години – кого ще честваме, какво ще отбелязваме.

Репортерите измъкваха по 1 чекмедже от картотеката „Датник“ и преписваха от картончетата

дата по дата на пишеща машина. Изнурителен труд.

А големите коментатори през 70–80-те отваряха Today in History на Асошиейтед прес (Ройтерс, АФП, Мунцингер Архив) и гвоздеят на коментара беше там.

През 1997 г. генералният директор Денев зададе естествения въпрос дали 100-годишната агенция не трябва да има свой продукт Днешният ден в историята. И с една предназначена за домакини програма на Майкрософт беше създаден „Дневен календар“. За три месеца две пчелички от „Справочна“ вкараха данните от Гутенберговите картотеки.

„Дневният календар“ се излъчваше 5 дни преди датата – да се подготвят журналистите от радио, телевизия, вестници и т. н., да си направят информациите. Първият календар беше за 1 ноември, за Деня на народните будители. От БНР го прочетоха по една следобедна емисия още на 25 октомври 1997 г.

Информацията се появява светкавично – пишеш годината, месеца, деня и излиза списъкът.

Ерата на Гугъл

Когато Лари Пейдж създава търсачката Гугъл през 1996 г., БТА наближава възрастта 100 години. И дотогава винаги е работила с текстове, напечатани в книги, на картончета, на листове и т.н., които са по технологията на Гутенберг от 15-и век.

В ерата на Гугъл от една страна, е много по-лесно. Пишеш на какъвто език искаш ключовата дума, веднага излиза на екрана, с умопомрачителна статистика колко пъти тази дума се среща в базата данни.

От друга страна обаче, иска се да погледнеш отвъд фактите. Вярно ли е това, което пише? Проверявали ли са го? Имали ли са в Гугъл „Справочна“?

Най-простото решение е БТА да направи информацията от Гугъл вярна чрез своята „Справочна“ – някой да се усъмни, друг да провери, като съпостави фактите по Гутенберговата технология. И ако се открие грешка, следващата стъпка е да се напише любезно писмо на Гугъл за нея.

През 2001 г. БТА си направи собствена търсачка. „Справочна“ веднага загуби 70-годишния си монопол, но получи огромна територия в дигиталната вселена на агенцията.

Ако другите екипи, редакции, журналисти пишат информации, фотографират, снимат видео, „Справочна“ владее широкото поле на проверените данни – канализират ги по методите, усвоени от ерата на Гутенберг, прилагат ги в дигитална среда.

Справочната работа вече е начин на мислене. Специализирани в секторите си, хората от „Справочна“ могат да обобщават информации, да прикачат кратки и по-дълги справки към всяка информация на БТА. Способни са да рационализират дейността си – вместо гимнастиката влагането на изрезки да вписват файла от клипинга. Имат капацитет да дават идеи, да намират грешките на Гугъл.

Мечта ли е човекът в обслужващо звено, работещият в „Справочна“ да се е превърнал в знаещ брокер на информация, репортер-изследовател, който познава пътечките и води колегите си от ОБЩНОСТТА БТА из дебрите на безбройните файлове с информация. Прав е Георги Господинов да напише, че единствената машина на времето е човекът.

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

Сред картотеките на "Справочна редакция" - един от четиримата мъже във феминизирания екип – Методи Генов.

МИРА ТОДОРОВА (1921 - 1997): **Без помпозност, патос, натруфеност, „литературщина“ в агенционната информация**

Мира Тодорова (Брумбарова) е журналистка и общественичка. Завършва филология в СУ, кореспондент на „Работническо дело" в Букурещ (1949 - 1950), кореспондент на БТА в Прага (1950 - 1954 и 1955 - 1961) и в Париж (1965 - 1968), главен редактор на „Информация за чужбина" в БТА (1961 - 1965), зам. главен директор на БТА (1968 - 01.01.1989). Член на Бюрото СБЖ (1971 - 1989).

Българската телеграфна агенция е информационно-пропагандно институт. Тя извършва пропаганда чрез информацията. Затова нейната главна задача е да „произвежда“ добра информация.

От това чия е ръката, която поднася информацията, зависи нейното съдържание, характер, насоченост, тенденция.

Агенционната информация се характеризира с редица особености, присъщи само на нея. Като правило тя има стандартен вид, който я прави приемлива и пригодна за различни печатни органи, за радио и телевизия. Тя не се задълбочава в нехарактерни детайли на описваното явление или събитие, стреми се да фиксира вниманието върху един факт и върху тези моменти от явленията и събитията, които представляват интерес за по-широк кръг читатели. Също като правило информацията съдържа новина. Отличава се с непосредственост и лаконичност.

Главното в телеграфната информация е съобщаването на нови факти, нови явления, нови събития; или нови факти, свързани със стари явления и събития; или явления вече съществуващи, но неизвестни (слабоизвестни), или които в даден момент във връзка с други събития и явления добиват нов смисъл и по-друго значение. С една

дума, информацията е предаване на новина, било в абсолютен, било в относителен смисъл, нещо съществуващо, но неизвестно дотогава на широката публика.

Колкото и лаконично и скромно да изглежда дефиницията съобщаване на факти, явления, събития – тя обхваща всъщност цялото многообразие на живота. Нищо не ограничава тематиката на информацията освен едно: нейната обществена значимост. Информацията е средство за отразяване на действителността и за провеждане на политика. Нейният характер се определя от характера на икономическия обществен строй и съответно от идеологията, политиката и стратегията на ръководещата партия, но обществените класови групировки, на държавата, чийто институт е телеграфната агенция. За нас това значи политиката на БКП, на правителството на НРБ. От каква информация има нужда страна, в която се изгражда социалистическо общество, която се основава и ръководи от принципите на науката марксизъм-ленинизъм във вътрешния живот и в международните отношения.

Първо. От точна, нефалшифицирана, обективна информация, която се придържа изключително към действителните факти, явления, събития.

Второ. От политически целенасочена, с максимален пропагандан ефект информация: подбора на фактите, гледната точка на тяхното отразяване, тяхната оценка, виждането им в развитие. И оперативността – най-бързото съобщаване на информацията. Бързото предаване на информация означава печелене на преднина във влиянието върху масите. Не е без значение кой пръв ще съобщи новината, как ще я съобщи, осветли или обясни, кое ще изтегли на преден план, каква насоченост ще ѝ даде.

Трето. От целесъобразност на информацията. Пред нас винаги трябва да стои питането: какво искаме да постигнем с дадена информация. Кого искаме да осведомим или агитираме? Вътрешен читател, външен читател? Какви са знанията, мирогледът, психологията и дори манталитетът на единия и какви на другия? В какъв момент поднасяме информацията?

Другите необходими черти и качества на агенционната информация. Абсолютна точност на съобщаваните факти: кога е станало събитието, кой го е извършил, верни имена, дати, данни цифри, термини.

Едно от главните достойнства на агенционната информация е нейната краткост. Тя се постига с избягване на ненужните детайли и центриране на съобщението върху характерното, типичното, това, което е важно в момента, или може да стане важно в следващия момент. Краткостта се постига също с лаконичност на израза, пестеливост, дори строгост на изразните средства, конкретност на езика, култивиране на телеграмен стил, който съобщава факти, а не описва. Изключение правят репортажът и пътеписната информация.

На агенционната информация трябва да са чужди всякаква помпозност, патос, натруфеност, „литературщина“, обща декларативност, стилистични увъртания и усложнения. Всяка информация трябва да започва с излагането на новината, на главния факт.

…Пресен е случаят с работата на БТА, специално „Информация за чужбина“, във връзка с инцидента с някои африкански студенти. Тъй като БТА не предаде нищо в първите два дни за събитието, западните световни агенции дадоха информации от свои „източници“, обяснения от своя гледна точка, направиха пропаганда на свои политически концепции. Общественото мнение се формираше изключително под влияние на АП, ЮП, Ройтерс.

БТА, която бе в изключително по-изгодно положение, защото събитието ставаше в нашата страна, в столицата, под носа на БТА, както се казва, пропусна да изпълни първия си информационно-пропагандан дълг: да предаде веднага обективна, политически целенасочена, настъпателна, отразяваща нашето гледище и политика, информация. Чак когато информациите или по-точно дезинформациите на световните капиталистически агенции се разраснаха в широка кампания, след като бяха спечелили терен, БТА започна да действа. Каква политическа „целесъобразност“ имаше в мълчанието? Никаква. Имаше вреда. Подобни случаи, за съжаление, има немалко. Трябва да се разбере дълбоко и сериозно, че особено при събития, които могат да имат отзвук в чужбина, с които може да бъде злоупотребено, БТА трябва да реагира с цялата оперативност, бързкавост и пропагандно майсторство, на което са способни нейните кадри. Това са случаи на открита схватка с идеологическия и политическия враг в областта на информацията и пропагандата и ние не бива да търпим винаги поражения. Особено не поради несръчност, неразбиране на важността от спечелването на едно такова сражение, от неумението да го изнесем. Тук трябва да се борим не за преднина от ден, а от час, от минута.

Както уместно отбелязват някои теоретици, нищо не остарява така бързо, както агенционната информация…

(Из доклада „Информацията на БТА“, изнесен на теоретичната конференция „Информацията на БТА в светлината на решенията на VIII конгрес на БКП“, 13-14 май 1963 г. Стенографски протокол. Архив на БТА.)

НАЧО ХАЛАЧЕВ (1949): **Team Spirit по бетеански в минало време**

Завършва специалност „Автоматика и телемеханика“ във ВМЕИ (Технически университет). В БТА от 1972 до 1994 г.: репортер и редактор в „Информация за чужбина“, ВИНФ, МИНФ, „Наука и техника“, отговорен редактор на „Bulgarian Economic outlook“, кореспондент в Алжир (1978 – 1982) и в Москва (1987 – 1991). През годините е свързан с организацията на националния литературен конкурс за нов български роман „Развитие“, учреден през 1997 г. от Фондация „Развитие 21“.

Обикновено редакциите на големите медии са с имидж на клюкарници. Някои допълват този образ с щрихи за гнездо на оси или дори – на усойници. Работих 22 години в БТА, но с крайностите на този феномен не успях да се сблъскам. Затова пък провокирах създаването на „БТА – зад кулисите“ – за да се обогати агенционната история с емоции, с истории човешки. Картината, честно казано, изненада и мен!

Естествено, тя не е едностранна. Тя не е нито розова, нито черна, нито сива. Но не е и шарена, не е по улично пъстра. Тя е противоречива, пълна с абсурди, но и преди всичко – дълбоко професионална. Няма и как да не бъде. Защото, посрещайки нов колега, приемащият го зам. главен го ориентира: Ако си несигурен, питай, не е срамно, НИЕ ВСИЧКИ РАБОТИМ ЗА БТА. А друг го допълва: Бях и на палубата, и в трюма, но винаги с всички и с удоволствие – на веслата на БЕТЕАНСКАТА ГАЛЕРА. Там именно се усещаше най-добре и тягата, и бързината, и скърцането на конструкцията. А една колежка (не една колега) обобщава: Бай Лозан ни учеше – „Видиш ли напусто горяща крушка, загаси я, видиш ли мръсна тоалетна, лоша снимка или неудачна информация – съобщи го!“. В годините на прехода обаче традицията да те научат на БЕТЕАНСТВО, разбирай – на професионализъм, се размi, констатира четвърти колега и добавя – идват и остават в БТА, колкото да си запишат трите букви в CV-то, колкото да си ги закачат като „брошка“ на ревера. Толкоз.

По времето на соца БТА е идеологически институт. На първо място и предимно информационен, но и идеологически. Идеологически, защото чрез агенцията се контролираше информацията за изявите на българските ВИП-ове, а и информационния поток от чужбина. Макар че официално цензура и цензор нямаше. И тук почват абсурдите. Всеки ден в откритията си бюлетин МИНФ изпращаше по стотина страници информация, спомня си например колежка. Но вестниците, като че ли си правеха заедно летучките по кафенетата на Полиграфическия комбинат, всички използваха само едни и същи 10-15 информации. А още от 60-те години, допълва тя, служебният бюлетин отиваше на много места, включително и по редакции, но не смееха да го използват. Тоест, бих казал пък аз, ако имаше цензура, тя бе предимно на друго място, предимно в умовете.

Абсурдът в случая е и в друго. Малко след като е назначен за главен директор през януари 1963 г. Лозан Стрелков започва дълбока реформа на БТА. Тя е не само структурна, но и кадрова – той привлича в агенцията много кадърни, изявени, талантливи публицисти и преводачи, някои от които са низвергнати или неудобни за останалите медии. Естествено, част от тях са и с досието, които Шефа чете, защото има право, прочиства, ако реши, и споделя с набедения, пак ако реши, разказва друг колега. Получава се страхотен екип, който не само поставя високо летвата на професионализма в агенцията и в гилдията като цяло, но и основите на това, което наричаме бетеанска школа. Можеше ли този екип да бъде Цензорът на републиката!?

Моят отговор е категорично не. Той се потвърждава и от колегите, и от бетеанската

история. А майсторлъкът е бил и беше в „балансирането по острието на идеологическия бръснач, признато за завидно бетеанско умение“, споделя друга бетеанка. Най-красноречивият пример за този майсторлък бяха седмичните списания на БТА – „Паралели“, „Наука и техника“, „По света“ и ЛИК, вид български портал към глобалното село, характеризирани нерядко като скандални и предпочитана мишена на апаратчиците от всякакъв ранг. Което, от друга страна, няма нищо общо с настоящето, при което агенцията се стреми да е удобна на всички господари, както бих перефразирал думите на един неин бивш шеф.

Ето и другото противоречие. В агенцията, която трябваше да прокарва правата линия, работеха най-разкрепостените и позволяващи си най-голяма свобода в словото журналисти. Това проличава както от цитираните седмични списания, така и от емисиите, така и от дописките на кореспондентите на БТА в чужбина. Последните специално не само имаха право, но и бяха задължени (с изключение на бюрото в Москва) да отразяват наблюдаваната от тях действителност откровено и без идеологически заобикалки. Друг е въпросът, че не цялата продукция на агенцията бе предназначена за бял свят. А обяснението е просто. БТА бе държавна институция, нещо като официоз, и всяка нейна открита изява извън правата линия се възприемаше като промяна в тази линия. Точка.

Разкрепостеността има и друго лице. През годините то остана скрито за широката публика и едва след промените ние почнахме да го огласяме за пред света. Това бяха прословутите бетеански балове, чието начало бе поставено от една легендарна бетанка, това бяха закритите прожекции на шедьоври от световни майстори на киното, това не на последно място бяха купоните, които почнахме да правим и в Творческия дом на БТА в Бояна. Изобщо, както констатира една бивша бетеанка, по онова време в агенцията владееше team spirit. Този team spirit обединяваше колегите като съзаклятници в почти всички редакции, отдели и звена на БТА. И да, агенцията можеше да се превърне в идеологически мастодонт или в идеологически бастион, ако на върха на административната ѝ пирамида бе застанал фараон догматик, а не ярка и силна личност като Лозан Стрелков. Писател, журналист, общественик, преминал през огън и жупел, той ръководеше агенцията с желязна хватка, без да си дава труда да нахлузва кадифени ръкавици, и имаше първостепенна заслуга за създаването на прословутата бетеанска атмосфера, съчетала необходимия ред и перфектна организация във всяка сфера на нейната дейност с разкрепостеност и одухотвореност, дори с артистизъм. Вярно обаче е и друго. Благоприятният за цялостната работа на агенцията микроклимат предполагаше също условия за вирeенето и в нея на традиционната за нашите ширини паразитна и хищна Фауна от служебогонци, завистници и лицемери. И аз си спомням за една такава колежка. Още непостъпила в редакцията, преди да се запознае със задълженията си, тя вече питаше как се става кореспондент в чужбина. Едва дочака демокрацията, бързо се ориентира към ракета носител и почна да обикаля посолствата ни. И още един бетеански абсурд. През 60-те години в страната се правят икономически експерименти, чрез които се търсят и пазарни форми за действие. В тях се включва и БТА, макар че е идеологически институт, а не предприятие. И докато експериментът в икономиката бива прекратен още през 1971 г., не без намесата и на Москва, БТА остава на стопанска сметка или пълна финансова самоиздръжка до промените през 1989 г. Като виц звучи затруднението, което изпитал един чиновник по онова време, когато трябвало да зачисли продукцията на БТА към номенклатурния лист на Министерството на леката промишленост и услугите, т. е. сред домати, краставици и други подобни. Е, не успял, доколкото знам. До последно БТА си остана, извънгабаритна структура, нещо по-силно. Да, БТА разчупва бетона в българските медии. Дори бих казал още преди Михаил Горбачов да заговори за гласност и перестройка, в България БТА отваря прозорците и разширява информационните хоризонти. И да, това е движение по острието на бръснача, което си има съответната цена. Лозан Стрелков е назначен за директор на Народния театър – пост висок, но за него може би... пенсиониране. Той черпи за назначението, прибира се... и ни напуска завинаги. (Кой през 2012 г. в БТА си спомни за 100-годишнината от неговото рождение!?)

За щастие наследява го Боян Трайков. Като студент имах възможност да го слушам в един Майсторски клас, спомня си колега. – Боян Трайков разкости недъзите на цялата система - от социалистическия лагер през партията до др. Тодор Живков лично. Мислел си, че след всичко казано той няма да остане и пет минути в кабинета си. Останал. Остана до промените. Въпреки че перестройката тепърва предстоеше. Накрая ще си позволя да взаимствам от един приятел: And at the end, the love you take is equal to the love you make. Изразът е от последната плоча на Бийтълс и за нас – тези, които се чувстваме бетеанци, е валиден. Много дадохме на БТА, но и тя ни отговори с любов. А тази взаимност или съпричастност очевидно бе в основата и на бетеанския TEAM SPIRIT.

…По онова време в БТА, естествено, най-много бяха колегите с филологическа и журналистическа диплома. Изключенията бяха юристи, икономисти, историци и моя милост, като белязано коте – инженер.

Смея да твърдя, че ИНФЧ бе едно по-бамбашка звено в агенцията. В материалите на тази редакция трябва задължително да има бекграунд или пълният информационен фон, на който са се развили осветяваните събития… И тъй като по света се знаеше, че медиите в соцлагера се контроли-

рат, пусканите от БТА материали се възприемаха най-малко като официозни.

…До назначаването на Алфред Криспин за главен редактор ИНФЧ работеше на смени. На обяд, когато двете смени се застъпваха, правехме летучка и репортерите си предаваха събитията за отразяване. Как изобщо е допустимо това – бе една от първите реакции на Фреди към тази практика. – Ти почваш да отразяваш едно събитие, а след това го продължава Хрисанка. Или пък се появява събитие в твоя индустриален ресор, а ти го прехвърляш на Клара, която не знае и бушон да смени. Без допълнителни заповеди, без промени на структури и схеми спряхме да си подхвърляме събитията. Доколкото си спомням, във ВИНФ също нямаха практика да си мешат събитията, но пък не работеха на смени и спокойно можеха да започнат работния си ден към 9-10 часа или да го завършат по-рано. А за ИНФЧ това практически означаваше да идваме в 7,00 за дежурство и след това да седим докъм 18,00-19,00 ч., за да си отразяваме събитията. И грубо изчислено, работният ни ден се удължи поне с 50 %. ИНФЧ бягаше по друга писта. Нейните информации в най-тежкия случай се съгласуваха на агенционно равнище, а за контрола се разчиташе главно на интелекта на зам. главните редактори.

…По това време БТА вече работеше на стопанска сметка или на самоиздръжка. Както много неща по времето на соца, и самоиздръжката бе относителна. Тя позволяваше например на БТА да разгърне не много типичната за агенция издателска дейност и да печели от седмичните си списания. Тя допускаше също агенцията да продава информация на абонатите си, макар че те не можеха да избягат от нейния монопол. С тези средства, от друга страна, тя издържаше дейността си, включително, доколкото знам, и 24-те си кореспондентски бюра в чужбина.

Но тази самоиздръжка според мен бе нож с две остриета. От една страна, тя създаваше някакво чувство, макар и донякъде измамно, за самостоятелност. Подозирам обаче, че понякога, когато и където се е налагало или е било възможно, ръководителите на агенцията са използвали това обстоятелство като коз. Може и да няма връзка, но както ми е било подсказвано, единствено посланиците и кореспондентите на БТА (предлагани от нейното ръководство) са били утвърждавани на еднакво високо равнище…

Но да кажа и за другата страна на самостоятелността. Тя се изразяваше в изцеждащото ни бачкане, ниските заплати, нищожните хонорари – по-ниски от тези във вестниците и многократно по-ниски от тези в телевизията – и в нормите.

…Средният журналист в БТА, измислям си това понятие, нямаше високо социално положение и не получаваше високо възнаграждение (в сравнение с колегите от вестниците, БНР и БНТ), но не напускаше агенцията главно заради стръвта кореспондентство. БТА имаше 24 бюра в чужбина с 27 кореспонденти в един момент – повече от кореспондентите на всички останали медии, взети заедно.

…Кореспондентите бяха задължени всеки месец да пращат и по един голям аналитично коментарен обзор по избрана предимно от тях и по-рядко поръчана от редакцията тема. Последните отиваха в някой от непубличните бюлетини на БТА и понякога нехайно си ги подмятаха секретарките по ведомствата, въпреки че за тях черпехме вода включително и от нерегламентирани източници.

(„БТА – зад кулисите“. Сборник. Халачев, Начо – съставител-редактор, ICC Agency Masters, София, 2013, 2017)

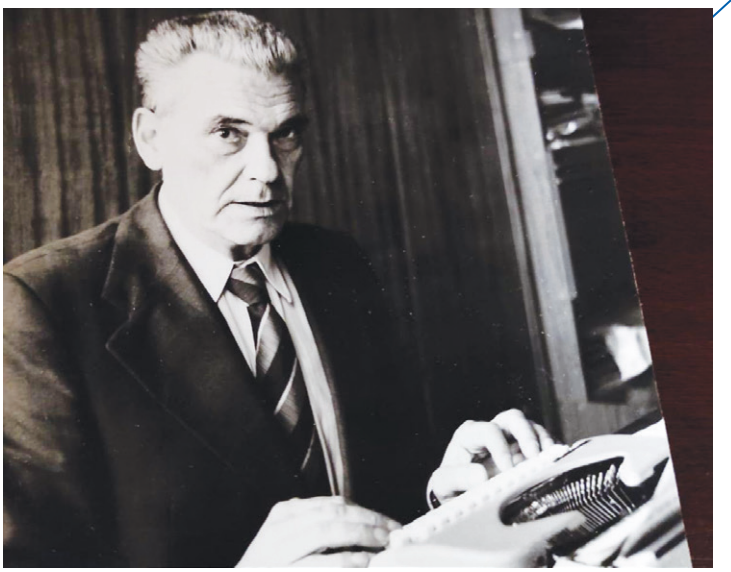

НИКОЛА ЗАХАРИЕВ ПОПДИМИТРОВ (1926 – 2020): **Лошата информация бе засекретена и заключена с три ключа**

Журналист и преводач на белетристика от италиански, чешки, полски и френски език. В БТА от 1964 до 1976 г. Редактор, зам. гл. редактор и завеждащ отдел „Печат“ в МИНФ, кореспондент в Прага и Рим. Главен редактор на изданията за чужбина в Агенция „София прес“.

Събитията в Чехословакия бяха в историята на БТА час на истината. Отново бе поставен на жестоко изпитание налаганият повече от две десетилетия информационно-пропаганден модел на социалистическите медии: за братските страни – или хубаво, или нищо! И обратно – за Запада – или лошо, или нищо!... Спомням си за смута в агенцията, когато Дубчек бе избран за генерален секретар на Чехословашката комунистическа партия (ЧКП). Когато Новотни бе свален от президентския пост и Чехословакия тръгна устремно към радикални промени на системата. Цялата тази лоша информация бе засекретена и заключена с три ключа!

Тогавашният кореспондент на БТА в Прага Стоил Мортев замълча… Но вместо него проговори ТАСС: Западът се опитва да дестабилизира социалистическия лагер!... Скоро събитията взеха необратима посока, започнаха да дават по индукция тревожни за властите отражения и вътре в нашите страни. Нарастващата лавинообразно информация от западни медии направи очевиден и за слепите информационно-пропагандния ни колапс! Не го съзнават само глухите, които не можеха да се информират от Би Би Си, Свободна Европа и Дойче Веле…

Още през март 1969 г. командироваха за Прага мен и Тодор Стоянов, който току-що се беше завърнал от кореспондентска работа в Куба. Инструкцията на Секретариата на ЦК на БКП беше: Подкрепете здравите сили, громете контрареволюцията и западната информационна агресия!

Но информационно се громи преди всичко с факти, а след това идват тълкуванията и квалификациите. Ако скриеш истината, че преобладаващата част от компартията и другата част от гражданството са за предлаганите реформи, къде ще откриеш контрареволюцията?... Колегата Тодор Стоянов, живял няколко години в страната с девиз Patria o muerte, написа няколко материала в духа на инструкцията и

се завърна да я провежда в София вече като генерален директор на националното радио. Останах аз като кореспондент да информирам. „Работническо дело“ обаче не помещаваше и оскъдната моя информация, просмукала се в явния бюлетин, даже и след като бе преминала през девет сита и бе ашладисвана с клишетата на ТАСС…

Частица от истината за събитията се прокрадваше единствено в месечните ми доклади за тесния кръг на Политбюро, в които наред с онова, което им се искаше да чуят, трябваше да прочетат и това, което ставаше действително в Чехословакия. Това важи особено за периода след военната интервенция, когато поделенията на съветската и другите братски армии, наложили се със силата на оръжието, оставаха все по-изолирани в казармите си. Тогава възникна остриятъпрос: А оттук накъде и как? Изходите бяха два: отново окупация или перестройка. И отново, за пореден път – след Будапеща и Варшава, и в Прага твърдоглаво бе избран първият вариант. Така именно бе загубена окончателно информационно-пропагандната битка. Отново за нормализираната (с оръжие) Чехословакия – или хубаво, или нищо!

Доверието в информацията на БТА тогава падна на най-ниското си ниво. В замяна на това бе установен почти пълен монопол на западните медии. Това доведе до парадокса ръководството на агенцията да не се доверява напълно на собствените си кореспонденти.

Ето един типичен случай: отивам аз на събрание на здравите сили в пражката зала „Луцерна“. Събранието протече, обкръжено от шумно протестиращи привърженици на Дубчек, и се проточи дълго. Когато се върнах в кореспондентския пункт да предам информацията си, заварих на телекса изсипани гневни ругатни от Лозан Стрелков, повтаряни през половин час: „Къде се пилееш? От четири часа световните агенции (разбирай западните!) съобщават за двама убити демонстранти пред зала „Луцерна“!...“

Убити нямаше. Информацията бе едно от активните мероприятия, каквито по това време КГБ и ЦРУ си разменяха всеки ден… Но моят директор не чака автентичната информация от собствения си кореспондент, а го ругае, че не потвърждава чуждата…

(Ведроденски Г. „Бетеански дни и нощи“. Сибия, 2001. Стр. 117-119)

НИНА ВЕНОВА: **Моите години с ЛИК**

Завършва френска филология в СУ. В БТА от 1968 до 2013 г.: Репортер в „Справочна редакция“ и МИНФ, зам. главен и главен редактор на ЛИК, редактор в „Още“ и „БТА 100%“. Участвала е в редколегиите, подготвили българските издания на списание Lettre Internationale („Литература“) и на вестник Monde diplomatique. Превела е десетки книги от френски език, предимно хуманитаристика и публицистика: Франсоа Нурисие, Мишел Турние, Даниел Буланже, Ектор Бианчоти, Борис Виан, Люк Фери, Еманюел Пагано, Антоан Компаньон, Филип Солерс, Жан Делюмо, Цветан Тодоров, Казимир Малевич и др.

Започнах работа в БТА през пролетта на буреносната 1968 г. Явих се на изпит при сериозна конкуренция за репортер с английски и френски. Това беше две години след като се дипломирах, прекарани по разпределение като учителка в гимназията в Благоевград, обогатена с преживявания и приятелства, без опит, само ли препоръки. За мен БТА е университет. Нагоре-надолу по етажите на агенцията премина обучението ми по журналистика. Изградих се като преводач, получавайки бойно кръщение под светлината на едно небивало ярко преводаческо съзвездие: Тодор Вълчев, Кръстан Дянков, Алфред Криспин, Петко Бочаров, Димитри Иванов. БТА ми даде нагледен урок как благоприятната среда, създавана и опазвана срещу външен натиск от Шефа на място – големия човек и далновиден ръководител Лозан Стрелков – насърчава развитието и стимулира всеотдайност към работата и колегиалност.

Не попаднах направо в ЛИК. Имах шанса да получа закалка в полезен ред: от „Справочна“ добих преклонение пред фактите; в „Международна информация“ запомних от Димитри Иванов, че никой не може да знае всичко, но трябва да знаеш къде, във връзка с какво да търсиш. Там, в новия нюзрум (трябваше да се преобуваме на прага, за да пазим мокета), храм на бързината, се въведе революционното правило информацията да тече само в една посока. Та забравя ли се как стъпихме на Луната, как снажният Сашо Скъпия (Алексиев) профуча през залата (дали не постави рекорд?), за да пусне новината…

Когато накрая слязох на първия етаж, в редакцията на ЛИК заварих Нели Доспевска и Вера Ганчева. Попаднах за години напред в една интересна, благодатна за развитието, творческа, вдъхновяваща, приятелска среда, откъдето след време наложиха имената си преводачи, редактори, издатели, университетски специалисти, напускайки анонимността на редовите кадри в агенцията.

В чудесно обогатяващо преживяване се превръщаха дните за макетиране и сбирките с маестрото Стефан Марков – артистичния ни художник с китарата, душа на компанията, поклонник на френския шансон, отгледал колко ли млади илюстратори на страниците на ЛИК. От Прозорец към света, както беше известен навремето, след разчупване на рамките ЛИК разшири хоризонта си като водач в безбрежния световен океан на културата, а от чисто преводно стана и авторско, вглеждайки се в българското, създаде мрежа от сътрудници за значителното у нас и навън, откри интересни и оригинални рубрики като Намерени в превода, Българите, Особен поглед, Акцент на месеца. В Последна страница покани български писатели, издаде годишни книжки като безплатно приложение: Златните пера на Черноморието,

Златните пера на Полуострова, Спътник на радикалния мислител…

Разбира се, тогава монополът на информация обричаше изданията на БТА на успех, но зад успеха на ЛИК стои и сериозната езикова подготовка и кураторска дейност на шестимата работещи тогава в редакцията – на длъжност преводачи репортери, но всъщност и селекционери на културна информация. Щастлива съм, защото съм работила с чудесни хора, отлични специалисти по различни езици и съответни култури, които гледаха на участието си в ЛИК едва ли не като на мисия, влагайки всичко от себе си. Днес са известни преводачи, издатели, университетски преподаватели, наши сътрудници и приятели. Интересно е, че художникът Борис Ангелушев създава логото за лицевата страница на бюлетина, впоследствие превърнало се във фирмения знак на БТА. ЛИК се налага като знак за високо качество, което винаги е носело престиж на марката БТА.

Представяте ли си как са изглеждали тези списания в онзи сив идеологически партийно-унифициран фон на седмичния периодичен печат? Една от рекламите на списанието тогава беше, че то е прозорец към света. Но знаем, че всеки прозорец има рамка. Естествено, бяхме се научили да лавираме между забранено и позволено. Не че някой ни е казвал какво е позволено, но се знаеше в общ план за какво може и трябва да се говори критично. Ние просто се бяхме обиграли в тия начини. Никога не е имало сериозни наказания в ЛИК, но имаше един смешен (за днешния поглед) технически гаф. Когато започнаха да умират един след друг ръководителите на Съветския съюз, ни нареждаха да слагаме траурни портрети по първите страници на списанието. Веднъж недогледахме и в съдържанието срещу страницата с поредния покойник си стоеше заглавието на предишната статия, вече изместена навътре в броя – беше нещо в смисъл на: Куклите се сменят, театърът продължава. Лозан Стрелков бил привикан в ЦК, какво е станало, но върху редакцията нямаше санкции…

В крак с развитието на технологиите, неугледният бюлетин се разви в цветно месечно списание, а накрая се опита да оцелее и онлайн със свободен достъп. Много е важно БТА със своя опит и традиции своевременно да си подготвя мотивирани и предани кадри, много важно е за младите да преминат през изпитаната реномирана школа на БТА, било и с мисълта, че това ще им отваря врати…

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. София,2022)

ПАНАЙОТ ДЕНЕВ (1945):
Забранените думи

Роден в София. Завършил българска филология във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“. В БТА от 1971 г.: репортер във ВИНФ, репортер, редактор, зам. главен и главен редактор в „Информация за чужбина“, зам. генерален (1991 – 1993) и генерален директор (1997 – 2002). Главен редактор на в. „Демокрация“ (1993 – 1994), редактор във в. „Континент“ (1996 – 1997), ръководител на пресцентъра на СДС (2002 – 2005) Редактор на новинарския сайт Vesti.bg в Нет Инфо.БГ (2005 – 2013). Преподавател в департамент „Масови комуникации“ на НБУ (1995 – 2010). От 1984 г. е в екипа на Празниците на изкуствата „Аполония“ в Созопол – ръководи пресцентъра, редактира информационните издания (до 2017).

Няколко пъти в спомени на бетеанци в тази книга става дума за нещо, което ги е посрещнало и изненадало в агенцията и те го помнят цял живот. Това е „Списък на забранените думи“ – забранени за използване в информациите на БТА. Никой не помни и не казва кой е съставил този списък и затова трябва да се намеся. Съставих го аз през 1977 г., репортер с петгодишен стаж във „Вътрешна информация“. Публикуван беше като мое предложение, подкрепиха го всички в редакцията. През годините списъкът беше приветстван и допълван от много колеги.

А как съм имал кураж и нахалство да се захвана с подобна работа, не мога да кажа. Седнах у дома, обграден с всякакви речници, и лаконично описах раздразнението си от всекидневната ни продукция. Нито пазя копие от списъка, нито помня какво точно съдържаше. Сигурен съм, че бяха предимно русизми: провеждам, считам, достижение, оборудване, обезпечат, внедряване, мероприятие, касае се, трудоемкост, енергоемкост, усвояемост… Но имаше и още купешки, грозни бурени в езика.

Показах го на главния редактор тогава Христо Тотев, той го занесе на зам. главния директор Мира Тодорова, тя го е дала на главния директор Лозан Стрелков и ето че списъкът „Забранени думи“ бе публикуван във вътрешния бюлетин на ВИНФ – „Репортер“. Там се появи и своеобразен позорен стълб – рубриката „Те използват забранени думи“. През 1978 г. списъкът отново беше публикуван, във вътрешното бетеанско вестниче „Смяна“, а през 1988 г. и в новата тогава бетеанска многотиражка, наречена отново „Репортер“. Както се казва, прочух се…

През годините в различна форма и по различен

повод темата се разискваше и списъкът се допълваше – от самия Лозан Стрелков, особено активно от изключителния майстор на българския език Тодор Вълчев, от коректора и репортер Васил Гигов, репортерката Вера Андреева…

В началото на 70-те, всъщност винаги, Лозан Стрелков се отнасяше ревниво към участия на бетеанци в телевизията. През 1973 г. Асен Агов от МИНФ и аз от ВИНФ (и двамата от две години в агенцията) бяхме настоятелно поканени от тогавашния шеф на информацията в Българската телевизия Петко Димитров да помагаме на техните новинарски екипи, които работеха тромаво и скучно при ужасни технически условия. Поискахме разрешение от Стрелков и той ни пусна, но с условието, когато се появяваме на екран под имената ни да се изписва журналист от БТА. Асен направи няколко коментара от студиото, аз – три-четири репортажа, но всъщност и двамата повече помагахме на екипите при редактирането и – особено – в подреждането на новините.

Това с надписите, разбира се, беше трудно осъществимо в телевизията, зам.- директорът Христо Цачев и Петко Димитров не се съгласиха и след три месеца нашият гастрол приключи.

…В БТА указания се даваха за какво ли не, но най-често се свеждаха до дилемата да се публикува или не снимка на Живков от някое събитие – сам или с някого – и ако да – на коя страница и на колко вестникарски колони, на кое място в радио- или телевизионната емисия – всичко се указваше от ЦК. Също, да се помести без или с точно посочени съкращения реч с вмъкнати в скоби след някои пасажи точно определени аплодисменти. Тези ремарки, които се нанасяха допълнително, бяха или само „Аплодисменти“, но на друго място – „Дълги и продължителни аплодисменти или Аплодисменти, придружени с овации и скандирания БКП – БКП (или БКП – КПСС, или Вечна дружба…“). Към информацията от особено тържествено събрание по важен политически повод обикновено трябваше да има две снимки – на президиума на първа страница на вестниците, на ръкопляскаща публика – на втора.

Тази репресивно-инструкторска роля БТА изпълняваше до края на ноември 1989 г. Редакторите във вестниците, радиото и телевизията, поне онези, които се опитват да мислят, бяха изпълнени с безсилна ненавист към агенцията. Не заради несъществуващата свобода на словото, това в онези години си беше даденост, върху която не се разсъждава, а по прагматични причини. Често се случваше указанията да дойдат в късни часове, когато страниците и емисиите отдавна са готови. И заради безсилието пред пропагандата, която смазваше дори най-незначителния опит за професионализъм. Но в същото време градеше друг вид умение – за нагаждане, за отгатване на волята на най-голямото началство в държавата, за безгръбначие и безропотно унижение.

В продължение на три години ме пращаха на всякакви събития с участието на Живков и всеки път трябваше да съгласувам. Сравнително бързо разбрах, че когато отидеш при него с готово предложение, той се съгласява (независимо дали те чува и разбира добре) и така е по-добре отколкото да попиташ: Какво да кажем за това ваше изказване? Справях се…

…Бях дежурен в ИНФЧ на 7 декември 1989 г. привечер, заместваха зам. главния редактор, когато ме потърсиха от пропуска. Не бяха намерили дежурния на ВИНФ. Видях моя някогашен състудент Георги Спасов, с когото слабо се познавахме от следването във Велико Търново. Той каза, че носи много важен документ, но му е казано да не го дава на никой друг, освен на Ненчо Хранов. Няма го Хранов, кажи какво носиш и какво искаш – настоях аз. След минути колебание Спасов ми подаде два листа. Отгоре пишеше:

„Съобщение до БТА.

Учредителна декларация на Съюза на демократичните сили.“

Попитах го: „Защо искаш да го дадеш на Ненчо Хранов“. А той притеснено: „Така ни посъветваха. За да сме сигурни, че БТА ще го пусне. Аз съм един от говорителите на новия съюз“.

Нищо не беше се променило. Стар авторитет беше посъветвал новите политици, друг стар авторитет да бъде гарант…

…Когато на 29 декември 1990 г. президентът д-р Желев назначи Иво Инджев за главен директор, той избра да работи със Стефан Кожухаров и мен като заместници. Едно от първите неща беше окончателно да ликвидираме специалните поверителни бюлетини – това се случваше за първи път в историята на агенцията. Специалните червени вече бяха спрени, ние ликвидирахме обемистите бюлетини със заглавие „Чуждата пропаганда против България“ и „ИССТ“ (Институт за съвременни социални теории) – строго поверителни, с уникален номер на всеки екземпляр, връчван в запечатан плик срещу подпис. Но какво да правим с притесненните и изплашени жени в някогашния отдел „Специален“, който вече нямаше защо да съществува?

Всички назначения в този отдел бяха ставали след специално проучване в Държавна сигурност, докладвани в ЦК на БКП и тогава довеждани до знанието на ръководството на агенцията с резолюцията „Може да се назначи“. Жените – прослушвателки, дешифраторки, машинописки, редакторки, коректорки - бяха подписвали декларации, бяха получавали и дребни пари, за да не говорят никому за тайната си специална работа.

Мисля, че повечето бяха убедени – тия новите ще ги изхвърлят на улицата. А какво се случваше по това време? Единствените български радио и телевизия с всеки нов ден ставаха все по-интересни за слушане и гледане. А ние в БТА разполагахме с обучен, тренирал, старателен, отговорен екип, който да представя дословно съдържанието на най-интересните предавания. Най-висшите слу-

жителки от „Специалния“ си отидоха сами, никого не сме уволнявали. Останаха работливите. Не ни интересуваха политическите им убеждения, не ги питахме за кого гласуват. Коректорките станаха и редакторки. Всекидневният бюлетин „Радио-телевизионен монитор“ тръгна и за една-две седмици стана изключително търсен. След време тогавашен шеф на Българското радио завидя и поиска да му плащаме авторски права. Отговорихме му, че можеше сам да се сети да сваля на хартия най-ценното в радиоемисиите и да го продава. Но нали за това бяха нужни много специално обучени и тренирани отговорни хора…

Тридесет и осмото народното събрание ме избра на 12 юли 1997 г., но най-важните промени в работата на БТА с информацията вече бяха извършени по-рано, през 1991 – 1993 г., когато главен директор беше Иво Инджев.

Всъщност формално мен ме предложи „Евролевицата“, партньор на Съюза на демократичните сили в новия парламент, спечелила 234 058 гласа, 5,50% и 14 депутатски места. Иван Костов, шефът на СДС и вече министър-председател, поискал от тях да предложат кандидати за шефове на трите държавни медии – БНР, БНТ и БТА. Световният цигулар професор Димо Димов, с когото бяхме приятели от създаването и утвърждаването на „Празниците Аполония“ в Созопол през 80-те години, беше зам. председател на Въпросната Евролевица и ме попита искам ли да оглавя радиото, аз казах, че не ми е там мястото и той ме предложил за БТА на премиера.

Изборът беше предшестван от кампания на парламентарната група на БСП – клевети и манипулативни внушения. Групата на БСП напусна пленарната зала, защото с гласуване Милен Вълков не беше допуснат в залата, защото вече бе имал възможност пространно да говори пред комисията. Оставиха ямболския депутат Атанас Мерджанов, който изчете написани му от друг нелепи клевети и дори измисли, че съм ходил в САЩ на специализация по медийни манипулации. (Не бях прекосявал океана тогава!)

Тъй като друг депутат от левицата се възмути, че предлагат за шеф на националната агенция човек, който е бил начело на вестник „Демокрация“, Александър Йорданов от СДС им напомни:

„Панайот Денев практически напусна Демокрация в един момент, когато от него се искаше да осъществява определена много тяснопартийна политическа платформа, да бъде главен редактор на едно чисто партийно издание. Тогава той беше директно орган на Съюза на демократичните сили, дори бих казал на Координационния съвет на СДС. Господин Денев не се съгласи с това, не одобряваше това. Защо? Просто защото вътрешно, по характер, по традиция – в неговия род, в неговото семейство, той е един независим човек, вътрешно, духовно независим, със свой поглед към света, свои разбирания, който може именно да ръководи един колектив от независими хора, а не от партийно зависими служители.“

Конституционно дело по моя избор заведе групата на БСП с нелеп мотив. Процедурата в Конституционния съд се проточи. След три месеца и половина съдът обяви, че съм избран законно. В решението му се казва: „При освобождаването на Милен Вълков като генерален директор на БТА липсва нарушение на чл. 56 от Конституцията…“

Та от 12 юли до 23 октомври аз бях директор, но с единия крак…

Не исках да става така, но едно от първите неща, с които трябваше да се справям, бяха няколко души на ръководни места, които нищо не работеха и единствено се надяваха и чакаха някак да заминат кореспонденти в чужбина. Един незабавно напусна сам, други разместих, а двама си отидоха след година по заповед на ръководството на Националната разузнавателна служба (НРС). Защото се бяха уредили да ръководят синдикални организации в агенцията, на което нямаха право заради офицерските си длъжности и звания.

Предприех структурна реформа. Много ми помогна госпожа Емилия Янкова, която от години заемаше длъжността началник на „Труд и работна заплата“. Тя предложи как да сменим ръководствата на някои редакции, без да нарушим Кодекса на труда.

„Вътрешна информация“, „Информация за чужбина“ и „Местен печат“ заедно станаха голяма „Редакция България“. На ръководни постове назначих колеги с професонални качества и безупречна репутация, с които се познавах отдавна, бях работил години и знаех, че мога да разчитам: Евгения Друмева, Ива Тончева, Лили Тодорова.

За заместник генерален директор по информационната дейност и новосъздадената длъжност главен редактор на БТА поканих Мария Велковска – приятелка, колега, с която заедно работехме от над 20 години. Тя извърши огромна работа по подбора, обучението и възпитанието на репортери и редактори и по съдържанието на емисиите.

Като заместник-директор дойде и верен приятел – Владимир Каракашов (1956 – 2022), макар вече да се беше явил на изпит за място в българската секция на Би Би Си. След няколко месеца излезе резултатът, той беше спечелил конкурса сред няколкостотин души и замина за Лондон. На този пост, променен като заместник главен редактор на агенцията, назначих Зоя Христова, опитна репортерка и редактор от „Балканския отдел“, която на практика така оглави цялата „Международна информация“.

На поста главен секретар оставих Яна Кожухарова и това вътрещи всички политически недоброжелатели. Тя беше от семейство на правоверния комунист с дълга практика в БТА и БНТ Петър Кожухаров, заемаше поста и при предишните двама директори. Но аз я познавах от съвсем млада репортерка в МИНФ още от началото на 80-те годи-

ни, бях убеден в нейната почтеност, порядъчност и интелигентност, а Яна се справи със сложните задължения да ръководи администрацията и международните връзки по най-добрия начин.

Когато влязох в огромния директорски кабинет (винаги съм смятал, че е ненужно голям, колкото тенис корт), знаех, че финансовото положение е горе-долу добро. Но заплатите като последица от хиперинфлацията бяха по 30-40 долара. Вече действаше валутен борд, нещата лека-полека започваха да се нормализират, но мизерията си беше мизерия. Трудно започнахме да вдигаме с малко възнагражденията на всеки три месеца.

Заварих една главна счетоводителка, която към 11 часа преди обяд си сипваше ракия в бурканче от детска храна и си нарязваше домат. И една главна икономистка, която беше привикнала да се разпорежда без контрол. След няколко месеца екипът на „Паралели“ издаде брой на успешното списание „БТА 100 %“ за Освалдо Риос – звезда от венецуелския тв сериал „Касандра“. Тиражът бе висок, а вътре видях няколко реклами на цели страници, та поисках да видя договорите за тях, които като шеф трябваше да съм подписал. Нямаше договори. Икономистката Гена Райчева и несъмнено успешният главен редактор Румен Михайлов мълчаха и ме гледаха с многозначителни усмивки. Което, точно или не, разчетох като: „И за теб ще има…“ И полудях…

Уволних ги дисциплинарно. След три години те спечелиха делата си, изплатих им по няколко заплати и никога повече не се видяхме, а младият юрист и бивш бетеански репортер Кирил Вълчев, когото вече бях нает като външен правен консултант, ми обясни защо в директорска заповед са забранени думи като „лъже и краде“. Прав беше, разбира се, аз не успявах да контролирам гнева си.

На практика станах шеф чак в края на октомври, а до навършването на 100-годишнината на БТА оставаха само три месеца. Подготвяхме се, но време нямаше. Книгата, която издадохме, е красива, но е непълна. В БТА нямахме нито подходяща хартия, нито пари и аз отидох при представителя на голямата фирма доставчик и отдавнашен партньор на агенцията JWC Kapellen Милко Михов да моля за помощ.

Приятелят Греди Асса доведе в агенцията двамата си колеги от Художествената академия Анна Бояджиева и Панайот Панайотов (по-късно всичките станаха професори) и техни студенти и те преобразиха знаменитото централно стълбище с голяма инсталация от хартия и картон. Направиха от хартия и един „читател“ на бетеански бюлетини…

Като се чудехме кого и как да поканим за приема в ресторанта на тогавашния хотел „София“ на площад „Народно събрание“, пуснахме по радиото, телевизията и във Всекидневници покана да заповяда всеки, който се чувства бетеанец. Тази неразумна постъпка предизвика празнична катастрофа – дойдоха сигурно две хиляди души, посрещахме ги близо два часа, нищо по масите не беше достатъчно.

Вечерта преди приема получих остра криза – венозна тромбоза, лекари забраниха да стоя прав дори 15 минути и аз посрещах гостите седнал, което предизвика тревога, шеги и дори зли нападки…

Предстоеше цялостна електронизация на агенцията. Вероятно рискувах, когато през 1998 г. възложих на едно 19-годишно момче да напише софтуер и да създаде вътрешната редакционна програма на агенцията. По онова време вече бях разбрал, че най-важна е комуникацията, разговорът между програмист и изобщо специалист в информатиката и информационните технологии и ние другите – с остарялото ни хуманитарно образование, които силно желаем нещо ново, но нямаме представа как да го поискаме, за да стане. Дълги обстоятелствени разговори, така започна работата ни с математика Георги Балджиев и аз му повярвах. Баща му Костадин беше шеф на отдел „Техника“ в БТА тогава, но той, прекрасен специалист, беше само инженер, а синът вече беше на другото, по-високото равнище в другите, в компютърните науки. Наех Жорко и негов приятел, дадох им всичко, което поискаха. От време на време се стряскам, че твърде дълго продължава тази тяхна работа, дори ги подозирах дали не ме мамят, но с дълги разговори изглаждахме нещата. И пак им давах зор. Готови бяха след две години. Днес, почти четвърт век по-късно, може да се твърди, че през 2000 г. БТА се сдоби с изключително качествена вътрешна електронна редакционна система „Редактор – Репортер“, която и сега би могла да работи добре. Въпрос на желание и организация е било през годините солидната основа да се пълни с данни и информация, с мултимедия… Не се е случвало, както трябва. Струва ми се, че едва сега този процес е най-сетне съдържателен и динамичен.

Най-големия скандал като генерален директор на БТА имах с министър-председателя Иван Костов. Особено през първите години той не поиска да повярва, че агенцията няма как да изпълнява негови лични желания и заповеди.

За първи път премиерът ми крещя по телефона заради това, че агенцията е отразила с информация и снимки завръщането на неговия заместник Евгений Бакърджиев от Москва на 21 март 1998 г. след подписването на историческата според него сделка за газа с шефа на „Газпром“ Рем Вяхирев. Защо сме цитирали вицепремиера Бакърджиев, който десет пъти повтаря „Националните интереси са защитени“, викаше Костов.

„Защото това се е случило, той го е казал“, отговорих. „Не може така“, продължи да вика Иван Костов без обяснение защо не може. Чак две години по-късно той за първи път призна официал-

но, че тази сделка с „Газпром“ не е била изгодна за България.

През пролетта на 2000 г. Иван Костов ми предложи да оглавя създаващата се частна телевизия bTV, която щяла да е независима. Посъветвах се с познат високопоставен финансист и отговорих, че не виждам смисъл, освен ако там Мърдок (нали уж той беше собственикът) предложи много, в пъти по-висока заплата. И че мястото ми е в агенцията, където се справям заедно с чудесен екип.

Едно от отличните според мен неща, които направихме, беше малката брошура „Нашите правила“. Макар да ги нарекохме правила, сме убедени, че журналистиката е професия, която трябва да се ръководи повече от етични принципи. Основната част написаха Мария Велковска и Зоя Христова, помагах и аз при описанията на всекидневната практика.

След няколко години, когато чрез анонимни доноси в Медийната парламентарна комисия се чудеха как да ме махнат от БТА, Емел Етем–Тошкова, зам.-председателка на „Движението за права и свободи“, размахваше нашата брошурка и крещеше: „Няма вече ваши правила, сега ще се работи по нашите правила“. Тя не бе разлистила страниците, а и нямаше представа какво се върши в националната агенция, но й беше възложено да изпълнява важна политическа задача.

Времената се променят, БТА вече има Закон, който се основава на етиката и морала, а „Нашите правила“ са актуализирани и публикувани в раздела с приложения на тази книга. Те са и истинско помагало за новопостъпили млади репортери.

Законът за БТА беше написан през 2000 година. Помолих Нели Куцкова , с която се знаехме от години, да ми препоръча някой. Тя изпрати две млади жени с опит в техниката на законотворчеството. Седнахме и разговаряхме дълго. Говорехме главно ние – Мария Велковска, Яна Кожухарова, аз – всеки от нас с над 20-годишен опит в агенцията. Двете юристки, които нищо не знаеха за БТА, питаха, много, питаха непрекъснато. След това дълго писаха и изкусуряваха. Когато текстът беше готов, остана аз да мисля как да се оформи частта за финансирането на агенцията, която вече не можеше да остане на самоиздръжката и стопанската сметка от 1965 г.

Мисля, че Иван Костов при среща по друг повод ме посъветва да се консултирам с човека, защитил и разработил идеята на Стрелков навремето. Той се казваше Никола Бабамов, легендарен бюджетар във финансовите среди, дълги години началник на управление „Държавни разходи“ в Министерство на финансите и след това, вече като пенсионер – съветник към Комисията по бюджет и финанси в парламента. В тази комисия, го намерих по телефона:

– „БТА ли, помня, разбира се, то беше постановление, май на Бюрото на Министерския съвет…

– Точно така, обадих се аз, ето го пред мен.

– Ами, какво да ви кажа, засмя се Бабамов. – Във финансово отношение БТА си е един разкрачен хермафродит…“

Така си е било, така е и погледнато днес, близо 60 години по-късно.

Обещахме си да се срещнем. Беше много ангажиран, а след време почина и така и не го видях този човек. Тогава разбрах, че е бил тежко болен, но продължавал да помага със знания и безценния си опит при съставянето на годишния бюджет.

Когато Кирил Вълчев се уволни от казармата, направи последна редакция на проекта.

В края на лятото на 2000 г. го изпратих на всички парламентарни групи, първо, разбира се, на мнозинството. Започна туткане. По друг повод се видях с Екатерина Михайлова, която беше председател на групата на ОДС, и тя каза, че е изключено сега, в края на мандата, да се занимават с този закон, но да съм сигурен, че при втория мандат, той ще е един от първите пет, които ще бъдат предложени и приети. Ядосвах се, но някак мина през ушите ми тази убеденост във втория мандат…

През 2001 г. стана, каквото стана, а преди това, през февруари аз извърших нещо, на което няма право ръководителят на националната информационна агенция – употребих думи забранени за този пост.

От името на „Медиапул“ и „Свободна Европа“ се обади Георги Коритаров (1959 – 2021) с въпрос какво мисля за политическото бъдеще на Симеон Сакскобургготски. Отговорих веднага, лично и емоционално на основание на преки впечатления и убеденост. Казах, че „целта на царя е да отклони гласове на избиратели от правилната за България посока, доказва го с поведението си през последните десет-единайсет години. И че той далеч не притежава този международен авторитет и тези международни контакти, които представя и които кръжащите около него провалили се политици се мъчат да демонстрират“. И още: „Той ще организира някаква сбирщина от политици. Някакво политическо „нищо“. Ще се опита да отклони и ще успее да отклони гласове на избиратели. Защото това, с което той и хората, които ще се скрият под неговото крило, ще бъде популизъм, по-страшен и от популизма на левите политически сили. Той не разполага с никакъв политически ресурс. Всички обещания, които той ще отправи, ще бъдат общи фрази – както винаги се е изразявал и досега. Това е популизъм“[1].

След катастрофалните за предишното мнозинство избори няколко месеца по-късно не предприех

1 И 23 години по-късно съм убеден, че съм казал истина, която животът на многострадалната ни България потвърди. (Бел. авт.)

нищо и вероятно сгреших. Трябваше веднага сам да се оттегля от поста в агенцията.

В работата на БТА нищо не се промени – коректност, безпристрастност и точност към политиката на управляващите държавата. По онова време в агенцията вървяха процедури за обновяване и комплектоване на техническата инфраструктура. Влизаше в употреба новата вътрешна система „Репортер – Редактор“. Бяхме възродили спряното през 1992 г. списание ЛИК… Имаше работа за вършене, искам да кажа.

През пролетта на 2002 г. управляващите най-сетне се захванаха с БТА и с мен. Решиха да го правят по примитивен начин. Моето махане беше възложено на Милена Милотинова от НДСВ и Етем–Тошкова от ДПС, председател и зам. председател на Медийната комисия в парламента. Тогава се появиха доноси – обвинения в какво ли не, всичките измислени.

Когато ни поканеха в Медийната комисия, отивахме заедно с Кирил Вълчев. За автори на последния най-обширен донос, очевидно измислен от озлобен бивш офицер от агенцията, бяха посочени четири имена: Кирил Милчев и Юлиана Дончева от НДСВ, Огнян Сапарев от БСП, Кемал Еюп от ДПС. Но ги нямаше техните подписи.

Отговорихме писмено на осем страници и опровергахме с аргументи всяко обвинение. Съобразно указания на Върховната касационна прокуратура беше извършена проверка за законосъобразността на договора, с който на 20 септември 2001 г. бях отдал под наем Печатната база на БТА. Започнаха още проверки – Сметна палата, Икономическа полиция, Държавен финансов контрол – всички възможни органи. Нищо не произлезе от тях. Нито едно твърдение на четирите страници на доноса не беше вярно.

Пред пълния състав на Медийната комисия заявих, че ако собственоръчно подпишат, срещу четиримата депутати незабавно ще бъдат заведени съдебни дела. Никой никога не подписа доноса, озаглавен „Становище относно даването под наем на печатната база на БТА и някои моменти от сегашното състояние на националната ни агенция“. Протоколите от това и други заседания на парламентарната комисия изчезнаха по нареждане на председателката Милотинова.

После казах на Милотинова и Етем–Тошкова и на цялата комисия, че според действащия статут на БТА генералният директор може да бъде сменен за три минути без никакви аргументи. Чуха ме и след няколко месеца така и сториха.

От репортерските ми години най-доброто е свързано с „Информация за чужбина“ и с Алфред Криспин. След осем години във ВИНФ и полезен, но потискащ опит, натрупан с протоколни и официални събития, организирани винаги по сценарии (тържествени събрания, конференции, конгреси, манифестации, погребения дори) направих провинения – и в агенцията, но по-важното – пред хора от другото ведомство. Махнаха ме от редакцията, намалиха ми заплатата, ругаха ме пред колегите, но не ме уволниха.

Когато в кабинета си ме повика Криспин, бях донякъде излязъл от анонимността – вече работех и за радио, и за телевизия, пишех в „Поглед“, в „Паралели“ и други списания. – „Ела при мен, пиши за култура, изкуство, история, за каквото искаш. Ще видиш, че в „Информация за чужбина“ работим по друг начин, по-близък до истинския…“, каза ми той.

Спечели ме с човешкото отношение след груповия съд, на който току-що бях подложен. А и в стаята прекрасно ухаеше от лулата му – сам си приготвяше тютюна, вареше уиски и го държеше отгоре на парата му – нещо такова…

Никога не го попитах знаеше ли истинската причина за наказанието ми. По онова време вече два пъти бях отказал на „шестаци“, занимаващи се с БТА, да подпиша декларация за доносник. Справях се рутинно с всекидневните задачи, пращаха ме на възможно най-отговорни политически събития, налагаше се да преразказвам и резюмирам изказвания на повечето важни хора в държавата, да съгласувам текстове и фотографии, да спазвам указания. Ръководех неформално отдел, в който се учеха на репортерство все момчета от службите, които чакаха да ги пратят в някоя чужбина. Пратиха ги всичките, с изключение на един, който работеше като булдозер, а беше с черни точки в биографията, като мен… Поради биография и поведение нямах право дори да се замисля за пътуване в чужбина по онова време.

Така смених стаята, бюрото и пишещата машина и отидох при Криспин. От първия ден той стана и за мен, както за целия екип, Фреди, а аз узнах, че на същия етаж, където бях прекарал седем години, без да се излиза от всички условности и рамки на вярната на партията и правителството държавна агенция, се работи по високите световни стандарти в професията на репортера.

Не бих посмял да наричам Фреди Криспин приятел. Но учител – да. Гордо и с дълбока признателност.

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

Завършва българска филология в СУ. В БТА от 1982 до 2019 г.: коректор към информационните редакции, репортер за култура и изкуство във „Вътрешна информация“.

ПЕНКА МОМЧИЛОВА: **В окото на бурята**

125 ГОДИНИ БТА

Постъпих в БТА в началото на 80-те и се оказах в окото на външнополитическа буря – (бившият) Съветски съюз освобождаваше Афганистан, Великобритания и Аржентина воюваха за Фолклендските острови, тогавашният директор на БТА Боян Трайков отразяваше детайлно съдебния процес срещу Сергей Антонов, набеден за участие в атентата срещу папа Йоан-Павел Втори, и още, и още… Макар че и изброеното е достатъчно да обърка напълно невръстен новак в професията коректор. Четяхме материалите на „Международна информация“, „Вътрешна Информация“ и „Спорт“. Принудително научих имената на футболните отбори у нас и по света…

Стресът от събитийния поток и напрежението да не се допусне грешка се засилваха до краен предел с напредването на деня. Залата на последния етаж (нюзрумът) се превръщаше в истинска лудница в късния следобед и вечерта. Шумът беше невъобразим – пишещи машини, телетипи и други уреди, вероятно! И всички тракат с все сила! А коректорите трябва да чуваме отчетливо всяка дума, сричка, звук, за да не стане грешка.

Грешките (понякога куриозни) са неизбежни, разбира се. От уста на уста се предаваха през годините гафове, влезли във ведомствения фолклор, като Топор Живков, Елизавета Корольова (кралица Елизабет в превод от руски източник) и много, много други.

Двата примера са между комичните истории, които разведряваха атмосферата. За това допринасяха с шегите си и интелигентни хора с чувство за хумор, макар че бяха на отговорни постове и имаха важна роля за качеството на работата. Между тях бяха заместник главните редактори на МИНФ Тодор Вълчев, Александър Алексиев (Сашо Скъпия), Желяз Янков – Жечо, Петко Бочаров, заместник главният, а после главен редактор на ВИНФ Любомир (Любчо) Димитров, който ме покани за репортер за култура в началото на демократичните промени.

Любчо и Жечо като по-народни хора пиеха кафе и с коректорите. Така през годините бяхме говорили за книги, театър, кино и Любчо знаеше за интересите ми. Поканата дойде след поръчението от Панайот (Панчо) Денев за подсилване на ресора – в битността му на заместник на директора на БТА Иво Инджев.

Нова работа – нов стрес! И отново пълна лудница – в България вреше и кипеше. И с учебна цел, и заради изобилието от събития попадах къде ли не – на пресконференции, съвещания и други форуми - от земеделие до външна политика, през енергети-

ка, МВР, синдикати и т. н., на митинги и протести – политически, със социални и други искания...

Беше истински лукс да се добера до културно събитие (те и не бяха много тогава, всичко беше политика). Но пък какво преживяване беше, особено в контраст с всичко останало! Един от първите ми ярки спомени е откриването на галерия „Юзина“ на ул. „Московска“ – светлини, белота, изящество. Възприятието вероятно е преувеличено от изнурената ми от некултурни събития душа.

Колкото и да ми беше интересно изкуството, трябваше да се науча да пиша и за него по бетеански – кратко, ясно, без прилагателни (най-голямата ми мъка). Разбира се, в началото бе гафът. Бях на предпремиера на документален филм за Илия Бешков в Министерството на културата. Изгледах го с увлечение и вдъхновена поех към БТА. Случката е вечерта, емисията на ВИНФ приключва в 21,00, освен ако не се случва нещо извънредно и изключително. А аз се появявам вероятно малко преди този час и тепърва запретвам ръкави да творя. Размина ми се без убийство, но дежурният беше бесен. Май скалъпихме някакъв текст – да не обидим абонатите и колегите, филмът беше на БНТ, доколкото си спомням.

С тази обеца на ухото след няколко дни отивам на изложба на Александър Жендов – обаче чела, писала бекграунд и каквото там е нужно… Остават ми само топли думи от откриването и каквото още стане на място. Бързо го добавям и шашвам редакторите. Даже някои ме гледаха с подозрение. Не им се сърдя – след предишната ми проява, какво да очакват!

В ранния етап на обучение имах подобно преживяване и с Министерството на външните работи. На среща за избраници – БТА, БНТ и БНР, с представителка на ОССЕ или друга подобна организация, си включих касетофона и кимах умно на думите на дамата, без да си водя записки. Драмата настана, като се върнах в редакцията и тепърва започнах да прослушвам записа... Оттогава пишех на ръка, та се късах, включително на интервюта (винаги работеше и диктофон, естествено). Дори диригентът Емил Табаков, като директор на Софийската филхармония, възкликна шеговито в разговора ни: „Ама, много бързо пишете!“

Като става дума за предварителна подготовка – а и за лични спомени, много приятно беше в библиотеката – с ерудираните и с чувство за хумор библиотекарки Пепи, Оля и шефката им Ани. Бяха отзивчиви и подкрепящи.

Много дължа и на Мария Велковска – и като интелигентно, добронамерено иронично присъствие, и чисто практически, макар че ми костваше доста усилия, за да изтръгна съвети от нея. Деликатността ѝ не позволяваше да наставничи. Знаех я като репортер във ВИНФ, докато бях коректор. После се върна като заместник на директора и отговаряше за ВИНФ. Истински късмет! Това време – в края на 90-те години и началото на милениума, майка ми нарече златен век, като виждаше колко съм щастлива от възможността най-после да се занимавам основно с това, което най-много ме интересува. Така беше и с останалите ресори. Репортерите станаха по-специализирани, макар че пак всеки трябваше да отразява всичко, когато се наложи, особено на дежурства в събота и неделя, когато бяхме само по двама.

При среща с Панчо Денев след години му казах за златния век. Той отговори: „За съжаление, не беше век“. Но пък беше златен – поне за мен (а мисля, че не само)!

(Текст, написан за книгата „125 години БТА. Лични свидетелства“)

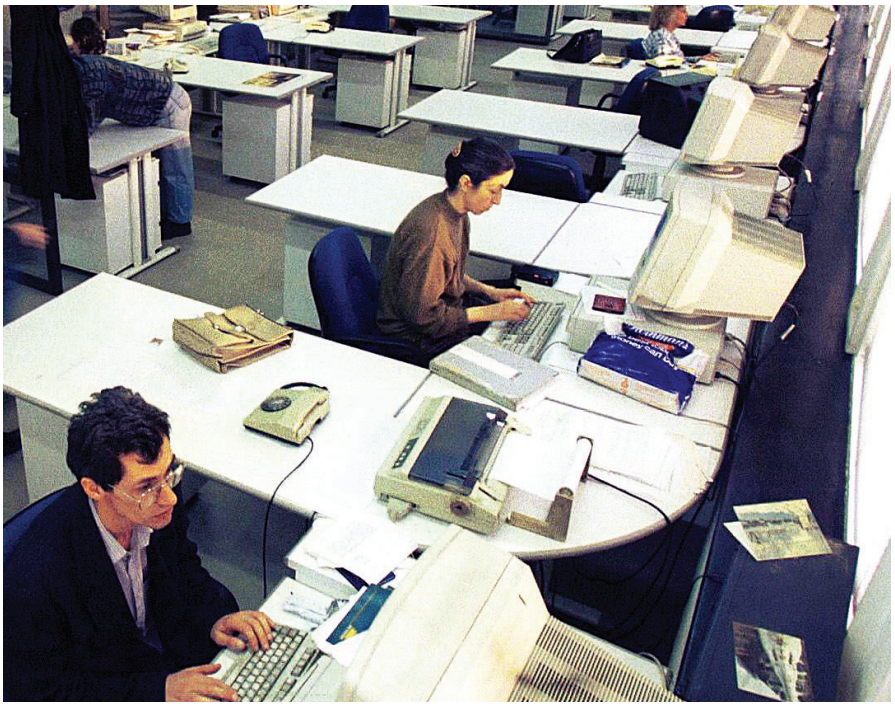

ПЕТКО БОЧАРОВ (1919 – 2016): **Как БТА все повече заприличваше на информационна агенция**

Завършва Американски колеж и право в СУ. През 1948 г. е осъден за даване на подкуп на следовател, който разследва брат му. Излежава присъдата, работи в рудник „Куциян“ в Перник. В БТА от 1952 г.: репортер, редактор, завеждащ отдел „Америка и ООН“, отдел „Кореспонденти“, зам. главен редактор в МИНФ. Пенсионира се 1983 г. От 1981 до 1993 г. участва с новини и коментари в предаването на БНТ „Всяка неделя“. Има редовни рубрики по БНТ в програмата „ТВ око“, в Радио „Свободна Европа“ и Радио Deutsche Welle. Между 1946 и 1982 г. е агент на Второ управление на ДС. Той е сред малкото публични фигури, сътрудничили на ДС, които признават предварително и се извиняват за този факт. Публикува книгите „Картини от три Българии", "Лица и съдби от три Българии", "Петко Бочаров на 95 през три Българии". Превежда на български "Приказки за страната Алабашия" от К. Сандбърг, "Котешка люлка" от К. Вонегът, "Цивилизованото поведение. Обноски, морал и поведение на демокрацията" от С. Картър и др.

БТА

За мен датата 2 юни 1952 г. беше водораздел. И днес, от дистанцията на времето, мога с чиста съвест да кажа, че 2 юни 1952 г. бележи началото на истинския зрял период от земния ми живот. На 33 години, излизайки от превратностите на годините, които вече можех да нарека свое минало, аз бях като човек, издрапал от дъното на тъмен кладенец. Дишах както и по-рано, но сякаш въздухът бе напоен с аромата на преминала със светкавици лятна буря. Не ходех, а летях. Мозъкът ми, оставен толкова дълго да лентяйства, сега просто тропаше по черупката и настояваше да му дам работа.

И ето, вече можех да го впрегна да работи. Твърде скоро обаче ми стана ясно, че това, което му давам, не му е достатъчно. По онова време, за управлението на Георги Димитров и Вълко Червенков, БТА беше нещо като преводаческо бюро. От руски се превеждаше единствено съветската осведомителна агенция ТАСС, преведените информации отиваха в печата, където нямаше никакъв друг източник. От западните езици се превеждаха емисиите само на френската Франс Прес и на английската Ройтерс. Тези преводи обаче не отиваха за печата. Те бяха предназначени за управляващата върхушка от БКП и излизаха в тъй наречения служебен бюлетин. Затова имаше преводачи от френски и преводачи от английски. Хубаво, намерили са се такива, ама как да знаем, че преводът отговаря точно на оригинала?

Труден проблем. И за да бъде преводът точен, над преводачите се слага цяла шапка от редактори, чиято заплата е доста по-висока. Хубаво, ама тия редактори как пък да носят отговорност за точността на преводите, след като я поназнайват, я изобщо нямат хабер от френски или английски? Не забравяйте, че по онова време Варна се казваше град Сталин, Мусала се казваше връх Сталин, булевард Витоша се казваше булевард Сталин, язовир Искър се казваше язовир Сталин.

Разрешението на проблема да има по-скъпо платени и верни на Партията редактори, независимо че с езиците никакви ги няма, беше намерено със следната за онази лицемерна действителност хватка: преводачът си носи на редактора превода, та онзи да му сложи параф, но редакторът вика и още един преводач от същия език.

Тримата събират глави и редакторът, след всяко изречение, пита контрольора: Това вярно ли е? Нали се сещате каква експедитивност се получава.

Много скоро всички редактори от английската секция почнаха да ме викат за контрольор. А когато получаваха мой превод, не викаха никого. Шефка на редакторите се оказа една жена, казваше се Сия Дойчева, която завърши Американския колеж година след мен, само че като стипендиантка. И тя успяла да се издигне някак в оная йерархия. Сия обаче беше свястна. Като момиче беше хубавичка, помнех я, а като шефка на редакторите беше на ниво. За да и върви работата, тя се облегна на мен.

Технологията за получаване на информацията беше за окайване – само едно стъпало над добрия стар телеграф, дето чука по едно лостче и оттатък излизат точки и чертички. И при нас течеше бяла лентичка, и при нас лентичката се перфорираше от импулсите, но дупчиците образуваха думи и цифри, а не точки и чертички. Като опънеш лентата, можеш да четеш какво пише. Ако, разбира се, няма изменение, предизвикано от някаква намеса по трасето. Процесът беше следният: техникът получава сигналите, пуска лентата да тече, къса я на парче от около 60 см, после залепва парчето върху синя амбалажна хартия със същата дължина. Когато хартията се запълни от наредени една под друга парчета ленти, взема друго парче хартия и т.н. А когато се насъберат около десет изпълнени амбалажи, купът се носи на преводачите. И аз почвам да чета перфорираните ленти. Виждам, например, какво казва Ройтерс за икономическото чудо в Западна Германия и с едно изречение го отбелязвам на пишещата ми машина. Така, след като тази моя сводка съдържа вече достатъчно информации, я нося на Сия или на който я замества. Тя чете и с червен химикал отбелязва кое парче иска да бъде преведено. Тогава се връщам в нашата стая на преводачите, сядам на машината, превеждам информацията и вече готова я отнасям отново на Сия.

Ако има нещо, което не ѝ е ясно, тя ме вика да ѝ го изясня. Ако няма, слага параф и информацията отива при заместник главния редактор за още един параф. Чак тогава текстът се написва за отпечатване. Тази система носеше наименованието HELL. (Само абревиатура, а не ад). Доста години по-късно дойде ерата на радиотелетипа, с който се и пенсионирах през 1983 година. После целият информационен процес се компютъризира. Бързината, с която информацията се получаваше в БТА, растеше непрекъснато и със състезателни темпове. И то защото световните агенции се развиваха тъкмо с такива темпове под мотото: „от значение е кой пръв ще даде новината, останалите само добавят към казаното“. Състезанието и до днес е безмилостно.

* * *

Ще спомена някои от хората, които заварих при постъпването си в Главна редакция „Международна информация“ на БТА.

Нели Доспевска, първата съпруга на писателя Димитър Димов, е една от тях. Вече утвърдила се като преводач на художествена литература от английски. Нели продължаваше да съчетава БТА с частпрома. Макар и мизерно заплащан (а да не би пък сега да е другото!), преводът все пак идваше като добавка към заплатата. Работата обаче беше там, че нямаше какво да се превежда от английски. Почти цяло десетилетие след 1952 г. дойдоха първите колебливи пробиви. По-горе вече казах, че това, което правех в БТА, започна да не ми стига. Ето защо, когато от издателството на БКП ме потърсиха (то се намираше в Полиграфическия комбинат и това, че ме потърсиха, си го обяснявам с препоръка от Сия), веднага се съгласих да взема книга за превод. И досега в библиотеката ми стои като паметник на хвърлени ненужни усилия „История на трите интернационала“ от Уйлям Фостър – цяла тухла, която аз преведох не на галоп, а в кариер, и то не като си пишех сам, а като диктувах на друг. Почти всеки ден, когато не бях на работа в БТА, отивах при моя съученик от прогимназията Кико (Кирил Георгиев) на „Аксаков“ 10, за да му диктувам.

А с Кико вече ви запознах, когато писах за атентата в Св. Неделя. Същото онова момче, пълен отличник и син на генерал Кирил Георгиев, който беше убит от Военното крило на комунистите, за да бъде привлечен цар Борис III на погребението му и там да загине от адската машина. Кико, естествено, беше вече мъж на моите години, но не можеше да намери никаква работа. А имаше две деца. И работеше с мен, за да си докара някой и друг лев. След 9 септември го засилили на лагер, заради участието му в патриотичната младежка организация от царско време „Отец Паисий“. Това бяха млади хора, които нямаха нищо общо нито с „Ратник“, нито с „Бранник“, нито с легионерите. Кико беше в ръководството на „Отец Паисий“, бяха ме канили и мен, ала аз и тогава, както и по-късно, никога не можах да преодолея нещо сякаш вродено – да стоя настрана от всякаква политическа организация. Вярно, че паисиевците поставяха акцента на дейността си върху културно-просветната сфера, но разбира се, и политиката не им беше чужда. Убеден съм, че ако България не беше потънала в мрака на сталинисткия терор, от „Отец Паисий“ щяха да излязат блестящи представители на следвоенния български елит.

В лагера Кико заболял от туберкулоза. И се лекувал в Искрец. Когато се събрахме за превода на интернационалите, той беше вече вън от заразния период на болестта. Но не беше и напълно здрав. Тухлата, за удивление на поръчителите, стана предсрочно готова, получих си хонорара и платих на Кико дължимото. Години след това се срещахме случайно по улиците, един ден видях жена му и тя ми каза, че Кико починал. Жалко за нацията, жалко и за идиотите, които не само че оставиха неоползотворено едно интелектуално богатство, ами и като отпадък го изхвърлиха на сметището.

Димитър (Митко) Масларов също беше английски преводач. И също беше завършил Американския колеж – като стипендиант. И също беше партиен член. Споменавам го, защото ми е жал за него. Преди два-три месеца ми звънна домашния телефон. Обажда ми се от Пирдоп една медицинска сестра, която беше асистирала на моя приятел хирург Руменов (Румпо), докато той ми оперира херния в пирдопската болница през 1986 г., и ми казва: Тук имаме един човек, който иска да ви чуе. След това мъжки глас: Петко, аз съм Маслара. Тук съм в приют. Сляп съм. Представяте си сигурно изненадата ми. В БТА партийният ценз на Маслара непрекъснато го тикаше нагоре. Но не само това. Беше женен с дете, а се разведе и се ожени за дъщерята на пролетарския писател Орлин Василев. Тя също работеше в агенцията и беше пре-

водач от френски. По едно време Маслара беше пратен кореспондент, май в Кайро, но, общо взето, не му вървеше. След пенсионирането си чух, че имал огромни здравословни проблеми не само със синовете на втората си жена, но и със самата нея.

Съдба

Трябва да спомена, естествено, и Фреди (Алфред Криспин) – заместник главен редактор „Международна информация" при постъпването ми. По онова време висок пост в агенцията. МИНФ беше най-голямата редакция – към 120 души. Имаше, разбира се, и „Вътрешна Информация", и „Информация за чужбина", но те бяха второстепенни. Нищо чудно, защото тогава цензурата беше превърнала вътрешната информация в нещо като табу. Фреди учил в американското основно училище в София (имаше такова) и оттам знаеше английски. Интелигентно момче. И способно. Вече покойник. Още от самото начало се отнесе приятелски с мен. Приятелството ни продължи години и след като се пенсионирах. През 70-те години (мисля, че не се лъжа) го пратиха кореспондент в Лондон. И Фреди, когато се връщаше в отпуск, вече пушеше лула. А мен директорът, Лозан Стрелков, ме беше направил отговорник на кореспондентското бюро. След толкова години стаж на попрището, аз вече бях врял и кипял в занаята.

Нека тук, покрай Фреди, направя едно отклонение. БТА имаше в чужбина 24 изпратени от България кореспонденти. Разходите по издържането им бяха огромни. Жилище (обикновено голям апартамент, за да е там и бюрото), храна, транспорт, комуникации и пр., и пр. Помислете какво значи това на година за Токио, например. Или за Мексико. Или за Ню Йорк. Или за Париж, Лондон, Делхи, Кайро. 24 души! За печен човек като мен беше кристално ясно, че тия хора не се назначават с оглед на журналистическите им умения и че основният им работодател не е БТА. Това Стрелков дори веднъж ми го наби едно към едно. Дойде при мен да ми каже, че еди-кой си, изкарал 4-годишен мандат в една столица, се премества в друга столица, където вече валутата е конвертируема. От съобщението ми кипна, защото въпросният кореспондент ме беше измъчвал с нескопосните си материали цели четири години, а сега го местеха на още по-отговорно място. Стрелков почервеня, явно много се ядоса (сигурно защото беше наясно, че съм абсолютно прав) и с леден тон ми заяви следното: „Виж, трябва да си знаеш мястото. Аз съм те назначил на това бюро, за да правиш материалите на нашите хора годни за публикуване. Разбра ли? А не да ми казваш кого къде да изпращам".

Не ги изпращаше той, ама нейсе.

Нали чухте – годни за публикуване. Тоест да изчиствам глупостите, да поправям грешките – фактически, езикови и стилистични – и да си трая. И с моите колеги – Сашо Алексиев и Краси Менкаджиева – тъкмо това и правехме. За сметка на нервите си.

Едно нещо обаче и до ден днешен ми е адски смешно. Да вземем, примерно, кореспондентите на БТА в ония години на студена война. Службите в страните, където те бяха акредитирани, отлично знаеха какво им е основното занимание. Толкова е близо до ума, че няма повече накъде. Били под прикритие. Какво ти прикритие! Абсолютни глупости. И разбира се, когато намерят за необходимо, им подхвърлят по някоя дезинформация. А аз тук трябва да я правя година за публикуване. Цирк, нищо друго. Не бяха нужни кой знае какви познания, за да се сетиш, че цялата тая тоталитарна действителност е изтъкана от двуличие и абсурди. Радиото свири една музика и медиите преливат от възторзи, а младежите тайно слушат у дома си магнетофонни записи на „Бийтълс". Професионални съюзи, които се превъзнасят по творчеството на Х и У, а името им никога не е прехвърляло родните граници. Защо е всичко това? Много просто: защото цялата действителност е измислена. Нищо не е автентично. Едно виждаш, друго е реалното. Едно говориш, друго мислиш. Междуконтинентални ядрени ракети, а в магазините боклуци.

С превода на интернационалите обаче ми просветна, че мога да пренеса диктуването и в МИНФ. Към редакцията имаше цяло бюро машинописки. Някои от тях бяха факири. Имаше две, които с десет пръста преписваха като фурии, без изобщо да гледат в клавишите. Казах на Сия каква ми е идеята и добавих: Нали разбираш, че диктуването – който го може, естествено – ще ускори не двойно, а тройно бързината, с която действаме. И нормата отива на кино. Ще я преизпълнявам три пъти и колегите ми ще ме намразят като натегач. Какво да правим?

Сия дори за миг не се замисли. Каза давай. И работата мина върху друго ниво. Не след дълго генералната директорка Елена Гаврилова преустрои радикално информационния процес.

* * *

Беше вече 1960 година и БТА се бе нанесла в новата си красива и удобна сграда, построена точно върху земята, където в миналото бяха жилищните помещения на 1-ви конен полк и кавалерийския ескадрон на ШЗО. Според тогавашната мълва, Елена Гаврилова била софиянка и от буржоазно семейство. Завършила немското училище – Deutsche Schuhle. Но със звезди в очите се увлякла по комунистическите идеали и стигнала до секретарка на самия Вълко Червенков. Беше истинско страшилище за дамите в агенцията.

Гледаше докъде под коляното им стигат полите, какви са им фризурите, как са облечени. Преценяваше с разбиращ поглед и мъжете. Накратко, знаеше твърде точно каква е картината, с какъв човешки материал разполага и според мен й беше станало абсолютно ясно, че докато БТА се използва като благотворително кошче за отпадъци и за да има с какво да се занимават съпругите на отговорни другари, няма да се получи информационна агенция.

А тя искаше да направи от БТА тъкмо такава агенция. Един ден свика в голямата зала на новата сграда общо събрание и обяви радикална структурна реформа. Останалите звена в агенцията оставаха, каквито си бяха, но МИНФ се променяше изцяло. Създаваха

се пет отдела: Социалистически страни. Капиталистически страни. Развиващи се страни, Америка и ООН и Балкански страни. Обяви и шефовете на отделите. И гръмна бомбата, че аз, безпартийният възпитаник на Американския колеж ще оглавя отдела „Америка и ООН“. Второ, че няма да има повече преводачи и редактори, а само редактор-преводачи. Сиреч, превеждаш, сам редактираш превода, сам си го пускаш към отговорника на отдела и от него към замглава. Значи досегашните редактори изчезват, а досегашните преводачи получават по-големи отговорности и по-висока заплата. И трето, създават се четири нови бюлетини с подходящи за публикация преводни материали от западния печат, от които да личат недъзите на капитализма и предимствата на социализма – т. е. материали, които дотогава са отивали неизползвани в коша. Това бяха „По света“ (политика), ЛИК (литература, изкуство,

култура), „Наука и Техника“ и Снимки и карикатури (забава, любопитно, общество, развлечения и пр.). За целта се обособяват четири нови редакции, всяка с главен редактор. По-късно тези бюлетини прераснаха в списания с редакции от по 3-4 души – директно предизвикателство към различните списания по онова време с щат от по 30-50 души. Тогава „Снимки и карикатури“ се превърна в „Паралели“. Внесени бяха най-модерни машини и БТА започна сама да си отпечатва списанията в собствена печатница в подземния етаж на сградата.

Стрелков

Годината е 1962, краят на месец януари. Телевизията е съвсем в детската си възраст и усилено опипва почвата. В БТА аз отговарям за работата на отдел „Америка и ООН“ – десет души, от които единствени със Сашо Алексиев сме безпартийни. В състава на отдела е и Гилермо Ангелов, възпитаникът на Колежа и напомпаният с партийно самочувствие въздух под налягане (мир на праха му!), който не се и опитва да скрие възмущението си от новото статукво. И гледа лошо не само мен, но и всичко наоколо. Не отдавах особено значение на вълните отрицателна енергия, с които ме заливаха партийците в отдела, но съм бъркал – както скоро щях да се уверя. Та обажда ми се по телефона мъжки глас, който ми казва, че се нарича Васил Делов и е режисьор на „По света и у нас“. (Колко хубаво, че названието на рубриката си е останало и досега). Човекът ме кани да направя четириминутен коментар на живо по повод – сега, моля, не се смейте – конференцията на външните министри на страните от Южна Америка, която трябва да се състои след три дни в парагвайския курорт Пунта дел Есте. И ми обяснява каква голяма отговорност е това – за пръв път персонифициран с образа на автора политически коментар, при това наживо в най-гледаното предаване. Както се казва, забравих си граматиката. Но нали мозъкът не спираше да чука по черупката. Рекох си: да става каквото ще, и приех.

Вкъщи седнах и си натраках материала. После го записах на магнетофона с последния хит на Тото Кутуньо, за да го вместя точно в четири минути. Впрочем, нека ви кажа, че според мен най-добрата телевизионна импровизация е в предварително написания черно на бяло текст. Това да имаш не минути, а броени секунди, за да кажеш нещо смислено и да не си се подготвил, а в момента да измисляш, е гаранция за ала-бала. Опитните колеги от гилдията знаят това отлично. Впрочем, тъкмо тази е причината, да бъде измислено аутокюто. Та след като нагласих коментара, научих го наизуст. Бяха ми казали наживо и аз го схванах, че не бива да имам листове пред себе си. Грешал съм, естествено, но тогава още не го знаех. Ето защо си научих урока като стихотворение. И единственото ми опасение бе да не запецна някъде по средата.

Не, минах идеално. Заведоха ме в студио на един от най-горните етажи на кулата (тогава телевизията още нямаше сграда), туриха ме да седна на маса с микрофон и когато откъм стъклата на апаратната ми дадоха знак да почна и лампичката светна, проговорих с поглед, вперен в обектива на камерата. Щом свърших, Васил Делов влетя в студиото, за да ме тупа възторжено по раменета със суперлативите на какво високо равнище е било всичко. Следващият път, когато телевизията ме потърси, беше след 12 години.

Около седмица след предаването на улицата ме спря мъж, когото бях виждал на екрана. Не чичко Филипов, мисля, че му викаха Боби. Каза ми: „Не знаете какъв поток от протестни писма се изля в телевизията след вашето участие, завършили сте Американския колеж, нали?“

* * *

Пак е 1962 г., но април, Дорчето, с която още не сме женени, ме води срещу Великден в църквичката „Света Петка“ на ул. „Калоян“. След службата си тръгваме със запалени свещи и излизайки откъм „Калоян“ почти се сблъскваме с шефа на партийното бюро, съпругата му и още един колега от „Вътрешна информация“.

На следващия ден БТА вече жужи отвсякъде със сочната мълва, че през нощта съм бил да се черкувам. В погледа на Гилермо – тържествуваща искра от рода на пипнах ли те. Изпълняващият длъжността генерален директор Георги Найденов ме вика в кабинета си. Защо има и. д.? Защото Елена Гаврилова е от доста време в продължителен отпуск по болест. Всъщност болест няма, просто ерата на Вълко Червенков вече е приключила, а с него е изпята и песента на другарката Гаврилова. Найденов беше неин заместник.

Аз го уважавах, защото той беше истински, а не измислен. Поначало уважавах истински вярващите в утопията пролетарии от всички страни, съединявайте се, мога да ги уважавам и сега, ама като че ли вече няма такива. Найденов беше бивш партизанин, само че не български, а съветски. А там наистина имаше партизанска съпротива срещу нацистите и войната, която те водеха зад тила на противника,

беше действително героична. По онова време от някаква експлозия пострадал слухът му и недочуваше леко. Каква ирония: той ми повтори почти едно към едно думите на оня прокурор, който навремето ме арестува. Всеки има право да вярва в каквото си иска – се обърна той към мен, когато се изправих срещу бюрото му, – но ти си ръководител на отдел в един идейнополитическн институт. Другите може да ходят на черква, но ти – не. И защо изобщо ти трябваше да отиваш, пък и да си тръгваш със свещ в ръка? За да иска сега Партийното бюро да те уволня и аз да не знам какво да му отговоря.

Прехвърлих през ума си кои бяха в Партийното бюро и си казах, че съм обречен. Фактор там беше например и една другарка, дошла в София по партийна линия от някакво село, за която можете да си съставите мнение от следния епизод. Сталин вече е умрял. Маленков е зает мястото му и в един момент вратата на нашата стая, имам предвид на преводачите, се отваря със замах и на прага застава тя. В шок. Червена като домат. Очи ококорени. Неистов поглед. И надава вик: – „Другари! Берия се оказа предател!“

Разбирате какво имам предвид, нали?

Найденов обаче неочаквано сменя тона: Виж, ще ти предложа нещо. Няма да те уволня. Но не е възможно да останеш на същата длъжност. И за да ти се размине по-лесно, ако си съгласен, иначе ще трябва да напуснеш, иди за известно време някъде далеч оттук. Искаш ли да те пратя кореспондент на „Вътрешна Информация“ в Силистра? Там постът в момента е вакантен. Ще вземаш същата заплата, а и командировъчни отгоре.

Така се озовах в най-отдалечения от столицата град, за да информирам БТА за селскостопанските дейности в района – кое стопанство колко крави има и колко литра мляко добива от крава и пр., и пр. Имаше определена норма за кореспондентите – поне по една информация на ден. Разбира се нямах превоз, за да се разкарвам из ТКЗС-тата и всичко, което се случваше в Силистренски окръг, научавах от чиновниците в общината. И пращах информации за чудо и приказ. По две на ден. В 11 часа вече бивах готов, грабвах вдицата и хайде на Дунава.

Така до края на август. Прекарах екстра. Оказа се, че в Силистра има и други заточени софиянци. Изненадващо открих Владо Андреев, средния от тримата братя Андрееви, които бях заварил по бомбардировките в Княжево. Идваше от дерматологичната клиника в Онкологията. Влязъл в конфликт с директора и в резултат пенсионирали директора, а него заточили в Силистра.

Със Снежа, която по-късно се пресели в София и се омъжи за Владо (той почина през 1994 г.) и която още от онова време е най-близката приятелка на семейството ми, както и с Вили (която също се омъжи в София за Гео) се запознах тъкмо тогава в Силистра.

* * *

В БТА е назначен нов директор, Лозан Стрелков, писател, драматург, член на ЦК на БКП. Получавам нареждане да се завърна в София. Пристигам в редакцията и ми казват да ида при шефа. Секретарката му ме въвежда в големия и нареден с вкус кабинет. Той става от бюрото, посочва ми едно от креслата и сяда на другото. Изучава ме, но и аз дискретно го изучавам. Около 50-годишен, леко прегърбен, с рядка посивяла и вчесана назад коса. Нос изострен. Очевидно създаден да души. Неслучайно чувах после да се говори за него, че бил лисица. Не се здрависа с мен, само ми посочи къде да седна.

Искат от мен да те уволня – почна той без заобикалки. – Но аз се поразрових малко в работата ти и ако ти кажеш, че искаш да останеш, няма да те уволнявам. Е, искаш ли?

Искам – отговорих.

Само това ли имаш да ми кажеш?

Всичко друго ще е излишно.

Защо си отишъл на черква?

А защо да не отида? Това, че човек на ръководен пост, какъвто заемах в БТА, не можело да иде в черква е глупаво, не мислите ли? Значи, ако се кръстя пред иконите вкъщи, ще съм благонадежден, а понеже съм отишъл на една традиция, съм неблагонадежден.

Виж, нека ти кажа нещо – присвил очи ме гледа в упор. – Когато ме повикаха в ЦК, за да ме питат искам ли да взема мястото на другарката Гаврилова, аз отговорих, че първо ще си помисля. После, когато казах, че съм съгласен, ми дадоха едно листче с шест имена, които да уволня. Тогава им поставих условие – да не ми се бъркат, иначе отказвам. Е, ето го листчето, тук е, искаш ли да го видиш? Първото име е твоето. Значи, ако не те уволня, отговорността поемам аз. Ето защо искам да разбера с какъв човек си имам работа и заслужава ли си заради него да не изпълня препоръката на ЦК.

Другарю Стрелков – вече виждах да ми се мержелее призракът на Шушурин, – ако позволите, нека и аз ви кажа нещо. Когато постъпвах, писах подробна автобиография. В нея всичко в миналото ми е казано без недомлъвки и какво представлявам вече сигурно сте разбрали, защото няма начин да не сте я чели. И за да не ме уволнявате, сигурно имате условия. Какви са те?

– Да, имам условия. Да се съобразяваш с това какво си и къде си. А, че ще си вършиш добре работата, го знам. Но пред ЦК все пак трябва да представя някакво наказание, тъй че те връщам в редакцията на най-ниското равнище – литературен сътрудник четвърта степен. Но ако натиснеш яко педала и покажеш какво можеш, положението бързо ще се промени. Съгласен ли си?

Естествено, казах, че съм съгласен, призракът на Шушурин не ми се бе отразил добре. Върнах се, но вече нямаше отдели, имаше класически Newsroom и БТА все повече заприличваше на информационна агенция. Ала в сателитна на СССР държава.

(Бочаров, П. „Картини от три България“. Издателска къща „Жанет 45“, 2010; стр. 91-99)

ПЕТЯ АЛЕКСАНДРОВА: **Дигиталният архив на ЛИК е достойна мисия**

Завършила кинознание във ВИТИЗ (НАТФИЗ). В БТА от 1999 до 2013 г.: главен редактор на сп. ЛИК. Професор в НБУ, департамент „Кино, реклама и шоубизнес“ от 1995 г. и „Медии и комуникация“ (2012 – 2019). Автор на десетки публикации по проблеми на киното и на книгите „Мъките на заглавието“ (2006 г.), „Изгубени в гледането“ (2011 г.), „Преходни истории за култура и комуникации“(2015 г.), „Предимства и предизвикателства на късите форми. Българското игрално късометражно кино“ (2020 г.).

Постъпих в БТА през 1999 г. по покана на генералния директор Панайот Денев. Той искаше да възстанови ЛИК. Преди това бях натрупала опит в различни издания – всекидневник, седмичник. Профилът ми като специалист бе киното, но работата в ЛИК ми помогна много да разширя познанията си. В редакцията четяхме и подбирахме материали от всички сфери на културата и изкуството. Бях в течение с последните тенденции. Когато по-късно започнах да преподавам в НБУ и поех курсовете, свързани с изкуствата, това се оказа много ценен опит. ЛИК ми даде космополитния мироглед. Ние ползвахме световни източници, следяхме не само вътрешния културен живот, но и актуалните тенденции в европейския културен живот. През социализма съм израснала с ЛИК като своеобразен прозорец към големия свят. То беше единственото издание, което публикуваше преводни материали за световната култура. Тази функция на ЛИК се измени след възстановяването му, защото източниците, мрежите, каналите станаха много повече. Разчиташе се вече не на информацията, а на интерпретацията на тази информация.

Болната ми тема е, че ЛИК няма дигитален архив. Изданието, което всички носталгично си спомнят, смятам, че трябва да бъде дигитализирано. БТА има възможностите, правата и размаха да го направи и мисля, че това е една достойна мисия и цел. Що се отнася до сегашното съществуване на ЛИК (от 2020 г.), смятам, че то функционира като едно друго издание на БТА – 100 %. Избира се една тема, често една фигура, около която се прави целият брой. Това е модел, който спазва L'Europeo. Не знам доколко медийната среда е благоприятна за този тип печатни издания, преди ЛИК беше с ясно заявена индивидуалност. А в последните две години е извън модела на темите, към които се е придържало преди. Изместен е фокусът на нещата.

Предполагам, че има бъдеще, колегите от БТА най-вероятно имат концепция в тази насока. Според мен, би било добре ЛИК да функционира като един активен сайт, в който да се попълват непрекъснато нови и нови материали, спазвайки профила – литература, изкуство и култура. Списанието не трябва да бъде новинарско, защото БТА има своите новинарски емисии, а да бъде именно селективно и анализаторско, което беше силната страна на ЛИК.

Две неща са основни за мен в БТА – експедитивност и прецизност. Препоръчвам на всеки журналист да мине през една новинарска агенция, защото там се научава на друг вид дисциплина във времето и в обемите на работата. БТА има нужда от свеж поглед. От една страна, по-възрастните колеги биха могли да внесат своята ерудиция и познания, които са натрупали през годините, от друга страна, младите ще добавят по-свежи идеи. Когато Панайот Денев ме назначи, той изтъкна моята възраст като предимство - тогава бях на 40 години. Каза ми, че търси човек, който все още да има енергия, защото става въпрос за възстановяване, но вече да има и натрупана ерудиция. Някой, който помни старото издание, за да направи връзката с миналото, да запази най-доброто, като същевременно го модернизира. Това би била полезната насока – да се използва натрупаното, а БТА е натрупала много, но непрекъснато да се търсят нови формати и обновяване. Вярвам, че агенцията може да го направи.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. София,2022)

РУМЯНА ЛЕЧЕВА: **Ти си анонимен, но БТА е твоето семейство**

Завършила СУ. Доктор по история в НБУ с дисертация „Социалната мисия и социалните практики на християнските вероизповедания през периода 1879 – 1949 г.“. В БТА от 1997 г: кореспондент в Стара Загора. Била е кореспондент и на в. „Демокрация“ и БНТ. Автор на сценарии за документалните филми „Александрийската библиотека“ (2002 г.), „Детска мечта за Италия“ (2004 г.), „Френски спомени“ (2006 г.), „Мина, тя мина“ (2012 г.). Автор на книгите „Истинската история на Христина Морфова“ (2013 г.), „В името на Иисус“ (2021 г.), „За слава на Бога“ (2022 г.).

В БТА постъпих след конкурс, в който участваха петима. Първите сериозни уроци дължа на Мария Велковска, която беше начело на новините. Тя, Яна Кожухарова, Румяна Кинкина бяха олицетворение на мек чар и железен професионализъм, който забелязах и запомних. Три дами, които впечатляваха със спокойствие, скромност и богата култура. Чувствах се окрилена и значима, когато Мария Велковска лично ми се обаждаше, за да ме поздрави за някоя моя новина, намерила място в пет вестника, например. Това насърчаване беше много важно за мен.

Безценна и също незабравима беше и подкрепата на Лили Тодорова. Винаги беше зад мен и никога не застана срещу мен. В доверието ѝ се криеше моята сила като репортер. Научих и никога не забравих съветите на Фори - Христофор Загоров, редактор във ВИНФ: журналистът в БТА е еднакво разграничен от всички партии, които трябва да уважава. Това беше и е един от първите съвети, които споделих с новия кореспондент на БТА в Стара Загора – Павлина Дудева.

В България възпитаният човек все още не е достатъчно добре приет, но да си такъв, това е запазената марка за журналистите от най-старата осведомителна агенция. Агресивният тон е недопустим. Уроците са много, но ето още няколко: Първият! Колкото по-трудна и по-интересна е една задача, толкова по-голямо е удоволствието, когато я изпълниш. Да четеш, много да четеш, да бъдеш информиран, както и винаги да имаш възможност бързо да направиш справка по определена тема.

За мен БТА е страст. Една много интересна страст, такава каквато познаваме от прочутото есе на Лорка. Тя е професионализъм, достоверност, качество на информацията и доверие в обществото. В агенцията се научих да оправдавам доверието на всеки един, с когото се срещам, да бъда уверена и да отстоявам професионализма си във всеки един момент, навсякъде, където и да съм. В журналистическата работа конкуренцията е огромна, а бързината най-важна. Ти си анонимен, но БТА е твоето семейство, твоята лична кауза. Авторитетът е изключително важен. Всяка новина трябва да бъде написана точно, кратко, коректно. Интерпретациите са недопустими. Годините минават, животът се променя, на ръководните позиции има нови фигури. Но това, което не се променя, са редакторите в БТА - най-голямото богатство - всички са изключителни професионалисти, отговорни и с богата култура.

В БТА хората се сменят, но високата класа и стил остават. В нашата работа приемствеността е изключително важна, защото след 25 години един кореспондент се чувства неразделен от БТА, чувства се като част от едно голямо семейство. Ако държиш на БТА, ако си благодарен, трябва отговорно да предадеш опита на новия колега. Селекцията на новите и млади журналисти в агенцията е много важна.

(Школата БТА. Алманах на националната осведомителна агенция 1898 – 1998. София, 2022)

СВЕТОСЛАВ ТЕРЗИЕВ (1954): **При социализма нямаше писани агенционни правила**

Завършил журналистика в СУ. Постъпва в БТА през 1976 г. като стажант-репортер. Бил е репортер и редактор в МИНФ, първи кореспондент в Индокитай, кореспондент в Париж. Агент и секретен сътрудник на Шесто управление на ДС и на ПГУ, съответно от 1981 и 1988 г. От 1992 г. е коментатор – в. „Континент“ и в. „Сега“. Преподава „Агенционна журналистика“ във ФЖМК на СУ, автор на книга с такова заглавие. Доктор по журналистика с дисертация на тема „Журналистическата информация – стока или човешко право?“.

Първите десет кореспондентски бюра на БТА в чужбина са открити през 1958 г.– в Белград, Берлин, Делхи, Истанбул, Кайро, Москва, Париж, Пекин, Прага и Тирана. До 1991 г. тази мрежа се разраства до 24 бюра, но в зората на демокрацията е закрита… БТА стига до финансов колапс и до невъзможност да издържа бюрата си в чужбина, всяко от които струва средно по 50 000 долара годишно…

Впоследствие БТА прави опит да използва хонорувани сътрудници в чужбина – главно съпруги на дипломати или емигранти, но възстановяването на едно единствено щатно бюро зад граница е всичко, постигнато за последните 20 години.

Интересно е, от друга страна, че иначе анонимната агенционна журналистика даде шанс тъкмо на своите кореспонденти в чужбина да се прочуят. Част от тях се възползваха, защото поради липсата на достъпни собствени кореспондентски мрежи почти всички медии в България – печат, радио и телевизия, ги търсеха за автори. Междувременно и мнозина издадоха книги, като доказателство за своя професионализъм.

…БТА издаваше не само явни, но и поверителни бюлетини, предназначени за висшето партийно и държавно ръководство. Те не са социалистическо изобретение, защото в БТА специално се появяват още през 1915 г. по време на Първата световна война.

Изострената бдителност, предизвикана от чувството за вражеско обкръжение както в географски, така и в идеологически аспект, е причина държавата да създаде трети канал за поверителна информация, за да засича достоверността на секретните съобщения от посолствата и щатното разузнаване. Кореспондентската мрежа на БТА бе такъв допълнителен канал, който за разлика от дипломатите и другите разузнавачи под прикритие имаше по-голяма свобода на контакти и не бе на тяхно подчинение. Може да звучи изненадващо, но кореспондентите на БТА – една държавна агенция с информационно-пропагандна насоченост – бяха най-свободните журналисти в България по времето на социализма. Те имаха не само правото, но бяха и длъжни да пишат за секретните бюлетини точно онова, което виждат, чуват и мислят, без да се опасяват от санкции заради разминаване с официалната политика. Но те нямаха същата свобода като автори в явните бюлетини, които строго се придържаха към официалните идеологически жалони.При социализма нямаше писани агенционни правила, нямаше подготвителни курсове, нямаше инструктажи. Работеше се на принципа на пробата и грешката, като се следваха общите изисквания на партийно регулираната журналистика.Бюрото в Париж служеше като кореспондентски център не само на агенцията, но и на всички по-големи медии в България. При важни събития получавах поръчки за аналитични кореспонденции едновременно от няколко вестника, от радиото и дори от телевизията, която през 1990 г. престана да разчита много на своя пратеник Васил Василев, защото той се захвана с бизнес и дълго отсъстваше от бюрото си. Не можех просто да пращам един и същ текст на всички, а трябваше за всяка медия да пиша по различен начин, за да личи, че кореспонденцията е писана специално за нея. Освен това трябваше да изпълнявам задълженията си и за специалните бюлетини на БТА, които през 1989 г. бяха на доизживяване, но сякаш на изпроводяк интересът на държавното ръководство към тях се бе засилил заради бурните промени в Източна Европа и ролята на Запада за тяхното насърчаване и направляване.

(Халачев, Начо – съставител-редактор,“БТА зад кулисите“. Сборник, София, 2013-2017)

СЕРГЕЙ НАКОВ (1952 – 2005): **Как станах наркоман, пристрастен към информацията**

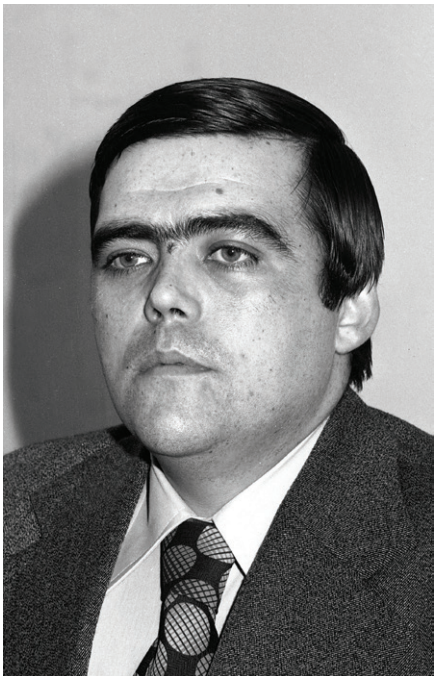

Завършва журналистика в СУ. В БТА от 1974 до 1992 г.: стажант-репортер, репортер, зам. главен и главен редактор във ВИНФ, кореспондент във Варшава, зам. главен редактор в направление „Маркетинг“. Работи в издателска къща „Международни отношения“ и в. „Дума“ (1992 – 2005).

125 ГОДИНИ БТА

В редакция „Вътрешна Информация“ направих първите си стъпки към репортерството, което още се колебая занаят ли да нарека или професия, което е прекрасно, въпреки че изморява, изтощава, изстисква и изхабява човека. За изключително кратко време – само месец, бях твърдо решен да остана на работа в тази редакция. Когато ме питаха защо, отговарях съвсем искрено, че работата ми е много интересна. Няколко години по-късно вече бях разбрал какво е истинското обяснение – бързо бях станал наркоман, пристрастен към информацията, и то информация от първоизточника… В дните и месеците на репортерския прощъпалник ме водеха за ръка отлични учители, които от все сърце искаха колкото се може по-бързо да ми предадат тънкостите на агенционното репортерство – Веселин Янков, Георги Котаров, Панайот Денев, Христофор Загоров. Всеки от тях ми даде най-доброто от себе си и доколкото станах репортер, бях продукт на техния майсторлък. След известно време се чувствах длъжен аз да направя същото за следващия репортерски набор – Атанас Матев, Веселин Марков, Веселин Тошков, Вечеслав Тунев, Любомир Касаветов, Людмил Митакиев, Христо Спиров… Работехме много и по-точно, колкото се налагаше. Нямаше значение нито броят на часовете, нито делник ли е или празник. Важното беше информацията да е вярна, всичко в нея да е точно, задължително проверено, и да бъде предадена бързо! Така разбрах защо навсякъде уважаваха деловите качества на всеки, който е работил достатъчно дълго в БТА – ние просто бяхме научени, че понятието утре не съществува, за нас имаше само днес. Защото, ако не си го направил днес, няма смисъл да го правиш утре!... Когато работехме – работехме, когато се веселяхме – веселяхме се. Всичко правехме всеотдайно, без да се щадим… „Най-добрите репортери на републиката“ е новела, в една от книгите на Веселин Янков. За страничен човек може да звучи самохвално, но за нас, участниците в събитията по онова време – не. Той успя да предаде нещо от тогавашния начин на живот, от онова бясно темпо, в което човек изгаря бързо…Постепенно ние един по един намалихме темпото, той – не. Може би по-

вечето от нас са живи, а той си отиде толкова млад… Тогава темата за смъртта присъстваше само по повод на официалните държавни погребения. Бяхме млади, със самочувствието, че можем да се справим с всичко и да излезем от всяка ситуация. Това до голяма степен оправдано самочувствие не беше само личностно, а и групово – редакционно и агенционно. В условията на социалистическата държава БТА беше своеобразен оазис, където много от най-неприятните ръбове на системата бяха загладени и се дишаше по-леко, говореше се по-свободно, мнозина си позволяваха да мислят извън канона. Да имаш ежедневно и ежечасно достъп до новините от цялата страна (и от цял свят), без тази информация да е подбрана, редактирана и фризирана и идеологически насочена, в онези години беше прекрасно изживяване за всеки млад човек. И твърде полезно за развитието му, разбира се. Ако поколението на моя син иска да разбере това усещане, трябва да го сравни със собствените си чувства, когато чрез интернет получава неограничен достъп до информация за всичко на този свят…

През есента на 1982 г. България бе обвинена, че е участвала в атентата срещу папа Йоан-Павел Втори. Арестуван бе служителят в представителството на авиокомпания „Балкан“ в Рим Сергей Антонов. Но българското партийно и държавно ръководство първоначално реагира стереотипно с голословни опровержения. Обвинението обаче бе толкова чудовищно, че подобна реакция не можеше да свърши работа. По причини, които на мен не са известни, е било решено на антибългарската кампания да се отговори с адекватна контракампания, в която на БТА е определена водеща роля. Така агенцията в продължение на повече от две години бе гръбнакът на пропагандната и информационната дейност в страната и чужбина по случаят „Антонов“. Своя принос дадоха десетки журналисти (кампанията бе персонифицирана в лицето на главния директор Боян Трайков), основната тежест в Италия изнесе кореспондентът ни в Рим Христо Петров, а в екипа бяха включени Алфред Криспин, Георги Тодоров, Владимир Игнатов и моя милост. Много неща тогава бяха сторени за първи път в България – уредени бяха международни пресконференции, пусната бе поредица от книги на български и чужди автори и извънредни документални издания, сред които и първата в следвоенната история на страната „Бяла книга“. Така БТА още веднъж доказа, че е в състояние да се справи със сериозни задачи, независимо от някои пропуски. Но най-важният резултат от продължителните усилия бе, че не се позволи оклеветяването на България, а един невинен българин беше освободен и макар и със съсипано здраве и психика, се завърна в родината…

(Георги Ведроденски. „Бетеански дни и нощи“, Сибия, 2001)

Бетеанци на "ленински съботник" на новооткрития бул. "Ленин".

СТЕФАН МАРКОВ (1940 – 2000): **Графиката не е черно-бяла**

Завършва френски пансион и гимназия в Бургас, Художествената академия, специалност „Графика" през 1967 г. при Евтим Томов. В ЛИК работи като художник от създаването му през 1968 г. до неговото закриване през 1992 г. Най-авторитетна му награда е „Борис Ангелушев" на Съюза на българските художници за илюстрациите към „Записки по българските въстания" от Захарий Стоянов (1986 г.)

Не спирам да работя. Не че клиентите ми са пред вратата, а това е начинът ми на живот. Така човек се спасява от битовата грозота и дертовете. И потъва в друг свят. На прага съм на 60-ата си годишнина и смятам, че съм стигнал донякъде.

Гласът е боцмански. Галещ бургаски говор в ниския регистър. Човекът също прилича на боцман. Нисък към жилав. Разкрачи ли се, вълната няма да го отмести. И бободи. Но за изкуство. За смесените техники върху ръчно направената от него хартия - акварел, гваш, темпера. Наистина всичко е позволено, - всичките тези неща е художникът Стефан Марков. Челите 30 години някогашния ЛИК си спомнят: „Рисунка Стефан Марков" – отзад при преводния разказ. Освен това близо 30 години той оформяше списанието всяка седмица. Сега е свободен артист и се готви за юбилейната си изложба в зала „Райко Алексиев".

Завършил съм 1967-а, онази българска школа, която се отличава с добра рисунка и техника. Евтим Томов беше много прецизен преподавател по графични техники. Веселин Стайков също ни преподаваше. Но графиката вече не е само черно-бяла, форматите са големи, използват се много нови техники.

Вашето поколение не трябваше ли да се промени доста радикално в едни напреднали години?

Преди закриването на стария ЛИК прочетох една много интересна статия, озаглавена „Еуфорията свърши". В нея се обясняваше, че новото време, първоначалният флирт и интерес към източните артисти намалява и свършва. Време е всеки сам да се съревновава със света. Всъщност това е . Има добро и лошо изкуство, а не източно и западно. Имаше бум на пъстрота и формати в нашето изкуство след събитията. Една голяма освободеност, която често беше привидна. Важно е всеки да потърси своя път, онова лично свое, което има да каже. Смятам, че две неща са от особено значение: художникът трябва да има собствен свят и собствена рисунка. Дълги години съм се мъчил да постигна точно това. Същото усещам и при общуването с някой галерист от Париж или Швейцария. Покажеш ли му онова абстрактно, което до голяма степен за нас е ново, може да помисли, че е заемка от тяхното изкуство отпреди десетилетия. Те търсят личното преживяване, собствената чувствителност, личния свят. Този е пътят, по който вървя.

Имате ли стари неща , които не искате да показвате? Почти няма български график, който да не е преминал през така наречения асоциативно-метафоричен стил, онези задръстени от безброй фигури и подробности картини. И вие имахте подобен период?

Да, така беше. В рисунката и илюстрацията често присъстваха разни неща без особен смисъл, с претенцията да е философско. Всички минахме по този път. Не виждам нищо лошо в това. Имаше и добри образци. То си беше мода, а човек се стреми да е в крак с нея. Важното е да се отърсиш навреме. Не мисля, че имам неща, от които да се срамувам. Наистина като всеки художник имам картини, които не харесвам или по-малко харесвам. В някои дни човек има всички условия, но работата не върви. Друг път тръгва по-добре. Има и редки случаи, в които се забавлявам с рисуването. И това са върховните моменти на щастието в професията. Когато всяко нещо, което сложа, е на мястото си. Не чакам музата, а работя.

Ателието е пълно със спомени. Китарата, останала с две струни, връзка стари ключове - от онези летите, които вече не можеш да намериш. И оранжевата преса, която помни много неща. Отваряме старите папки. В тях са илюстрациите към Чосъровите „Кентърбърийски разкази“, „Записки по българските въстания“ – войводите с шишанетата, турците с фесовете и гайтаните. Прецизни, изпипани, физиономични. И Захари Стоянов си прилича, и Райна Княгиня. Стигаме до големия стар ЛИК. До оня ЛИК, от който научихме кои са последните жени на Пикасо, кой е Лакан и кой Дерида. И какво по дяволите е това постмодернизъм?

Работих в ЛИК от началото до последния му брой. Това са 29-30 години – изпитвам умиление, приятна носталгия. Екипът беше прекрасен, а списанието беше единствен прозорец към европейската и световната култура. Получавахме много западни списания за изкуство и всеки имаше достъп до тях. Виждах изкуство, което нямаше къде другаде да се види. Винаги в списанието се търсеше нещо ново в различните периоди. Е, имаше и конюнктура, но общо взето, бяха добри години. Не съм илюстрирал само аз разказите. Имах голяма група сътрудници – млади художници, на които давах да се изявяват.

Работата в ЛИК не ви ли отнемаше от енергията за чисто изящна работа?

Чувствам го чак сега, когато освен да рисувам от сутрин до вечер, не правя нищо друго. Но вероятно не бих разсъждавал така, ако нямах опита от списанието.

Какво е изпитанието да преминеш от щатна работа на свободна практика? Доста хора преживяха тежки кризи, имаше дори самоубийства.

Така е. Един ден човек осъмва с куп картини и вижда, че хората просто не си купуват изкуство. Никого от колегите си не съветвам да спре в този момент. Работата винаги ме е крепяла – всяка нова картина е нов пластичен проблем, ново потъване. Дай боже, от време на време нещо да се купи.

Кои бяха приятелите ви през тези години?

Голяма група графици от моето поколение и много „задочни“ приятели от страниците на ЛИК. Искам да спомена с добра дума и Съюза на българските художници. Навремето всичко минаваше оттам и човек се стремеше да бъде оценен. Като отхвърлям част от нещата, сега виждам, че смисълът на СБХ е бил общуването, съревнованието, докосването до личностите.

Кои са темите на един морски човек, роден в Бургас, син на капитан на кораб, самия пътувал по море? Морето на всички сезони. Образите изскачат от детайлите – движение на вода и въздух, крясък на чайки, геометрия на вълна, ръждиви рибарски такъми, пясък, черупки.

Често елементите от морския свят са били решаващи за изграждането на една картина. Когато не върви и нещата са сухи, един дребен детайл може да внесе живот и проблемът да се реши. „Забравени заливи“, „Отдалечени брегове“, „Моите острови“ – това са имената на някои от сериите картини.

Какво мислите за съдбата на българския художник?

По-трудно е на младите, необходима им е нормална артистична среда, в която да отгледат своята индивидуалност, а я нямат. Галерии има, но нямат подкрепа, продават трудно. Как ще я карат?

Какво мислите за нещата, които стават?

Какво, за Европейския съюз ли? Малко съм скептик. Отстрани изглежда, че политиците ще влязат в него, а хората не. Това, разбира се, не ми пречи да си гледам четката и да работя с пълна пара.

(Интервю на Руен Руенов със Стефан Марков за брой 3 на списание ЛИК, март 2000 г.)

Стефан Марков. Илюстрация към "Записки по българските въстания" от Захарий Стоянов

СТЕФАН ПРОДЕВ (1927 – 2001): **Лозан Стрелков е един от най-заслужилите строители на БТА**

Завършва военно училище и служи в БНА (1950–1954). Един от създателите на ученическия в. „Средношколско единство“ (1945–1947), репортер в „Труд“ (1946–1948). Работи във вестниците „Народна армия“ , „Народна младеж“, „Отечествен фронт“, „Литературни новини“, списанията „Септември“ и „Българска музика“. В БТА от 1965 до 1979: зам. главен редактор МИНФ, главен редактор „Седмични издания“, главен редактор „Светът в снимки и карикатури“ („Паралели“). Главен редактор на сп. „София“ ((1980–1984), в. „Народна култура“(“Култура“) от 1984–1990 г., в. „Работническо дело“(“Дума“) от 1990–1999 г. Председател на СБЖ (1990–2000).

…„Светът в снимки и карикатури“ трябва да се откаже от амбицията да има от всичко по нещо. Обратното – неговата амбиция трябва да бъде да улавя най-главното, основното, неизбежното. Трябва да придобие по-ярка политическа физиономия, по-живо политическо чувство. Това не означава, че той трябва да се раздели със своите занимателни рубрики, с модата и спорта. Този пълнеж му е необходим, както стомашният сок при обработването на храната. Чрез него бюлетинът постига и ще постига до голяма степен своята масовост. Но пълнежът в никакъв случай не бива да бъде равностоен на основния материал в бюлетина. На материала, който осъществява неговата политическа мисия.

Защото според мен „Светът в снимки и карикатури“ е пакселанс политическо издание, трибуна на едно политическо учреждение…

Пейзажът и самоцелната красива снимка нямат място в него. Те са по-подходящи за един фотоалбум. Лично аз смятам, че „Светът в снимки и карикатури“ е другото лице на „По света“. Политиката не в текст, а в образи. Именно политиката, а не въобще животът.

Политиката не е нещо ограничено и затворено. Тя е навсякъде: и в модата, и в спорта, и в криминалното убийство, и в джазовата психоза. Остава ние да я видим, да я открием и да я поднесем по най-силния и, разбира се, по най-интересния начин. Всяка снимка и карикатура трябва да има свой политически текст или подтекст. Дори когато забавлява, нашият бюлетин трябва да забавлява не въобще, а в името на определена политическа задача…

(Обсъждане на бюлетина „Светът в снимки и карикатури“, дирекционен съвет, 11 май 1966 г. Съвещание с главните редактори на БТА. Архив на БТА.)

…Цели 20 години Лозан Стрелков ръководеше БТА не като обикновен административен началник, а като истински новатор и творец, отдаде живота си на агенционното дело…

Този амбициозен човек събра около себе си маса млади хора, чието професионално поприще е немислимо без личната му грижа. Въпреки че ръководеше агенцията в условията на определен идеологически натиск, той не се съобразяваше с така наречените класови критерии и издигаше хората според способностите им…

Днес справедливостта иска да се каже високо, че Лозан Стрелков е един от най-заслужилите строители на БТА. По негово време агенцията получи крила…

(Ведроденски Г. „Бетеански дни и нощи.“ Сибия, 2001)

125 ГОДИНИ БТА

ФИЛИП ПАНАЙОТОВ (1933): **Най-новата история на България може да се напише само по поправките на БТА**

Професор д-р Филип Панайотов дълги години работи като журналист и преподавател по история на българската журналистика в СУ и АОНСУ. В БТА от 1952 до 1958 г.: репортер във ВИНФ. Бил е главен редактор на в. „Пулс“, сп. „Младеж“, основател и главен редактор на в. „АБВ“. Автор на книгите „Чучулигите“, „Двубой в ефира“, „Да устоиш на всичко“, „Йосиф Хербст“, „Д-р Кръстю Раковски“, „И мъртвите ще проговорят“, „Истината, в която никой не повярва“, „Вестници и вестникари“, „Изрезки от стари вестници“.

Постъпих на работа в БТА – в културния отдел на „Вътрешна информация“. Директорка на агенцията тогава беше Елена Гаврилова, изтъкната ръководителка на РМС преди Девети и отговорна партийна функционерка след тая дата. До неотдавна тя бе ръководила Главлит – страховитото учреждение за тотална предварителна цензура на печата, радиото, киното, театъра, книгоиздаването и всичко останало. Главлит бе закрит през 1956 г. по решение на Априлския пленум. Елена Гаврилова обаче неслучайно бе поставена начело на БТА – макар и под друга форма, строгият контрол трябваше да продължи. Ръководител на „Вътрешна информация“ бе Велчо Чанков - в миналото един от следователите по делото срещу Трайчо Костов. Всъщност основната работа във „Вътрешна информация“ се вършеше от заместника му Павел Груев, който само дето не спеше в БТА (тогава тя се помещаваше в ъгловата сграда на площад Народно събрание). Пряк шеф ми бе Страхил Дюгмеджиев, син на Любен Дюгмеджиев – виден партиен деец още от тесносоциалистическите времена. Опитен вестникар, минал през школата на в. Отечествен фронт, той не само че не бе член на БКП, но проявяваше рядко за онова време свободомислие.

Всички органи – идеологически, пропагандни и репресивни – водеха истерична кампания срещу джазовата музика, а той й беше страстен поклонник. Държеше в чекмеджето си някаква съветска брошура и когато нямахме много работа, тържествено я изваждаше и четеше на глас избрани откъси. А там пишеше, че джазът, и по-специално музиката на Гершуин, изразявал агонията и конвулсиите на разлагащия се американски империализъм. Подигравките му след това нямаха край. Разлага се, разлага се, ама как хубаво ухае – говореше той.

В отдела заварих Николина Симеонова, опитна журналистка, с която си поделихме ресорите. На мен се паднаха науката, изкуството, културата и образованието, което означаваше, че отговарям главно за Министерството на просветата и културата, оглавявано от самия Вълко Червенков . Бях задължен да отразявам цялостната му дейност чрез бързи, точни (т. е. съгласувани) информации. Информациите, които всеки ден осигурявахме, се публикуваха в бюлетина на БТА без подписите ни,

така бивaха отпечатвани и във вестниците. (Нашите инициали се поставяха в края на всяка информация, но само в бюлетина, та ако стане някой гаф, да се знае кой е виновникът.)

Бях всъщност репортер, но официално репортери в БТА нямаше. Водехме се редактори, за да се подчертае политическата ни отговорност за всеки ред. Работата беше жива, динамична, срещах се с много и различни хора, освен това твърде бързо овладях матрицата на бетеанското писане. Почнаха да ми възлагат и отговорни задачи.

Вика ме Павел Груев и нарежда: В понеделник, 6 април, от 10 часа в ЦК на БКП ще има важно заседание във връзка с 24 май. Иди и го отрази.

Позвъних на моите хора в министерството и разбрах за какво става дума. Навършваха се 100 години от първото честване на 24 май и имало решение това да се отбележи по най-тържествен начин. На въпросното заседание щял да бъде учреден организационен комитет, начело с другаря Червенков.

В понеделник, 15 минути преди уречения час, бях в ЦК при Крум Василев – несменяемия помощник на Вълко Червенков. Той ми даде точния списък на комитета и ми съобщи, че другарят Червенков иска да прочете информацията, която ще напиша.

В заседателната зала всички поканени вече бяха дошли и разлистваха материалите, които им бяха раздадени.

Червенков се появи точно на минутата – въпреки развенчаването му той продължаваше да бъде силният човек в партията. Много от присъстващите лично на него дължаха постовете, които заемаха, и продължаваха да изразяват своето дълбоко уважение.

Всичко мина делово, стегнато, без каквото и да било обсъждане на проектопрограмата за честването и състава на организационния комитет. В последния момент Червенков предложи вместо организационен комитетът да се нарече акционен и това малко необичайно название също бе прието с пълно единодушие. (Такива комитети са били на мода по време на неговата младост, през 20-те и 30-те години.)

Веднага след заседанието отидохме в кабинета на Крум Василев, заедно написахме информацията, която секретарката бързо натрака на машината, после сверихме още веднъж имената (най-важното в случая!) и не след дълго влязохме при другаря Червенков.

Крум Василев побърза да му обясни, че работя в БТА, и му подаде току-що написаната информация. Вълко Червенков почна да я чете на глас: Заседание на Централния акционен комитет за отпразнуване на 100-годишнината на първото честване на деня на Кирил и Методий.

– На... на... на... на... на! - почна да брои той. – Пет на в едно изречение, и то в заглавие, не е ли множко? – Ние мълчахме.

Следващия текст прочете наум. Погледна ни с укор и с опакото на огромната си лапа изчисти бюрото пред себе си от злополучната ни информация. И за да смекчи малко нетегнатата обстановка, каза:

– Хайде да се опитаме поне информацията за Кирил и Методий да звучи на български.

Всъщност я написа той – собственоръчно. И докато секретарката я печаташе, ни каза:

- А сега ще идете при Димитър Ганев да й сложи параф, та никой в БТА да не пипа текста. – И се обади по петолъчката да му каже за какво става дума.

Димитър Ганев не си направи труда да я чете, взе един дебел син молив и с него написа в горния ляв ъгъл Да. Д. Г.

Така разбрах, че той в Политбюро отговаря и за БТА. Все пак нещо се бе променило: Вълко Червенков вече не можеше да се меси в чужди ресори. Въпреки че трябваше по най-бързия начин да отнеса информацията, спрях за малко да я прочета. Заглавието бе станало кратко, ясно и благозвучно: Пред стогодишнината на Кирило-Методиевия празник. Само едно на!

В този дух бе променен и останалият текст. От нашата информация бе останал само списъкът с имената. Павел Груев изслуша моите обяснения, видя парафа на Димитър Ганев и изобщо не си направи труда да прочете текста – даде го веднага за циклостила.

…Историята си е казала думата за всичките грехове и престъпления на Вълко Червенков. Не може обаче да му се отрече езиковата култура и грижата за чистотата на българския език…

На другия ден разтварям аз Работническо дело и първо търся къде са сложили моята информация. Видях я на първа страница под главата на Вестника, но с друго заглавие:

Заседание на Централния акционен комитет за отпразнуване на 100-годишнината от първото народно честване на Кирил и Методий и на тяхното дело. Цялата информация бе преработена според официално възприетия шаблон в такива случаи. Когато следобед отидох на работа, разбрах, че се е разразил истински скандал.

Георги Боков не пропуснал да позвъни на Елена Гаврилова по повод претенциозните, псевдохудожествени текстове, които се появили в бюлетина. Тя наредила веднага да се явя при нея, тъй като аз се водех за автор на информацията. Още от вратата, без да ме изслуша, ме подхвана: БТА не е литературен кръжок, в бюлетина няма място за поезия и проза. Би трябвало да знаете, че БТА има за главна и единствена задача да осигурява чиста, дестилирана информация, без каквито и да било ху-

дожествени примеси!

Едва събрах кураж да кажа няколко думи в своя защита.

– Аз винаги се придържам към това правило, другарко Гаврилова. Но тази информация не е моя, аз само я донесох в БТА.

– Как не е ваша? Кой я е писал тогава?

– Другарят Вълко Червенков. А другарят Димитър Ганев сложи параф да не се променя нищо……

Вряла и кипяла в какви ли не истории, Елена Гаврилова с нищо не издаде, че е изненадана от това, което й казах. Изпрати ме точно така хладно, както ме и посрещна.

– Надявам се, че вече сте запомнили каква трябва да бъде информацията на БТА. Този случай нищо не променя!

И все пак наказа Павел Груев, че е пуснал текст, подписан от Димитър Ганев, през главата й, без да я уведоми.

…Въпреки всичките си кусури БТА беше истинска журналистическа школа. Както се шегувахме, дори собствените си имена сверявахме с личните си паспорти, та да сме сигурни, че няма да допуснем някоя грешка…

Но гафове все пак ставаха. Аз отговарях и за профсъюза на работниците по просветата. Правят пленум, на който доклад изнася Георги Диковски. Всичко това отразявам в кратка информация. При преписването на текста обаче Диковски става на Даковски, но аз не забелязвам грешката. На другия ден информацията излиза във всички вестници. И се започна. По това време важен пост в ЦК на БКП заемаше Георги Даковски. Той бил бесен от направената грешка, защото всички си помислили, че е изпаднал в немилост и са го пратили в десета глуха – в профсъюзите. Не по-малко гневен бил и самият Георги Диковски – веднъж за него да пишат всички вестници и да му сбъркат името. Заслужавах си наказанието.

При едно от моите късни дежурства пък се случи друга история. Конгрес на БЗНС с безкрайно дълъг доклад на Георги Трайков. Тъкмо го бяхме извъртели на циклостила (такава ни бе техниката), когато запъхтян пристига помощникът на земеделския вожд: Спрете! Важни поправки! Призля ни. Ако трябваше всичко да повторим отново, нямаше да свършим и до два часа. Павел Груев с отегчена физиономия поема папката с поправения доклад, прелиства лист по лист и вижда, че просто са поправени пълните членове и препинателните знаци, което нашите коректори отдавна бяха сторили.

– Всичко това вече е поправено – казва Груев и връща папката на слисания помощник.

– Откъде знаехте, бе! – изуми се той.

Често се шегувахме, че най-новата история на България може да се напише само по поправките на БТА.

…В богатия фолклор на БТА най-големият герой бе фотографът Симеон Ненов, автор на най-невероятните гафове в нейната история.

На нас, писмовниците, беше лесно – знаехме наизуст протокола, познавахме големците и ни оставаше само правилно да ги подредим един след друг. Горките фотографи – те трябваше да направят същото, но визуално – тежко им и горко, ако някой липсваше от официалните снимки – президиуми, манифестации, делегации и т.н.

Важно събрание с огромен президиум. За да ги има всички на снимката, Симеон Ненов снима отляво, отдясно и фронтално и след това прави съответния монтаж. На други ден – всеобщо веселие! Тодор Павлов го има два пъти в президиума!

Още по-сложно беше да се подредят всички лица на мавзолея, когато имаше манифестации. Тук не биваше да има никаква грешка! Симеон Ненов и в този случай се прояви като истински новатор. Както и колкото пъти да снимаше официалните лица, които приемаха всенародната манифестация, все някой щеше да липсва, друг нямаше да излезе достатъчно добре. Затова за всеки големец от номенклатурата той имаше отделен плик с негови снимки. След като уточнеше кои точно са присъствали, вадеше от пликовете съответните ликове и ги подреждаше на мавзолея. Всички бяха доволни от този монтаж.

На един 9 септември обаче стана грандиозен гаф. Когато на другия ден фотомонтажът на Симеон Ненов излезе по първите страници на всички вестници, сред здравстващите членове на Политбюро, недалеч от Тодор Живков, ясно личеше Васил Коларов, който отдавна бе починал и погребан зад самия мавзолей…

Гафове ставаха и при колегите от „Международна информация“. Хрушчов на посещение в Индия. Самолетът, с който пътуваше съветският ръководител, бе посрещнат над Делхи от множество въздушни змейове…

Бре, откъде са се появили тези пусти митични същества?! От погрешния превод. В Информацията на ТАСС се казвало Воздушныe змеи, т.е. книжни хвърчила, но в бързината кой да обърне внимание на тези подробности…

(Панайотов, Ф. "Изрезки от стари вестници. Книга първа", стр. 62–66. Издателство "Захарий Стоянов", 2009)

Фотографите на **БТА**

1

2

3

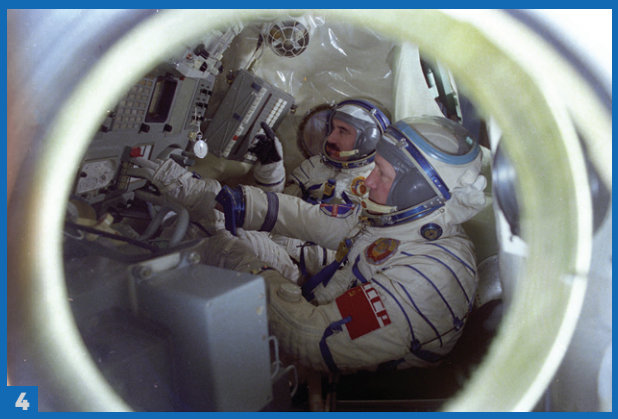
4

5

6

1 Алексей Димитров *(29 май 1990 г.)*
Предизборен митинг на СДС на площад "Александър Невски" в столицата.

2 Асен Тонев *(17 юли 2016 г.)*
Легендарната германска рокгрупа „Скорпиънс“ (Scorpions) изнесе концерт в София. Концертът е част от мащабно световно турне, посветено на 50-годишния юбилей на групата.

3 Бистра Бошнакова *(17 март 2007 г.)*
Режисьорът Крикор Азарян на репетиция на „Чайка“ от Чехов в Театър „Българска Армия“.

4 Божидар Тодоров *Байконур*
Георги Иванов – първи български космонавт
На 10 април в 20.34 часа московско време от космодрума в Байконур е изстрелян космическият кораб „Союз-33“ за извършване на съвместни изследвания и експерименти по програмата „Интеркосмос“, пилотиран от международен екипаж в състав летеца космонавт на СССР Николай Рукавишников (дясно) и българския космонавт изследовател майор Георги Иванов.

5 Владимир Шоков *(15 август 2005 г.)*
Коалиция за България (КБ), НДСВ и ДПС подписаха в Народното събрание коалиционно споразумение за управление на страната. Документът беше подписан от лидерите на трите формации-Сергей Станишев (средата), Симеон Сакскобургготски (ляво) и Ахмед Доган.

6 Владимир Янев, *Асеновград (30 декември 2016 г.)*
Зимен пейзаж от района на Асеновата крепост край Асеновград.

7

8

9

10

11

12

13

14

7 Георги Генчев, Варна *(11 юни 2010 г.)* Баркентината „Калиакра“ се завърна след успешното приключване на участието си в регатата “Тол Шипс - Исторически морета 2010“.

8 Георги Дерменджиев, *Велико Търново (24 юни 1970 г.)* Първи курс на 23-то класно отделение от ВНВУ по време на отдих.

9 Георги Казаков, *(26 август 1990 г.)* Момент от пожара на Партийния дом на БСП.

10 Димитър Алтънков, *София (15 април 1990 г.)* За първи път Великден бе отбелязан на площад “Демокрация”, а службата отслужи йеромонах Христофор Събев

11 Димитър Божинов, *Варна (6 август 1988 г.)* Посещение на Ясер Арафат в завод "Дружба” Варна.

12 Димитър Викторов, *Бургас (24 май 1981 г.)* Отвлеченият турски самолет – на вратата похитителите.

13 Димитър Дейнов, *Либия (7 март 1984 г.)* Официално приятелско посещение на Тодор Живков в Либия. На снимката: Тодор Живков и полковник Муамар Кадафи по време на пикник.

14 Димитър Колчаков, *София (1 февруари 1991 г.)* Въпреки, че цената на хляба стана 1,95 лв., опашките пред хлебарниците не намаляват.

15 Евгения Бобева, *Западен Берлин (10 юни 1990 г.)* Край полуразрушената Берлинска стена. Тук може да се купи за спомен парче от стената, знаме или фуражка.

16 Евелина Андреева, *София (16 април 1990 г.)* Великденски събор пред НДК , организиран от БСП.

17 Елена Дикова, *Созопол (1 септември 2008 г.)* На „Аполония“ уличният театър на фанфарите Les Grooms се разходи по улиците на Созопол и завърши своето представление в морето.

18 Емануела Захариева *Атина, Гърция (24 септември 1999 г.).* На световното първенство по класическа борба Армен Назарян победи с технически туш в категория до 58 кг.

15

16

17

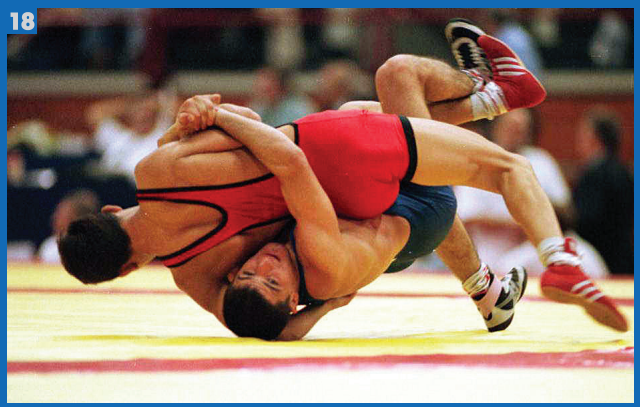
18

19

20

21

22

23

24

25

26

19 Емил Иванов *Букурещ (28 декември 1989 г.)* Народната революция в Румъния.

20 Живко Ангелов *(3 юли 1989 г.)* Граничен пункт „Капитан Андреево“. Български мюсюлмани заминаващи за Република Турция.

21 Любомир Стоянов, *Бузлуджа (24 октомври 1977 г.)* Изглед от строежа на паметника на връх Бузлуджа.

22 Минко Чернев *(2019 г.)* Учение на екипите на планинската спасителна служба и БЧК.

23 Надежда Чипева *София (4 октомври 1990 г.)* Демонтаж на петолъчката на Партийния дом в центъра на София.

24 Олег Попов *(16 февруари 1987 г.)* Международна бригада за солидарност с народа на Никарагуа „Аугусто Сандино“ в УПЕ (Обединение за държавно производство) „Ла Естрея“ на 15 километра от Матагалпа. На снимката: Много от никарагуанските младежи берат кафето въоръжени. Кристиан Торес от ЦК на сандинистката младеж „19 юли“ - 27 годишен

25 Петър Бакалов, *Кърджали (17 април 1959 г.)* От 20-те години до 1959 година ферибот прехвърлял от Кърджали през река Арда към околните села и обратно хора, товари и животни. Теглен по желязно въже в едната посока плувал 5 мин. Цената на билета била 1 лев.

26 Петър Ганев, *София (23 декември 1991 г.)* Новогодишният пазар "Георги Кирков".

27 Петър Жеков, *София (7 януари 1980 г.)* Георги Парцалев, български театрален и филмов актьор (1925-1989).

28 Петър Кръстев, Русия, Москва (9 май 2005 г.) Президентът на Русия Владимир Путин и съпругата му посрещат американския президент Джордж Буш (ляво) и съпругата му, които са в Москва за тържествата по повод 60-годишнината от края на Втората световна война и победата над хитлерофашизма в Европа.

29 Росен Братоев, *Горна Оряховица (14 април 1984 г.)* МТК "Димка Димитрова" с бригадир Антоанета Алексиева работи в Машиностроителния завод за битова техника - гр. Горна Оряховица. Отличният колектив осъществява монтажа на електрическите печки "Раховец 01 и 02".Изпълнява месечната си програма 120 на сто.

27

28

29

30

31

32

33

30 Руслан Донев *София (26 юни 1990 г.)*
Момент от продължаващата окупационна стачка на студенти от Софийски университет "Св. Климент Охридски".

31 Стефан Тихов *(25 септември 1983 г.)*
Пожар изпепели до основи сградата на Софийския държавен цирк. На снимката: пожарникари се борят с огнената стихия.

32 Светлана Бахчеванова *Югославия (Косово, 24 юни).* Френски войници на НАТО, разположени в Косовска Митровица, проверяват всяка кола, която влиза в албанския квартал на града.

33 Симеон Ненов, *Бургас (6 март 1956 г.)*
Месокомбинатът в Бургас е построен в края на 1955 година и се пусна в експлоатация от 2 януари 1956 г. В комбината се обработва месо от добитък в прясно или замразено състояние за местните нужди и само в замразено състояние за износ. Петнадесет хладилника, заемащи площ от 2500 кв. метра, могат да съхранят до 1 000 000 кг. месо. На снимката: Работникът Даню Аргиров пренася месо от хладилниците за експедиране.

34

34 Тодор Ставрев, *Бургас (20 октомври 2018 г.)*
В Бургас се проведе първото издание на маскарадните игри, народното и художественото творчество. Дефилето беше водено от кукерска група от квартал Долно Езерово. Общо в маскарада се включиха над 15 състава от цялата страна.

35

35 Христо Касабов *Великден (2021 г.)*
София, Патриаршеска катедрала „Свети Александър Невски“.

БТА
1898

ВЪЛГАРИЯ
Canon
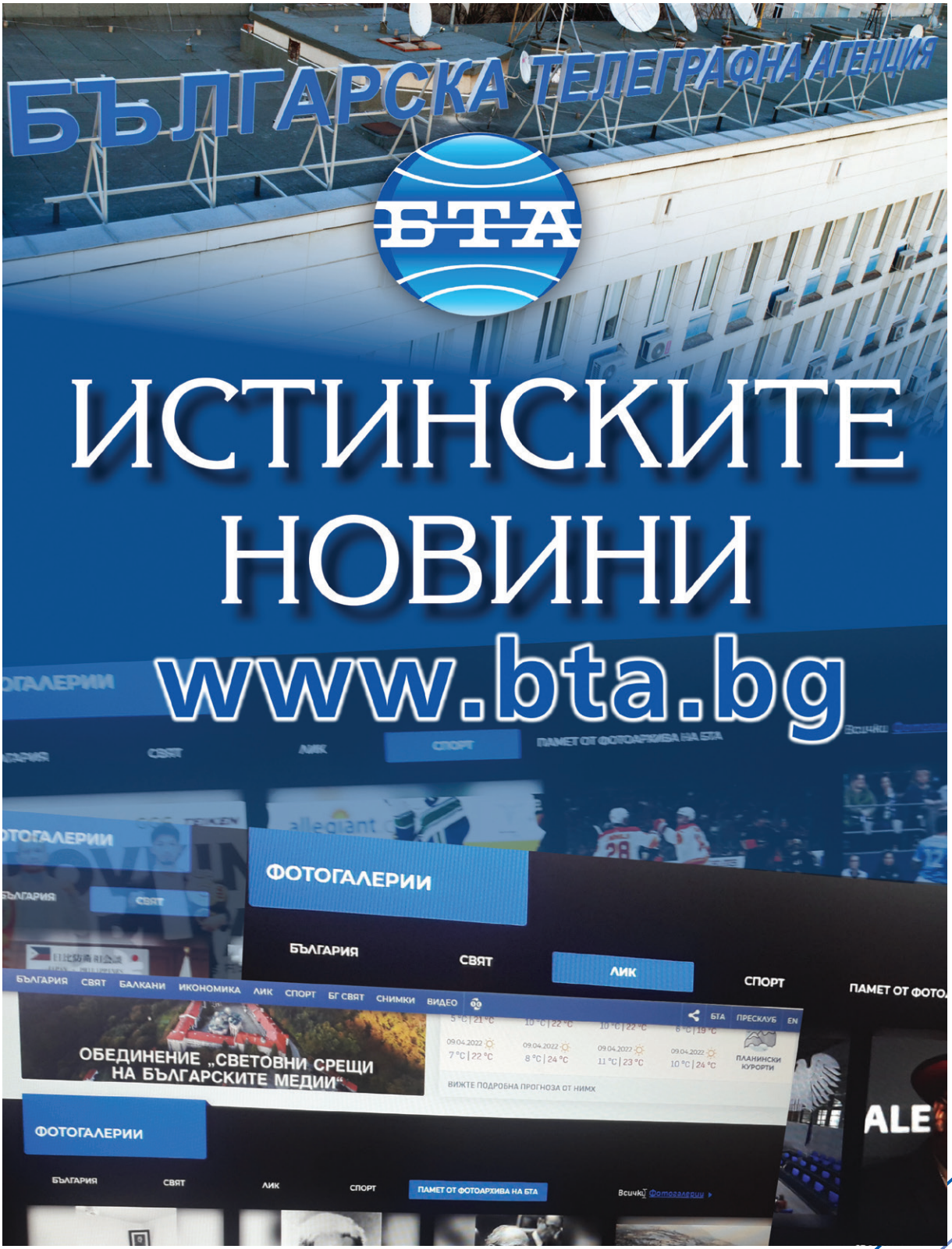
125 години
Българска телеграфна агенция